

ŞAMAN'IN
BEDENİNDEKİ
KADIN

BARBARA TEDLOCK, PH. D.

ŞAMAN'IN BEDENİNDEKİ KADIN

Din ve Tıbda Dişiliği Talep Etmek

BARBARA TEDLOCK, Ph. D.

Telif Hakkı ©2005 Barbara Tedlock
2006 MİA Basım Yayın ve Tanıtım Hizmetleri Tic. Ltd. Şti.

Bu kitabın tüm yayın hakları Türkiye'de MİA Yayınları'na aittir.
Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Eserin Orijinal ismi "THE WOMAN IN THE SHAMAN'S BODY" olup
eser birebir olarak çevrilmiştir.

Editör: Pantha Nirvano
Türkçeye Çeviren: Pinar Savaş

Bu kitap
Ajans Plaza Tanıtım ve İletişim Hizmetleri
www.ajansplaza.com
tarafından hazırlanmış
ve
Kitap Matbaası'nda basılmıştır
Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San. Sit. No: 81/21
Topkapı-İstanbul
Tel: 0.212.501 46 36

MİA Basım Yayın ve Tanıtım Hizmetleri Tic. Ltd. Şti.
Kültür Mahallesi, İ.E.T.T Hareket Sitesi, Suna Sk. No:32
Etiler / İSTANBUL

Tel: 0.212.287 99 98 Fax: 0.212.287 38 15 e-posta: info@owo.com.tr

Bu kitabı şamanik eşim Dennis Tedlock'a,
ninem Nakomis'e,
öbür şamanik öğretmenlerim
Essie Parrish'e, Bayar Odun'a, Andrés Xiloj'a
ve Talín Peruch'a adıyorum.

İçindekiler

BİRİNCİ BÖLÜM

Tarihi Talep Etmek

1. Eski Bilgelik15
2. Şifa ve Bilgiyi arayanlar: Şamanlar ne yapar?29
3. Bir Mağaranın Duvarındaki El İzleri: Tarihöncesi45
çağlarda kadın şamanlar.
4. Balinaları, yılanları ve ayıları çağırmak:59
Tarihte kadın şamanlar.
5. Ortadan kaybolma eylemi: Dişil şamanizm81
nasıl karanlığa gömüldü?

İKİNCİ BÖLÜM

Şamanik Gelenekler Sahnede

6. Mistik Birleşme: Erotizm, kendinden geçme ve trans.103
7. Rüzgar atına binmek: Şamanik bir performans.119
8. Dünyalar arasındaki kavşak noktası:131
Düş görmenin gücü.
9. Elmaslar takan yunus: Düşlerin yolunu izlemek.149
10. Kozalak çiçeğinin şarkısı: Şifalı bitkiler ve.....161
bitkinin gücü.
11. Çiçekli bir düş: Farklı şuur durumları meydana175
getiren bitkilerin şamanik kullanımı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Dişil Döngü: Ay hali, Doğum ve Yaratım

12. Ay ışığında kelebekler: Kan tılsımı.....209
13. Kutsal, tehlikeli ve yasak: Dişil güç olarak.....229
ay haline ilişkin tabular.
14. Ruhları çağırma: Doğum, ritüel ve ebenin sanatı.245
15. Göğün malzemesinden: Dokumacılar ve semavi ...265
tanrıçalar.
16. Gölgede aydınlanma: Bir gece yarısı şifa sanatı.281

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Cinsiyetin Gücü ve Şamanik Yeniden Canlandırma

17. Farklı hükümlerlikleri bir araya getirme:293
Şamanizmde cinsiyet kaymaları.
18. Cesur eylemler ve görüşler: Kadın savaşçılar ve.....303
peygamberler.
19. Ateşi yeniden tutuşturmak: Şamanizmin yeniden...321
hayat bulması ve yapılandırılması.

Teşekkürler

Bana yavaş ve sağlam bir biçimde Ojibwe şifasının şamanik yolunu gösteren ninem Nokomis'e teşekkür ederim. Onun verdiği cesaret ve öbür büyük kadın şamanlar sayesinde - Essie Parrish (Pomo, Kuzey Kaliforniya), Bayar Odun (Darthat, Moğolistan), Nadia Stepanova (Buryat, Rusya) ve Talin Peruch (Maya, Guatemala) bazı dişil şamanik geleneklere katılma ayrıcalığına eriştim. Arazi çalışmaların sırasında bana katılan, kadınların şamanizmdeki ilksel rolü hakkındaki savımı bilememe yardımcı olan kocam Dennis Tedlock'a da teşekkür ederim. Onun desteği olmadan bu çalışmayı asla bitiremezdim.

Lisansüstü danışmanım Peter Frust'a, beni şamanizmin antropolojik çalışmalarını tanıştırdığı için teşekkür ederim. Onun Huicol şamanizmi ve halüsinojenler konusundaki örnek çalışması bu alanda bir klasik olarak kabul edilir. Beni Uluslararası Şamanik Araştırmalar Derneği'nin desteklediği

birçok konferansa davet eden Bulgar şamanizm akademisyeni Mihály Hoppál'a pek çok teşekkürler. Dünya Dinleri Araştırma Merkezi yöneticisi Lawrence Sullivan'a, Harvard İlahiyat Fakültesi'ndeki son yılımda, şifa ve din hakkındaki çalışmalarımı etkin olarak desteklediği için teşekkürler. İç-görü sahibi sorularınız ve güçlü desteğiniz için çok teşekkür ederim.

Bana verdikleri cesaret, bilgi ve önerileri için şu kişilere teşekkürlerimi sunarım: David Antin, Mariella Bacigalupo, Marjorie Balzer, Warren Barbour, Charles Bernstein, Agnes Birtalan, Shelly Bogen, Jamie Borowicz, Erika Bourguinon, Ivan Brady, Michael Brown, Melvin Kimura Bucholtz, Toni Burbank, Allen Christenson, Robbie Davis-Floyd, Lydia Nakashima Degarrod, Sandra Dijkstra, Mary-Charlotte Doman-di, Duncan Earle, David Freidel, Eva Fridman, Bonnie Glass-Coffin, Gary Gossen, Alma Gottlieb, Gilbert Herdt, Harry Hunt, Laurel Kendall, Timothy Knab, Gábor Kósa, Carol Laderman, Catherine McCoid, Sally Mennen, Sarunas Miliauskas, Peggy Nelson, Donald Pollock, Marla Powers, Marina Roseman, Jeroma Rothenberg, Beth Savage, Stacey Schaefer, Douglas Sharon, Joan Tapper, Edith Turner, Anne Waldman, David Young. Ayrıca geç dönem çalışma arkadaşlarım Eva Hunt ve Linda Schele.

Bu kitabın araştırmalarının ve yazılışının giderleri Amerikan Felsefe Derneği (Philadelphia), Amerikan Araştırma Okulu (Santa Fe, New Mexico), Buffalo Üniversitesi Sanat ve Bilim Bölümü, Princeton Üniversitesi İleri Araştırmalar Enstitüsü ve Harvard Üniversitesi Dünya Dinleri Merkezi tarafından karşılanmıştır.

**Şaman'ın Bedenindeki
Kadın**

BİRİNCİ BÖLÜM

Tarihi Talep Etmek

Bu mezarda gömüyü olan sıradan bir kişi değildi. Başının yanına taştan oyulmuş bir mızrak başı konmuştu, bir elinin üzerinde bir tilki bedeni vardı. Bohuslav Klima liderliğindeki arkeolojik kazı ekibi için tilki mezardaki insanın bir şaman olduğunun açık bir göstergesiydi. Tilkinin şamanik bir tinsel rehber olarak uzun bir öyküsü vardır, bu Avrupa ve Asya'dan Amerika'ya kadar uzanır. Ancak söz konusu şamanın iskelet analizinin yapıp da bir kadın olduğunun ortaya çıkması gerçekten şaşırtıcıydı.

Peki neden bu keşif bu denli önemliydi? Bu kadının bulunmasından önce -ve inanması kolay değilse bile epey sonrasına kadar- Buz Çağı şamanlarının çoğunun mamut avcılarına ait, tüm üyeleri erkeklerden oluşan dinsel bir topluluğa ait oldukları sanılırdı. Bir tür Çakmaktaşlar özel klübü gibi, burada erkeklik yüceltilir, aşkınlık ibadet ve dışı olanı reddetmekle elde edilirdi. Kendi türünün en eskisi olarak bilinen bu kazı ve Dolni Vestonice'deki öbür çalışmalar öyle olmadığını ortaya çıkardı.

Birkaç yıl sonra, Klima, aynı şamanın mezarının yakınında, içinde kemikten kavallar ve neredeyse üç bin tane fırınlanmış kil parçayla geniş bir fırın olan topraktan bir yerleşim buldu. Bazı parçalara insan eli, ayağı ve başı şekli verilmişti, öbürleri küçük hayvan figürleriydiler. Arkeoloğa göre, 'Bu pişirme fırını çömlek yapımcılarının fırınlarının öncülüydü, bilinen en eski seramik ürünlerini pişirmek ve sertleştirmek için kullanılmıştı.'

Başka bir deyişle, yalnızca bilinen en eski şamanın iskeletinin kalıntıları bir kadına ait olmakla kalmaz, bu kadın kille çalışan ve onu ateşle sertleştiren ilk zanaatkârdır da. Erken dönem ev eşyaları yapmamıştır, hayır, o bazı uğurlar

ve figürler yapmış, belki de onları şifa verirken ve ritüellerinde kullanmıştı.

Peki bu antik şaman kadının ve onun temsil ettiklerinin izini nasıl yitirdik? Dil ve el sanatlarının kanıtlarına, resme dayalı temsillere, etnografik anlatımlara, ve göz tanıklığına karşın, kadınların şamanik gelenekteki ilkselliği karanlıkta bırakılmış ve inkar edilmiştir. Kadın bedeni ve zihninin aşkın olana özellikle uygun oluşu yok sayılmıştır. Kadınların insanlık tarihi boyunca şifa verme ve geleceği görmeye oynadıkları rol yok sayılmıştır. Tıbbı ya da yönetime el atan kadınların kesinlikle erkeklere ait olan bir alana girdikleri düşünülmüştür. Aslında tarihsel açıdan bunlar kadınlara ait olan, ama erkeklerin sonradan ele geçirdiği alanlardır. Kadınlar iğ işleyip çanak çömlek yapmakla yükümlü sıradan zanaatkarlar ve el sanatçıları olarak kabul edilmişlerdir. Bu sanatların simgelediği yaratıcı, yaşam veren evreni şekillendiren güç yok sayılmıştır. Neden? Bunun nedeni basit ve saf cinsiyet ayrımcılığından bu konuda yapılan araştırmaların sonuçlarını yanlış yorumlamaya kadar değişir kuşkusuz. Şimdi binyıla, yerküredeki farklı kültürlerle yeni bir gözle bakmanın zamanıdır. Kadının bedenindeki şamını talep etmenin vakti gelmiştir.

NİNEMİN BİLGELİĞİ

Şifacılar ve mistikler olarak kadınlara olan ilgin çocukluğuma uzanır. Saskachewan kırlarında, ninemin evinde, onunla geçirdiği sonbahar sonu sabahlarını anımsarım. Bir Ojibwe kadınıydı, iki odalı evi balçıkla bir arada tutulan sazlardan ve çam kütüklerinden yapılmıştı. Çatısı yosun ve çamurdan yapılmış yuvarlak kirişlerden oluşurdu. Evin dışı

uzun otlar ve böğürtlenlerle kaplıydı, özel meyvalarını, köklerini, sürgün ve çiçeklerini toplamasında kırlarda ona eşlik ederdim, bunlarla tuhaf, şifa veren karışımlar hazırlardı.

Yalnızca ninemin bildiği dar patikalardan ilerlerken, her türlü yenilebilecek bitkiyi gösterirdi: böğürtlenler, yabani dağ çilekleri, kazayakları, hindibalar, menekşeler, naneler ve her türlü mantar. Bir akarsuyun yakınındaki taşların üzerinde otururken, kendi insanlarından öğrendiği öyküleri aktarırdı bana: Otların efendisi yaşlı Leydi Nokomis ve şekil değiştirebilen, kendi iradesiyle bir ağaç kütüğünden bir söğüte, bir kunduz, geyiğe ya da şişko bir beyaz buluta dönüşebilen torunu Nanabush; 'ayı-yürüten' diye adlandırılan ve geceleri ışık toplarının içinde yolculuk eden cadılarla ilgili hikâyeler.

Kendi adı da Nokomis olan ninem Anglo-Kanadalılar arasında olduğu kadar Ojibwe ve Cree halkları arasında da otlarla çalışan bir şifacı ve ebe olarak yetiştirilmiş ve çalışmıştı. Kendisi gibi ilk kocası da İngilizce'de Büyük Tıp Locası olarak bilinen Ojibwe dilinde Midewin olarak adlandırılan topluluğun üyesiydi, bu sözcüğün anlamı 'tılsımlı davul işleri'dir. Ninem ölmeden önce ona beş çocuk vermiş. Sonra rızkını çıkarabilmek için Saskatchewan ve Manitoba çevresinde okulları, kiliseleri ve topluluk merkezlerini dolaşarak, ilgilenenlere otlarla şifa vermeşi, masal anlatmayı ve masaj yapmayı öğretmeye başlamış.

Geleneksel bilgisini 'sattığı', yerliler kadar beyazları da iyileştirdiği için akrabaları onu onaylamamışlar. Kuzenlerim onu 'cadı' diye çağırır, nerede içinde tuhaf kökler ve yapraklar olan sepetinin üzerinden sarkan kalın saç örgüsünü görseleler kaçışlarmış.

Ninem genelde siyah giyerdi, uzun kollu bir buluz, dizlerine kadar gelen bir etek, mor püsküllü siyah bir şal. Ama ne büyücüydü ne de cadı. Onun ilacı kötü değildi, iyilik içindi.

Ama şimdi düşünüyorum da, belki boncuklu mokasenleri olan bir cadıydı. Eskiden kadın şifacılar 'cadı'derlermiş (İngilizcesi witch), eski İngilizce'deki witan sözcüğünden gelir, anlamı 'bilmek', 'bilge olmak'tır. Ninem gibi cadılar da bilge kadınlarmış, yaşamın gizemli hakikatlerini ortaya çıkarmaya yarayan özel yetenekleri varmış. Onun duygu ve düşüncelerimizin birbirine kaştığını açıklayışını hâlâ anımsarım, kafa ve yüreğin böyle bir araya kaşmasıydı bizi zamanın karanlık rahminden gizlenen gelecekteki olaylara bağlayan.

Ninem tutucu biri değildi, ikinci kocası İskoç-İrlanda soyundan yolculuk eden bir satıcıydı, adamın bir fare avında meydana gelen kazadan sonra yaşamını kurtarmış. Yaralarını iyileştirirken adamın yalnızca minnetini değil, aşkını da kazanmış. Altı çocukları olmuş.

Annem onların en genciydi. Geleneksel yöntemleri öğrenmeye ilgi duymamış. Üniversite için evden ayrıldıktan sonra benim İrlanda-Amerikalı babamla evlenmiş. Kısa süre sonra da ben doğmuşum.

Annemin kendini mirasından uzak tutma girişimine karşın ben yazları ninemle geçirmeye bayılırdım. O benim tinsel dünya hakkındaki merakımdan hoşlanır, sorularıma saygılı, cesaret verici yanıtlar verirdi. Bana düşlemiri sorardı.

DÜŞÜN KEHÂNETİ

Bir gün dört yaşındayken, nineme düşümde gölde bana doğru yüzen küçük, benekli bir kamlumbağa gördüğümü anlattım., yanımdaki kütüğün üzerine atlamıştı. Bana bunun

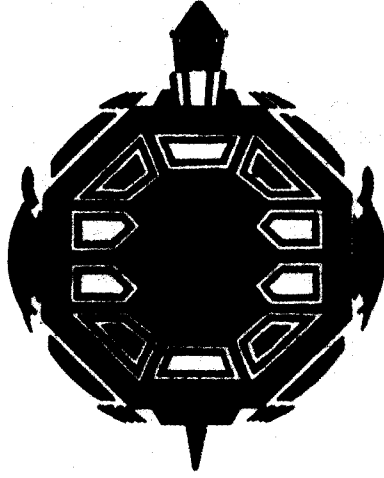
şanslı bir düş olduğunu söyledi, kaplumbağa tinsel bir yaratık, şifa veren bir manito'ydu. Beni seçmiş ve bana bin mesaj getirmişti: bir gün bir şifacı olarak onu izleyecektim.

O kış ailem Washington'a taşındı, orada çocuk felcine yakalandım. Annem ninemi çağırdığında, o zaten ciddi olarak hasta yattığını bilip yatağımın yanına gelmeye hazırlanmış. Ben demirden bir ciğerin içinde felçli yatarken, o benimle oturdu, şarkılar söyledi, öbür torunlarına patikler ve tek parmaklı eldivenler ördü.

Bana güzel kaplumbağa biçiminde, siyah-altın sarısı renkli bir uğur getirmişti. Onu başımın üzerindeki aynanın bir köşesine iliştiirdi. "Şimdi aynaya bakınca yüzünü kaplumbağanın yanında göreceksin. Ve böylece gerçekten kim olduğunu bileceksin," diye fısıldadı (şekil 1).

Sonunda annemle babamı, sıcak suyun, bitkilerin ve yumuşak bir masajın işlevini göremeyen kaslarıma demir bir ciğerin içinde hareketsiz kalmaktan daha iyi geleceğine ikna etti. sonunda razı oldular, demir maskeden çıkarılmamı istediler, beni eve getirdiler, her gün yüzüyor, buhar banyolarına giriyordum, nimem bana bitkisel kompresler ve terapötik masajlar uyguluyordu, bunlar felç olmuş iç organlarıma elektrik akımları gönderiyordu sanki. Birkaç ay içinde, metal koltuk değnekleriyle de olsa, okula devam edebilecek kadar güç ve esnekliğe kavuştum,

University of California at Berkeley'de ilk yılıma başladığımda baçak kaslarım o kadar iyileşmişti ki, belli belirsiz bir topallama kalmıştı sadece. Diğer üniversite öğrencileri gibi ders çalıştım ve okulun tadını çıkardım, ninemin bana öğrettiği dersleri pek düşünmemeye çalıştım, ta ki bir gece onu düşümde görene kadar.

Şekil 1: Kaplumbağa manito. Totemik bir rub, tüm canlı varlıklar arasında uygun biçimde gerçekleşen bir iletişim sayesinde tyileşmeyi simgeler. Kaplumbağa, Büyük Tıp Locası'nda inisiyasyonunu alan (Midewiwin ya da 'tılsımlı davul işleri' olarak da bilinir) Ojibwe şamanları arasında en önemli ikondur.

Sisli bir ormandaydım. Uzun sarmaşıklar ağaç dallarından sarkarak ninemin yüzünü gizliyorlardı. Birden bana 'Benim bastığım yere bas,' dedi. Onu açıkça göremesem de, dondurucu kış göğünün altında mor püsküllü şalını izledim. Şafakta geniş karmakarışık bir yuvaya vardık, içinde yılan kemikleri ve kırık yumurta kabukları vardı. kalıntıları sedir ağacından yapılmış bir dalla, aradığını bulana kadar karıştırdı. Kırılmamış, açık mavi renkli, benekli bir yumurta. Bana doğru uzatarak "Bu yumurtayı al, ben gitmiş olduğumda, o senin şifa gücün olacak," dedi.

Pırl pırl yumurta beni şaşırtmıştı. Ninemin imgesi yeşil ve gri ışıklarla dilimlenen sisin içinde yavaş yavaş gözden

yitti. Sis kalker, güneş sabah göğünde parlamaya başlarken, onun öldüğünü bilerek uyandım. Bana enerjisinin, şifa gücünün bir kısmını aktarmıştı.

O sabah derslere gitmedim. Telefonun çalmasını bekledim. Ninemin ölümünü haber veren telefon geldiğinde, kontrol edilemez biçimde saatlerce ağladım. Onu anımsamak için kâğıttan bir dalganlı dalgıç kuşu kestim, bu onun kılan tötemi ve en güçlü koruyucu ruhlarından biriydi, şekli masamın üzerindeki fotoğrafına iliştiirdim. Bunu izleyen yalnız aylarda ninem sık sık düşlerimde beni ziyaret etti, gündüzdüşlerimde karşıma çıktı. Bazen kendi kılığında görünüyordu, bazen de göle dalan bir dalgıç kuşu kılığında. Bir keresinde kendisini tatmamı isteyen mor bir kozalak çiçeğiydi.

Bir yıl sonra, bana bir düşümde kendisi olarak göründü. Uzun beyaz saçlarını açmıştı. Ziyaretti beklemediği zaman kulübesinde giydiği rahat ev elbiselerinden biri vardı üzerinde, ekose bir battaniyeye sarınmıştı. Gülerek uzandı ve neredeyse elime dokundu. Bana bakarak, "Sen çocuğum hep minobimaa tisiijin (iyi yaşam peşinde) olmalısın, bir yerli kadının bilgeliğinin ölmesine asla izin vermemelisin. Artık şifa yolunda yürümekte serbestsin," dedi.

Ama ben yeniden o yola adım atana kadar aradan yıllar geçmesi gerekecekti.

MAYALILAR ARASINDA ŞAMANLIK ÇIRAKLIĞI

Ninemin ölümünden on yıl sonra kendimi Guatemala tepelerinde buldum, antropoloji dalında doktora öğrencisiydim, başka bir antropologla evlenmiştim. İşte orada bir kez daha şifacıların ve şamanların arasına katıldım. Akademik

niyetlerle gelmiştim. Olabilmek için sıkı çalıştığım iyi bir bilim insanı gibi Maya K'ichelerin dış katmanlarını inceleyerek geçiriyordum günlerimi, açık hava tapınaklarında tütsüler yakanları, flüt ve marimba yüziğiyle dans edenleri kaydediyor, fotoğraflarını çekiyordum. Bir grup ruh arayıcının ne iş yaptığını daha iyi anlayabilmek için bir gece yarısı seansına katılmak için izin istedim, medyumunu, niyetimin katılmak değil yalnızca izlemek olduğu konusunda uyardım. O gece beklemediğim kadar etkileyici olan tören sırasında, burnuma gizemli, çürüğü andırır kokular geldi, odanın içinde şeffa, mavi-yeşi ışık toplarının gezindiğini gördüm. Sanki mideme elektrik girdi, kendi ölmüş babamınkine benzer bir ses duydum. Ama mesafeli bir soğukkanlılıkla, bilimsel bir gözlemci olarak töreni kaydetmeye kararlıyım.

Kısa süre sonra soğukalgınlığına yakalandım. Geleneksel Batı tıbbından çok uzaktaydık, biraz da belge sağlamak için Mayalı bir şifacı tuttum. Don Andrés ince bedeninin üzerinden gevşekçe sarkan, buruşuk mavi bir giysiyle geldi. İnce kemerli burnu ve gül kahverengisi teni güçlü ve nazik biri olduğunu gösteriyordu sanki, köyünde bir süre öncesine kadar valilik yaptığını biliyordum. Hemen işe koyularak otlar ve bitkiler hakkında bilgi verdi, atemişi düşürmek için sıcak eliyle yanaklarıma ve alınıma dokundu. Sonra hastalığının kaynağını bulmak için kristal küresine baktı. Tuhaf biçimde kıkırdayarak ve iki farklı sesle konuşarak -biri dişi ve şefkatli, öteki eril ve sert- tapınaktaki kaba davranışımın Kutsal Dünya'nın lanetini üzerime çektiğini söyledi. Bu kabalığım için ben ve kocam Dennis ölecekmışiz.

Söylediklerine şaşırılmış ve korkmuşum. Ertesi gün başkente uçtuk. Birkaç gün fena halde öksürdükten sonra tekrar

gücümü topladım ve köye döndük. Belki Don Andrés'in bu ortak kötü kaderimizi tersine çevirmek için yapabileceği bir şey olabilirdi. Gerçekten de o ve yine bir şaman olan karısı Donya Talín bize yardımcı olmayı kabul ettiler. Bir sonraki dokuz ayın her gününü onlarla geçirdik, onların dünyalarını nasıl gördüklerini kavradık. Bize düşleri yeniden anlatılmakla işe başladılar. Sonra kendi düş ve sezgilerini izleyerek, Dennis'le birlikte şifacı olmayı öğrenebileceğimize karar verdiler. Onların atalarından izin alması, Dennis'le benim de kendi kuşularımızla boğuşmamız gerekti. Ama sonraki haftalarda bir kültür hakkında bir şeyler öğrenen akademisyenlerle o kültürün içinde bir şeyler öğrenmeye çalışan çıraklar arasındaki görünmez çizgiyi aşabildik. Artık özneleriyle söyleşi yapan etnograflar değildik; onların öğrencisi olmuştuk. Soru sormaktan vazgeçtik, tercümelerimizi bir yana bıraktık ve onlar da bize küçük dersler vermeye başladılar.

Zamanla bir anlamda uyanık bir uyku hali içinde, düşle-
rimize girmeyi ve onları kontrol etmeyi öğrendik. Bu düşle-
ri onlarla paylaşıyor, yorumluyor ve tamamliyorduk. Astro-
nomi, el falı ve elbette bitkileri öğrendik. Don Andrés bize
farklı tapınakları tanımayı ve doğru biçimde dua etmeyi öğ-
retti. O ve karısı bizi bitki ve tütsü toplamaya yolladılar, ke-
hânette bulunmak için çok önemli olan Maya takvimini he-
saplamayı öğrettiler. Bize iç ve dış olayların anlam ifade
eden rastlantılarını kucaklamayı öğrettiler, böylece duygu-
sal ve sezgisel benliklerimizi aşarak geliştirebildik. Son ola-
rak da Don Andrés bize maddi evrene nüfuz eden yaşam
enerjisini öğretti, bedensel farkındalık ve duyuşsal uyum
hakkında eğitti; evrenle bağlantımızı gösteren beden

ışmasını tanımayı ve 'kanın sesini' dinlemeyi öğretti. Böylelikle enerjimizi artırarak bunu kendimizi ve başkalarını tedavi etmekte kullanabildik. Öğretmenlerimiz bizi öbür topluluklara götürdüler, incelemeleri için başka şamanlara gönderdiler ki, aralarına katılma potansiyelimiz olup olmadığı ortaya çıksın.

Eğitimimiz üç gün süren göz alıcı bir inisiyasyon töreninde görülen düşlerin yorumlanmasıyla sona erdi. Bu üç gün süresince bizimkinin benzeri bir eğitimden geçen ve şaman olarak inisiyasyonunu alan ya da şamanik yola bağlılıklarını pekiştirmek isteyenlerden oluşan daha geniş bir grupta yer aldık. Bunu devasa bir şölen izledi.

Dennis ve benim için gerçek 'mezuniyet' sınavı bir iki gün sonraydı. Öğretmenlerimizin yeni evli bir oğlu vardı, kayınpederine gizemli biçimde felç inmiş, adam dilsiz kesilmişti. Doktorların test ve tedavilerinin bir faydası olmamıştı. Don Andrés ve Donya Talín de benzer biçimde güçsüz kalıyorlardı çünkü kurbana fazlasıyla yakındılar. Onu iyileştirmeyi deneyebilir miydik? Bu takvimsel kehânet, görselleştirme, kanın konuşması ve ellerle şifa üzerine aylarca süren bir eğitimin son noktası olacaktı.

Dennis'le birlikte küçük bir odada yanyana, hasta adamın karşısına oturduk. Yeni edindiğimiz şaman bohçalarımız önümüzdeydi. Dennis hastalığın bir hayvandan ya da evrenden gelmediğini, insan işi olduğunu hemen hissett; bir tür büyü gibi. Bunu yüksek sesle söylediği zaman felçli adam gülümsedi sanki, uzun süredir fark edilebilen ilk hareket.

Dennis ayağa kalkarak ellerini adamın şakaklarına koydu. Asimetrik enerjiyi, dengesinin nasıl bozulduğunu hissedebiliyordu. Ben de ayağa kalkarak hissettiğim enerjiyi

tanımladım. Birden adam konuşmaya başlayarak Don Andrés ve Donya Talín'in onu Katoliklik konusunda ne kadar hayal kırıklığına uğradıklarını anlattı. Öğretmenlerimiz katolik dinine geçmemişlerdi. Psikodinamik bir tepkiyle kızgınlığı bedeninin ta derinlerine gitmiş, onu dondurmuştu. Akılını karıştıran bu insanları bağışladığı zaman felci de çözüldü. İnisiyasyonumuz tamamlanmıştı.

DİŞİL GELENEK

Peki bu öyküler şamanizmde kayıp dişil gelenek açısından ne ifade eder? Benim kişisel öyküm kadınların şamanik yetkinlik ve hak ettikleri biçimde şifa vermeleri taleplerine nasıl yardımcı olabilir? Bana kalırsa, yıllarca şamanik eğitimi mi akademik araştırmalarımda birleştirdikten sonra, kendimi neredeyse eşit miktarlarda inisiyasyonunu almış bir şaman ve akademik bir uzman olarak görüyorum. Bu kitabın geri kalanında, savımı ortaya koyabilmek için bu çağın ikisinin de gerektirdiği becerileri kullanacağım: eleştirel entelektüel akıl yürütme ve duygusal, sezgisel akıl yürütme.

Sonraki sayfalarda kadın şamanların varlığını, önemini ve gücünü açıklayan kanıtlar sunacağım. İşe şamanların ne yaptıklarını özetleyerek başlayacağım, sonra geriye tarihhöncesi başlangıçlarına ve tarihi gelişimlerine göz atacağım. Kadın psikolojisi ve biyokimyasının şaman rolü için neden özellikle uygun olduğunun üzerinde duracağım. Ebe, savaşçı ve kâhin olarak kadınların aşkın şamanik rollerini, türler arasındaki kaymanın önemini, şamanik şifa açısından dişil ve eril yolların ikisini de kucaklamanın mümkün olduğunu anlatacağım. Bugünün dünyasında dişil şamanizmin yeniden yaşam bulmasını talep edeceğim.

Bu malzemeden geçen yol ne basit ne de düz. Belki de böyle olması gerek çünkü şamanlık da basit ve düz değil. Karmaşık, mistik ve şaşırtıcı olduğu kadar şamanın çağrısının gereklerini yerine getirdiği iki farklı ve güçlü hükümlüğü, fiziksel ve tinsel dünyanın bir araya getirilmesini de gerektiriyor.

İKİ

Şifa Verme ve Bilgiyi Arayanlar

ŞAMANLAR NE YAPAR?

29

Ninemin ebeliği ve otlarla şifa vermesiyle, Don Andrés ve karısı Donya Talín'in kâhinlikleri ve şifacılıkları arasında bir ilişki vardı. onların fiziksel, psikolojik ve tinsel şifalarına 'tamamlayıcı tıp' ya da 'holistik şifa' adı verilir. Bu tür bir şifa hastayla şifacı arasında duygusal ve bedensel ilişkiye bağlıdır. Hastalığın nedenlerindeki ve tedavisindeki psikolojik ve tinsel bileşenlere önem verilir. Holistik şifacılar bedeninin içsel iyileşme mekanizmasını tanır ve bireyin davranışları, tutumu ve ruhsal dengesiyle hem sağlığını kazanmakta hem de korumakta sorumlu olduğunu vurgularlar.

Şamanizm bugün hâlâ yaygın olarak kullanılan en eski şifa geleneğidir. Lisansüstü öğrencisiyken kırk bin yıl önce Kuzey Asya'da ortaya çıktığını ve Amerika'ya bugün Bering Boğazi'nin olduğu yerdeki alçak düzlüklerden büyük avcılarının göçüyle yayıldığını öğrenmiştim. Coğrafi dağılımını izleyerek Sibiryaya ve Alaska şamanizmindeki benzerlikler kökenlerinde ortak bir nokta olduğunun varsayılmasına nedendir.

Sonraki bölümlerde de göreceğimiz gibi sorun Avrupa, Afrika ve Avustralya da dahil diğer kıtalarda da Yontma Taş Devri öncesine ait kazılarda şamanik uygulama izlerine rastlanmasıdır. Şamanizmin per çok farklı yerde tekrar ve tekrar icat edildiğini savunan karşı görüş ise nörobilim ve medikal antropoloji dallarında yapılan araştırmalarla desteklenir. Bu araştırmalar şamanik bilincin ve şifa etkinliklerinin dar bir tarihi-kültürel örüntülere ve özelliklere değil de, insanın bağışıklık sistemini ve psikobiyolojisini anlamaya temellendiğini gösterir.

ŞAMANİK ŞİFA NE KADAR ETKİLİDİR?

Hem ninemin bakımı hem Don Andrés ve Donya Talin'in çalışmalarıyla şamanik şifanın ne denli etkili olduğunu ilk elden deneyimledim. Başarılarının bir kısmı otları ve öbür bitkileri bilmelerine dayanır ama bir şey daha vardır. şamanik şifa hastanın şifacıya ve şifa sürecine duyduğu inancın gücünden yararlanır. Tüm şifacılar gibi şamanlar da umut verir, önerilerde bulunur, beklentiler yaratır ve güçlü placebo (ilaç olmayan ama hastaya ilaç gibi verilen maddeler, örneğin şeker drajeleri) etkisi olan ritüeller kullanır. 'İnsanın içindeki doktor' adındaki bu etki pozitif duygular ve

bedenin biyokimyası arasındaki doğrudan bağlantıdan ortaya çıkar. Şaman duygusal ve ruhsal dengeyi yeniden kurarak hastanın kendini iyileştirme yetilerini güçlendirir.

Araştırmalar şarkıların, ilahi ve duaların, büyülerin ve müziğin hastada bağışıklık sisteminin hastalığı tepki göstereceği ruh durumları yarattığını ortaya çıkarmıştır. Törenselle performanslar sırasında şarkılar ve dans, renk, koku, hareket duyularını etkileyerek hastanın hastalıktan sağlığa doğru yöneleceği bir etki bırakır. Şamanlar efsanevi bir dünya tanımlamak için metaforlar kullanırlar -bir şeyi başka birinin terimleriyle düşünmek- böylelikle hastanın duygusal, duygusal ve bilişsel enformasyonunu etkileyerek onun hastalığı algılayış biçimini değiştirirler. Şifacılar hastanın durumunu yorumlarken kendi yerel mit ve simge sistemlerini kullanır ve hastanın durumunu bu sistem içinde değerlendirirler.

Şamanın çalışmalarının psikolojik boyutuna gelince, şarkılarında durmadan tekrarlanan semboller ve bazı geleneklerde davulların, gongların, bambu kamışların, çingirakların kullanımı hastalığın karmaşasının yerini alan bir düzen duygusu yaratır. pek çok kültürde şamanlar derinlerdeki enerjileri çağırırlar, sihirli sesler yaratalar onları uyandırırılar. Böyle bir ortamda bilinçdışındaki hisler açığa çıkar, bir anlamda nefatif duygular şifa verene aktarılır. Şamanik şifanın ana etkinlikleri olan itiraf ve bağışlama bastırılmış anıları da ortaya çıkartarak karşıtlıkların çözülmesine yardımcı olur. İnişasyon 'sınavımızın' bir parçası olarak Dennis ile felç olmuş adamı iyileştirirken, bu güçlerin nasıl işlediğini gördük. Şamanlar genellikle duygusal bir katarsis ya da acı veren anıların anımsanması yeniden deneyimlenmesi aracılığıyla kişiler arasında yeniden uyumlu ilişkilerin kurulmasını sağlar.

Şamanizm bugün hâlâ yaygın olarak kullanılan en eski şifa geleneğidir. Lisansüstü öğrencisiyken kırk bin yıl önce Kuzey Asya'da ortaya çıktığını ve Amerika'ya bugün Bering Boğazı'nın olduğu yerdeki alçak düzlüklerden büyük avcılarının göçüyle yayıldığını öğrenmiştim. Coğrafi dağılımını izleyerek Sibiryaya ve Alaska şamanizmindeki benzerlikler kökenlerinde ortak bir nokta olduğunun varsayılmasına nedendir.

Sonraki bölümlerde de göreceğimiz gibi sorun Avrupa, Afrika ve Avusturalya da dahil diğer kıtalarda da Yontma Taş Devri öncesine ait kazılarda şamanik uygulama izlerine rastlanmasındır. Şamanizmin per çok farklı yerde tekrar ve tekrar icat edildiğini savunan karşı görüş ise nörobilim ve medikal antropoloji dallarında yapılan araştırmalarla desteklenir. Bu araştırmalar şamanik bilincin ve şifa etkinliklerinin dar bir tarihi-kültürel örüntülere ve özelliklere değil de, insanın bağışıklık sistemini ve psikobiyolojisini anlamaya temellendiğini gösterir.

ŞAMANİK ŞIFA NE KADAR ETKİLİDİR?

Hem ninemin bakımı hem Don Andrés ve Donya Talin'in çalışmalarıyla şamanik şifanın ne denli etkili olduğunu ilk elden deneyimledim. Başarılarının bir kısmı otları ve öbür bitkileri bilmelerine dayanır ama bir şey daha vardır. şamanik şifa hastanın şifacıya ve şifa sürecine duyduğu inancın gücünden yararlanır. Tüm şifacılar gibi şamanlar da umut verir, önerilerde bulunur, beklentiler yaratır ve güçlü placebo (ilaç olmayan ama hastaya ilaç gibi verilen maddeler, örneğin şeker drajeleri) etkisi olan ritüeller kullanır. 'İnsanın içindeki doktor' adındaki bu etki pozitif duygular ve

bedenin biyokimyası arasındaki doğrudan bağlantıdan ortaya çıkar. Şaman duygusal ve ruhsal dengeyi yeniden kurarak hastanın kendini iyileştirme yetilerini güçlendirir.

Araştırmalar şarkıların, ilahi ve duaların, büyülerin ve müziğin hastada bağışıklık sisteminin hastalığı tepki göstereceği ruh durumları yarattığını ortaya çıkarmıştır. Törenselle performans sırasında şarkılar ve dans, renk, koku, hareket duyularını etkileyerek hastanın hastalıktan sağlığa doğru yöneleceği bir etki bırakır. Şamanlar efsanevi bir dünya tanımlamak için metaforlar kullanırlar -bir şeyi başka birinin terimleriyle düşünmek- böylelikle hastanın duygusal, duygusal ve bilişsel enformasyonunu etkileyerek onun hastalığı algılayış biçimini değiştirirler. Şifacılar hastanın durumunu yorumlarken kendi yerel mit ve simge sistemlerini kullanır ve hastanın durumunu bu sistem içinde değerlendirirler.

Şamanın çalışmalarının psikolojik boyutuna gelince, şarkılarında durmadan tekrarlanan semboller ve bazı geleneklerde davulların, gongların, bambu kamışların, çingirakların kullanımı hastalığın karmaşasının yerini alan bir düzen duygusu yaratır. pek çok kültürde şamanlar derinlerdeki enerjileri çağırırlar, sihirli sesler yaratalar onları uyandırırılar. Böyle bir ortamda bilinçdışındaki hisler açığa çıkar, bir anlamda nefatif duygular şifa verene aktarılır. Şamanik şifanın ana etkinlikleri olan itiraf ve bağışlama bastırılmış anıları da ortaya çıkartarak karşıtlıkların çözülmesine yardımcı olur. İnişasyon 'sınavımızın' bir parçası olarak Dennis ile felç olmuş adamı iyileştirirken, bu güçlerin nasıl işlediğini gördük. Şamanlar genellikle duygusal bir katarsis ya da acı veren anıların anımsanması yeniden deneyimlenmesi aracılığıyla kişiler arasında yeniden uyumlu ilişkilerin kurulmasını sağlar.

Şiirler, şarkılar ve danslar aracılığıyla müşterilerine herkesin içinde düşlerini anlattıran bir şamanın iyileşme sağlama oranının %80 olduğu bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Psikoterapik teknikler kullanarak, resimler ve çizimler aracılığıyla müşterilerine düşlerini betimlettiren ya da onları muayenehanenin kimsenin bulunmadığı özel ortamında anlattıran psikoloğun başarı şansıysa %30'dur.

ŞIFANIN PERFORMANSI

Endorfinler ve öbür endojen kimyasallar insan beyni tarafından yaratılıp iyileşme sırasında kan dolaşımına katılırlar. Farmakolojist ve biyokimyacılar bu doğal maddelerin acıyı ve kaygıyı kontrol ederek sakinleştirmekte Valim ve Librium kadar etkili olabildiklerini, hastaya sevinç aşılayarak daha üst düzey bilinç seviyeleri yaratabildiklerini iddia ederler. Kaygının azalmasının bağışıklık sistemi üzerinde

Şekil 2: Essie Parrish tören giysisi içinde. Giystinin üzerinde asılı deniz kabuğundan yapılmış uçurlar düşünde gördüğü biçimde şekillendirilmiş. Elinde şifacı asası var, asanın topuzunda padişah keleklerinin kozaları yer alıyor. İçleri tohum ve çakıl taşlarıyla doldurulmuş, Essie bereket ettiğinde kozaların içindeki tohum ve çakıltaşları nedeniyle asa çimlidiyor, tıkırtılı sesler çıkartıyor böylece ruhları çağırıyor ve tutuyor.

bedenin dayanıklılığını ve iyileşme gücünü artıran bir etkisi vardır. daha yüksek bir bilinç düzeyine geçen kişi tinsel dünyayla yakın ilişki kurar, böylelikle paylaşılan bir dünyanın içinde yaşadığı görüşü güçlenir. Bu da zihinsel ve fizyolojik acısının azalmasına yardım eder.

Şamanik şifacı tüm bu olanlara epeyce farklı biçimde yaklaşır kuşkusuz. Yaklaşık otuz yıl kadar önce Essie Parrish ile tanıştım (şekil 2), kuzey Kaliforniya'daki Pomo kabilesinden yerel bir şifacıydı. Yalın bir ağırbaşlılığı vardı, sıcağın insanın içine işleyen sesi ve içgörü sahibi delici bakışlarıyla etkileyici bir kadındı. Uzun siyah saçlarını geriye doğru tarar, orman yeşili bluzunun sırtından gevşekçe aşağıya salar, ayak bileklerine kadar varan mor bir etek giyerdi. Nasıl bir şifacı olduğunu, insanları neyin hasta ettiğini nasıl bildiğini sordum. Yanıt olarak bana gençliğinde gördüğü bir düşü anlattı.

Düşünde şarkı söylüyormuş. Uyurken şarkı içine girmiş ve orada kendi kendini söylemeye başlamış. Essie uyandıığında hâlâ göğsünün içindeki şarkıyı duyuyormuş, onu yüksek sesle söyleyince güzel olduğunu fark etmiş.

Daha sonra gördüğü bir düşte, aynı şarkıyı söyleyerek güneşle yıkanan ve bu dünyaya ait olmayan tepelerde gezinmiş. Bir kavşağa gelmiş, üzerleri padişah kelebekleriyle kaplı rengarenk çiçeklerin bulunduğu dar bir patikadan doguya dönmüş. Yolun sonuna vardığında bir ağ biçiminde örülmüş ipek iplikler görmüş, ağın içi minik, değerli taşlarla dolmuş. Daha yakından baktığında turkuvazların ve kehribarların merkezdeki beyaz bir ışık çevresinde döndüklerini görmüş. Sonra hırıltılı bir ses duymuş, bunun hastalığının sesi olduğunu anlamış.

"Bu zararlı yaratıklara biz 'kazıcılar' deriz, sinekler ve karıncalar gibi bedenimizin içinde yaşarlar," diye fısıldadı. "Şarki söylediğim zaman yuvalarında nerede saklandığını bilirim. O bölgeye masaj yapar ve onları dört bir yöne dağıtırım."

Daha sonra Essie bana ayrıntılarıyla nasıl çalıştığını anlattı:

Orta parmağım güçlü olandır. Ellerimle çalıştığım zaman bu balık tutmak için olta atıp beklemeye benzer. Bedenin içinde bir yerde duran acı sanki elimi kendine doğru çeker, onu ıskalamak mümkün değildir. Bunun yolu yoktur, batta ona dokunmana bile izin verir.

Ben ellerimi kendim yerleştirmem. Sanki başka biri, örneğin hastalık yerleştirir ellerimi, beni çeker, bir mknatis gibi.

Güç acıya değince, derin bir soluk alırsın, boğazın kapanır. Artık nefes alamazsın. Nefesin böyle birden kesilince göğsün felce uğramış gibi hissedersin. Eğer acıyı tutarken soluk alabilirsen, hastalık kendini gizleyebilir.

Soluğun böyle dinince, acıyı ve elinin onu çıkardığını hissedebilirsin. Ama korkar ve soluk alıp vermeni durdurmazsan acıyı çıkartamazsın.

Acıyı dışarı çıkardığım zaman sen onu çıplak gözlerinle göremezsin. Ama ben görebilirim. Bir insanın içindeki acı kirlidir. Bu nedenle doktorlar ona 'mikrop' adını veriyor sanırım, ama bir yerli doktorlar ona 'kirlî' deriz.

Avucumun içi de şifa verebilir ama her zaman değil, ben gücünü çağırduğımda. Bir yerlerde basta insanlar varsa, ellerim onları bulur. Biri si beni düşündüğü zaman, orta parmağımın ucu karıncalanır. Elektiriğe dokunabilseydin, nasıl bir şey olduğunu bilirdin.

İşte benim elimin gücü bu. Şimdi boğazımın gücüne gelelim. Bunu ilk önce genç bir kadın için kullandım acıyı ellerimle buldum ve emdim. Boğazımdan sabun köpüğü gibi bir şey çıktı. Sanki büyük bir balon şişirmişsin gibi, boğazımdan öyle çıktı. Herkes gördü bunu. Ağzımdan çıkarırken epeyce şişti.

O zamandan beri hastalıkları emerim. Buradaki yer (boğazımın orta

noktasını gösterir) gücün boğazıma girdiği yerdir. Hastalık ağaca düşen bir yıldırım kadar hızlı hareket eder. Bir şimşek gibi nefesini keser. İnsan nefesini ne kadar tuttuğunu bilemez. Bu beyaz insanların trans bali dedikleri şeyi andırır.

Hastalık bana gelirken trans balinde olurum. O benimle konuşur 'Bu şu tür bir hastalık ve yolu da şu. Bu insan bu nedenle basta,' der. Ama transtan çıkınca hastalığın bana ne demiş olduğunu anımsamam. Bu nedenle hastalığım bana söylediğini anımsaması için hastalarımın yanırlarında bir arkadaşlarını getirmelerini isterim.

İşte, benim boğaz gücüm ve el gücüm böyle bir şey.

Şifa vermek son derece önemli olmasına karşın şamanın işinin yalnızca bir bölümüdür. Şamanik geleneğin içindeki yerini anlamak için şamanların nasıl düşündüğüne daha yakından bakalım, neler yaparlar, dünya kültürlerinde oynadıkları geniş rol nedir. Bu roller bize hiç de yabancı değildir, ama modern toplumlarda farklı uzmanlarca yerine getirilirler: Doğa bilimcileri çevrenin flora ve faunasını incelerler, astronomlar gezegenlerin ve yıldızların, tarihçiler geçmişimizin izini sürerler, politikacılar ve toplum liderleri toplumsal düzeni sağlarlar, doktorlar, ebeler ve psikologlar bedenimiz ve zihnimizle ilgilenirler, din görevlileri manevi ihtiyaçlarımızı karşılarlar.

ŞAMANİK ROLLER VE BAKIŞ AÇILARI

Şamanizmin evrensel doğasına karşın, farklı kültürler ve bireyler şamanik uygulamalara farklı formlar vermişlerdir. Asya ve Avrupa'daki avcı-toplayıcılar örneğin, genellikle hayvan olan ruhların güçlerini çağırırlar. Bu toplulukların şamanları onlarla avda bereket ve topluluğun sağlığı için pazarlık yaparlar. Kırsal bölgelerdeki toplayıcı topluluklardaki

şamanlar, örneğin Orta Asya'daki Moğollar erkek ya da kadın atalarının ruhlarına güvenirlere, hem şifa hem de evcil hayvanların ve insanların doğurganlığı için onları çağırırlar.

Şamanizm bir uygulama olarak formel bir toplumsal kurum olmamıştır. Hemen hemen dünyanın her yöresinde artık geçmişte kalmıştır, etnik ve ulusal bir kurum olmak yerine bir takım yerel etkinlik ve bakış açılarından ibarettir. Bu nedenle şamanizmi bir kurum ve ideoloji olarak düşünmekten se, şamanik etkinlikler ve perspektifi ele almak daha yeğdir. Dünya genelinde şamanik perspektifin beş ana hattı vardır.

Şamanizmi uygulayanlar hayvan ya da değil tüm varlıkların holistik bir yaşam gücüyle, yaşam enerjisiyle, bilinç, ruh ya da başka bir göklere ait madde ötesi tözle dolu olduğuna ve bunun klasik fizik yasalarını aştığına inanırlar. Bu olağanüstü evrenin her üyesi dünyayı bir arada tutan yaşam enerjisinin bir parçasıdır. Polonezce'de mana, Lakota dilinde wakanda, Taoist Çin'de ch'i her şeyin içine sızan kuvvetli güçler olarak tarif edilirler.

Şamanlar bir 'yaşam ağı'nın varlığına inanırlar, bunun içindeki her şey birbirine bağımlı ve birbiriyle ilişkilidir. Farklı boyutlar, güçler, ve evrenin varlıkları arasında bir neden-sonuç ilişkisi vardır. İnuit şamanları şifa verirken gök-sel mesajlar taşıyan hayali bir kuş formu var olduğunu kabul ederler.

Şamanlar bu karmaşık gerçekliği açıklamak için dünyanın merkezi bir eksen çevresinde, bir dağı ya da ağacı andırır biçimde birbirleriyle bağı bir dizi farklı seviyeden oluştuğunu söylerler. Pek çok Sibiry kabilesinde göğün üç, yedi ya da dokuz katından söz edilir, bu katlar dev bir balığın desteklediği bir disk üzerinde durur ve hepsinde de insanlar yaşar.

Güney Sibiry'a'daki Buryatlar, doksan dokuz katlı bir gökten söz ederler, her birinin fiziksel görüntüsü dünyanın bir görüntüsünün ayna imgesidir, her birinin çatısı ötekinin tabanıdır. Şamanlar bu kozmik seviyeler arasında yukarı aşağı, bazen de yatay geçişler yaparak yolculuk yapabilir, yerkünün üzerindeki bu alternatif evrene geçebilirler.

Topluluklarda 'şaman' rolünü üslenen bir birey vardır. bu insanlar sıradan dünyadaki olayları anlayıp değiştirebilme kapasitesine sahiptir. Bunu normal, uyanık bir bilinç düzeyinde de yapabilirler. Örneğin Şili'deki kadınlar machi ya da şamanlar, tarçın ağacından yapılmış bir mihraba çıkarak davul çalarlar. Ama genellikle alternatif bir bilinç düzeyine geçmek için oruç tutar, farkındalıklarını yitirmedikleri düşlere dalır ya da halüsinasyon gösteren bir madde yerler. Kuzeybatı Meksika'daki Huicol şamanları peyote yerler, bu kupüri, yaşam enerjisi kaynağı olarak bilinir geleceği tahmin etmekte, hastalıkları iyileştirmekte, aile sorunlarını çözmekte kullanılır.

Şamanlar doğüstü güçleri, varlıkları bilirler, bu alternatif gerçeklikteki etkinlikleriyle bildiğimiz dünyadaki kişi ve olayları etkileyen varlıklardan haberleri vardır. sıradan gerçeklikte yer alan eylem ve ritüellerin bu alternatif kürede etkilere yol açacağını anlarlar. Bu alternatif gerçeklikte meydana gelen olaylar ve onların bu dünyadaki etkileri hakkında bilgi edinmek için bulutlar, çay yaprakları, kuşlar, hayvanların iç organları, hatta deniz kabukları gibi işaretleri yorumlarlar. Bu olaylar ve nesnelere doğru biçimde incelenirse, gizli, derinlerde kalmış, incelikli, sıradan gözlemcinin göremeyeceği mesajlara ulaşırlar.

ŞAMANİK ÇAĞRI

Bu tür özel yetenekleri olan kişiler ilham alarak da seçilebilirler mesleği aileden miras alarak da, yani, ya doğrudan ruhlardan bir çağrı gelir ya da mesleğin gerekleri aile tarafından şaman olacak kişiye aktarılır. Mesleği miras yoluyla edinen şamanlar atalarının özel ruhlarıyla bağlantıları, aile tapınakları, şarkıları, duaları, ritüelleri ve şifa teknikleriyle ilham gelerek şaman olanların sahip olamadığı bir otoriteye sahiptirler. Genellikle ilham yoluyla şaman olanlar miras yoluyla olanlara büyük saygı gösterir, kabul edilme ve kutsanma için onlara başvururlar. Bazen bu iki çağrı bir aradadır.

Guatemala'da şamanik bilgiler ve uygulamalar geleneksel olarak ailede aktarılır. Ama kişi düşlerinde, uyanık görümlerle ya da hastalıkla bir çağrı almadan şaman olamaz. Momostenango'da, benim kendi eğitimimi aldığı Maya topluluğunda, miras yoluyla şamanlık ailenin hem kızlarına hem de oğullarına, baba soyundan aktarılırdı, en iyi durumsa bir çifte aktarılmasıydı. Böylelikle Dennis ve ben, hastalık ve düşlerle şaman olarak eğitmek üzere seçildikten sonra, öğretmenimiz Don Andrés'in baba soyuna evlat edindik. Bizleri şaman olara kutsadıktan sonraysa sadece ikimizi değil, ölü veya diri tüm aile üyelerimizi evlat edindi.

Miras ve esinin bu tür bir bileşimi Moğolistan'ın kuzey ve batı bölümlerinde de görülür. Burada pek çok şaman annelerinin soyunda dokuz ya da daha fazla nesil boyunca atalarının izlerini sürebilirler. En çok saygı duyulan Moğol şamanlardan biri olan Byambadorj Dondog atalarının izini Cengiz Han'ın annesinin soyundaki on ikinci yüzyıl şamanlarına kadar sürebilir. 1999 yılında onunla konuştuğum zaman doğumunda meydana gelen tuhaf bir olayın tüm yaşamını

etkilediğini söyledi. Ailesinin ger'ine (yuvarlak yörük çadırı) giren iki metre uzunluğunda bir yılan dosdoğru annesinin kollarında bebeğiyle oturduğu yere gelmiş. Sonradan annesi bunun kabilenin şamanı olacağına dair bir işaret olduğunu söylemiş, çünkü yılanlar klanın üyelerinin şamanik seanslar sırasında başvurdukları formlardan biridir.

Dünyanın pek çok yöresinde, bir hayvan ruhu düşlere girerek şamanı seçer. Kanadalı Ojibwe yerlileri arasında, ninemnin halkı, çocuklar ruhlarla karşılaşmaya ormana gönderilirlerdi örneğin. Orada tek başlarına oturarak şarkılar söyler, 'yüreklarini şarkılarına aktararak' sessizce ruhların gelip onlarla ilişki kurmasını ve çağırmasını beklerlerdi. Eğer başarılı olurlarsa bir geyik, kuş ya da başka bir ruh onları fark eder, doğal bilgeliği ve şifa vermeyi öğretirdi. Sonra kabilenin yaşlıları bu çocukları çırak olarak yanlarına alır, dikkatli gözlemlerle geçen bir yaşam süresince edindikleri deneyimi onlarla paylaşırlardı.

Şamanik uygulamaların merkezinde bilgi arayışı vardır. Bu pek çok forma girebilir: insan ve hayvan davranışlarını anlama; şifa veren bitkilerin ve kullanımlarının öğrenilmesi; ellerle kemiklerin yerleşim düzenini ve iyileştirmeyi bilme; masaj; ebelik; insanın ruh hallerine ilişkin empatik bilgi. Şamanlar takvim çalışması, kâhinlik ve vahiyle gelecek hakkında bilgi arar, efsaneleri, masalları, büyülerini, tekerlemele- ri, şarkıları ve önceki şamanların işlerini yineleyerek geçmiş ve tinsel dünya hakkında bilgi aktarırlar. Dünyanın her yerindeki şamanlar sıradan, uyanık dünyada deneyim'edikle- rimizin fazlasını bilmek istedikleri için bilgeliklerini düş yolculuklarıyla ve 'insan yaşamının bin gününü tek bir güne sığdıran' farklı bilinç durumları meydana getiren maddelerle genişletirler.

Şamanlar asıl olarak bireylerin dengesinin kurulması ve korunmasıyla uğraşırlar ama her şamanın etkileşim halinde olduğu bir kültür ve alt-kültür de vardır. toplumun ihtiyaçlarına cevap verirler, işlevleri genellikle rahiplerinkiyle karışır. Kuzey Asya'da, şamanlar topluluk bir araya gelip at kurban ettiği zamanlarda rahiplik görevini üstlenirler. Orta-Amerika'da rahip-şamanlar müşterilerini kutsal takvim aracılığıyla evrene bağlayan mısır koçanı ve tohumlarıyla bir tür kehânette bulunurlar (şekil 3)

Benzer işleri yapanlarla kıyaslandıklarında şamanlar içgörü ve hayal gücü sahibidirler, dilleri akıcıdır, kültürel geleneklerden haberdardır. Şamanizmin yüreğindeki bu bilgi dünyanın her yöresinden kültürlerde kullanılan yerli dillerinde kendini gösterir: Şaman teriminin kendisi Sibirya'nın Evenki dilinden gelir 'bilen kişi' anlamındadır. Şaman için kullanılan öbür geleneksel sözcüklerse Fince'de tietaja, Japonca'da munusu, Bella Coala dilinde kusiut, Nahuatl dilinde tlamatiquetl ve Quichua dilinde yachaj hep aynı anlama gelir.

Şaman için kullanılan öbür sözcükler halk önünde sergiledikleri performansın ana özelliklerine gönderme yapar. Örneğin Yurok dilinde kegey, 'iş olarak oturan ve meditasyon yapan anlamına gelir. Sakha dilinde oyuun, 'zıplamak, hoplamak, oynamak'tır. Buryat dilinde khatarkha, 'dans etmek ya da bir geyik gibi tırıs gitmek,' anlamına gelir. Hucicol dilinde mara'kame 'şarkıcı' demektir. Şamanlar kahinlik de yaparak sıradan insanların görüp bilemediklerini görüp bildikleri için, Innular arasında, kuzeyin uzak bölgelerinde, wabinu adını alırlar, 'gören kişi' demektir. Elik 'gözleri olan', tara'ut inilgit 'karanlıkta gören gözleri olan', angakut

Şekil 3: İlk şamanlar Oxocomo ve Cipactonal. Aztek ve Maya mitolojisinde ilk şamanlar yaşlı bir çifttir. 16. yüzyıldan kalma bir Aztek elyazmasında yer alan bu resimde zamani yaratmaktadırlar. Kadın (solda) mısır koçanına bakarak kehânette bulunurken, kocası da (sağda), sağ elinde tütsü, sol elinde kan çıkartan bir alet tutar. Arkalarında rahip olarak statülerini gösteren tütsün dolu bobçalar vardır.

'kapalı gözlerle gören,'anlamlarına gelir. Maya K'ichelerde ise ajq'ij 'gün tutan' anlamına gelir, şamanların Maya takvimini kehanet için kullanmalarına gönderme yapar.

KEHÂNET UYGULAMASI

Dünyada pek çok kehanet yöntemi vardır. Tarot, astroloji ve el falına bugün en kalabalık kentlerin caddelerinde rastlanabilir. Bu tekniklerin hepsi farklı bilgilerin ışığında bir sorunun ya da durumun şimdiki, geçmişteki ve gelecekteki haline bakarak karar vermeye yardımcı olur. Kahinler de tıpkı şamanlar gibi (pek çok şaman kahinlik de yapar ama bazı kültürlerde şaman olmayan kahinler de vardır).

doğum, hastalık ve düşleri sırasında gelen ilhamlarla bu sanata seçerler. İnisiyasyonları genellikle bir ruh eşle evlenmelerini gerektirir. Sorular sorar, yanıtları aktarır ve yorumlar, kehanetlerde bulunurlar ama bunların yapılış biçimi kültürler arasında farklılıklar gösterir. Kehanet düşlerin yorumu ve özel işaretlerin gözlenmesine gelince bireysel bir iş olabilir örneğin. Ama genellikle kahinle müşterisi ya da izleyicileri arasında bir diyalog vardır.

İlksel kültürlerde pek çok kehanet biçimi vardır: suya, bulutlara ve kristal küreye bakmak; doğal olayları okumak, halüsinasyon gösteren maddeler almak, düşleri hatırlama ve yorumlama pratiği. Kehanet genellikle bu tekniklerden kaçınının bir araya getirilmesini gerektirir. Belki mekanik bir süreçle işe koyulup anlama yolunda gereken içe yönelmeyi gerçekleştirmek için bunu bir görselleştirmeye birleştirmek gerekir.

Örneğin Maya kabilesi K'ichelelerde gün tutanlar, yani kahinler birbirleriyle kesişerek Maya takvimininin 260 gününü oluşturan enine ve boyuna çizgilere tohum ve taşları yerleştirmekle işe başlarlar. İlerledikçe günlerin anlamını yorumlarlar. Bu süreçte kacha'uk'ik'el yani 'kanın sesi'ni dinlerler, bu bireysel bedenlerle evrenin güçleri arasındaki bağdır. Takvime koyopa'ya, yani kendi bedenlerinde hissettikleri ışımalara göre müşterilerine soru sorarlar.

Bu kahinlerin tanrılarıyla konuşup onlardan aldıkları yanıtları ilettikleri sesleri kalın ve ağızdalır. Tersine müşterileriyle gündelik bir tonda konuşurlar. Basit sorular sorarak işe koyulur, sonra müşterinin geçmiş, şimdi ve geleceği algılamasındaki boşlukları doldururlar. Eğer evli bir çifte hem kadın hem de erkek kahin eğitimi alır, birlikte müşterinin

sorularına yanıt ararlarsa, ikisinin birleşik güçleri konuyu tek başına çalışan bir kahininkinden daha çok aydınlatır dendir. Ben bunu kendi takvim kenahetlerimiz sırasında ilk elden öğrendim.

Bu tekniği öğrenmiş olduğumuz halde 'kanın sesini duymayı' başatabileceğimizden kuşkuluyum. Tuhaf gelebilir ama Dennis ile bu tekniği Guatemala'da öğrendikten sonra yalnızca orada yaşadığımız sürece kullanmakla kalmayıp inisiasyonumuzdan sonraki yaklaşık otuz yılda koruduk ve yaşadığımız her yerde kullandık. Bedenlerimizin doğal dünyanın mikrokozmosları olduğunu gördük, kendi dağları, düzlükleri, tepeleri, gölleri ve rüzgârları vardı. ışık dilimlerinin dışarıda atmosferde ve içeride bedenlerimizde nasıl hareket ettiğini hissetmeyi öğrendik. Bu iç hareketleri yorumlamayı, Maya takviminin günlerini saymayı, kendimiz ve müşterilerimiz için kehanette bulunmayı öğrendik.

Kahinler işlerinde söz ettikleri zaman farklı bilme biçimlerine işaret ederler: tümevarımsal, sezgisel, yorumlayıcı, akıl yürütmeye dayalı vb. Bunların hepsi birbirinin içine geçer. Müşterileriyle konuşurken gündelik yaşamın gerçeklerini imge ve eylemlerin simgesel prizmasından geçirirler. Karmaşı fikirler, metaforlar ve simgeler farklı yorumlar gerektirir, bu da yavaş yavaş daha düzenli bir dizgeye ve kısıtlı olanaklara doğru yol alır. Sonunda müşteri ve kahin arasındaki konuşma sorunun nedenleri ve ona nasıl tepki verilmesi, durumun nasıl değiştirileceği hakkında belirsiz olmayan bir anlayışta biçimlenir.

Kehanetten sonra şaman açıklığa kavuşan sorunu herkese anlatmak zorundadır. İşte burada maharetini göstermesi gerekir. Akılcı şakalar ve zeki cümlelerle müşterisinin ilgisini

çeker, aklını çeker ve sorunların da kendilerinin de sorumluluğu olduğu gibi zor bir gerçeği kavramalarını sağlar. Örneğin bir hasta hastalığı yaratmakta kendi sorumluluğunu kabullenirse, kendini güçlendirebilir. Yaşamın her yönünde olduğu gibi, şamanizmde de mizah iyileştirir.

ŞAMANİZMİN DOĞASI

Şamanizm hem şifa uygulamalarını hem de dinsel bir duyarlılığı gerektirir, Sibiryaya, Amazon Havzası, Kuzeydoğu Asya ve Nepal kadar birbirlerinden uzak kültürlerdeki şamanik fikirler ve uygulamalar arasındaki benzerlikler şaşırtıcıdır. Bu şamanik sistemlerde doğum ve ölüm ana eylemleri ve metaforları sağlar. Çıracak şamanlar mesleğe 'doğar' ya da onun içinde 'ölürler.' Sonraki uygulamalarındaysa gerçek doğum ve ölümlere yardımcı olurlar.

Uzak geçmişte muhtemelen yalnızca şamanlardan oluşan topluluklar da vardı, ama bugün şamanizm belli bir dereceye kadar Budizm, Hıristiyanlık, İslam, Hinduizm ve yerel dinlerle karışmış tinsel bir koldur. Kurumsal bir çerçevesi ve bir merkez figürü -Dalai Lama ya da Papa gibi- olmadığı için de, farklı tarihi ve politik sahnelerde ortaya çıkar, yok olur, yeniden belirir. Esnek ve yenilikçi şamanik fikirler dünyanın en uzak ormanlarından çöllerine, Maya kralıklarından Çin imparatorluklarına kadar uyarlanabilir, Sovyetler sonrası Sibirya'daki entelektüeller, Avrupa, Amerika ve Avusturalya'daki çağdaş paganlar arasında kendine yandaş bulur.

Ü Ç

Bir Mağaranın Duvarındaki El İzleri

TARİHÖNCESİ ÇAĞLARDA
KADIN ŞAMANLAR

Şamanik uygulamaların ve bu uygulamalarda kadınların da önemli, etkin katılımcılar olduklarının izleri tarihin derinliklerine kadar uzanır. Birinci bölümde tanımlanan, Dolni Vestonice'de bulunan iskelet tarihöncesi dönemlerdeki kadın şamanlar hakkında inandırıcı bir kanıttır ve yalnızca maddi kanıttan ibaret de değildir. Arkeologlar kemiklere ve onlara eşlik eden el sanatları ürünlerine ek olarak kilden yapılma uğurlar ve mağara duvarlarında antik şekil-değiştiren, trans halinde kadın imgeleri bulmuşlardır.

Sibirya'da şu ana kadar şamanlara ait kazılan en eski mezar Neolitik döneme uzanır (İ.Ö. 1700-1300). Bulunan en eski iskelet göğsünde iki antropomorfik (bir hayvan, nesne vs.'nin insan bedenine ve kişiliğine sahip olduğunun varsayılmasıdır) mamut kemiği taşıyan genç bir kadına aittir. Bu nesnelere bugün Yakut, Ket ve Chukchi şamanlarının koruyucu ruhlarını kişileştiren oyma karaca ve balina kemiklerini astıkları yerdedir. Kuzey Sibirya'daki Sakhá Cumhuriyeti'nde yeni keşfedilen yine Neolitik döneme ait bir kadın şaman mezarında da kemikten yapılmış, kuş başlı-insan bedenli pek çok süs eşyası bulunmuştur, benzerleri yakınlardaki kayaların ve yerel şamanlarının davullarının üzerine de resmedilmiştir.

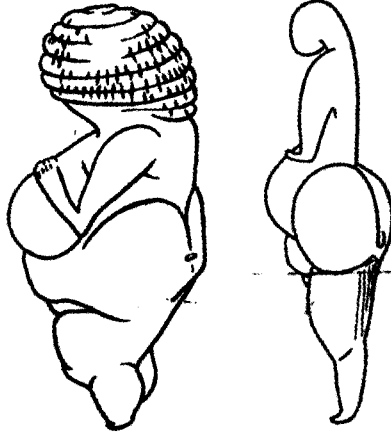
Bering Boğazı yakınında, Chukotka'da yapılan bir başka önemli keşifte yine antik bir kadın şaman iskeletine rastlanmıştır. Artrik bölgesindeki devamlı don altında kalan bu topraklarda (permafrost), kusursuz biçimde korunmuş yüz kadar mezarın arasında, taş, ahşap ve balina kemiğinden yapılmış bir tanesinde yaşlı bir kadın iskeleti bulunmuştur. Keşfi yapan antropologlar, -Sakhá arkeolog Dorian Sergeev ve Rus arkeolog Sergei Arutiunov- mezarın içinde kadının şamanik uygulamaları sırasında kullandığı pek çok nesnenin yanı sıra bir ölüm maskesi ile şifa, dans ve öbür şamanik ritüellerle ilgili maskeler buldular. Mezarında şaman nesneleriyle bir arada yatan bu kadının bir şaman olduğunu hemen anladılar. 2002 yılında 'Arctic Studies Center of Smithsonian's National Museum of Natural History'nin Internet sitesinden yayınladıkları bir makalede 'Sibiryalı şamanların genelde kadın olmalarının ve kadınların kuzey kültürlerinde tinsel yaşamdaki güçlerinin' altını çizdiler.

Şaman nesneleriyle bir arada bulunan bu kadın iskeletleri pek çok Batılı akademisyeni ve kamuoyunu şaşırtmaya devam etmektedir çünkü uzun yıllardır şamanizm yalnızca bir erkek uğraşı olarak görülmüştür. Bu yanlış anlamamanın bir nedeni de iskeletlerin cinsiyetinin pelvisin şekli, kafatasının büyüklüğü, kol ve bacak kemiklerinin boyutu ve ağırlığı ile saptanmasıdır. Her iki cinsiyete de ait topluluklar arasında boyutlarda ve ağırlıkta büyük farklılıklar olduğu için bu yöntem sorunludur. Hangi cinse ait olduğu kuşkulu kemiklerle yapı ve sağlam kadınların kemikleri hep erkeklere ait sayılmıştır. Batılı arkeologlar bazen bir kazı alanında buldukları kemiklerin %80'inin erkeklere ait olduğunu iddia ederler, bu da yanılısamanın ne kadar büyük olduğunu gösterir. Buna şamanik tarzda gömülmemin erkeklere ait olduğuna ilişkin eski çarpıtmayı da eklersek iri yapı ve kadim kadın şamanların cinsiyetlerinde ne kadar yanıldığını görmüş oluruz.

Geçmişte bilim insanlarının çoğu iskeletleri erkek olarak sınıflandırdı, insan kültürünün kökenleri hakkındaki evrim kuramları sonucunda erkekliği vurgulayan bir eğilim vardı. yalnızca kadınlarda bulunan (mtDNA) mitokondriyal DNA'ların kimyasal analizi gibi yeni tekniklerin ortaya çıkmasıyla ve kadın bilim insanlarının, özellikle de paleo-antropologların artmasıyla kemiklerin cinsiyetlerinin doğru biçimde belirlenmesine başlandı. Bugün artık yeni fosil kahramanlarımızın çoğu kadındır.

BUZ ÇAĞINDAN KALMA FİĞÜRLER

Kadınların muhtemel şamanik uygulamalarının ilk göstergeleri arasında avuç içine sığacak kadar figürler vardır. Pirenelerden Sibiryaya kadar tüm Avrupa'da iki yüz kadar

Şekil 4: Willendorf Venüs'ü (solda) ve Lespugue Venüs'ü (sağda).
Her ikisi de Geç Dönem Yontma Taş Devri'ne aittir.

yüzü olmayan başları yere dönük, geniş kalçalı ya da basenli kadın heykelcikleri bulunmuştur. Fildişi, karaca kemiği, kil ve yumuşak taşlardan yapılan bu heykelciklerin bazıları Buz Çağı'ndan kalmadır, mağaraların, kayaların içine saklandıkları kadar ocak ve kuyuların yakınlarındaki nişlerde de korunmuşlardır. Görünüşlerindeki farklılıklara karşın Roma Aşk Tanrısı'na ithafen hepsine 'Venüs heykelcikleri' adı verilir.

Bazı yazarlar bunların 'antik doğurganlık kültleriyle' yakından bağlantılı oldukları konusunda iddialıdır. 1908 yılında, Willendorf Venüsü (şekil 4, sol) Avusturya'da Krem yakınlarında bulunduğu zaman, bedeninde hâlâ kırmızı aşboyası izleri vardı. Örgülü şapkası ya da saçları, geniş kalçaları, dolgun göğüsleri ve iri baldırlarıyla erkeklere çarpıcı cinsel mesajlar gönderdiği söylendi. 'Bedeninin kusursuz bir yuvarlılıkla gösterilen bu bölgeleri aşk yapmanın ilk

safhalarında en önemli bölgelerdir; göbekt/karın, kalçalar, baldırlar, memeler ve omuzlar; ancak bacaklarının alt kısımları, kollarının alt bölgeleri, ayak ve elleri fazla özenle yapılmamış, yok sayılmıştır.' Bazıları da bu Venüsleri dünyanın ilk erotik eşyaları saydı: Pleistocene pinups ya da Play-boy'un orta sayfa kızları.

Bu heykelciklerin bereket simgesi, erotik uğurlar, cinsel oyun malzemeleri olarak erkekler tarafından üretildikleri ve kullanıldıkları önceki nesillerin yarattığı bilinçsiz karmaşalardan biridir. Kadın bedeninin yalnızca erkeklerin ilgilerine mazhar olduğu sürece ilgi çektiği, kadınların tarihöncesinin zihinsel yaşamının yaratımında yalnızca izleyici oldukları varsayıldı. Bu görüşe göre antik kadınların kendilerine ait bir yaşamları yoktu. Erkeklerin duygularını okşamak ve onlar tarafından üremek için kulanılırlardı.

Bu kadın figürlerinin yine kadınlar tarafından kadınların kullanımını için yapıldığını iddia eden yazarlar da vardı. Bunların arasında Litvanyalı arkaeolog Marija Gimbutas'ı sayabiliriz. Yüzlerce kadın ancak yalnızca bir elin parmakları kadar erkek figürü bulunduğunu belirterek, tarihöncesi atalarımızın ilksel tanrıalarının kadın olduğunu iddia etmektedir.

1980'ların başında Los Angeles'teki Kaliforniya Üniversitesi'nde onunla buluşup konuştuğum zaman mesleğinin zirvesinde bir arkaeologdu, otuz yıldır araştırmalar yapmaktaydı. Tüm Avrupa'da kazılara katılmış, binlerce el sanatları nesnesini incelemişti, Ana Tanrıça'ya ait tek bir bileşik tarihöncesi dinin varlığı savını destekliyordu. Onun dediğine göre bu din dişil bir geleneği yansıtıyordu; doğaya baskın çıkmayı denemek yerine insan hayatlarını besleyen teknolojileri vurguluyordu. Savaşçı toplumları 'uygarlıklar' olarak

nitelemeyi reddediyordu, herhangi bir medeniyetin üretken temelini sanatsal yaratımının, maddi olmayan değerlerinin ve cinsiyetler arasındaki denge de dahil özgürlüklerinin de-
recesinde olduğunu iddia ediyordu.

1990'ların başında yorumları ve kuramları kadın ya da erkek, feminist ya da değil arkaeologlar tarafından sertlikle eleştirildi. Ama araştırmaları ve yayınlarıyla arkeoloji alanındaki bu sapkın erkek-merkezciliğe, -hatta bazen dosdoğru cinsiyet ayrımcılığına- dikkat çekti. Çalışmaları araştırmacıları hem arkeolojik kayıtlarda hem de malzeme kültürünün yorumlanmasında seks ve cinsiyete dikkat etmeye yürek-
lendirdi. Onun bu öncü çalışmaları sayesinde cinsiyet bu-
gün arkeolojinin ana akışı içerisinde önemli bir maddedir.

Vanüs figürlerinin cinsiyete bağlı olmayan yorumları ara-
sında Alexander Marshack'inkini sayabiliriz. Ona kalırsa bu
çıplak kadın heykelcikleri aylık menstrüel takvimlerle ilgili
olabilecekleri gibi, kadınların olgunluk ritüelleri sırasında
öğretici araçlar olarak da kullanılıyor olabilirler. Başka bilim
insanları da bu malzemeleri şekillerindeki, duruşlarındaki,
beden ayrıntılarındaki farklılıklara bakarak çocukluktan er-
genliğin başlangıcına ve hamileliğe kadar yaşamın farklı aş-
malarını temsil eden simgeler olarak değerlendirmişlerdir.

Yunanistan'daki Neolitik Kephala bölgesinde mezarlarda
bulunan kadın heykelcikleri atalarla olan bağlarla güçlen-
miş alan belirleyiciler olarak yorumlanmıştır. Ocakların ya-
kınlarında bulunanlar yün eğirme, alet-edevat yapma gibi
kadınlara özgü işlerle ve çocuk oyunları ile bağlantılıdır.
Heykelciklerin tutulan dileklerin yerine gelmesini sağlayan
uğurlar olarak da kullanılıyor olabilirler. Bu tarihöncesinden
kalma çerçöp yığını tümseklerinde bulunan kötü yapılmış

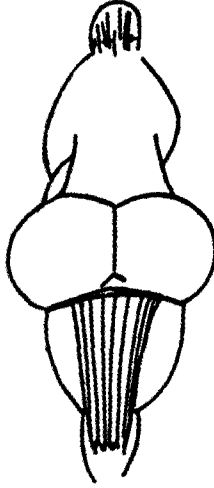
ya da epeyce zarar görmüş heykelciklerin açıklaması olabilir. Dilek yerine geldiği zaman heykelcikler oynamaları için çocuklara verilmiş, kırıldıktan sonra da atılmışlardır belki de.

Kadın figürleri yakın zamanlarda Avrupa kültüründe önemli bir rol oynamaya başladılar. Hatta Willendorf Venüsü ulusal bir simgeye dönüştü. Bunu Avusturya'dayken ilk elden öğrendim: Kendisine ev sahipliği yapan Viyana'daki Naturhistorisches Museum'dan sergilenmek için başka bir yere taşındığında tanklarla korunuyordu!

Yontma Taş Devri'nden kalma bu kadın figürlerinin başka bir yorumlaması da, yukarıdan aşağıya kendi bedenine bakan çıplak bir kadın düşünüldüğünde çoğunun anatomik açıdan doğru olması nedeniyle, kadınları doğuma hazırlamakta kullanılmalarıdır (bizim Lamaze sınıflarımız gibi). Genç kızları, hamile kadınları ve çırak ebeleri eğitmekte öğretici modeller olarak kullanılmış olabilirler.

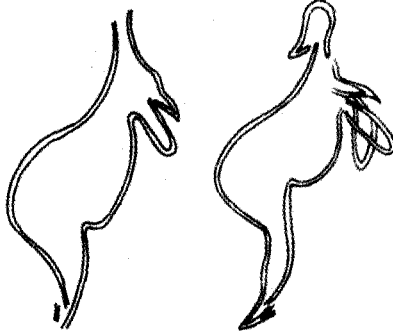
Ben başka bir kuram önermek istiyorum: Bu küçük heykelcikler özel becerilerinin arasında ebelik de olan kadın şamanlarındı. Daha sonra göreceğimiz gibi, dünyanın pek çok yöresinde ebeler ilâhi seçimlerle seçilir; şifacı olarak çalışabilmek için kolayca transa girebilir, kendilerinden geçebilirler. Lespugue Venüsü'nün düşünün (şekil 5). Fildişinden yapılma on beş santim uzunluğundaki bu heykelcik, Yontma Taş Devri'ne ait keşfedilmiş en şık figürlerden biridir. Şimdi Fransa diye bilinen yerde bulunmuştur, geç dönem Gravettian ürünüdür (İ.Ö. 20000).

Kalçalarının altında yer alan uzunlamasına paralel çizgiler tarihöncesi dönemlerde kadınların hamileyken ve adet dönemlerinde giydikleri örme önlüğü/peştamalı andırır.

Şekil 5: Lespugue Venüsü, aşağı sarkan uzun örme kordonları Sibirya ve Moğolistan'daki şamanların balen giydikleri giysileri andırır.

Dolni Vestonice'deki kadın şamanın mezarında bulunan minik kil heykelciklere eklenmiş burulmuş bitki lifleri de aynı izlenimi bırakırlar. (Bu buluş bir başka açıdan da ilgi çekicidir: Bu keşfe kadar Yontma Taş Dönemi'nde dokumanın yalnızca hayvan bağırsaklarından yapıldığı sanılırdı, bitkisel malzeme kullanıldığı bilinmezdi.) Lespugue Venüsü'nün üzerindeki paralel çizgiler on yedinci yüzyıla yirminci yüzyıl arasında yaşamış Kuzey Asyalı şamanların giysilerini de andırır (bölüm 4). Bu çizgiler şamanın pelerininin dan sarkan, kuş tüyleri ve hayvan kürkleriyle örülmüş kordonları andırır.

Şekil 6: Fransa'nın Lot bölgesinde, Cabors'un hemen doğusunda, Pech-Merle'deki mağaranın duvarlarında ve tavanında bulunun şamanik kadın oymalarından ikisi. Sağdaki hamile kadın şamanik şekil değiştirmeye bir kuşa dönüşüyormuş gibi görünmekte.

YONTMA TAŞ DEVRİ MAĞARA RESİMLERİ

Her kıtada şamanistik çağrışımlar yaratan antik oymaları ya da resimleri koruyan mağaralar, kayalık korunaklar, iri kaya parçaları vardır. Fransa Lascaux'daki ünlü mağaranın duvarında yer alan kuş-başlı, ereksiyon halinde penisli figür hakkında epeyce gürültü kopartılmışsa da, yakınlarındaki Lot bölgesinde bulunan, aynı zaman ufkuna ait, kadın olduğu apaçık şamanik figürler yok sayılmışlardır.

Örneğin Pech-Merle'deki mağaranın kil tavanına oyulmuş, profilden görünen çıplak kadın figürleri vardır (şekil 6). Dans eden hamile kadınları andırırlar. Sağdaki kadın bir kuş maskesi takmakta ya da kendini kuşa dönüştürmektedir. Aynı mağaranın duvarlarında bu ikisine benzeyen, kırmızı aşıboyası ya da koyu laciverte boyalı altı şekil daha vardır. ayrıca bu resimlerinin ve oymaların yakınında,

mağaranın duvarlarında ve tabanında bulunan bir düzine kadar el ve ayak izinin şekillerinden kadın ve çocuklara ait oldukları anlaşılmaktadır. Belki de bu çıplak kadın figürlerini oypup boyayanlar peşlerindeki çocuklarıyla birlikte kadınlardı.

Eğlendiricidir ama, bu hamile kadınlar onları bulan erkeklerce ilk olarak 'bizon' (yabani sığır) olarak nitelenmişlerdir. Daha sonra Yontma taş Dönemi konusunda tanınmış bir akademisyen olan André Leroi-Gourhan onları bizon ve kadın arasında değişebilir simgeler olarak yeniden yorumlamıştır. Ancak Nubya'daki Gebel Silsilah'da benzer oymalar bulunup da 'kadın' olarak Gebel yorumlanınca bu 'bizon' yorumundan vazgeçilmiştir.

Bu antik Avrupa resimlerini ve oymalarını kültürel bir kapsamı saf dışı bırakarak anlamak ve takdir etmek zordur kuşkusuz. Ancak Avrupa Yontma Taş Devri mağara sanatıyla ilişkili ritüellerin 1458 sonlarına kadar hayatta kaldığına ilişkin bazı dolaylı kanıtlar bulunmaktadır, çünkü Papa III. Calixtus İspanyollara 'mağaralarda at resimleriyle ayınlar düzenlemelerini' yasak etmiştir. Atlarla ilişki önemlidir çünkü Avrupa'dan Sibiryaya kadar olan bölgede atların şamanların koruyucu ruhları olduklarını biliyoruz. Şamanik uçuşlar pek çok yerde atın dörtlüğe gitmesiyle ifade edilir, at binicisini öbür dünyalara, onu kendinden geçiren bir yolculuğa çıkarır.

Bu antik oymaların anlamlarını ve nasıl kullanıldıklarını kavramak için, Afrika ve Avusturalya'nın aşağı yukarı Avrupa'ninkisiyle aynı çağa denk gelen kaya sanatı geleneğini incelemeyi yararlı buldum. Avrupalı olmayan bu geleneklerinin mağara sanatıyla tarihi bağlantıları olduğu bilinen toplumlarla ilişkili olmak gibi bir avantajı vardı. bazı yerlerde kayaları oymaya ve boyamaya bugün bile devam edilir.

Şekil 7: Güney Afrika, Mangolong bölgesinden Afrika Yontma Taş Devri'ne ait bir mağara resmi, dört şaman yağmur yağdırmak için burnuna bağladıkları bir iple açık arazide bir su-ineğini gezdirmekteler. Kafilenin önderliğini iki kadın şaman yapıyor. Arkadaki erkek şamanların ellerinde kaplumbağa kabuğundan kutular var.

Bir zamanlar antik Afrika kaya sanatının Yontma Taş Devri Avrupası'ndan Kusey Afrika'ya, oradan da aşağıya Güney Afrika kıtasına yayıldığı varsayıldı. Ancak Güney Namibya'nın kayalık korunaklarında bulunun bazı el sanatları, en eski Afrika kaya sanatının bir yıldan geriye uzandığını ve bazı Avrupa Yontma Taş Devri kaya sanatlarıyla çağdaş olduğunu gösterir. Demek ki iki sanat formunun bağımsız kökenleri vardır.

Güney Afrika'nın Geç Dönem Yontma Taş Devri duvar resimlerinin bulunduğu bölgesinde San olarak bilinen yerliler (nedense yıllarca Busmen olarak adlandırıldılar) neredeyse bir yüzyıl önce yerlerinden edildiler. Neyse ki dil uzmanı ve kâşif Wilhelm Bleek 1870'lerde birçok kaya resmi ni kopya etti. Sonra yerlilerin dillerindeki bazı sözcükleri çıkarma yöntemi olarak bunları dil uzmanı danışmanlarıyla tartıştı. Onların kaya sanatı hakkındaki bu yorumlarına değer biçilemez.

Mangolog Mağarası'ndaki çizimlerde (şekil 7), burnuna bağlı bir 'su ineği'ni çeken dört kişi görürüz. Bleek'in San uzmanlarından biri bir ineği böyle kırlarda dolaştırmayı olabildiğince geniş bir alana yağmur yağmasını sağlamakla ilişkilendirmiştir. Başka bir danışmana göre ineğin en yakınındaki iki adam 'suyun büyücüleri'dirler. Her ikisinin de elinde kaplumbağa kabuğundan kutular ve bunlara bağlı ipler vardır, içleri 'kızgın yağmuru' sakinleştirecek aromatik otlarla doludur. Bu danışman ayrıca su ineğini yönlendiren biri başlık takmış iki kadından söz etmiştir.

Bu dört kişi kuraklıktan kavrulmuş arazi üzerinde yağmur-getiren bir hayvanı yönlendirmek gibi kolektif bir ritüeli gerçekleştirmekteler, bu gerçekten de yalnızca şamanların işi olabilir. Adamlardan ve kadınlardan biri antilop kullanan başlıklar takmışlar; bu bu güçlü hayvanla yakın ilişkiye işaret eder. Bleek ile resimleri tartışan bir yerli kadın ne zaman antilop başlığını taksa onu bir ceylanın izlediğini söylemiş. Yağmur-getiren hayvanlar yalnızca hayallerde göründükleri için bu resmin bir şaman tarafından yapılmış olması çok olasıdır. Güney Afrika mağaralarında duvarlara çokça çizilmiş av hayvanı resimlerine bakarak ressamın avcı erkekler oldukları varsayılmıştır. Bu yorumla ilgili sorun Güney Afrika'nın San yerlileri gibi avcı-toplayıcı topluluklarda cinsiyetin rolünün bu kadar belirgin olmamasından kaynaklanır. Transa geçme dansları -dans etme, el çırpma, şarkı söyleme sayesinde daha üst bir bilinç düzeyine geçme de dahil- açık bir ateş çevresinde, ayda dört kez ya da daha fazla tekrarlanan toplumsal olaylardır. Bugün katılımcılar genellikle yetişkin aile bireyleridir, bi su çukurunun başında toplanmış kadın ya da erkekler olabilirler. Bugün San

yerlileri arasında şifa veren şamanların üçte biri kadındır.

Bir kadına göre, "Biz kadınlar tutkuyla şarkı söylerse 'ruhların' yürekleri mutlu olur ve hastalıklar uzak durur." İyi bilinen bir kadın şaman olan San yerlisi Wa Na "Her yerde kadın şamanlar var, Chumkwe'de, Xaixai'de, her yerde..." diye açıklamaya gönüllü olmuş. "Kadınlar erkeklerden daha güçlü şifacılarıdır... örneğin benim n/um'a göre (kaynayan enerji) farklı biçimde yaratıldım. Şifa vermeye başladığım zaman, önce bir insanı neyin öldüreceğini görürüm ve ona göre şifa veririm."

Doğu Afrika'daki Tanzania'da bulunan başka bir şık duvar resimlemesinde kısa etekler giymiş üç birey görünür (şekil 8). Bu resmin ilk kaydını yapan paleo-antropolojist Mary Leakey bu figürlerin 'memeleri olmasa da genel görünüm ve davranışlarından kadın olduklarına' inanır. Gerçekten de kadınlardır San kabilesinde, transa geçme dansları sırasında erkekler dans ederken şarkı söyleyip el çırpan kadınlar. Soldaki figür tahtadan yapılmış bir çubuk tutar gibi görünmektedir, antilop kulaklı şaman şapkasını takmıştır. Ortadaki kadın sol elinde ucu çatallı bir sopa tutar, muhtemelen bir müzik aletidir, ağzından çıkan üç çizgi şarkı söylüyor olabileceği anlamına gelir. En sağdaki kadın da ellerini çırpmaktadır. Bu figürlerin beden oranları trans halindeki insanların algısını akla getirir, bedenleri uzamış gibidir sanki.

Üçüncü bir şaman kadın ne zaman bir trans dansına katılsa enerjisinin ısındığından söz etmiş: "Kaynıyor." Sonra dansı terk ederek bir fil bulmuş. Arkadaşları öbür şarkıcılarından uzaklaştığını, kamp ateşinin çevresinde dans ettiğini, gölgelerin içinde gözden kaybolduğunu söylemişler. Orada filli hayali karşılaşmasını gerçekleştirmiş.

Kaya sanatının doğmasına neden olan hayvanlarla buluşmaların bir zamanlar sanıldığı gibi avcı erkeklerin işi olduğunu sanmanın anlamsızlığı bundan daha açık olamazdı. Bu buluşmalar hem erkekler hem de kadınlar için daha yüksek bir bilinç düzeyinde meydana gelir. Demek ki her iki cinsten şifacılar bu duvar resimlerini yapmış olabilirler.

Şekil 8: Tanzanya'dan Yontma Taş Devri'ne ait bir duvar resmi. Üç kadın şarkı söyleyerek ahşap çubukları birbirine vurmaktalar. Bu etkinlik Güney Afrika'nın San Kabilesi kadınları arasında bugün de sürmektedir.

D Ö R T

Balinaları, Yılanları ve Ayıları Çağırarak:

TARİHTE KADIN ŞAMANLAR

59

Alaska'daki Umut Burnu Bering Boğazı'nın kıyısında biblio gibi evlerden oluşur, geleneksel İñupiat dili konuşulan, iki bin yıldır sürekli sakini olan bir kasabadır. Her yıl balina avı mevsiminin açılışında önemli bir ritüel gerçekleştirilir. Bir gemi kaptanının karısı tek başına yürüyerek buzun üzerine yatar. Başlı kasabayı gösterirken bacaklarını açık denize doğru genişçe açar. Avcılar hemen arkasından gelir, av gemilerini bir kızağın üzerinde kaydırırlar. Okyanus kıyısına vardıkları zaman gemileri suya indirir, buz gibi sulara kürek çekerler.

Birden bir tur atıp, karaya, hızla kadına doğru gelmeye başlarlar, kıyıya koşar, mızraklarının ucuyla boynuna dokunarak onu mızraklar gibi yaparlar. Bir an sonra kadın yavaşça yerinden kalkar ve kasabaya yönelir. Bu hareketiyle simgesel bir dönüşüm geçirir, bir av olan balinanın ruhundan şeref konduğu olan balina ruhuna dönüşür. Evine uzun yürüyüşü sırasında ağzından bir balina kuyruğu çıktığı söylenir. University of Virginia'dan etnograf Edith Turner'ın da belirttiği gibi, 'Artık balina ile bir olmanın şamanik durumundadır.'

Evine dönen kadın oturur ve balinanın yüzeye çıkmasını bekler. Erkekler avı mızrakladıkları zaman onu hisseder ve okyanusun kıyısına döner. Av köye indirildiğinde, balinanın yanına çömelir, sessizce dua ederken onun kesilmesine yardım eder. Sonra da kendi payını alır: hayvanın kalbi, kuyruğunun iki yassı parçası ve yüzgeçleri. Bu parçalar onun sezgisel olarak hissettiği ve paylaştığı 'balina olmanın özü' olarak kabul edilir.

Burada da başka avcı kültürlerde olduğu gibi, hayvanların tinsel özlerini insanlarla paylaştıkları düşünülür. İçlerindeki ruhu yeniden doğacaklar vahşi dünyaya doğru serbest bırakmak için başları gövdelerinden ayrılır. Bu işlemin bir parçası olarak avcılar balinanın başını suya geri bırakır ve ardından "Geri gel!" diye bağırırlar. Balinanın yeni bedeninde yeniden doğacağını, kendini başka bir av için geri dönembilmek maksadıyla 'yeniden ete kemiğe kavuşturacağını' söylerler.

Balinayı cezbeden de, onu parçalayıp etini kasaba halkı arasında bölüştürerek ruhunu serbest bırakan da bir avcının karısıdır. Ancak onun geçmiş cömertliğinden memnun olan

Şekil 9: Bir Inuit çifti, ikisi de şamandır, babarları konakladıkları bölgede oğulları (sağda, aşağıda) avlanırken dans ederler. Dans etikçe çiçek formundaki koruyucu rubları onları yerden yükseltir. Adam ren geyiği derisinden davulunu çalarken karısı şarkı söyler. Şarkısında yıllar önce ilk başarılı avında bir kurt (sağda yukarıda) ve bir kuş (önünde) öldürüşünü anlatır. Adamın arkasındakiler izleyicidir.

bir hayvan kendini kocasına sunar. Adam kadının rolünün önemini "Büyük avcı ben değilim, karım!" diyerek kabul eder.

Tarihöncesi kaya ve mağara resimlerinin bin yıl önce hayvanlarla ilgili ritüellerde kadının önemini vurgulamalarının yanı sıra, bunun gibi 1996'da kaydı tutulan bir olay ve kadın şamanlara ilişkin çizimler, kadının avcı-toplayıcı kültürlerde şamanik açıdan hâlâ önemli bir rol oynamasının altını çizer (şekil 9). Bunu kabullenmenin neden böylesine güç olduğu başka bir bölümde incelenecek. Şimdilik ritüelleri gerçekleştiren kadınların avcı erkekler kadar önemli

olduğunu söylemekte yetinelim. Bu kadınlar insanlar ve hayvanlar arasındaki tinsel birliği gerçekten anlarlar. Balinaların ve öbür hayvanların 'insanlığı' algılayan ve bunu kutlayan bu kadınlar, insanlarla insan olmayan varlıklar arasındaki önemli ilişkiyi sağlayan güçlü, avcı şamanlardır.

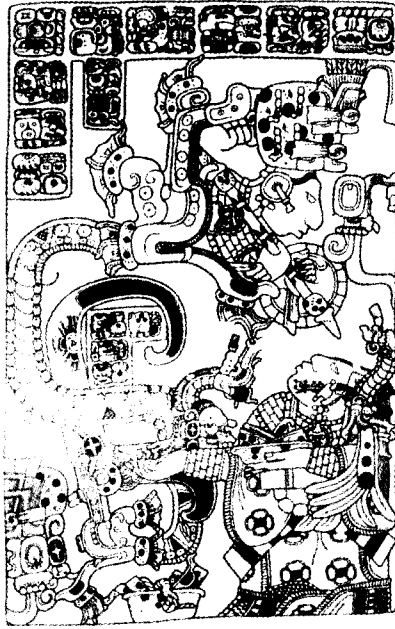
KADINLARIN ŞAMANİZMDEKİ ROLÜNÜN TARİHİ KAYNAKLARI

Tarihi çağlara doğru ilerledikçe, kadınlara dini liderler ve şifacılar olarak itibar eden taş yazıtlara ya da kalemle yazılmış metinlere rastlayacak kadar şanslıyız. Claremont Graduate University'den Karen Jo Torjesen Hıristiyan kilisesinin ilk dönemlerinde kadın rahiplerin, peygamberlerin, piskoposların varlığı hakkında epeyce kanıt bulmuştur ama bunlar daha sonra kilise tarafından ortadan yok edilmişlerdir. Ben de aynı biçimde güçlü şamanik şifacı kadınlar ve peygamberler hakkında epeyce kanıt buldum, ama daha sonra bu işler erkeklerin yörüngesine girmiş. Bu kayıtlar bize bu kadınların kim olduğu ve ne tür işler yaptığı hakkında da fikir verebilir, ama bunun için kanıtları dikkatle incelememiz, ne tür topluluklarda yaşadıkları ve güçlerinin erişimleri konularındaki önceden edinilmiş yargılarımızı bir yana bırakmamız gerekir. Uzun süre önce dünyanın her yerinde kadın şamanlar vardı, ama erkek-merkezli toplumlarla kadınlar formel inisiyasyon alma şansına sahip değildiler. Etnograf Gilbert Herdt'e bakılırsa, Yeni Gine'deki Sambialar arasında bazı kadınlar, tümü-erkek dini törenlerde yer almaları yasaklanmış olmasına karşın büyük şamanlar olagelmışlerdir. Kehanet, teşhis, katarsis ve şifa konularında özellikle yeteneklidirler.

Kadınların yüksek mevkilere getirildikleri toplumlarda kadın şamanlar erkekler kadar, hatta bazen daha güçlüdür. 16. yüzyıldan kalma Cizvit İlişkileri adlı metinde Kanada'daki Montagnais-Naskapi'de ruhlarla iletişim kuramayan bir erkeğin işini devralan bir kadın şamandan söz edilir. Bir başkasında da halkına savaşta çekingen davranmamalarını nasihat eden bir kadın şaman vardır. Cizvit bir rahip onu durdurmaya yeltendiğinde bıçak çekip araya girerse rahibi öldürmekle tehdit etmiş adam da hemen orayı terk etmiştir.

Pek çok antik kültürde şamanın görevleri ve sosyal konumu –bugün bile- çeşitlilik gösterir. Bazıları takvimle ilgili ve astronomik gözlem ve bilgiden sorumludurlar. Güneş ve ay tutulmalarını, ticarete ya da askeri meselelere uygun olan ya da olmayan günleri belirlerler. Başka kültürlerde kadın şamanlar politik liderler, ruhani ya da konumunu tecrübeyle kazanmış liderler, kahinler, hatta bazen rahipler olarak görev yaparlar. En önemlisi de şamanlar bu görevleri yalnızca belli bir merkezi olmayan sosyal ya da dini organizasyonlarda değil, karmaşık, son derece merkezîyetçi, yönetenlerin kutsal kabul edildiği topluluklarda da yerine getirirler.

Amerika'da kraliyet soyundan gelen bir kadın şaman hakkındaki ilk kayıt IX Balam K'Ab'al Xook, yani Jaguar Shark soyunun leydisi hakkındadır. Bu Maya soylusu kadın şimdi Meksika'daki Chiapas'ın olduğu yerdeki Yaxchilan'da yaşamıştır. Kocasını kral olduktan kısa bir süre sonra yapılmış, tapınağın ana girişinin üzerini süsleyen portresini gördüğümde (şekil 10), bu imgenin karmaşıklığı ve önemi beni şaşırtmıştı. Leydi Jaguar Shark Maya kıstaslarına göre güzel bir kadındı. Uzun, aristokratik bir burnu, hafifçe çıkık

Şekil 10: Lady Jaguar Shark ve yılan. (Bu ören yerinde bulunan öbür yazıtlardan da bilindiği gibi) uzun ve karmaşık soyağacından Yaxchilán'ı 16 Ekim 681'den öldüğü 13 Haziran 742'ye (İ.Ö.) kadar yöneten Izamnaaj Balam'ın yani 'Gerçek Jaguar Büyücüsü'nün ilk karısı olduğunu öğreniyoruz.

çenesi ve badem gözleri vardı. giysisi çiçeklerle ve hasırdan örülme küçük süslerle bezenmişti. Dört yapraklı bu çiçekler kadın kanını ve şamanların ruh yolculukları sırasından ziyaret ettikleri sulak yeraltı dünyasını temsil ederler. Her çiçeğin merkezindeki hasır işarekçik soylu bir doğumu ve politik otoriteyi simgeler. Göğsüne sarılı olan kuşak kan akıttığını gösterir.

Başka kanıtlar bir astrolog da olduğuna işaret eder. Ama onun akıllarda kalmasını istediği rolü bir atasının ilahi varlığını

sağlamak için dilinden kan akıtan bir şaman olduğudur. (Kocasının penisinden kan akıtması gibi, klitorisi simgeleyen dilinden kan akıtır.) bu ritüel imgesel olarak içinde jaguar derisiyle kaplı bir çanak olan bir kitapla gerçekleştirilir, kitabın sayfaları dilinden akıttığı kanla lekelenmiştir. Kadınını akıttıktan sonra jaguar derisinden bir başlık giymiş, eli mızraklı ve kalkanlı bir göksel varlık iki başkılı bir yılanın ağzından çıkıp ona görünerek onu Leydi'yi ödüllendirir.

Yılan Orta Amerika'nın çingiraklı yılanıdır (Crotalus durissus tzabcan). Mayalar için mağaramsı geçitlerde gezinen yılanlar yeraltı dünyasını dünyaya ve göğa bağlarlar. Yılan ve gök sözcükleri birbirine çok benzer: kan ve kaan (ya da konuşulan Maya ehçesine göre chan ve chaan). Yılanlar göğü kişileştirirler. Leydi Jaguar Shark'ın hiyoroglif metinlerinde kendisini Tanrıların Anası olarak tanımladığı görülür. Bu gök ile her arasındaki kutsal zarı açan varlıktır, yanan dilinden atalarının ruhları ve politik güç yükselir.

Sağ bileğinin üzerindeki maymun kafatasının üzerinde önünde yükselen yılanın bir kopyası vardır. peki bu nesne tam olarak nedir? Bir şaman olarak taşıdığı kişisel bir uğur olabilir, savaşçı-atasıyla ilişki kurmasına yardım ediyordur belki. Maşmun tanrılar Maya sanatının, yazınının, matematiğinin antik patronlarıdır. Bu maymun kafatası Leydi Jaguar Shark'ın sanatçılığının ve edebi yeteneklerinin bir simgesi olabilir. Yılan da, gökle olan bağlantısı nedeniyle bir astrolog olan yeneneklerini vurgular. Bu resmi nasıl yorumlasak yorumlayalım, bu kadının güçlü şamanik bilgisinin bir temsilidir.

Yertürenin öte yanında da kadın şamanlara ilişkin kanıtlar görüyoruz. Antik Çin metnindeki 'dokuz şarkı' göksel

ruhlara kadınların söylediği şarkılardan oluşur. Şarkılarda ele geçirilmeyi sağlamak için cinsel metaforlara başvurulur. Şarkının açılış dizeleri olan 'Dağ Ruhu'na' şöyledir:

*Sanki orada biri var,
şu tepenin kıvrımında,
Sarmaşıktan elbisesiyle, belinde ökseotundan kemeri.
Bana bakıyor, dudaklarında bir gülümseme:
"Beni beğendin mi?
"Şirin tavırlarımla seni etkiledim mi?"
Misk kedilerinin izlediği kırmızı leoparları yönetiyor,
manoyla arabaların içinde Çin tarçınından üzengileriyle.
salepotu sarmaşıklarından yapılmış giysilerim, zeravent kemerim
sevdiğim kişiye vermek için tatlı otlar topluyorum.
Göğü hiç göremediğim karanlık bir bambu korulukta yaşıyorum.*

Şaman burada 'Beni beğendin mi? / Şirin tavırlarımla seni etkiledim mi?' diye sorarken erkek bir ilâhi varlığa hitap eder. 'Karanlık bambu koruluk' da Çinli kadınların yüzyılların seanslarını sürdürdükleri küçük bambudan yapılarıdır.

Şamanizm Kore'de İ.Ö. 668 ve 57 yılları arasındaki Üç Krallık döneminde resmi devlet dini oldu. Eski Silla Krallığı döneminde inşa edilen en süslü ve geniş mezarların sahibinin soylu bir Koreli kadın olduğu keşfedildi. Beş parça altın bilezik, altın küpeler, üç kolye ve altın bir kemerle süslenmişti bedeni. Bugüne dek bulunan en muhteşem saf ipek giysilerden biri vardı üzerinde. Giysin üzerinde kuşkusuz şamanik semboller olan zümrütler, stilize ağaçlar ve geyik boynuzları asılıydı.

Tarihi İ.Ö. 600-300 yılları arasına dayanan küçük bir Japon figürde bir miko, tapınaklarda hizmet veren şamanik

Şekil 11: İ.Ö. 600-300'den kalma, kadın bir şamana ait küçük Japon figürü. Arkeologlar kral mezarlarının içinde pek çok böyle minik heykelcikler bulmuşlardır.

bir ebe, rahip ve kahin temsil edilmiştir. Küçük toprak heykelcik iskemlesinin üzerinde biraz geriye doğru, dimdik oturun, dingin yüzünde ciddi bir ifade olan bir kadındır (şekil 11).

Gözleri, tam da ondan beklenen yetke sahibi ifadeye karşın ruhunun aynası gibidir, yüzü yaşamla ışıldar. Saçı beklenmedik biçimde taranmıştır. Genişçe bir yüzeyin üzerinde iki halka ya da kulak. (Buna başka bir antik kültürde rastlanmadı.) boynunda, ayak ve el bileklerinde iki sıra boncuk vardır, göğsünde çaprazlama bir flama taşır bu be-
lindeki kemere bağlıdır. Sol tarafında kemerinden küçük çanlarla süslü geniş bir ayna sarkır.

Peki aynanın anlamı nedir? Kuzey Asya'da aynalar öte-
den beri ruhların, ataların ruhlarının taşıyıcısı olarak bilinirler.

Ayna anlamına gelen Manchu-Tungustic dilindeki panaptu anlamı ruh olan pana ve taşıyıcı olan -tpu olan taşıyıcı sözcüklerinden oluşur, dünyanın bu kısmında kadınlar şamanik performansları sırasında ruhları çağırarak ve tutmak için ayna kullanırlar. Ayna ve ziller bir arada izleyicileri için yansıyan ve parlayan ışıkla cınıldayan can seslerinden oluşan mistik bir bileşim oluşturur. Kuzey Mançurya'da şamanik giyisilerin önemli bir parçası bakır aynalar ve minik çanlar. Kore, Vietnam ve Japonya'da da şamanlar boyunlarından sarkan ya da kemerlerine bağlı aynalarla ruhları çağırır ve yanlarında tutarlar.

Güney Rusya'nın Buryat Cumhuriyeti'nde ve komşusu Moğolistan'da şamanlar ruhlara karşı korunlam için boyunlarına geniş, bakır diskler takarlar. Başlarına izleyicileri korkutmamak için yüzlerini örten işlemeli başlıklar takarlar. Bir şamanın söylediği gibi, "Ben kırk yaşındayım, ama içime çok yaşlı bir ruh girdiği zaman yüzüm çarpıcı biçimde değişir. Ruhlar içime yerleşip içim dışıma çıkınca, kemiklerin çıkınca, tümüyle değişirim."

Buryat ve Moğol şamanların kısa, sert bir kamçuları vardır, at kamçısına benzer, sapı uzun, rengarenk örgülü şeritlerle ellerine bağlıdır. Şarkı söylerlerken ruhlar indiğinde kırbaçlarını müşterilerini arındırmak ya da kutsamak için onların sırtına vurmakta kullanırlar. Şifa ritüelleri sırasında saçlarına geyik boynuzları da etleyebilirler. Ancak bir şamanın tören boynuzları hayvan boynuzuna benzemez, çeliktendir yapılmıştır (şekil 12). Daha önemli törenlere katıldıkça daha büyük boynuzlar takarlar. Her boynuz setinin üç, dokuz ya da on altı bölümü vardır. Hayvan dünyası dışı olduğu ve erkek geyiğin de geniş bir gerdanı bulunduğu için

Şekil 12: Göğsünde bakır aynasını taşıyan bir Moğol kadın şaman resmi. Keçi toynağından tokmağıyla davulunu çalıyor. Çelikten boynuzlarını şaman başlığının üzerine takmış, bu onun yüksek sınıfa mensup bir şaman olduğunu gösteriyor.

şaman giysisinin bu bölümü eril sayılmaz. Gerçekten de, bir şamanın da bana belirttiği gibi, dişi geyikler genellikle kırlarda otlayan sürülerin liderleridir, ve gerdanları hepsininkinden geniştir!

Kuzey Asya eyaletlerinde öbür şamanlardan örnekler. Jin (1115-1234), Moğollar (1206-1368), ve Mançu imparatorlukları hep şamanlarca kurulmuş ve soylular şamanizmin toplumsal uyumdaki önemini bir kenara atıp da uygulamalardan vazgeçene kadar onların ritüelleriyle sürmüştür. Çin hanedanlıklarındaki taç giyme törenleri ve hatta bugünün Japonyası'ndaki tahta çıkma giysilerinde, şamanik ritüel ve giysilerin izlere rastlamak mümkündür.

Kadın şamanların bu toplumlarda oynadıkları öncü role

Şekil 13: Rusya'daki Krasnoyarsk bölgesinden bir kadın şaman. Akademisyen kâşif Johann Gottlieb Gergi tarafından resmedilmiştir. Sol elinde geniş davulunu sağ elinde de tokmağını tutar. Kanatlı, tüylü bir şapka takar. Ağır kumaş giysisinin üzerinden rakum derileri ve uzun kordonlar sarkar.

70

bir göz atmak için antik metinlere dönmemiz gerekir. Bilinen ilk şaman destanlarından birinin kahramanı bir kadındır: Wubuxiben Mama, bu sözlü anlatım Jin hanedanının ilk yıllarına rastlar (İ.Ö. 1115-1234). Ana karakter bir han ya da kabile lideridir, şamanik yeteneklerini kullanarak yaşamını ailesini korumaya adanmıştır. Bu 12. yüzyıl destanında Mançurya bölgesinde yaşayan yedi yüz farklı kabileyi cesaretle bir araya getirip yöneterek Japon Denizi, Kamçatka ve Aleutian Adalarından geçen ticaret yollarını geliştirir. Teteke adındaki başka bir kadın kahraman da 13. yüzyıldan kalma, İngilizce'ye Nishan Şamanlarının Destanı olarak çevrilen epik metnin kahramanıdır.

Avrupalı yolcular şamanlarla ilk kez 17. yüzyılda karşılaşmışlar, ilk tepkileri korku ve tiksinti olmuştur. Bu tepki

onların dini miraslarından kaynaklanır. Ruhlarla çalışan kişiler uzun süreden beri 'cadı', 'büyücü', 'şaman', 'kâhin', 'sihirbaz' olarak yorumlanmakta ve şeytanla aynı ligde kabul edilmekteydi. Ruhlarla ilgili herkes şeytanın hizmetkârıydı. Hıristiyanlık Kitabı-Mukaddes'in bu mirası üzerine kurgulanmıştı. Melek ya da azizler gibi iyi ruhlar hiçbir şeye katılmayıp onlara yalnızca yakarıldığından, bir şeyi yapmaya katılan ruhlar onları katanlarla birlikte şeytan olarak ilan ediliyorlardı. Şamanik tinselliğin bu biçimde derinden yanlış anlaşılması 16. yüzyıldaki binlerce maşum insanın, özellikle de kadınların öldürüldüğü cadı avına yol açmıştır.

Avrupalıların bu önyargılarını aşarak şamanları insan olarak kabul edip onlarla iletişim kurması zaman aldı. Nihayet 18. yüzyılın ikinci yarısında akademik niyetleri olan gezginler, bir deceye kadar doğru ve saygılı olsa da şamanik nesne ve metinleri gözlemek, toplamak ve kaydetmek için yollara düştüler. 1760 ve 1770'lerde Johann Gottlieb Georgi tarafından Rusya'nın uzak eyaletlerinde sürdürülen araştırma iyi bir örnektir. Bu ilk kâşiflerin çoğu gibi, o da şamanik nesnelerin anahtarı olarak giysi ve davula ayrıcalıklı bir yer vererek resimlemiştir (şekil 13). Öncüllerinin tersine Georgi davullarını ve giysilerini toplayıp incelediği kişilerle sohbet etmiştir. Şamanizm ve sanatın kökenleri arasındaki doğrudan ilişkinin farkına vararak, eski Yunan kâhinleri gibi şamanlarında 'akıcı ve anlaşılır olmayan' bir dille konuştuklarını not etmiştir.

Daha sonra onun çalışmaları Avrasya'da gezen yolcular için bir standart oluşturmuştur. Raporlarında şamanizmin etkin olarak kadınlarca sürdürüldüğünü ve kadınların tasarlayıp diktiği şaman giysilerinin yalnızca kadınlar tarafından değil,

bazı erkekler tarafından da giyildiğini not etmişlerdir. Bazı durumlarda da annelerinden, ablalarından ve karlarından şamanizmi öğrenen bazı erkekler bu kadın geleneğinin içinde kalmışlardır. Hepsi erkeklerden oluşan, savaş ve politikayla bağlantılı şamanik kültler oluşturduklarına da rastlanmıştır.

Sibirya ve Moğolistan'da şamanlar kadın giysilerine benzererek tasarlanan giysiler giyer (şekil 14). Üzerleri ikonlar, daire biçiminde aynalar, memeleri temsil eden metal halkalar, kadın cinsel organını temsilen geyik kılından örülme süsler takarlar, bunlar kadın cinselliğini ve her şeyi çevreleyen doğal dünyayı vurgular. Bu giysileri giyen şamanlar kendi zihin ve bedenlerinde dişil yaratıcı enerjiyle birlikte hayvan ruhlarıyla bütünleşmelerini gösterirler.

Kadın şamanların bu apaçık varlığına karşın, batı yarımküresindeki gezginler onları erkek grupları olarak tanımlamak eğilimindedirler. Kanada'daki ilk sömürgeci kâşifler aborijinal topluluklarda büyük güçleri yüzünden kadın şamanlardan çok korkulduğunu söylerler. Kardeşlik gibi terimler kullanarak onları tanımlayama uğraşırlar. Southesk Dükü 1859'da, 'Ojibweler arasında bazı bitkilerin yalnızca büyücüler tarafından bilindiğini, erkekler kadar kadın büyücüler arasında da Masonlarınkine benzer bir kardeşlik olduğunu' yazmıştır. Yerel dilde Büyük Tıp Locası olarak bilinen bu kardeşliğin kadın üyelerinden söz etmişse de, onların erkeklerin alt grubu ya da yardımcıları olduklarını vurgulamıştır. Ninemden öğrendiğim kadarıyla bu tümüyle yanlıştır. Kadın midé'ler ya da Büyük Tıp Locası'nın üyeleri şamanik bilgisinin her türlüsüne inisiasyon yapma hakkına sahiptir, bunların arasında mashgigiwaboge ya da 'ot damıtma' olarak bilinen bitkisel farmokoloji de dahildir. Her

midé bağımsız olarak çalışabildiği gibi salgınlar, orman yangınları ya da diğer felaketler sırasında şamanlar küçük fakat güçlü gruplar halinde bir arada da çalışabilirler.

Amerika'nın güneybatısında Matilda Coxe Stevenson adında bir 19. yüzyıl etrografi şamanik organizasyondan 'kardeşlikler' diye söz eder. Her grubun bir 'Büyük Ana'sı olduğunu da sözlerine ekler. 1891 yılında, Zuni kentinde tüm bir gece süren şifa seansını belgelemiştir. Seans sırasında ayı ve öbür tehlikeli vahşi hayvanlar da dahil, "Canavar Ruhlar" tüm şifacıları ele geçirmişlerdir. İnsan katılımcılara 'büyücü'ler, yani ilani olanın enerjisini aktarmada kanal görevi görenler adını vermiştir.

Kadın büyücüler geleneksel giysilerini giyerler, alınlarının üzerinde kırmızı renkli, uçuşan kartal kanatları vardır; ayakları, dizlerinin altı, elleri ve dirseklerine kadar kolları beyaza boyalıdır. Mibrap ve altındaki zemin yiyecekten beyazlamıştır, kardeşliğin üyeleri mibrabın çevresine dağılmıştır, yerde mibrapla ilerisindeki yükselti arasındaki mesafeyi dört kez geçen bir yiyecek hattı vardır. Canavar Ruhlar o anda, büyücünün bedeninde, tam orada varolabilmek için bu hattı aşarlar. Mibraptaki hayvan fetişleri Canavar Ruhlar'ın oradaki varlığını etkiler.

Bir düzine kadar büyücü kendilerini yere attıktan sonra, bedenleri kişiselleştirdikleri hayvan gibi görünene kadar kasılır, çırpınır; birbirlerine birlar, pençe atarlar. Bu sahne hem tubaftır hem de etkileyici. Gece ilerledikçe kendini yere atanlar çoğalır, sahne giderek daha vahşi ve tubaf bir bale bürünür, ortamdaki heyecan artar. Kadınlar erkeklerden daha heyecanlı görünürler.

Eylem halindeki kadın şamanların bu değerli tanımlamasını Stevenson'un çağdaşı pek çok kadın gibi, kadınların sa-tüsüyle ilgilenmesine borçluyuz. Oysa aynı dönemde er-kekler kadınları (o da eğer fark edebildilerse) şaman ola-rak değil de, erkek şamanların 'eşleri', 'anneleri' olarak ta-nımlamışlardır. Kadınları literatürden silmek neden bu ka-dar kolay? Bu kısmen şamanizmin genellikle aile içinde sür-dürülmesi ve şaman kadınların aynı zamanda eş ve ana ol-malarıyla da ilgili.

O zaman, Kuzey Kutbu'nu keşfeden Knud Rasmussen'in raporu çok değerlidir! 20. yüzyılın başlarında, Hudson Kör-fezi kıyılarında, karı-kocadan oluşan bir ekibin katıldığı Es-kimo seansından bahsetmiş. Rasmussen bu performansı uzun ve tehlikeli bir kızak yolculuğundan hemen önce ken-di ekibi için ayarlamış. Kadının rolünü seans sırasında ko-casına yardım eden bir 'yardımcı' olarak tanımlamışsa da, ayrıntılı anlatımından bu çiftin iki kişilik bir takım oldukla-rı bellidir. Ritüelin başarıyla gerçekleşmesi için her ikisinin de katılımı gereklidir.

Her şey karanlıktı, yalnızca gelecek olanı bekleyebiliyorduk. Uzun süre çıt bile çıkmadı. Bu durum bizim beklentilerimiz dei artırıyordu. Sonunda ağır pençelerin yüzeyde çıkardığı gıcırtyı ve derin bu homurtu duyduk.

"İşte geliyorlar," dedi Tuglig (şamanın karısı ve yardımcısı) ve bepsi soluklarını tuttular.

Hiçbir şey olmadı aynı pençe gıcırtyı ve homurtular derinden gelen, ürkütücü iniltilere karıştılar, ardından vahşi bir çığlık du-yuldu, tam o anda Tuglig öne atılarak rublarla konuşmaya baş-ladı. Kendi özel rub dillerinde konuşuyordu.

Rublar şimdi genizden gelen tonlarla konuşuyorlardı, sesleri

tizdi. Sözcüklerin arasında su damlaması, rüzgârın bısırtısı, fırtınalı bir okyanus, ayların homurtusu gibi sesler duyuluyordu.

Bu oturum yaklaşık bir saat sürdü. Her şey bir kez daha yaşandığında Tuğlig bize kocasının harikulade bir ayı biçiminde uzun yolculuğumuz sırasında izleyeceğimiz yolu keşfe gittiğini bildirdi. Tüm engeller, bastaklıklar, kazalar bertaraf edilmiş, ölümlün gücü elinden alınmıştı, bir sonraki yaza güvenle evlerimize dönebilecektik. Bütün bunlar Tuğlig'in bize tercüme ettiği ruhlara özel dilinde anlatılmıştı.

Ayı ruhu izleyicilere dramatik bir sahnenin eşliğinde anlatılmıştır, bu sırada erkek şaman bir süreden beri yeri tırmalamakta ve homurdanmaktadır. Bir an gelir tümüyle ayı tarafından ele geçirilir, homurdanır, inler ve vahyi bir çığlık atar. O sırada yalnızca ruhların ezoterik diliyle konuşabildiğinden karısı tercümanlığını yapar. Onun ruh yolculğunu paylaşır, ne dediğini anlar ve yorumlar ama zihinsel olarak uyanık ve hem izleyicilerle hem de ruhlarla temas halinde-dir. Ancak ayı ruhunun ele geçirdiği kocası izleyicilerle iletişim kurma yeteneğini yitirmiştir.

Dünyanın her yöresinde böyle erkek ve kadınlardan oluşan şamanik ekipler görülürken, şaman mevkileri arasında cinsiyete dayalı rekabet de vardır. Karadeniz kıyılarında Gürcistan sınırları içinde kalan Abhazy'a'da kadın şamanlar geçmişte de bugün de erkeklerden daha yetenekli kabul edilirler. 1972'deki bir sözlü anlatım bu kadınlardan birinin ilk ortaya çıkışını ve ardından gelen şamanlar arasındaki sa-vaşı anlatır.

Bir zamanlar Achi Zoschan adında büyük bir binici ve savaşçı yaşamış. Bir gece şimşekli fırtınalı güçlü bir fırtına kamplarını

yerle bir etmiş. Her şey bittiğinde Achi kendini gökte Yıldırım ve Şimşek Tanrısı Afy ile konuşurken bulmuş. Fırtına sırasında insanlar ve tanrıları arasında aracılık yapсын diye göklere doğru çekilmiş.

Ölümlü olduğu için, o öldükten sonra da halkının rublarla etkili bir aracılığı olmasını dilediğinden Azartlı adında genç bir akrabasını halefi seçmiş. Ancak o sırada genç bir kadın akrabası da ciddi biçimde hastaymış. Afy bunu öğrenince seçilmiş olan Azartlı'ı çağırarak gelecekteki görevini kadına bırakırsa onu iyileştirmeye söz vermiş. Genç adam kabul etmiş.

Kısa süre sonra sürüde bir salgın hastalık başlamış. Genç kadın Afy'e dua ederek bu sorunun nedenini öğrenmek istemiş. Tanrı ona nedeni söylemiş ve ilacı vermiş, böylece sürü kurtulmuş. O zamandan beri kadın şamanlar etkindir.

Bu kadın şamanlar Yıldırım ve Şimşek Tanrısı'nın kullarıdır, ancak kısa süre sonra kendilerini savaşçı Zoschan'ın kulları olan erkek şamanlarla süregiden bir düşmanlık içinde bulurlar.

Bu masala göre erkekler öbür erkekleri şaman olmaları için seçerken, kadınlar doğrudan ruhlardan çağrı alırlar. Kafkaslarda, Abhazlar ve öbür yerli halk arasında bugün bile şamanik sanatları uygulayan bir avuç erkeğe rastlanmasına karşın, kadınlar erkeklerden daha çok bu işi hak etmiş, dolayısıyla daha güçlü görülürler.

Benzer bir rekabet bugün Meksika'daki Huicol'ler arasında da vardır. bir efsaneye göre Tatewarí ya da Ateş Dedede şamanların en ilahi varlığıdır. Başka bir efsaneye göreyse ilk şaman yaratıcı tanrıça Takutsi Nakawé, ya da Yer Ni-ne'dir. Gücünü çalmak isteyen erkeklere karşı mücadele verdikten sonra yer altına dalmış ve yüreğinden akan kandan kızılağaç doğmuştur.

1980'lerin ortalarında Ulu Temay ya da Ok Adam adında bir şaman bu öykünün renkli bir çeşitlemesini anlatmış:

Takutsi güçlü bir kadın şamanmış, sibirli bambu asası ve büyü sepetiyle dünyayı yaratmış. Yıllar önce atalarımıza nasıl şarkı söylenip dans edileceğini, tanrılarla iletişim kurup bastaları iyileştirmek için törenler düzenleneceğini anlatmış.

Bir gün erkekler onu kıskanarak büyüsunü çalmaya karar vermişler. Onu sarhoş etmişler, şifa verdiği asasını ve tütün kesesini oklarla delmişler. Sonra Takutsi'yi göğsünden vurmuşlar ama o ölmemiş, öylece gülerek yere devrilmiş. Ancak yüreğini gizlediği bambu asasını vurabildikleri zaman onu öldürebilmişler.

Asasından yüreğini çıkartarak bir araziye ekmişler. Orada rengarenk mısırlar filiz vermiş. Sonra ilk şaman iskemlelerini yapıp ilk erkek şamanlar olmuşlar.

Ulu Temay'ın bu anlatımı ve çizimi (şekil 15) kadın şamanların ilk şamanlar oldukları ve bunun onların doğal yeteneği olduğu inancını ortaya çıkartır. Erkeklerin şaman olabilmesinin tek yolu kadınları öldürerek onların büyü güçlerini ve bilgeliklerini çalabilmeleriymiş.

Ok Adam'ın anlatımı şamanik sanatlar hakkında özünde dişil olan bir önermeyi de akla getirir. Ayrıca bu erkek şamanların şamanlığı hak etmiş olduklarını ciddi anlamda şüphe altında bıraksa da, Huicol'ler arasında her iki cinse mensup pek çok şaman bulunur. Genellikle rahiplik ve şifa verme arasında oynadıkları role göre ayrılırlar. Erkekler tapınaklarda görev yaparken kadınlar bitki uzmanları, ebeler ve kâhinler olarak çalışır. Belki de yukarıdaki efsanenin anlattığı bazı erkek Huicol şamanlarının topluluk önündeki törensel görevleri yerine getirmeyi talep ettikleri, kadınların da aileden kalma şifa uygulamalarına devam etmeyi seçerek bunu kabul ettikleridir. (Bu iş bölümüne Aztekler ve

Şekil 15: Şamanizmin erkeklerce çalınışı. Burada iki kez resmedilen kadın şaman, şamanlara özgü basır iskemlesinde oturarak elinde tüylerle süslü asasını ve kutsal kesesinin asılı olduğu kanca-lı sopasını tutuyor. Hemen altında şamanik otoritenin simgesi olan asa ve keseyle, kadının göğsünün daha küçük erkek figürlerin oklarıyla vurulmuş olduklarını görüyoruz. Kadın o kadar güçlü ki onu yalnızca okla vurmak öldürmeye yetmiyor. Ona güç veren tüm nesnelere de öldürülmeleri gerekiyor.

Maya K'iche'ler de dahil başka Orta Amerika topluluklarında da rastlanır.)

Şamanik yarışın kadınlar ve erkekler arasında zaman zaman nasıl sürdüğünü görmek için Pasifik üzerinden Tayvan'a kadar uzanabiliriz. Yerli Puyumalar sık sık Samguan adında bir travestinin ilk şaman olduğunu iddia ederler. Bu önermeyle ilgili iki sorun vardır: İlki Samguan'ın gerçekten yaşamış olmasıdır, 1895 yılında, Japon istilâcılar Tayvan'a geldikleri zaman yirmi beş yaşındaymış. İkinci olarak da adalılarının geleneksel dua şarkıları Udekaw adında bir kadın atadan, onun bir köprüyü aşarak görünmez dünyalara yaptığı

yolculuktan ve sahile dönmesinden söz eder. Ondan da ilk şaman diye bahsedilir.

Peki orijinal şamanın kimliği bir kadından travesti bir erkeğe nasıl değişmiş olabilir? Görünüşe göre bu değişim Japonların adayı istilâsıyla başlamış, adada şamanik uygulamalar yasaklanmış. Samguan'ın öyküsüne göre tarlasında çalışırken (bu toplumda kadınlar çiftçidir) ruhlar onu ele geçirmiş. O esriklik içinde kadın şamanların taşıdığı, sanatlarının simgesi olan özel keseyi görmüş ve onu almış. Böylece Udekaw'ı alt etmiş. Bugün Tayvan'da şamanizm şifa yöntemi olarak sağlık sisteminin bir parçasıdır, hem kadın hem de erkek şamanlarca uygulanır.

Çağdaş efsane ve geleneksel şarkılar arasındaki bu farktan politik taraflılığın ve toplumsal düzensizliğin yaşandığı bir anda baskın cinsin nasıl değiştiğini görebiliriz. Ata şaman Udekaw adındaki kadın olarak anımsanırken (gerçekten de şarkılarda bugün bile böyle söylenir), travesti bir adam onun efsanedeki yerini kötüye kullanarak şamanizmin kurucusu olarak tanınmaşa başlamıştır.

İşte bir kültür kadın şamanları neredeyse kayıtlarından böyle yok etmiştir. Ama bunun bilemeyeceğimiz başka pek çok nedeni de olabilir. Bazı açıklamaların kökleri dilbilimdedir. Örneğin Moğolistanlı Buryatlar, ve Maya dillerinde İngilizce'deki şahıs zamirleri he, she gibi erkek-dişi ayrımı yoktur. Belki de bu diller İngilizce'ye aktarılırken işi basitleştirmek için kadın ve erkeklere he denmiş olabilir. Kadın şamanların evrim teorileri ve kültürel gelişimle nasıl tarihten silindiklerini de bir sonraki bölümde göreceğiz.

B E Ő

Ortadan Kaybolma Eylemi

DİŞİL ŞAMANİZM

NASIL KARANLIĞA GÖMÜLDÜ?

18

Yıl 1999, yer Kuzey Moğolistan. Küçük bir Şaman grubu, yanlarında ıraqları ve yardımcılarıyla, baŐkent Ulaanbaatar dışındaki bir ormanlık tepede kaya parçalarından yığınların çevresinde oturmuşlar. Bunlar sıradan kayalar değillerdi; atalardan kalma avoos adında türbelerdi, sopalar ve rüzgârda uçuşan mavi, ince, uzun bayraklarla süslenmiŐlerdi.

Her Şaman tüylerle süslü bir başlık takmıŐtı, ince anlarla, burulmuş kordonlarla, ınıldayan anahtarlarla süslü uzun elbiseleri vardı. Uzun deri çizmeler giymiŐlerdi. Herbirinin bir davulu vardı, bronz aynaları, ve gariin angon ya da 'el ikonaları' diye bilinen, örölerek bir kamçı haline getirilmiş ipekli kumaŐlardan yapılma kamçıları vardı.

Ben başkalarıyla birlikte izlerken şamanlar dört yöne eğilip herbiri dokuz çentikle işaretlenmiş tahta kaşıklarını kımıza (mayalanmış kısrak sütü) daldırdılar. Kımızı havaya kaldırdılar, dua ettiler, göklerin, yerin ve suyun koruyucu ruhlarına armağanlarını sundular. Sonra parmaklarını votkaya daldırarak alkolü dört bir yana sıçrattılar. Tören sırasında ağız armonikası çaldılar. Bayar Odun adında bir kadın şaman davulunu çalmaya başladı, atın dörtlü gidişini andıran bir ritim yakaladı, sonra diğerleri de onu izlediler.

Kadın önce yumuşan bir yürüyüş yakaladı, sonra bunu vahşi, sert bir koşuya dönüştürdü. Bu ruhsal yolculuğunun enerjisiyle parlıyordu. Davulunu herkesten daha sert, daha yüksek sesle, daha hızlı çalmaya başladı. 'Davul at'ının kasnağı o kadar genişti ki, tüm başını içine sokup onu sesinin yankılanacağı bir oda olarak kullanabiliyordu. Bayar şarkı söyler, ruhlarla konuşur ve onları azarlarkengeyik derisinden davulu gümbürdüyordu. Çıkardığı sesler kuş cıvıltılarından ışığa, fısıltıya, çığlıklara, sızlanmalara ve kükremelere kadar değişiyordu, bana büyüleyici ve harika görünmüştü.

Birden titredi ve arkaya doğru devrildi, kol ve bacakları kaskatı, sırtı yay gibiydi. Ailesi bu an için hazır bekliyordu. Onu arkasından tuttular, zıplayarak uzaklaşan dev tahta davulunu yakaladılar. Birkaç dakika sonra yardımcılarında biri canlanması için burnunun dibine ezilmiş ardıç yaprakları tuttu. Sonra başyardımcısı olan kocası davulu alıp çalmaya başladı. Bayar uyandı, silkindi, ayağa kalktı ve davul atını kocasının elinden aldı, göge doğru yaptığı yolculuğunu tamamladı.

Ben gözlemciydim, benim için bu unutulmaz bir gösteriydi. Kadın şamanların yok sayıldıkları, iftiraya uğradıkları,

hatta kayıtlardan silindikleri göz önüne alınırsa özellikle anlamlıydı. Onların ortadan yok olma nedenlerini incelemeye önce, Bayar'ın çalışmalarına bir göz atalım.

Öncelikle Bayar Odun kuzey Moğolistan'da, nesillerdir kadın şamanlar çıkardan bir ailedendi ve kadındı. Şamanlığı sık sık avla ilişkilendirilen hayvanları da kapsıyordu, kurtlar, geyikler ve ayılar.

Kocası yardımcısıydı, bunun tersi geçerli değildi. Ruhlar dünyasıyla konuşmak için geleneksel formları uyguluyordu: ruh uçuşları ve ruhlar tarafından ele geçirilme. Bazen bu ruhsal varlıkları kendi bedenine çağırır da, kendisi de onu başka dünyalara götüren ruhsal yolculuklara çıkıyordu.

KANITLARI İSTEYEREK YANLIŞ YORUMLAMAK

Kuzey Asya genellikle şamanizmin anayurdu olarak bilinir, günlükler, anılar, biyografiler ve etnografik bilgiler kadınların bu bölgede şamanlar olarak büyük, hatta erkeklerden daha büyük bir güce sahip olduğunu gösterir. Sibiryadaki Altay göçebeleri arasında örneğin, İ.Ö. 4 -6 yüzyıllar arasında tek şamanlar kadınlardı. İncelikle işlenmiş elbiseleriyle Ölüler Ülkesinin Yolu'nu koruyan yaşlı kadınların ruhlarını temsil ederlerdi. Bu antik kocakarıların tüm şamanların ataları olduğu sanılır.

Belgesel kayıtlar 11. yüzyılda Türki ve Moğol halkları arasında erkek ve kadın şamanlara ilişkişkin bölük pörçük raporlarla yeniden başlar. Daha anlaşılır bilgiler 13. yüzyılda Cengiz Han'ın tahta çıkarak Moğol İmparatorluğu'nun kurulduğu döneme rastlar. 16. yüzyılda, Yakut, Evenki ve Moğol toplumlarındaki şamanların giysilerine ilişkin ayrıntılı betimlemeler vardır. her iki cins de ritüelleri esnasında

Şekil 16: 20. yüzyılın başlarında bir Koryak kadın şaman davuluyla birlikte.

kadın giysileri giyer, saçlarını açık ve uzun bırakır, kadın mücevherleri takar.

Tunguslar üzerine yaptığı çarpıcı çalışmasında, yirminci yüzyılın başlarında, Rus antropolog Sergei Shirokogoroff şamanlar arasında kadınların da erkekler kadar yaygın olduğundan söz etmiştir. 'Tüm Tungus dillerinde şaman sözcüğü erkekler kadar kadınlar için de, ruhlara hükmeden, onları iradesiyle kendi bedenine çağırın, kendi çıkarları ve özellikle de ruhlar nedeniyle ıstırap çekenler için ruhlar üzerindeki gücünü kullanan kimse anlamına gelir.'

Joseph Campbell de 'kutup bölgesinde avcılar arasında bugün bile epeyce kadın şaman olduğunu ve son derece saygı gördüklerini' yazmıştır. Yirminci yüzyılın başlarında başka antropologlar, özellikle karı-koca ekip halinde çalışan

Maria ve Waldemar Jochelson, Sibirya'daki Yukaghir, Koryak, Itel'men ve Chucki kabilelerinin üyeleriyle görüştüktan sonra benzer sonuçlara varmışlardır (şekil 16).

Şamanizm hakkındaki en etkileyici yazarlardan biri din tarihi yazarı Mircea Eliade'dir. Shamanism: Archaic Technique of Ecstasy (Şamanizm: Coşkunun Arkaik Tekniği) adlı eserinde (1964) konuya geniş bir açıdan bakar, bunedenle bu yapıt çok okunmuştur. Onun her şeyi kapsayan sentezleri şamanizmi araştırmak açısından en önemli kaynakları oluşturur. Ama Eliade'nin çalışmasında önemli sınırlamalar vardır, bunların arasında yaşamış hiçbir şamanla karşılaşmamış olması ve araştırmalarını basılı kaynaklara dayandırması sayılabilir. Buna karşın, Sibirya'daki kadın şamanlar hakkındaki yazılı tarihi kayıtlara bakacak olursak, tanımladığı şamanların çoğunun erkek olması şaşırtıcıdır.

Aslında Eliade kadınların şaşanık statüsünü reddetmek için biraz yolundan sapmıştır. Şili'deki Mapuche kabilesinden kadın şamanlardan bilinçli olarak 'cadılar' diye söz etmiştir. Onları başkalarına saldıran ve bedenlerine yaralayıcı nesnelere sokan kötü insanlar olarak tanımlamıştır. Kore'de kadın şamanların daha önceki üstünlüğünü 'geleneksel şamanizmin bozunması' olarak tanımlamıştır. Çinli kadın şamanları 'gelişmemiş tipte kişilerce ele geçirilmiş' olarak tanımlamıştır. Alıntılar yaptığı yazarlardan biri Jan Jacob Marie de Groot'tur. O zamanlar Çin'de din konusunda en otorite sahibi kaynaklardan biri olan de Groot, kadın şamanların Çin'de şamanizmin ilk dönemlerinde üstün konumda olduklarını ve büyük şifacılar sayıldıklarını söylemiştir.

Eliade'nin kadın şamanları bu biçimde dikkate almaması Japonya'ya kadar uzanır. Kadınların gerçekleştirdiği ritüelleri

'bir hayalet tarafından ele geçirilme tekniği' diye adlandırarak küçümser. Şamanlardan spiritüalistler gibi söz eder. Yine de dağa çağdaş bilginin yanı sıra kullandığı ilk kaynak Japonya'daki ilk ve en güçlü şamanların kadınlar olduklarını ortaya koyar. Büyük kadın şamanlar (miko), ilahi varlıklar tarafından ele geçirilmişlerdir. Dördüncü ve onuncu yüzyıllar arasında önemli ritüelleri gerçekleştirip politik roller oynarlar. Ancak daha sonra, Budizmin etkisi için içine girince miko'lar politik statülerini kaybetmiş ve 'folk' kültürünün bir parçası olmuşlardır.

Eliade'ın şamanizm üzerine çalışmaları doğru olmasalar bile yaşadığı ve çalıştığı dönem açısından o kadar inandırıcıdır ki. Kitabın orijinalı 1951 yılında Fransa'da basılmıştır o sırada son derece anti-feminist olan psikoanalitik hareket gündemdedir, kadınları son derece önemli dini rollerden silip atması kırk yıl sonrasına kadar fark edilmemiştir bile.

ERKEK AVCI-ŞAMAN EFSANESİ

Şamanizm hakkındaki en ortak yanlış anlamalardan biri avcılıkla ilişkilendirilmesidir. Antropolojist Piers Vitebsky örneğin, 'Şamanizm hakkındaki klasik Sibiryaya düşüncesi onu ruhların efendisi olarak düşünmektir, bu daha çok bir avcı ya da savaşçı imgesini akla getirir, kahramance tüm evrende gezinir ve ruhları savaşına dahil eder,' diye yazmıştır. Bu inanca yalnızca erkeklerin avcı olduğunu eklerseniz -bu tarihöncesi devirlerin avcı-toplayıcı toplumları için de geçerlidir-, onların çaresiz eşlerine ve çocuklarına yiyecek sağlayan yegâne kişiler olduğunu düşünürseniz ortaya benim söylediğim erkek avcı-şaman efsanesi çıkar.

Bu sav hem evrim kuramları hem de cinsiyetlerin rolleri

ile yakından ilişkilidir. Antropolojist Michael Ripinsky-Naxon 'şamanin sistemler Yontma Taş Devri'nin avcı geleneğinden ortaya çıkmıştır,' önermesini yapar. Başka araştırmacılar da ilk toplumların bir arada avlanma ihtiyacıyla ortaya çıktıklarını söyler. Yirmi ile iki yüz arasında kişiden oluşan baba soyunun kendi erkek şifa uzmanı vardır, bu da şamandır.

Fikirler, bilgi ve araçlar –ve hatta insan beyninin kendisi- hepsi erkeklerin av etkinliğinin sonucu olarak görülür. Dilin bile uzun savana otları arasında gruplar halinde yolculuk ederek avlanan Yontma Taş Devri insanların birbirleriyle iletişim ihtiyacından doğduğu söylenir. Peki kadınların ne yaptığı sanılır? Onlar konak alanının çevresinde kök ve çilek toplamakta, mağaralarda çocuklarına bakmaktadırlar elbette.

Bu tarihöncesi yamaş modeli toplumsallık ve öğrenme hakkında sağduyu sahibi görünen fikirlerin gelişmesine katkıda bulunur. (İşbölümünün cinsiyetlere göre bu biçimde dağılması çocuklara daha çok yatırım yapılmasını, bilişsel ve sosyal becerilerin gelişmesini sağlar.) Ayrıca arkeolojik ve fosil kayıtlarından da kendine destek sağlar. Erken dönem taş araç gereçler genellikle büyük hayvanların kemikleriyle ilişkilendirilmez ama arada bir öyle oldukları görülür. İnsan evriminin tüm anlatımının erkeklerin avcılık ve et-paylaşmaları üzerine temellenmesinin nedeni bu araç-gereçlerdir.

İLK REFAH TOPLUMU

Ancak herkes erkek avcılarının tarihöncesi insanların ihtiyacı olan kalorilerin hepsini ya da çoğunu sağladığı konusunda hemfikir değildir. Botswana'da avcı-toplayıcı gruplarla çalışan araştırmacılar kabilenin hayatta kalmasını avcılığın

çok toplayıcılığın sağladığını, bu ikisinin bir arada refah toplumunu ortaya çıkardığını açıklamışlardır.

Gerçekten de Afrika, Asya, Okyanusya ve Amerika'da yapılan araştırmalar epeyce bir 'boşzamanı etkinliğinin' olduğunu ortaya koymuştur. Bu kültürlerde insanlar avlanmakla da, toplamakla da haftada iki gün ilgilenirler, yani onbeş saatten az çalışırlar. Sosyal organizasyonları ana soyundan da gelebilir, baba soyundan da, kadınların da erkekler gibi şamanlık yaptığı topluluklar vardır.

Bu topluluklardaki kadınların toplamak için geliştirdiği araçlar –kazma çubukları, el baltaları, öğütme taşları, deniz kabuklarından bıçaklar, otlardan sepetler, çantalar ve pişirme çömlekleri- bilimi, tıbbı ve dili yaratmıştır. Aslında en önemli araçların silahlar değil, toplamak için kullanılan kaplar, kadınların iki ellerini avlanmakta ya da bitki toplamakla kullanırken çocuklarını taşıdıkları bebek askıları olduğu söylenebilir.

Erkeklerin avlanma teknikleriyle kadınların yiyecek toplama ve taşıma araçlarının 'çubuk' ve 'kap'lara indirgendiğini kuşku yoktur. Yine bu mantık avlanma tekniklerine nelerin dahil olduğu konusundaki anlayışımızı da daraltmıştır.

Bir kadının şamanın bilinen en eski kalıntılarının bulunduğu Dolni Vestonice'de, arkeolog Olga Soffer ve çalışma arkadaşı James Adovasio bir araya getirilip burulan bitki liflerinden örgüler bulmuşlardır. Bu şekilde giysiler, yaylar ya da ip yapılabilir. Ayrıca geç dönem Yontma Taş Devri kazı alanlarında tuzaklar, ağlar ve kapanlar yapmak için sicimler bulunmuştur. Peki sicimden yapılma tuzak ve kapanlar kullanılmış mıydı? Bu kazı alanlarında bulunan küçük kemikli hayvanları açıklar.

Bu keşifleri üzerine Adovasio, "Yontma Taş Devri kazı alanlarının incelemesini genellikle erkekler yapmıştır, zihinlerinde de bu soyu tükenmiş megafaunanın maço erkek kavramı vardır. İri mamutları avlayan adamların bunları yapması beklenemez," demiştir. Belki de yapmadılar. Tuzaklar ve ağlar da onları yapan kadınlar kadar ilginçlikten uzak bulundu.

EFSANİYİ ELEŞTİREBİLMEK NEDEN BÜ KADAR UZUN SÜRDÜ?

Bunun bir nedeni bizim avcılığı nasıl gördüğümüzle ilişkilidir. Avrupa ve Amerika'da kadınlar yüzyıllardır pek avlanmadılar, son on yılda ABD ve Kanada'da bu etkinliği benimseyen kadın avcılarla erkeklerin tutumu arasında ciddi farklılıklar görüldü.

Kadınlar ödülde ilgilenmiyorlardı, 'avladığın hayvanın içini doldur ve sergile' davranışı da onlara uzaktı. Avlarını yiyecekten yakından ilişkilendiriyorlar ve avladıkları hayvanın her parçasını değerlendirmek istiyorlardı. Iowa'da bir av alanının korucusu Jennifer Sells'in de belirttiği gibi, "Yiyeceğimi marketten almak yerine avlarsam onunla daha fazla bağlantım olduğu hissine kapılıyorum." Wyoming'de başka bir kadın avcı da avlarından biftekler, burgerler, sosisler yapıyor. Onun avına yaklaşımı dünyanın her yerindeki yerlilerinkini andırıyor.

Batı dışında kalan avcı-toplayıcı topluluklarda. Kanıt pek tartışılmamıştır. Avustralya'da şimdi Kuzey Toprakları olarak bilinen geç dönem Yontma Taş Devri bölgesinde, Aborijinal kaya sanatı çizim ve boyamalarında koşan kadın figürleri görülür (şekil 17). Öndeki bin yıldır hayvanları

Şekil 17: Avustralya'da Yontma Taş Devri'nden kalma, kadınları gösteren mağara resimleri. Öndeki kadın boomerang diye adlandırılan bir av sopasını atarken gösteriliyor. Bu kırmızı aşiboyasından yapılmış diş imgelerinin her biri yaklaşık yirmi beş santim uzunluğunda. Kuzey Topraklardaki kayalık korunaklara resmedilmişler.

düşürmeye yaraşan bir av sopası ya da boomerang taşır. Yanındaki bir kaya resminde taş baltalar ve tek parça, çok dikenli mızraklarla tek başlarına avlanan bir kadın grubu vardır. bu imgelerin bazıları kaya sanatı hakkında uzman yayınlarda yer aldılarsa da, avcı kadınlara kanıt olarak şamanik literatüre henüz girmediler.

Arkeolojik araştırmalar geç dönem Yontma Taş Devri'nden beri Afrika'nın her yöresinde kadınların erkeklerle birlikte küçük hayvanların avlarına, aslanların öldürdüğü leş avına katıldıklarını, daha büyük hayvanları çukur tuzak ve ağlara sürdüklerini göstermiştir. Kongo'da Mbuti'lerle yapılan etnofrafik çalışma ağla yapılan avda daha büyük kadın ve erkek gruplarının işbirliği yaptığını ortaya çıkarmıştır. Her yerde olduğu gibi burada da ava katılan kadınlar evde kalıp 'pirzola'nın kendilerine getirilmesini bekleyenlere oranla etten ve yağdan daha iyi pay alırlar.

Filipinlerde avcı-toplayıcı bir kabile olan Agtalarda, kadınlar erkeklerin tüm etkinliklerine katılırlar. Yerel çiftçilerle alışveriş yapar, ırmaklarda balık avlar, bitki kökleri toplar

Şekil 18: 19.yüzyılın sonlarında bir İnupiat öğrenci tarafından yapılan bu karakalem resimde çenesi dövmele bir kadın görüyoruz (cinsel olgunluğa ulaştığı anlamına gelir), köpeğiyle yürürken sırtında bir geyik taşıyor.

ve av hayvanlarını avlarlar. Bazı yerlerde kadınlar köpeklerle, bazılarında da ok ve yayla avlanırlar. Erkeklerle aynı avı öldürürler: yabani domuzlar, maymunlar ve geyikler. Avda erkeklere katılmaya ve avı ormanın dışına taşımaya isteklidirler, ama sık sık tek başlarına da avlanırlar. Tıpkı erkekler gibi, bazıları avdan daha çok hoşlanır ve bunun karşılığı olarak da payına daha iyi et düşer.

Önemli olan pek çok toplumda iş yiyecek bulmaya gelince cinsiyet ayrımının olmamasıdır. Bir kadın avlanmak isterse, bunu yapmakta özgürdür (şekil 18). Bitki toplamak isteyen bir erkek de aynı seçme özgürlüğüne sahiptir. İkisi de değerlidir ve ikisinin de paylaşılan yiyecekteki payı eşittir.

Bu kanıtlar kuzey insanlarına kadar uzanır. Sibiry'a'da yirminci yüzyılın başlarında, Karagaslar arasında (bazıları Altay Türkleri ya da tufa der) kadın bir şaman vardı. Alaska'da yaşlı yukon Kitty Smith yetenekleriyle o kadar övünüyordu ki, otobiyografisine tuzak kurmayka ilgili bazı anektodlar eklemişti. Alaskalı kadınlar düzenli biçimde kürklü hayvanlara tuzak kurar, yakınlarıyla ya da tek başlarına ayı, geyik gibi hayvanlar avlar.

EŞ VE YARDIMCIDAN BAŞKA BİR ŞEY DEĞİL

Kadınların rolleri hakkındaki ortak yargıların dilleri ve tercümeleri kadın şamanların tarihini karanlıkta bırakmıştır. Etnograflar pek çok kez tanımladıkları kişinin cinsiyetine göre şaman sözcüğüne farklı anlamlar vermişlerdir.

Avustralya'da yerli dilinde kadınlar için kullanılan putari terimi 'büyücü-doktor' olarak çevrilmiştir. Özel ve genellikle de kötücül güçleri olan yaşlı bir erkek anlamına gelir. Ancak 1980'lerde Catherine ve Robert Berndt ebelik yapan kadınlara da putari dendiğini keşfetmişlerdir. 1990'larda Diane Bell kadın putari'lerin de erkekler gibi bitki uzmanı ve şamanik güçleri olan şifacılar olduğunu keşfetmiştir.

Güney Amerika'da, Amazon bölgesinde çalışan etnograf Norman Whitten Quicha dilindeki yachaj sözcüğünü ('bilen kişi' anlamına gelir) erkeklerden söz ederken 'güçlü şaman', kadınlardan söz ederken de 'baş çömlekçi' olarak kullanmıştır. Bu basit görünen tercümeyle kadınlardan manevi rollerini almış, onlara ayrılıkçı bir dişi rol vermiştir.

İronik biçimde pek çok şamanik geleneklerde gerçekten de öncelikle kadınların yürüdüğü, maneviyatla zanaatkârlık arasında köprü olan bir yol vardır. Batı-orta Meksika'da

dişil tinsel disiplin iğ eğirmeyi öğrenmek üzerine odaklanır. Bu yeni tasarımlar yaratarak ruhların dünyasına ulaşabilme anlamına gelir. Bu yol eril şamanik uygulamalara paralel ilerler ve o şekilde kaynaşır ki, iğ eğirmekte gerçekten uzman olan kadın aynı zamanda şamandır da.

Huicol şamanizmi aile içinde aktarılır. İyi tanınan bir Huicol şifacısı olan Romón Medina Silva örneğinde, annesi, kız kardeşi ve karısı da şamandırlar ama pek hatırlanmazlar. Ramón'un annesi ona tarih, kuşlar hakkında bilgiler ve efsaneler öğretmiştir. Manevi dünya için şarkı döngüleri ve esoterik ayrıntılar öğretmiştir. Ramón'un karısı Guadalupe dela Cruz Ríos da eğitilmiş bir şamandır. Yaşamı boyunca kocasına şifa vermekte yardım etmiş, 1971'de o öldürüldek sonra da bağımsız bir şifacı, şarkıcı, ailenin lideri olmuştur (şekil 19). Ramón'un peyote-esinli masalsı resimleri pek çok yerde sergilenmiş ama Guadalupe'ninkiler genellikle

Şekil 19: Guadalupe dela Cruz Ríos 1988 yılında şamanik bir töreni yönetirken. Üç bacaklı kütük davulu geyik derisindedir, üzerine tinsel imgeler oyulmuş ve boyanmıştır. Bu tür davullar dışı kabul edilir ve şamanlarca 'Davul Anamız' diye adlandırılır.

ihmal edilmiştir. Pek çok yazar Ramón'dan uzun alıntılar yapmışlardır, Guadalupe'nin sözel bilgeliği ve şifa gücüyse hiçbir zaman yayınlanmamıştır.

Brezilya ve Paraguay'daki Guaraní yerlileri arasında erkek şamanlar kadar çok kadın şaman olmasına karşın onlar da ihmal edilmiştir. Şaman Tupa Nevangayu yakın geçmişte üç erkek çalışma arkadaşıyla birlikte bir kitap için söyleşi yaparken karısının da şamanik bir şifacı ve 'söyleyecek önemli şeyleri olduğu' konusunda ısrar etmiştir. Ancak kadına tam bir söyleşi değil de, kısa bir söz hakkı verilmiştir. Peki ya içindekiler bölümünde adının nasıl geçtiği? 'Bir şamanın karısı.'

Yine yakın geçmişte İtalyan bir akademisyen Nepalli Chepanglar arasında pek çok güçlü kadın şaman olduğunu keşfetmiştir, oysa daha önceki çalışmalarda varlıkları inkâr edilirdi. Bu kadınlardan biri, Krishora, dokuz köyde manevi rehber olarak çalışmıştır. Özel bir görevi de genç kadın ve erkeklerin şamanizme inisiasyonunu sağlamaktır. Ancak kocası ve yeğenleri de şaman olduğu için, önceki araştırmalarda bu hayati rolü ihmal edilmiştir.

AŞKINLIK YA DA İÇKİNLİK

Şamanların deneyimlediği yaşam enerjisi duman ya da elektrik kadar özgürce hareket eder, döner, kıvrılır, kayar, benedlerin arasından atlar ve içlerine girer. Böylelikle aynı şaman hem ruh tarafından ele geçirilir hem de ruh uçuşuna katılır. Yine de bazı yazarlar bu ikisi arasında ayırım yapmaktan ısrar etmiş, ve bu yetenekleri cinsiyete göre ayırmışlardır. Biri de psikoanalist Géza Róheim'dir, Mircea Eliade'yi yakından etkilemiştir. Macar şamanla ya da táltos'la tartışmasında

terimi 'erkek büyücü' olarak çevirmiştir. Róheim aslında iki kadın táltoses'den söz etse de, o bu son derece açık çelişkiyi onların 'cadılar' olduğunu ya da 'yalnızca şifacı gibi davrandıklarını' söyleyerek gözardı etmiştir.

Böyle olması pek mümkün değildir: Macar şamanlar hakkında ilk yayınlanan gözlemlerde táltoses'lerin kadın da erkek de olabildiği kayıtlıdır. Ayrıca yerel sözlü geleneğe göre Rasdi adındaki ilk şaman kadındır. Ayrıca arkeologlar bugünkü Macaristan'da pek çok erken dönem kadın mezarları bulmuşlardır ve bunların içinde şamanik malzeme vardır.

Ancak bu olgular Róheim'in şamanik 'coşku halinde ruh uçuşu'nun fallik doğasıyla ilgili Freudiyen kuramına pek oturmaz. Ondan alıntılanmak gerekirse: 'Uçma düşü bir ereksiyon düşüdür (ve) bu düşlerde beden penisi temsil eder. Varsayımsal sonucumuz uçuş düşünün şamanizmin çekirdeği olduğudur.'

Róheim'in bu şekilde yönlendirmesiyle, Eliade şamanizmi yalnızca aşkın değil, aynı zamanda da fallik bulduğu 'ruh uçuşu'yla sınırlandırmıştır. Bunu içkin bulup, gerçekten şaman olmadıklarını hissettiği kadınlara yakıştırdığı 'ele geçirilme'den ayırmıştır. Aralarında Essie Parrish ve nineminde bulunduğu kadın şamanlar bu çarpıcı ikiliği duysalardı, eminim şok geçirirlerdi.

Eliade'ye göre ele geçirilmede ruhlar üzerinde kontrol yoktur, şamanizm de kontrol gerektirir, o zaman ele geçirilme şamanizmin meşru bir uygulaması değildir. Kontrol eksikliği de 'karakteri gereği dişil' olarak tanımlanır –kadınların dikkati çekmek ve sosyal prestij kazanmak için kullandıkları bir araç. Amerikalı Antropolog Michael Harner da

trans medyumluğunu ya da şimdilerde 'kanal olma' diye adlandırılan şeyi 'birinin bedenine giren ruh üzerinde kontrolün olmaması' biçiminde tanımlayarak Eliade'nin düşüncelerine katkıda bulunmuştur.

İroniktir ama, bazı feminist kadın yazarlar da erkek şamanların coşku halinde beden dışı ruh yolculuklarına çıktıkları, kadın medyumların yabancı ruhlarca ele geçirildiği düşüncesini benimsemişlerdir. Susan Sered bu nokta dışında mükemmel olan Priestess, Mother, Sacred Sister: Religions Dominated by Women (1994) adlı kitabında ruh uçuşlarını erkeklere özgü bir macera olarak tanımlamıştır. 'Kadın-baskın dinler' olarak tanımladığı sistemlerdeki uzmanların coşku halinde ruh uçuşu yerine ele geçirilmeyi yeğledikleri savını ortaya atmıştır. Düşünceleri coşku halinin kadınlar ve erkekler tarafından deneyimlenmesinde cinsiyete bağlı bir ayrım olduğunu varsayıyordu. Onun özlükçü şemasına göre kişinin bedenini terk ettiği saf eril bir kutup ve bedenini paylaştığı saf dişil bir kutup vardı.

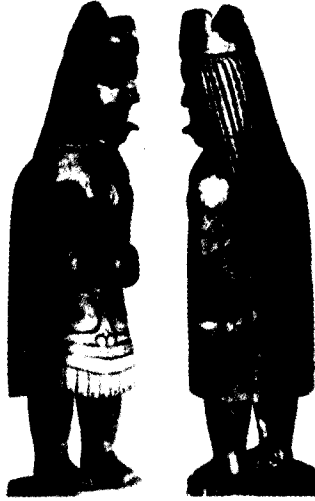
Gerçek durum çok daha karmaşıktır. Kuzeydoğu Asya'da beden dışı uçuşların dişil, ele geçirilmenin erkek kabul edildiği kültürler vardır. Sumatra'da, Rejang'lar arasında, genç ve doğurgan kadınlar atalarının ruhlar dünyasına yolculuk yaparlarken genç erkekler ruhlarca ele geçirilerek medyum görevi görür. Olgun erkekler ve kadınlar ele geçirilmeyle ruh yolculuğunu bir raya getirebilirler. Yıllarca pratik yaptıktan sonra, hayali olarak cinsler arasında biçim değiştirmeyi öğrenebilirler.

Eliade'ın kadın şamanları önemsemeyen bu yaklaşımını ne yazık ki onun tersine yaşayan şamanlarla karşılaşmış olan akademisyenleri de etkiledi. Aralarında 1950'lerin sonu,

1960'ların başında, Shoshoniler arasında arazi çalışmaları yürüten İsveçli dinler tarihi uzmanı Åke Hutkrantz da vardır. Wyoming'de karşılaştığı 'büyücü'yü belgelerken, 'menapoz dönemini geçmiş kadın büyücüler de vardır ama sayıları azdır ve erkek çalışma arkadaşları kadar güçlü değildir,' diye yazmıştır. Sonra bu önermesini başka kabilelerden söz ederken genelleştirmiştir. Yazdığına göre 'Puget Sound'da (ve muhtemelen her yerde) kadın şamanlara az rastlanır ve güçleri erkeklerinki kadar değildir.' Ona kalırsa, 'Eskimolar arasında bazı kadınlar arada bir şaman olarak performans gösterir, ama bu ancak aynı sihirli etkileri sağlayan erkek çalışma arkadaşları bulunamadığında' olur. Bu vakaların ikisi için de söyledikleri kendi 'ben dedim oldu' tavrının ötesine gitmez.

Hutkrantz'ın kaynaklarını düşününce, önermelerinde tutarlılık olmadığını görüyorum. Aynı yörelerde çalışan etnograflar güçlü kadın ve erkek şifa şamanlarının eşit oranda olduğunu gördüler: yıllarca Puget Sound yerlileri arasında yaşayan bir misyoner Klallam kabilesinde önde gelen kadın şamanlar olduğunu not etti. ayrıca tüm kuzeybatı kıyılarındaki görme gücünün doğumda, erkeklerden çok kadınlara verildiğini ekledi.

Haida kabilesinden kadın şamanlar hakkında 17. yüzyıla kadar giden şaşırtıcı kayıtlı malzeme vardır elimizde. Bir düzine kadar şist yontuda kadınlar şamanik giysiler içinde seanslar gerçekleştirirler. Bir ilüstrasyon şaman giysileri içindeki bir kadını önden ve arkadan gösterir (şekil 20). Sağ çenesinde önemli kabilelerin üyelerine ait tüy dövmele ve alt dudagının içine yerleştirilmiş bir labret vardır. Önlüğü ve uzun pelerininin üzerinde kabilesine ait güçlü

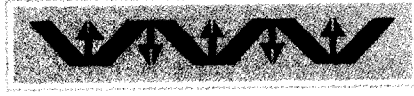
Şekil 20: Haida kabilesinden kadın şamanların tabta oymaları. Şaman kadının kabilesinin güç hayvanları önlüğünü ve pelerinini süslüyor. Her iki elinde de çingıraklar var.

hayvanların stilize resmedilmiş yüzleri yer alır. Her iki elinde de içi çakıltaşlarıyla dolu, sallandığında ses çıkartan bir tür çingırak tutar.

Kuzey Kutbu yöresi kâşifi ve etnograf Vilhjalmur Stefansson bildiği bazı büyüt Inuit şamanlarının kadın olduğunu kaydetmiştir. Başka akademisyenler de kadın şamanların erkeklerden daha farklı bir performans sergilediklerini ama benzer sosyal statüye, prestij ve güce sahip olduklarını not etmişlerdir. Danimarkalı akademisyen Therkel Mathiassen bütün üst düzey Inuit erkek ve kadınlarının şaman olduğunu belirtmiştir. Yayınlanmış kaynakları olan yeni bir çalışma da 'Bir tür cinsiyet eşitliği'nden söz eder, 'kadınlar dini küreye erişmekte erkeklerle eşittirler.'

Ama ne olursa olsun Eliades ne fikirlerini değiştirir ne de tutumunu. 1994 kadar yakın bir tarihte bile, din tarihi uzmanı Robert Torrance kuzey kaliforniya'da kadın şamanların çalışmalarını gözardı etmiştir. Kadınların bu şamanik uygulamalarının erkeklerinkilerden daha önemsiz ve güçsüz olduğunu idda etmiştir. Biyografileri ve kadın şaman çizimlerini görmezden gelerek ya da yeni arazi çalışmaları yapmayarak dişil geleneği 'edilgen şamanizm' diye etiketleyerek küçümsemiştir. Bunu 'statik, kapalı ve kendini tekrarlayan bir din' olarak tanımlamıştır, aşkın bir araştırma söz konusu bile değildir. Essie Parrish için bu kadarcık!

İKİNCİ BÖLÜM

Şamanik Gelenekler Sahnede

ALTI

Mistik Birleşme

EROTİZM,

KENDİNDEN GEÇME VE TRANS

Transa giren şamanları izleyen ya da esrik halinde tinsel bir yolculuk gerçekleştiren biri -son bölümün başında tanımladığım gibi- fiziksel ve duyuşsal deneyimin nasıl bir şey olduğunu bilir. Mayalar arasındaki eğitimin sırasında koyopa ya da 'ışık dilimi' diye adlandırılan kendi bedensel enerjimin nasıl aktığını ve titreştiğini gördüm. başlarda coşku halindeki bu duygular insana tuhaf gelebilir, kendimin dışında bir şeyin beni ele geçirdiğini düşünerek korkmuştum. Ama şamanik eğitimimin sürdüğü aylar boyunca ve sonrasında 'kannın konuşması' diye adlandırılan, bedene-temellenen sezgisel bir bilgi formu olan ışık diliminin hareketlerini kabullenmeyi, hatta onu karşılamayı öğrendim. O zamandan beri

bedensel sezgilere ulaşmamı sağlayan bu armağan tinsel anlayışımın ve şamanik uygulamalarımın temeli olmuştur.

Bu hem bedensel teknikleri hem de tinsel alıştırmaları gerektirir. Her yöredeki şamanlar duyusal aşırı-uyarılmalarla, elektriksel ve kimyasal açıdan esrik bilinci ya da trans halini tetikleyen yoksunluklar kullanırlar. Bilimsel araştırmalar aracılığıyla beynin ve sinir sisteminin her kisinin de şamanik uygulamalardan etkilendiklerini ve bu uygulamalar aracılığıyla etkileyebildiklerini biliyoruz.

ŞAMANİK BİLİNÇ DURUMLARI

Bir performans sırasında şamanın zihin durumunu nasıl tanımlayabiliriz? Bazı araştırmacılar buna 'üst düzeyde bilinç durumu', bazıları da 'şamanik bilinç durumu' diyorlar. Ben ikincisini tercih ederim çünkü şamanlar farklı üst bilinç durumlarındaki içgörülerini -buna coşku hali ve transa geçme de dahil, bilişsel olarak bilinçlerinin uyanık ve berrak olduğu durumlarla birleştiriyorlar.

Farklı bilinç durumlarının bu bileşimi ve aralarındaki hareket şamanik performansın niteliğinin oluşturur. Benim Maya öğretmenlerim takvimi ileri ve geri hızla saymak gibi bilişsel becerilerle, kanın konuşmasını dinlemek, kristal küreye bakmak gibi coşku halinde hipnotik becerileri mahsus bir araya getirerek her türlü bilgi ve fikre açık özel bir zihinsel-duygusal algı durumu yaratırlardı. Aynı biçimde Moğol Şaman Bayar Odun da çok güçlü olan bilişsel söyleşi becerisini, çabucak derin transa seviyelerine girme ve çıkabilme becerisiyle (çarpıcı bir beceriydi) birleştirerek müşterilerinin sorunlarına yenilikçi çözümler keşfedebilirdi.

Coşku hali ve trans sözcükleri birbirlerinin yerine kullanılabilirler, antropolojistler genellikle her ikisinden de söz

etmek için trans sözcüğünü yeğlerken, din tarihi uzmanları coşku halini tercih ederler. Ben iki terim arasında fark gözetmekten yanayım. Trans müzikle, seslerle, kokularla tetiklenen hiper-berrak bir duyusal aşırı-uyarılma durumudur. Trans halindeki imgeler, sesler ve deneyimler genellikle sonradan unutulur. Coşku hali ise duyusal bir yoksunluk ve geri çekilmedir. Orucu, sessizliği, karanlığı düşünün. Coşku halindeki deneyimler yalnızca sonradan hatırlanmakla kalmaz, kerelerce ziyaret de edilebilir. Hayal görme, beden içindeki yaşam enerjisini gözleme, bilinç durumunu uyarıcı maddeler trans deneyimlerinden ziyade coşku haline özgüdür.

Dans, şarkı söyleme ve taklit ile bir araya getirilen davul çalma transa girmenin güçlü bir yoludur. Şamanik performans sırasında katılımcılar bir ritme uyarak ayaklarıyla tempo tutar, bir başka ritimle ellerini çırpar, bir üçüncüsüne göre heceler söyleyebilirler. Dans etmeye yönelen türde müzik bilinç yapımızı derinden değiştirerek zaman ve mekân deneyimimizi farklılaştırır. Müziğin yönlendirdiği hareketler şamanların ve müşterilerinin kültürlerine uygun kozmik imgelerle dolu tinsel dünyalara girmelerine neden olurlar.

Kore'de ana şamanik gösteri dans etmektir. Sadece şamanlar değil, bir seans talebinde bulunan kişi de dans eder. New York Doğal Tarih Müzesi'nden çalışma arkadaşım Laurel Kendall bunu şöyle tanımlar: "Uygun bir kılık içinde olan kadın parasını davulun üzerine koyar ve zarif bir dansa başlar, bu dans kısa süre içinde kısa içinde davul sesinin ritmine göre hızlanarak ruhlarca ele geçirilmiş şamanın dansını taklit eden kısa sıçramalarla dönüşür. Kadın kendini tüketene kadar dans ettiğinde momju'su yani bedenini yönlendiren kişisel tanrısı tatmin olmuş demektir." Kendall kendisinin de katılmış olduğu bu dansı 'çoşturucu' diye

Şekil 21: Sakhá kabilesinden kadın şamanın seken geyik dansı.

tanımlar, 'insanın içini tazeler', heyecan ve sevinç yaratır, bu insanın göbeğinden göğsüne yükselen 'düşsel bir zindeliğe' yol açar.

Kendall bunları hayal etmiyor. Dans etmek hipervantilyasyona yol açar (aşırı oksijen soluma), adrenalin üretimini artırır, kan şekerinde hızlı bir düşüşe yol açar. Bu fizyolojik tepkiler beynin endorfin üretmesini sağlar güçlü ağrı kesici etkisi olan bu proteinler afyon grubu bitkileri andırır. Bu nedenle transa girme teknikleri, zihin uyarıcı ilaçlar olmadan da kimyasal bir öröfi (aşırı zindelik) durumunu tetikler.

Dünyanın tüm yörelerinde, şamanların yüksek, orta ve alt hükümlanıklarda yolculuklar yaptıkları trans halini davul sağlar. Ünlü Sakhá şaman Maria Andrianovna Suzdalova seansları sırasında kollarını çırparak kuş gibi seker ve karmakarışık anlamsız sözler söyler. Sonra davulunun başına oturarak kendini transa sokana kadar davul çalıp geyik gibi sesler çıkarır.

Perküsyonun bu etkisinin kusursuz bir bilimsel açıklaması vardır. Nörofizyologlar ritmik seslerin beyin dalgalarını belirgin biçimde etkileyerek trans hali meydana getirdiklerini keşfetmişlerdir. Daha açık olmak gerekirse, uyanık

olduğumuzda, beynin bir yarıküresi senkronik olmayan be-
yin dalgalarıyla ötekine baskındır. (Genellikle sağ yarıküre
saniyede 7-14 döngüyle titreşen alfa dalgaları, sol yarıküre
de saniyede 14-21 döngüyle titreşen beta dalgaları üretir.)
'Antrenman' diye bilinen bir süreç içinde, bu ritimlerden bi-
ri ötekini harmonik rezonans içine çeker.

Perküsyon –davul, çingirak, zil, gong ya da el çırparak-
bu senkronik olmayan beyin dalgaları kalıbını senkronik
dalgalara çevirir. Çünkü uyarımı (stimulus) duyarız, nörofiz-
yologlar bu sürece 'sonik yönlendirme' adını verir, görsel
renk, şekiller ve hareket duyuları oluşturur. Uygulayanlar
beklenmedik derecede yüksek kükreyen sesler duydukları-
nı ya da düpedüz halusinasyonlar gördüklerini de rapor et-
mişlerdir.

Bu yoğun duyusal deneyimler –sözcüklere dökmek çok
zor- aynı zamanda beynin simetrisi ve kimyasıyla da ilişki-
lidirler. Coşku halindeki mistik deneyimlerde beynin imge-
temelli sağ yarıküresi dil süreçlerinin çoğunun yer aldığı sol
yarıküreye baskın çıkar. Mistik haller, örneğin düşler, te-
melde doğrusal-olmayan, lingustik-olmayan durumlardır,
sözcüklere dökülüp de, başkalarına iletildikleri zaman ta-
nınmayacak kadar farklılaşabilirler. İşte bu nedenle birçok
kişi görülerini tanımlamakta tereddüt eder, bazıları da onla-
rı çizmeyi, resmetmeyi ya da onlardan doğrudan söz etmek-
tense anahtar imgeler vermekle yetinmeyi tercih eder.

YAŞAM ENERJİSİ

Şamanlar birine şifa vermek için de, başka bir bilinç dü-
zeyine geçmek için de performansları sırasında genellikle
bakışlarını içe çevirir, kendi yaşam güçlerini ya da yaşam

enerjilerini gözlerler. Bir şaman için enerji ruhun özdeğe dönüşen ifadesidir. Yaşam enerjisi şifa vermemizi sağlayan elektrik formudur, nörobilimciler ancak yakın zamanda onu fark edip ölçebilecek kadar hassas araçlar geliştirebilmişlerdir.

Yaşam enerjisini tanımak ve kontrol etmek şamanik şifa geleneği için çok önemlidir. Dela Keats tanınmış bir Alaskalı şamandır, University of Alaska ve San Francisco'daki University of California, Pasifik'te Osteopatik Tıp Kürsüsünden onur doktorası vardır. Yakın geçmişte yapılan bör söyleşide altmış iki yıldır beden enerjisini başkalarına şifa vermekte kullandığını söylemiştir. "Kitaplarım da iyileştirmek için araç gerecim de yok, yalnızca ellerim. Enerjinin tıkkandığı yerleri bulur ve onu serbest bırakırım."

Keath akrabaları tarafından İnupiat şifa geleneğine uyarak eğitilmişti. Kendi kadın bölgesindeki iç organlarının yerini belirleyebiliyor, ona nasıl bir his verdiklerini fark edebiliyordu. Sonra parmaklarını organdaki küçük bir değişikliği fark edebilecek şekilde eğitti. Hastalarıyla çalışırken onlar rahatlayıp da sorunlu bölgeyi keşfedip oraya masaj yapabileceği an gelene kadar sorular soruyor, dalga geçiyor, şakalar yapıyordu.

Güney Afrika'da San kabilesinde genç bir kadın, gwa diye bilinen psiko-aktif bir bitki aracılığıyla yaşam enerjisini tanımayı ve kullanmayı öğrenir. Anneler kızlarına küçük miktarlarla bitki yedirerek yaşam enerjisiyle başa çıkmalarına yardım ederler. Bu tüm bedeni kateden, Sanların tara ya da 'ışığın hareketi' diye adlandırdıkları ritmik bir titremedir. Daha sonraki yaşamlarında grup halinde dans etmek, şarkı söylemek, el çırpma bu enerjiyi etkin kılmaya yetecektir.

Orta yaşlı bir San kadını olan Nisa bu duygusunu çok iyi ifade eder: "Bedenini dolaşan bir delik varmış gibi. Ritim içinde titrersin, hatta kasıkların bile titrer. !aia'ya (trans) ulaşınca su istersin, çünkü için ısınmıştır. Şarkıları bilmesen bile !ai olabilirsin. Nlum (enerji) sana nasıl dans etmen ve şarkı söylemen gerektiğini söyler.

Transa geçen San şamanları kendilerinin ya da başkalarının bedenlerinin içini görebilirler. Dünyanın başka yörelerindeki doğaçlama dokunmayla şifa verenler gibi, hastalığı çıkartmak için ellerini hastanın teninin üzerine koyar ya da yakınlarında titreştirirler. Şifa transları sırasında hastalığı kendilerine alır, sonra ellerini ve bedenlerini sallayarak onu zorla atarlar. Sanların tanımladıkları gibi boncukları önlüklerinden dökerler.

Fiziksel titreme hareketi dünyanın başka yerlerindeki şamanlar açısından da belirleyicidir. Amerika'nın güneybatısından Diné veya Navajo'lar potensiyel şamanları yakalandıkları kontrol edilemez titremelerle belirlerler. Bu zehirli bir kertenkele olan Gila Canavarı'nın ruhu tarafından ele geçirilmek anlamına gelir. Bir törenle bu titremeler hastalığı teşhiste kullanılan kontrol edilebilir bir deneyime dönüştürülür.

Yürüyen Şimşek adında, bu gelenek dahilinde uygulamalarını yürüten bir büyücü kadın titremeleri şöyle açıklar: "Biz minik ışınların bedenine girerek seni titrettiğine inanırız. Büyücüler bu ışınları hissettikleri zaman üşürler ya da bedenleri bükülür. Işık bizi iyileştirirken böyle davranır. Işık bedeninin içinde hareket ettiği zaman, bu Şimşek'in Rüzgâr'la yoludur. Kutsal bir kişinin (şamanik lider) arkasındaki bükülmelerin nedeni budur.

Benzer bir bedensel ele geçirilme Kanadalı Inuitler arasında nesilden nesile aktarılan şamanik bilgide de mevcuttur. Netsilik kabilesinden Uvavnuuk adında bir kadın ayın görünmediği bir kış gecesini dışarı çıkışını anlatır. Gökten aniden yere düşen bir ateş topu ona çarpmış. Kadın saniyenin binde biri kadar bir sürede, top bedenine girmeden önce, meteorun bir yanının ayı, öte yanının ayı pençelerine sahip bir insan olduğunu fark etmiş. Sonunda ateş topu çarptığı anda içi alev alev bir ışıkla dolmuş. Kendine geldiği zaman şarkı söyleyerek eve dönmüş:

Büyük deniz hareket ettiriyor, sürüklüyor beni.

Küçük nehirlerde yuvarlanan taşların üzerindeki yosunlar gibi kımıldatıyor.

Cennetin semaları beni böyle coşturan.

Güçlü semavi fırtınalar deliyor yüreğimi.

Sevinç içinde titreyerek,

Beni kendisiyle sürüklüyor.

Uvavnuuk yaşam enerjisiyle bu ilk deneyimden sonra hiçbir şeyin artık ondan gizlenmediğini fark ederek hemen bir şamana dönüşmeye başlamış. Ne zaman şarkı söylese onu duyanların zihinleri kötü düşüncelerden arınmış, içleri neşeye dolmuş.

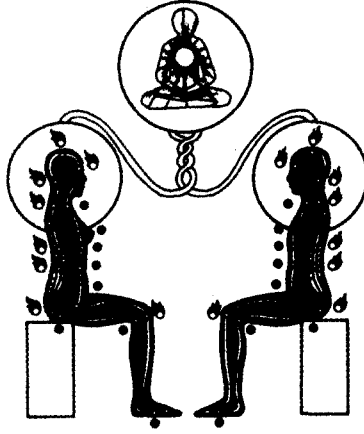
Çinli Taoizm geleneğinde yaşam enerjisi ch'i yün'ün akması olarak tanımlanır anlamı 'ritmik canlılık'tır. Ch'i canlılık, yaşam gücü, biyoelektrik anlamlarına gelen muğlak bir terimdir. Chi'nin anlamı belke da en çok literer açıklamasında ortaya çıkar: 'nefes.' Yazılı ch'i sözcüğünü telaffuz ederken, Çin'de konuşulan tüm lehçelerde dışarı nefes vermek gerekir. Taoist geleneğe göre varoluşun içindeki her şeyde

ch'i vardır; yer ve gök, ay ve güneş, gün ve gece, saatler, soluduğumuz hava ve yediğimiz yiyecekler. Demek ki ch'i bir büyümüyle hava ve rüzgâr olarak anlaşılabilir de, özü, ruhu, enerjisi, evrensel yaşam gücü vardır.

Ch'i'ye yakından bağlı iki enerji formu vardır. ilki jing (ying) ya da cinsel enerji, ikincisiyle etkileşime geçinde kendini katlar shen (yang) 'tinsel enerji'. Bu ikisi bir arada chi'nin temel şifa enerjisini oluştururlar. Meditasyon yaparak oturma antik bir uygulamadır. Uygulayanlara bedenlerindeki enerji akışına ilişkin görsel haritaları deneyimleme ve onları yaratma pratiği kazandırır. Bu haritalar genellikle kodlanmıştır ve akupunktur gibi şifa teknikleri için kullanılır. Zamanla chi'nin doğası elektromanyetik bir akım olarak tanımlanır ve uygulayan kişi özel nefes alıştırmaları ve t'ai ch'i chuan ya da ch'i kung gibi bedensel tekniklerle onun miktarını ve şiddetini nasıl artıracığını kavrar.

Bazı Taoist uygulamacılar çalışmalarını bir iç simya olarak intelerler, kadınlar ve erkekler bir arada ya da ayrı ayrı çalışarak tahrik olmuş cinsel enerjilerini içe ve yukarı çevirir, onu bileşik bir erildişi şifa gücüne dönüştürürler. Örneğin modern Thai uygulamacıları Mantak ve Maneewan Chia bu şifa veren aşkı cinsellik, tinsellik ve yaşam gücü enerjilerinin bir bileşimi olarak kavramsallaştırırlar.

Cinsel orgazm anında sevgililer bedenlerinin yüksek yüklü bir enerji merkezinde eridiğini deneyimlerler (şekil 22). Bu enerjiyi beden boyunca hareket ettirerek -cinsel organlardan göbeğe, güneş sinirağına, yürek, boğaz, üçüncü göz ve alına- onu ruha dönüştürürler. Bunu yaparken partnerlerindeki zayıf ya da olmayan enerjileri genişletirler. Uygulamacılar bu tür bir erotik duyarlılığı iç ve dış dünyaların

Şekil 22: Taoist şifa uygulaması.

birbirine bağlı olma durumunu deneyimleme yolu olarak desteklerler.

EROTİK COŞKU HALİ

Erotik enerji bir çok şamanik geleneğin ana bileşenlerinden biridir, genellikle bir canavarın kükremesi, parlak ışık dilimleri, ışıklı yıldırımlar olarak karakterize edilir. Klasik Mayalar için trans halinin erotik enerjisi bir yer canavarının ya da jaguarın kükremesi olarak portre edilir (şekil 23). Kuzey Asya'da gözlerde ateş parlaması sevilen bir imgedir, Doğu Asya ve Orta Amerika'da şimşekle/ışıkla aydınlanan çiçekler kullanılır. Doğu Asya geleneklerinde tomurcuklanmış bir lotus çiçeği ile ışık dili arasındaki bağlantı erkekle kadının cinsel birleşmesini temsil eder. Benim eğitim gördüğüm Orta Amerika Maya geleneğinde erotik çiçek ışığın değdiği yanardöner bir orkidedir. Işık dilimlerinin uzak ufkta titreştiği biçimde orgazmik kasılmalarla titreşir. Tüm

Şekil 23: Antik Maya'da coşku halinde transa geçmiş bir kadını gösteren kabuk oyması. Kadın bir yer canavarı şeklinde resmedilmiş bir mağaranın girişinde durmakta. Başını canavarın üst çenesine doğru yay biçiminde geriye eğmiş, arkadan topladığı saçları canavarın gözünde. Çenenin üzerinde çömelmiş bir iguana var. Deniz kabuğunun yivlerine kırmızı boya sürülmüş. Geç klasik dönem (İ.Ö. 600-900).

bu bağımsız şamanik geleneklerde, cinsel birleşmenin simgesel formları son kertedeki gerçekliğin doğası hakkındaki sezgisel içgörü ile gündelik yaşam hakkındaki pratik bilginin bir araya gelmesini temsil eder.

Oruç pek çok gelenekte cinsel enerjiyi yönlendirme yöntemi olarak kullanılır. Eğitim gördüğüm Maya geleneğinde pek çok 'izin' günleri vardı, ne öğretmenlerimiz ne de kocamla ben cinsel ilişkide bulunabilirdik. Bu özel günlerde seksi düşünmememiz bile öğütlenmişti. Cinsel ilişkimizi belirli günlerle kısıtlayınca, yoğunlaşmamıza, uzun mesafeler yürümemize ve sonunda müşterilerimizi iyileştirmemize yardım eden yaşam enerjisi depoladığımızı fark ettik.

Cinsel coşku halleri hem literer hem de şamanik olarak Kuzey Asya şamanik uygulamalarından evrilmiş olan

kundalini ve tantra yogada da ilgi görür. Sankstritçe'deki tantra sözcüğü 'yayma', 'eğirme' anlamlarına gelen tan kökünden türemiştir. Tantra tinsel ve maddi dünyaları bir arada eğirme sanatıdır. Bedensel deneyim, özellikle de yaratıcı cinsellik gücü aracılığıyla ilahi özü fark etme yoludur. Sanksritçe kundalini 'yılan gücü' anlamına gelir, ilahi cinsel enerjiyi tanımlar.

Tantra yoga uygulayıcıları erotik enerjiyi bir ısı hissederler, omurganın yakınında sıvı ateş olarak tanımlarlar. Bu ateş enerjisi omurganın iki yanındaki kanallardan bir yılan gibi yukarı doğru akar, birbiri ardına enerji kanallarını açar, uygulayıcı tepki olarak ritmik titremeler yaşar. Tuhaf vızıltılar, kükremeler duyar, parlak beyaz ışığın içinde solan gökkuşağı renkleri görür. Başının üzerinde ilksel ses bin yapraklı bir lotus çiçeğinden doğan hilale dönüşür. Bu meydana gelirken ben ve dünya arasındaki tüm farklılık orgazmik bir saadet içinde erir.

Tantra ve kundalini yogada sağ-elli adı verilen ekoller simgesel cinsel birleşme uygularlar. Sol-elli ekollerde cinsel birleşme uygulanır ve inananlar için o an geldiğinde bir aşğın en fazla isteyebileceği öbür aşğın en fazla vermek isteğidir, cinsel boşalmanın fiziksel mi, tinsel mi olduğunu söylemek olanaksızdır.

Kutsal erotizmi hayali esriklikle harmanlama deneyiminin Asya'yla kısıtlı kaldığı söylenemez; bir zamanlar Hıristiyanlık'ta da önemi vardı. Azize teresa 'İsa'nın gelini' olmaya gönderme yapardı, bu deyim bugün bile bir rahibe son yeminini ederken kullanılmaktadır, Carmelite rahibeleri sık sık dua ederken meydana gelen erotik deneyimlerden söz ederler. Romalı Katolik dinbilimcilerin yüksek bilinç

durumlarına karşı düşman tavırları, Hıristiyan mistiklerinin apaçık erotik ve derinden esrik olan dillerini yok edici açıklamalar yapmalarına neden olmuştur. Bu gülünçtür çünkü Romalı Katolikler Hz. İsa tarafından tesis edilen ayinler gereği Tanrı'nın aşk edimindeki varlığına inanırlar. Aşıkların yüreğinde Tanrı olduğu zaman, seks edimi de her bir aşığa Tanrı'yı gösterir.

FİZYOLOJİK AÇIKLAMA

Çoğumuzun tutkulu bir arzu kasırgasına kapılıp sürüklenmişliği vardır; bizi tüm kısıtlamalarımızın ve alışıldık davranışlarımızın dışına savurur. Aşık kendi beninin dışından gelen bir güce kapılmış gibidir. Orgazm sırasında aşıklar ruhlar tarafından ele geçirilmiş gibidirler, titrer, sarsılır, inler, ağlarlar, bir anlık tüm çevrelerine kör ve sağır olurlar. Bilim adamları cinsellik, özellikle de dişil cinsellik ve transa girme arasında güçlü nörolojik bağlara işaret ederler.

Kadınların beyin yarıküreleri boyunca güçlü bir elektrik bağlantısı coşku halini daha fazla yaşayabilme becerilerine katkıda bulunur. Kadınların beyinlerindeki nöronların sayısı ve yoğunluğu erkeklerinkinden dikkat çekici biçimde fazladır. Dahası, corpus callosum, bağlayıcı bir geçit aracılığıyla beynin sağ ve sol yarıküresi arasındaki nöron akışı kadınlarda daha fazladır. İç birleşme noktası diye bilinen ve iki yarıküreyi bağlayan bir başka yol da kadınlarda erkeklerden daha geniştir. Beynin iki yanındaki talamusu bağlayan üçüncü bir banda kadınlarda erkeklerden sık rastlanır.

Bazı kadınlar orgazmı o kadar şiddetli deneyimlerler ki, daha yüksek bir bilinç düzeyine geçerler. Kadınların şamanik uygulamalardaki çarpıcı becerileri de bundan kaynaklanır.

Gerçekten de pek çok dilde orgazm sözcüğüyle trans sözcüğü aynıdır.

SİMGESEL CİNSEL İLİŞKİLER

Şamanik etkinliğin fiziksel cinsel bileşenini inkar etmek olanaksızdır. Yine de bir çok gelenekte başka bir boyut daha vardır: Şamanlar eril ya da dişil enerjileri yönlendirerek bir ruh yardımcı ya da karşı cinsten biri ile metaforik cinsel ilişkilere de girebilirler. Hatta o ruhun cinsel kimliğine bürünebilirler. Genellikle kadın şamanlar rehber olarak erkek ruhları, erkek şamanlarda kadın ruhları yardımcı olarak seçerler. Bir cinsiyetteki bir kaynağın enerjisi, karşı cinsiyetteki bir hastanın iyileşmesine yardım edebilir. Örneğin bir şaman erkek hastasına yardım etmek için dişi bir huş ağacının enerjisinden yararlanabilir.

Bugün Rusya'da tanınmış bir doktor ve şaman olan Zoya Duranova yakın geçmişte yaptığı bir gazete söyleşisinde, şamanik güçlerinin ve şifa yeteneğinin bir ruh hayvanının formunu aldığını, bunun da beyaz bir aygır olduğunu söyledi. Onun dişi bir insandan erkek bir hayvana çifte dönüşümü Duranova'nın sınırları ve simgeleri değiştirme becerisini ortaya koyar.

Şamanik bir adayla koruyucu ruh arasındaki ilişki de genellikle cinseldir. Pek çok gelenekte bu bir tür evliliklerdir. Sibiryada ataların erkek ya da dişi ruhları genellikle düşlerinde aşaman adayına 'biner' ya da onu 'domaltırlar.' Kişi kendini soğuk, tükenmiş, hatta felce uğramış hissederek uyanır, ama bu ürkütücü esrik deneyim ya ruhla metaforik bir evlilik ya da başka bir şamanın iyileştirmesi gereken ciddi bir hastalık olarak yorumlanır.

Giysiler deneyimi keskinleştirebilir ya da şekillendirebilir. Kore'de kadın şamanlar eril ruhu bedenlerine çekmek için erkek kılığına girerler. Trans zirveye ulaştığı zaman, mistik bir bileşim meydana gelir: Kadın şaman ve erkek ruh giysisinin içinde birleşerek bir olurlar. Bu mistik bileşimler yerel düşünlere uygun modellenmiştir. Japonya'da, şamanlık çıraklığının yedinci yılındaki bir kadın, bir gelinlik diyerek elinde bir tas pirinç ve bir tava tutar. Bunlar yeni gelinin evine getirdiği nesnelere. Ruh kocasıyla simgesel cinsel birleşmesi eril ve dişi dünyaları olduğu kadar tinsel ve dünyevi dünyaları da birbirine bağlar. O bu dünyadan bir kocaıyla insan toplumuna, ruh kocasıyla da tinsel dünyaya bağlıdır.

San Diego, Californiya University'den çalışma arkadaşım Melford Spiro'nun bir araştırmasından, Myanmar'da (eski Burma) genç bir kadının düşünde art arda aynı ruhun kendisine kur yaptığını gördüğünü öğreniyoruz. Arkadaşları şamanik inisiasyon törenine dönüşen bir törenle onunla evlenmesi için kadını cesaretlendirmişler. Orkestre müzik çalarken kadın özel bir dans edip içinde kadın şamanların beklediği ayrı bir bölmeye geçmiş. Şamanlardan biri 'gelinin' yüzünün önünde ileri geri bir ayna sallayarak onu hipnotize etmiş. Başka bir aynayı da sırtına bastırmaktaymış. İkinci bir şaman el ve ayak bileklerine pamuklu ipler bağlamış, omuzlarından çaprazlamasına başka bir sicim geçirmiş, saç örgüsünü pamuklu bir ipin geçirilmiş olduğu bir iğneyle delmiş. Genç kadın uykuya daldığı zaman hem ruhun karısı hem de inisiasyonunu almış bir şaman olmuş. tören kadının transa girdiği bir törenle sona ermiş. Bu noktadan sonra genç kadın yalnızca ruh eşini sevip onun tarafından

sevilmekle kalmayacak, uygun giysi ve dans hareketleriyle kendini ruh eşine dönüştürebilecekmiş.

Bilimsel analizler ve etnografik çalışmalar cinselliğin, trans ve yaşam enerjilerinin şifa vermek için kullanılmasının şamanik uygulamalarda nasıl bir araya geldiğini gösterebilir. Yine de tüm bu öykü ve açıklamalar güçlü bir şamanı uygulama sırasında izlemenin yanında sönük kalır. Bayar Odun böyle bir şamandır. Bir sonraki bölümde bu öğelerin yaşamında ve çalışmasında nasıl bir araya geldiğini göreceğiz.

Y E D İ

Rüzgâr Atına Binmek

ŞAMANİK BİR GÖSTERİ

119

1999 yılının yaz sonu, kocam Dennis ile birlikte Moğolistan'ın başkenti Ulaanbaatar'a gittik ve şamanizmin halk içinde yeniden doğuşuna tanık olduk. Tuul Irmağı kıyısında, kayalık yarlar ve üzerinde antik resimlerle oymalar bulunan iri kaya parçalarının yakınında, Bayar Odun'un Büyük Gök (şekil 24) adı verilen tapınakta törenler yapmak için kadın ve erkeklerden oluşan küçük bir şaman grubuna katılımını izledim. Şaman asalarını göğe kaldırarak atalarının ruhlarına seslendiler: 'Soy ağacımın büyük ataları dinle beni, beni iyi dinle...'

Şekil 24: Moğol kadın şamanlar ellerinde ritüel eşyalarını tutuyorlar. Bu 1920'de SSCB'nin Moğolları almasından sonraki ilk şamanik ritüel.

Yirminci yüzyılın başlarından beri, Komünist rejim idaresinde bu tür halka açık yerlerde tören yapmak güvenli değildi. Halka açık yerlerde şamanlık yapan şamanlar sürgüne gönderiliyor ya da öldürülüyorlardı. Çocukları atalarından kalma bu sanatı sürdürebilmek, ailelerinden gelen şifa sanatının bir bölümünü olsun uygulayabilmek için tıbbiye-ye gitmeleri gerektiğini çabuk öğrendiler.

Artık SSCB dağıldığı, Rus ordusu yerel üslerini terk ettiği için, Moğolistan Hükümeti Cengiz Han'ın yüzünü kâğıt paranın üzerine basarak ulusal kimliği güçlendirme çabasında. Cengiz Han ve ardından gelenlerin tapındığı şamanik tapınakları yeniden açmanın zamanı açıkça gelmiş durumda.

Bayar'ın ailesi ve onlarla birlikte Kuzey Moğolistan'ın Khöwsgöl bölgesinde yaşayanlar şamanizm geleneklerini geceleri, davullar olmadan, yalnızca bildikleri ve güvendikleri insanların arasında yetmiş yıldır canlı tutmuşlar. Şimdi yeniden sanatlarını gündüzleri ve açık havada, tümüyle

yabancı insanlar arasında uygulayabilirler.

Büyük Göt tapınağının yeniden açılması 5. Uluslararası Şamanik Araştırmalar Konferansı'na denk geldi. Delegeler arasında pek çok ulustan akademisyenler vardı. tüm Moğolistan, yakındaki Rus ve Çin'den uygulamalarını sürdüren şamanlar da katılmıştı. Öykü anlatmanın şifa veren gücünden yeni bir şamanın kendini mesleğe adama törenine kadar pek çok farklı konuda makaleler sundular. Yine de bençe tüm konferansın en önemli noktası Büyük Gök töreniyle kuramın pratiğe dönüşmesidir. Bu törenin bir bölümünden beşinci bölümde söz ettim.

EVDE BİR ŞAMAN

Bu gösteriden sonra Bayar delegelerden bir kısmını Ulaanbaatar'ın dışındaki evine bir gece seansına davet etti. Yüksek, tahta çitler iki geniş, dikdörtgen betonarme evi ve bir ger'i (yurt), yani keçeyle kaplı ahşap iskeleti çevreliyordu. Seans bir düzine kadar delegenin duvarlara yaslanmış sıralara ya da muşamba yere oturdukları geniş evde gerçekleştirildi.

Duvarda, mavi, kırmızı ve altın sarısı boyalı mihrabın üzerinde, kenarlarına ipekli kurdelalar bağlı dikdörtgen bir çanta vardı (şekil 25). Sovyetler Birliği'nde eğitim görmüş bir psikolog olan çevirmenim, bunun kutsal doğum çantası olduğunu söyledi. İçinde, kırmızı bir ipin ucunda baş aşağı duran keçe bir bebek varmış. Bir şaman doğmasını söyleyene kadar ana rahminde kalan cenine güç veren bir ikonmuş. Bu özel çanta Bayar'ın kadınlara doğurganlık ve doğum konularında yardım etmeyi de bildiğini gösteriyordu. Çantanın içinde ayrıca ongon, Bayar'ın soyundan gelme

Şekil 25: Moğol şaman Bayar Odun ve yazar (solda) çocukları kucaklarında tutarlarken. Can çantasının altındaki uzun abşap mibrabın önünde oturuyorlar.

Ölmüş şamanların ruhları vardımş, onun koruyucu ruhlarıymış. Mibrabın üzerinde, bu kutsal uğurun hemen altında Bayar'ın kızını bir şaman olarak eğiten ve inisiyasyonunu gerçekleştiren annesinin resmi vardı.

Bayar şaman ailesinin altıncı nesliydi. Yirmi üç yaşındaki kızı Baljir de şamanik yolda ilerlemekteydi. Bayar üç yaşındaki torununu çoktan on ikinci nesil şaman olarak atamıştı bile.

Odaya baykuş tüylerinden bir şapka, kırmızı yarım maske ve püsküller takmış olarak girdi. Mavi ipekliden şaman giysisi içinde muhteşem görünüyordugiysinin, yakası ve manşetleri sincap kürkündendi, kollarında kartal tüyleri vardı, arkasında bir deste şingırdayan demir anahtar vardı,

Şekil 26: Davul at, şaman davulunun rubunun çizimi. Bazen davulun kasnağında bu resim olabilir, aynı resim bir kâğıda çizili şamanın mibrabının üzerinde de durabilir.

‘Yılan’ biçiminde birbirine sarılmış rengarenk ipek kurdelelerle süslüydü. Boynundan ayak bileklerine kadar uzanan deri bir parçanın üzerine ayı, kurt, geyik, at ve deve imgeleleri işlenmişti.

Bayar dört yöne ve ongon’a eğilerek selam verdikten sonra, içinde dokuz demir (Moğolların kutsal sayısı) olan davulunu aldı ve ilahi dişi koruyucu ruhu olan Changkilang Xatan’a şarki söyledi. Sonra o gün ikinci kez davul atını (şekil 26) göğe doğru vahşice sürmeye başladı.

Birkaç kez bu sürüşe ara vererek birkaç dakikalığına bilincini yitirdi. Sonunda bağdaş kurup yere oturdu. Dev davulunu dikine bacaklarının arasına yerleştirerek zillerin çatlayan sesler çıkarmasını da sağlayarak çaldı, yüksek sesle şarkı söyleyerek öne arkaya sallanarak davul atını tekrar göğe doğru sürdü. Arada bir ısıklık çalıyor, sık sık atından düşüyor, ama kocası tarafından canlandırılarak yolculuğuna oevam ediyordu.

Şekil 27: Moğol rüzgâr atının çizimi himori diye bilinen ruhsal enerjinin görselleştirilmiş hali. Bu sibirli kanatlı atın üzerinde bir syombo vardır, bu boynuzları yukarı doğru bir bilalle bir güneş diskinden ibarettir, üzerinde zamanın üç alevi yer alır: geçmiş, şimdi ve gelecek. Cengiz Han'ın savaş flamalarında ve ondan sonra hemen her Moğol bayrağında bu önemli şamanik ikonlar yer almıştır.

Gizleri nesilden nesile aktarılan antik bir yolu izlemek-
teydi. Koruyucu ruhlarıyla birlikte tinsel atını sürdü, hare-
ketleri bedeninin sarsılışından belli oluyordu, gözlerinden
kıvılcımlar çıkıyordu. Bu noktada atı Moğolistan'da hiimori
ya da rüzgâr atı (şekil 27) diye bilinen bir enerjiye dönüş-
müşkü artık, zihninde, kanında, bedeninde akıyor, onun
kıvrılıp bükülmesine, titremesine neden oluyordu.

Bayar'ın kocası başyardımcısıydı, karısı ne zaman ruhlar
dünyasına geçse ona ihtiyaç vardı. onun görevi karısının
bağlantı kurduğu ruhları tanımak, onları selamlamak için
atılmak, söylediklerini izleyicilere çevirmektir. Bayar ruhların
arzularını yalnızca gülmeler, hareketler, ısıklık ve kerelerce
yinelenen bir sözcükle ifade edebiliyordu: 'İkra! Ikra! Ikra!
İhtiyacım var, ihtiyacım var, ihtiyacım var.'

Bayar gözlerini kapatıp da başını şiddetle bir yandan

ötekine sallamaya başlayınca kocası küpelerini ve başında ki metal süsleri çıkardı. Sonra aramızda dolaşarak gözlük, küpe ve saç tokaları varmı diye baktı. Kibarca hepsini çıkar-mamızı istedi, antik ruhlar çok eski zamanlardan gelmeydi-ler, camın ve metalin olmadığı zamanlardan. Parlak yüzey-lerin üzerinde zıplayan ışığa alışık olmadıklarından kafaları karışabilirdi.

Bayar iki saatten uzun bir süre davul çaldı, şarkı söyledi ve dua etti. arada bir bir ruh tarafından ele geçirilip yere dü-şüyor, davulu yerde yuvarlanıyordu. Kocasını ardıç dumanıy-la onu canlandırıyor, ayağa kalkmasına yardım ediyordu. Bayar rihlarca ele geçirildikten hemen sonra şarkı söyleme-ye davul çalmaya ve alçak sesle hızlı hızlı dua etmeye ko-yuluyordu. Sonra durdu, tüylü başlığını ve elbisesini çıkarıp kızı Baljir'in omuzlarına koydu, böylece kendi tinsel koru-yucularının özünü kızının bedenine aktarmış oldu. Genç ka-dın dört bir yana ve kutsal doğum çantasına eğilerek selam verdi, davulu aldı ve kendi binmeye başladı. O bunu yapar-ken annesi yüksek sesle konuştu ve şarkı söyledi, bu arada davulun iç kısmına bağlı uzun bir ipi (atın dizginini) tutu-yordu. Böylelikle kızına şamanik yolda rehberlik ediyordu.

ŞİFA BULAN İZLEYİCİLER

Otuz dakika sonra, Bayar, Baljir'in üzerindeki giysiyi çı-kartarak kızın saçlarını mor ve mavi renklerde ipek bir ban-danayla bağladı. Sonra ana kız yere, mihrabın önüne otura-rak müşterilerini Kabul etmeye başladılar. Şifa ya da öğüt is-teyenler, temiz, Cengiz Han'ın yüzünün şamana doğru dö-nük olduğu bir kâğıt parayı kadına uzatıyorlar, ona alıp, öpüp alnına götürdükten sonra dua ediyordu.

Bayar birçok kez daha konuşmak için ağızlarını açmadan müşterilerinin rahatsızlığının ne olduğunu ve kesin yerini söyledi. Bir keresinde orta yaşlı bir kadına enerjisinin göbeğinin tam üzerinde tıkalı olduğunu söyledi. Bu kadının bir ülser ya da belki kanser gibi mide sorunları öğütledi. Sonra kırmızı pamukludan bir kurdeleyi boyuna kesip kadına tıbbi tedavi görene kadar koruması için bunu beeline bağlamasını söyledi.

Konuklarından biri konferansa katılmaya gelmiş Parisli bir fotoğrafçıydı. Bayar ona yıllarını şamanları filme çekmekle geçirdiğini, ama bunun nedeninin onların şifa geleneklerine saygısızlık değil, merak olduğunu söyledi. Adam Rusya'da bulunmuştu ve oraya geri dönmeyi umuyordu. Ama onu bunun tehlikeli bir plan olduğu konusunda uyardı, o kadar tehlikeliydi ki, adam gerçekten de yedi gün içinde ölümcül bir kaza geçirecekti.

Söylenenlerden açıkça etkilenen Fransız Kuzey Asya'da şamanları filme çektiğini söyledi. Birkaç gün içinde film çekmek için Ulan-Ude'ye gitmeyi planlıyordu, bu Rusya sınırını hemen geçince Buryat Cumhuriyeti'nde bir kasabaydı. Bayar onun için bir şifa töreni düzenlemeye söz vererek, adamı votka ve vanilyalı kurabiye almaya evin dışına gönderdi.

Adam çıkınca Bayar kıkırdadı ve öbür müşterilere sessizce ona bir şey söylemek isteyip istemediklerini sordu, gelecekleri hakkında öğrenmek istedikleri bir şey var mıydı? Yaşlı bir kadın kireçlenmiş parmaklarını gösterdi, Bayar kadının titreyen elinin üzerine bir toli yani bronz ayna koyarak kuvvetlice çekti. Sonra bana aynanın mıkknatis gibi hastalığı çekip alacağını söyledi.

Bir kadınla kocası arasında sürekli düşük yapmalarını

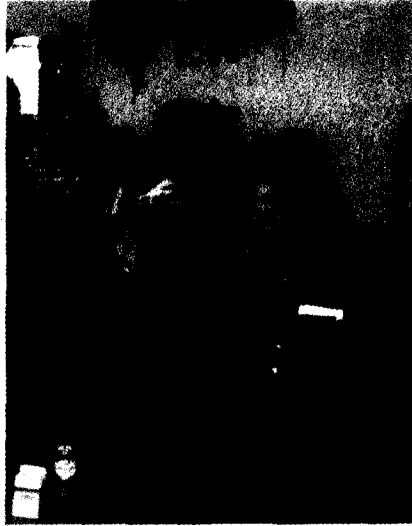

Şekil 28: Bayar Odun örgülü kamçısını tutarken.

ilişkin bir başka töropatik konuşma geçti. Bayar onlara yüreklerini, zihinlerini ve bedenlerini ilişkilerini iyileştirmeye açmalarını öğütledi. Birkaç gün sonra geri gelmelerini istedi. Evlerindeki mihrapları için onlara uygun bir doğum ikonu yapacaktı.

Son olarak da insane ıstırap verecek kadar ince görünen bir kadın sorunlarını açtı: Gözleri yanıyor, başı ağrıyordu. Bayar sorunlu bölgelere masaj yaparak üfledi, sonra iyi bir doctor bilen olup olmadığını sordu. Japon bir çift Tokyo'daki iyi bir cerrahın adını verere uçak biletinin pahalı olduğunu da sözlerine eklediler. Müşterisine dönen Bayar en kısa zamanda bir göz doktoruna görünmesini salık Verdi.

Film yapımcısı dükkândan döndüğünde, Bayar armağanlarını Kabul etti. Adam vodka ve kurabiyelere kendisini Paris'teki evinin kapısında gösteren kareler de eklemişti.

Şekil 29: Bayar Odun yazarın kocasını bir vodka daba içmeye ikna etmeye çalışıyor. Bayar'ın kocası arkalarında oturuyor. Solda yerde bir şişe vodka ve bir paket sigara var.

Bayar başının üzerinden vodka dökerek adamı kutsadı, sırtına ipekli kamçısıyla pek çok kez vurarak içindeki cinleri çıkardı (şekil 28).

Herkes arzusunu dile getirdikten sonra, emekleyerek Bayar'ın yanına gittim, on dolar değerinde bir banknotu gerektiği biçimde uzattım. Şaman başını sallayarak ertesi gün öğleden sonra bir şişe vodka, vanilyalı bisküviler ve kocamla gitmemi istedi. Sonra çevresine baktı ve herkese, yüksek sesle Büyük Gök'ün hepimizi kutsadığını, yaptığımız her şeyde şans dilediğini söyledi. Kocasını gitme zamanının geldiğini söylediğinde şafak sökmek üzereydi.

VODKA VE ÖPÜCÜKLER

Dennis ile çevirmenimizle birlikte ertesi gün evine gittiğimizde Bayar mihrap odasında kestiriyordu. Yavaşça içeri girdiğimizde bize doğru döndü, gözlerini açtı, gülümsedi ve bizi içeri davet etti.

İki kişilik yatağının kenarına oturarak yanına oturmam için ısrar etti. Bir sigara yakmamı, bir nefes çekip ona vermemi istedi. Saçlarımı okşadı, ödrü, çözdü, o bunları yaparken benden vodka koyup içmemi ve ona da ikram etmemi istedi. İçkisini içtikten sonra yakından bana baktı, gözlerimin ta içine bakarak, "Nedir bilemiyorum ama şamanlık hakkında bir şeyler biliyor olmalısın," dedi. Sonrada görleyen erkeksi bir sesle, "daha önce hiç yabancıları Kabul etmemiştim, bunun mümkün olacağını sanmıyordum, ama şimdi ediyorum," dedi.

Bu anda yatağından kalktı, mihrabına doğru yürüdü, ipek kamçısını eline aldı, yere oturdu. Tahtadan oyulmuş kutusundan ağız mızıkasını çıkartarak hüznü bir ezgi çaldı. İki yana sallanarak mırıldandı, konuştu, ve ona yakın olan ruhlarla gülüştü. Çevirmenim Bayar'ın yavgan böölo adı verilen bir ruh halinde olduğunu söyledi. 'Farkında şamanlık.' Bu bir gece önce tanık olduğumuz, daha derin bir trans hali olan unaatai böölo yani 'at üzerinde şamanlık'tan farklıydı. Kâğıt kalem getirmiş olmayı diledim ama not yazmak pek uygun görünmüyordu o yüzden söylediği her şeyi hatırlamaya çalıştım.

Bayar bize dönerek gülümsedi, elime dokundu ve beni iki yanağımdan öptü, sonra Dennis'e de sarılarak onu da öptü (şekil 29). Kıkırdadı ve ikisinin sigara ve vodka içerken resimlerini çekmemi istedi. Dennis sigara içmediği için

Bayar'ın sigarasından bir iki nefes çekmek onun için bir sınav oldu. Bayar gülmekten sarsılarak sigarasından derin soluklar çekti Dennis'in yüzüne üfledi ve başından aşağı votka döktü. Sonra da kerelerce yanaklarını öptü.

Onun öte yanına oturmamı istedi, birden bana dönerek beni dudaklarımdan öptü, uzun ve sert bir öpücüktü, oyuncu biçimde dilini ağzımın derinlerine sokuyordu. Öpücükleri o kadar yoğun ve bana aktardığı enerji o kadar güçlüydü ki, başım döndü neredeyse bayılacaktım.

Orada yerde, onun mihrabının önünde oturarak öpücüklerin ve votkanın etkilerini deneyimledim. Moğol şamanların gizlerini paylaşmak için ne kadar uzun süredir beklediklerini düşündüm. Sonra Bayar'ın evinin önünde çoktan kuyruk olmuş müşterileriyle ilgilenme zamanı geldi.

SEKİZ

Dünyalar Arasındaki Kavşak Noktası

DÜŞ GÖRMENİN GÜCÜ

131

Araştırmacılar şamanik düş eğitimiyle ortaya çıkan şifayı genellikle yok saymışlardır. Shaman's Drum adındaki popüler yayının editörü Timothy White, derginin on altı yıllık ömründe, şamanik düş çalışmaları geleneğine ilişkin pek az makale yayınlandığını söylemiştir. O, düş yorumlamasının şamanik kültürle iç içe geçmiş olduğu için gözden kaçmasıyla bu ihmali açıklamıştır. Trans törenlerinden etkilenen gözlemciler şamanizmin dışa dönük egzotik öğeleri üzerine yoğunlaşırlar, çarpıcı giysiler, hipnotik gücü olan davul çalma, ve tekdüze şarkılar dikkatlerini çeker. Şamanın pisışenin (ruh) iç ifadelerini dikkatle dinlediğini ve genişlettiğini gözden kaçırlar.

Düş görme evrensel bir deneyimdir, kaçınırsınız ya da teşvik ederiz, anımsarsınız ya da unutursunuz. Uyurken de uyanırken de düş görebiliriz. Uyanırken kehânet, uyanık görülen düşler, görümler gibi yönlendirilen fanteziler söz konusudur. Uyurken kişisel düşler söz konusudur (5gündelik deneyimlere ya da ruhun arzularına temellenirler), kehânet düşleri, arketip düşler, karabasanlar ve berrak rüyalar.

Şamanik gelenek içinde yetişen kişiler düşlerini ve görüşlerini değerli bir bilgi kaynağı olarak görür, kadınlar ve erkekler için farklı olabilen düş görme teknikleri geliştirebilirler. Burada düş görme sözcüğünü kullanırken, düşün kulağa devrine ya da bir görüş araştırmasına girerek düş görme durumunu teşvik etmenin, düş görmenin kendisinin ve düşü paylaşmanın tüm sürecini kastediyorum. İlk çağlardan beri düşleri paylaşmak ve yorumlamak insanların ilgisini çekmiştir. Çizerek, boyayarak, ve betimleyerek düşlerini paylaşabilirler. Düş ve görümler ayrıca imgeleri yeniden canlandırarak, şiirsel anlatım, şarkılar ve dans aracılığıyla temsil edilerek de paylaşılabilir. Dünyanın her yöresindeki şamanlar bu teknikleri kullanarak imgelerle dolu düşler dünyasına girerler.

Küçük bir çocukken bile düşlerimin farkındaydım. İlk düşlerim çoğu çocuğunki gibi genellikle hayvanlarla ilgiliydi, onları ninemle paylaştım. Bana düşümde gördüğüm hayvanların tinsel gelişimimle ilgisini anlamamda yardımcı oldu. Benekli kaplumbağam hakkındaki düşümlü ilgili yorumu her şeydeki yavaşlığıma anlamama ve kavramama yardımcı etti. daha sonra bu düşün kehânetle ilgili bir yanı olduğunu da gördüm, demir bir ciğer içinde geçireceğim zamanı haber veriyordu. Ninemin yaptığı kaplumbağa uğuru

kaplumbağalığının değerini arlamamı, bilmemi ve kabul etmemi kolaylaştırdı. Ninem içsel düşümü alıp ona dışsal bir biçim vererek gerçekten bir Kaplumbağa olduğum konusundaki bilgiyi kavramama yardım etti.

Ninemın öldüğü gece gördüğüm düş beni gece göğünde klasik bir şamanik yolculuğa çıkarttığı için arketipti. Hayali ve efsaneviydi. Yılan kemikleriyle dolu yuvaya geldiğimizde ve bana parlak yumurtayı verdiğinde bana şamanlık yolunu açmış oldu. Bir yıl sonra, ölümünün yıldönümünde beni yine ziyaret ederek doğrudan konuştu ve bana 'Kızıl derili yaşlı kadınların bilgeliğinin ölmesine izin vermeme' görevi verdi. Ancak şimdi, bu kitabı yazarak onun kehânetini gerçekleştirmiş arzusunu yerine getirmiş oluyorum.

Benim deneyimime göre insan bilinçsiz olarak düş duruma kayabilir ya da bilinçli biçimde bu duruma girmeyi öğrenebilir. Düş görmek duyusal dünyayla sezgisel anlama dünyası arasında bir kavşak noktasıdır. Bu noktada yalnızca duyularımızla algıladığımız normal, uyanık durumu fiziksel gerçekliği terk etmeden bir kenara bırakırız. Mayalar arasında 'düş görmeyi tamamlama' olarak adlandırılan bu uygulamaya Jungçu 'etkin imgelem'e çok benzer. Jungçu düş analizinde insanın düş imgelerinin tümüne 'ben'in veçheleri olarak bakılır. Bir düşteki simgeler uyanınca analitik bir seans-ta sözcüklere 'çevrilir.' Kişi orijinal deneyimindeki metaforu ortaya koyarak uyaklar ve sözcük oyunları ile genişletir.

Mayalı şamanlar da benzer bir şey yaparlar, ama bunu hâlâ uyurken, düş görme durumunda yaparlar. Çıraklığım sırasında bana ne öğretmeye çalıştığını öğrenmek için her düş simgesiyle bana görüldüğü biçimiyle etkileşim kurmayı öğrendim. Bunu yaparken eşzamanlı olarak uyuduğumun,

yani dış dünyadan kopuk olduğumun ve uyanık olduğumun, yani iç dünyayı kavradığımın farkındaydım. Bu mümkündür çünkü uyku ve uyanıklık nörobilimcilerin ' karmaşık durumlar' dedikleri şeydir, pek çok nöral sistem farklı beyin sap sevilerende birbirinin üzerine biter. Bunun sonucu olarak da bilinçli ve bilinçsiz bileşenler birbirine karışır.

FARKINDAYKEN DÜŞ GÖRME

Hiç bir düşten uyanmaya karar verdiğimiz oldu mu? Uyurken bir düşte olduğunuzun farkında olmaya 'farkındayken düş görme' adı verilir. Peki ya düş gördüğünüzün farkında olur ve uyanmamaya karar verirseniz? Düş görmenin farkında olmak farklı düş-eğitim tekniklerine bağlı olduğu için, bunu öğrenmek mümkündür. Farkındayken düş görmenin maksimum gelişimi öznel olarak güçlü düş imgelerinin ve insanın kendi kendinin farkına varmasının gelişimini sağlar, bu da Doğu felsefelerinde bulunan meditatif farkındalık formlarına ve uç noktalarda yaşanan deneyimlere benzer.

Şamanik gelenekte farkındalığın anahtar anı insanın beninin ya da psişesinin farklı parçaları arasındaki bir iç diyalogta yaşanır. Düş gören eşzamanlı olarak uyumakta ve dış dünyadan kopuk olmasıyla, uyanık ve iç dünyasına açık olduğunun farkındadır. Uykuyla uyanıklık arasındaki bu paradoksal uzamda farkında olunan düşler düş gören bilinçten şekillendikçe, görsel, işitsel ve dokunmayla ilgisi karmaşık duygusal kesismeler, sinezteziler (bir duyguyu başka bir duygu ile karıştırma) yaşanır. Bu düşün betimsel akışını bölerek düş görenin düşü aynı anda hem sevinçli hem de ürkütücü olarak algılamasına yol açan bir takım imgeleri

Şekil 30: Yirminci yüzyılların başlarında yaşamış İnuit kadın şaman ve düşü Teemiartissaq.

tetikler. Duyguların ve düşüncelerin bu biçimde karışması nedeniyle gördüğünün farkında olduğu bir düş insanda artan bir heyecan ya da huşu duygusu yaratır.

Yıllarca felsefeciler bu durumu yok sayarak uyku halinde zihin uyanıklığına eş tuttular. Labratuvar araştırmaları bu farkındalığa düş görme sırasında meydana gelen aynı hızlı göz hareketlerinin eşlik ettiğini ortaya çıkartana kadar -ve özneler abartılı göz hareketleri yaparak düş gördüklerinin farkında olduklarını işaret etmeye eğitilene kadar- araştırmacılar farkındalığı düş görmenin bir parçası saydılar. Bu özel bilinç hali insanın düş gördüğünün farkında olduğu ama düşlerini kontrol edemediği düşük bir farkındalık derecesinden, düş uzamına girerek düşünün sonucunu değiştirebileceği bir farkındalık seviyesine kadar değişir.

Aynı farkındalık hali uyumayan bir kişi beklenmedik biçimde dıştaki uyanık imgelerle içteki düş imgelerini karıştırdığında da meydana gelebilir. Grönland'da yaşayan şamanik eğitim almış bir Inuit kadını olan Teemiartissaq (şekil 30), Kuzey Kutbu kâşifi William Thalbitzer'e görsel farkındalığın ürkütücü bir anını şöyle betimlemiştir:

Bir gün dağlara gittiğimde daba önce görmediğim bir rub gördüm. bir dağın kenarından sarkarak öne arkaya sallanıyor, saçları vahşice uçuşuyordu.

Aniden bir mezardan başka bir rub çıktı. Işık çalan bir rubtu, tüm yüzü kan kırmızıydı. Kaçmak istedim ama mümkün değildi. Böyle bir rub üzerimize turmanır ve her yerimizi yalar.

O mezar, an o uğursuz mezar. Tam yaklaşıırken mezarın üzerindeki düz taşın sertçe sarsıldığını gördüm ve korku içinde durdum. Sonra birazcık uyandım ve şöyle düşündüm: 'Neden korkuyum ki, sürekli burada kalıp ona yaklaşmayabilirim.'

Sonra mezara biraz daba yaklaştım ve korkum geçti. Yakınına geldiğimde taş açıldı ve Qila adındaki rub ortaya çıktı. Ama omzumun yan tarafında durduğu için onun tam olarak farkında değildim. O baldırlarıma doğru yaklaşıırken farkına vardım.

Qila bana şöyle dedi: "Fena balde bağlıyım, benden önceki insanoğlu, bağlandıkları, onu kendimle taşıyorum."

"Evet, evet, bir süre sonra daba esnek olmalısın," yanıtını verdim. Bunun üzerine benden uzaklaştı. Aynı anda mezarın üstündeki taş bir çatırtıyla düştü ve yerinde kaldı, sarsılıyordu.

Farkındalık hem insanı buna benzer karabasanlardan korur hem de rehberlik düşleri kontrol etme gibi şamanik becerilerini gösterir. Teemiartissaq şamanik eğitimine henüz başladığı için hemen hemen farkında olduğu bu karabasanı farkında olduğu bir düşe henüz dönüştürememiştir.

1980 yılında altmış yedi yaşında ölen Cahuilla yerlisi, tanınmış şaman Ruby Modesto otobiyografisinde bu farkındalığa ulaşmanın pek çok yönteminden söz etmiş. Bu çarpıcı kadın yaşamını Palm Springs yakınlarında bitki uzmanı, tinsel şifacı ve ebe olarak geçirdi. Düş sürecini kontrol etmek –buna ‘gerçek düş görme’ adını vermiş- şifa uygulamalarının merkeziydi.

Amcası ona keşfetmek istediği şeye göre talimatlar vererek bir ‘düşü kurmanın’ yolunu öğretmiş. Sonra düşün sonucunu etkileyecek kadar onun içinde kalmayı öğrenmiş. Aynı biçimde gündelik uyanık gerçekliğin tinsel boyutunu nasıl keşfedeceğini de öğrenmiş.

‘Gerçek düş görme’yi gerçekleştirmenin yolu kendinize birinci-seviye olağan düşününüzde yatıp uyumayı söylemekten geçer. Kendinize bilinçli olarak yatmanızı ve uyumanızı söylersiniz. Sonra ikinci bir düş görürsünüz. Bu ikinci seviyedir ve gerçek düş görmenin önkoşuludur.

Charlie Amcam (onun şamanik öğretmeni) bu süreci ‘düş kurmak’ olarak tanımlar. Kendinize nereye gitmek istediğinizi, ne görmek ve ne öğrenmek istediğinizi söylersiniz. Üçüncü seviyede bu dünyadan olmayan ahşulmadık şeyleri görebilirsiniz. Tepeler ve toprak farklıdır. İkinci ve üçüncü düş seviyelerinin her ikisinde de insanlarla konuşur ve bilmek istedikleriniz hakkında sorular sorarsınız.

‘Gerçek düş görme’ Hinduların ‘düş tanıklığı’na ve Tibetli Budistlerin ‘düş yogası’na benzer. Bu geleneklerin her ikisi de yedinci yüzyıl civarında kent-devletleri oluşup da devlet dini yayılmaya başladığında şamanizmden evrilmiştir. O sıralarda gürültülü davul çalmaküçümsenirdi çünkü dünyevi,

bu nedenle de kötü olarak nitelenirdi. Buna yanıt olarak şamanlar buğulu pirinç aynalara batmak ya da özel nefes teknikleri kullanmak gibi bilinç seviyelerini değiştirecek sessiz, fark edilmeyecek yöntemler keşfettiler. Ayrıca düş görmeyi uyurken meditasyon yapmanın doğal bir yolu olarak kusursuzlaştırdılar.

Moğol öğretmenim Bayar Odun bir şaman olarak eğitildiği sıralarda sık sık aynalarla ilgili düşler gördüğünü söyledi. Ninesi önünde belirir, sağ elinde geniş bir ayna, sol elinde de kırmızı bir sicimle birbirlerine bağlı daha küçük üç ayna tutarmış. O aynalara baktıkta ninesi gülümser, sonra kahkahalarla güler ve yok olurmuş. Birkaç hafta sonra, Bayar geyik sürüsünü otlatırken genç bir hayvanın karda, bir noktanın çevresinde daireler çizdiğini görmüş. Oraya gidip karı kazmış, hatta altındaki toprağı da kaldırmış, orada, kârın on beş santim altında düşündeki aynaları bulmuş!

Bugün o aynaları mihrabının üzerinde tutuyor ve müşterisinin derisinin altındaki hastalığı bulup çıkarmakta kullanıyor. Bayar'la ayna düşleri hakkında konuşurken, birden dördünü de bana uzattı. Sanki içlerinden elektrik akımı geçiyormuş gibi sıcaktılar ve insanın elini gıdıklıyorlardı. Arkalarında Bayar'ın şans ve mutluluk getirdiğini söylediği Çince harfler vardı. Bayar bana ayrıca geniş pirinç aynanın çok güçlü enerji emip geri gönderdiğini ve açık, kehânet ileten düşler getirdiğini söyledi. O gece elimde olmadan bir antikacı dükkânında böyle bir ayna gördüğümü düşledim. Ertesi sabah yerel bir dükkâna gittim ve kutusunun içinde sergilenen aynayı bulup aldım. Moğolistan'da kaldığım süre içinde eskisinden çok daha fazla uyanık düş gördüm.

Uyanık düşlerin ana özelliklerinden biri gerçeğin sınırlarına

taşacak kadar canlı deneyimler olmalarıdır. Tonik Nibak
adında Tzotzil Maya iğ ustası ve çiçek satıcısı şu düşünüyü an-
lattı:

Saçlarımı yıkarken hepsi döküldü. Sonra "Saçlarım niye böy-
le dökülüyor? Neyse önemli değil, hep çok bitli olurlardı, kedni es-
ki bir battaniye ile sarmalarım," dedim.

Sonra bir kilim alıp başımı sardım, bir şala sarındım ve odun
toplamak için dışarı çıktım. Bir çam kütüğü yığım buldum, kök-
lerinden tümüyle temizlenmiş, çürümüş kısımları ayrılmış bir
arada bağlanmışlardı. Onları eve taşıdım. Çite tırmanıp yığımı
canlı bir meşe ağacının dibine bıraktım ve uçtum.

İyice uzaklaştığımda biri neden odunumu bir kovuğa bırakıp
öyle hızla uçtuğumu sordu. Endişelenerek odunumu almaya geri
gittim ama artık uçmuyordum ve uyandım.

Bana sanki aydınlıkmiş ve dünyadaymışım gibi gelmişti,
düşte gibi değildim. Odunum güvenle geldi. Evde yığınım-
la oturdum, küçük bir ağıl yaptım. Kütükleri yerleştirdim ve
onlara baktım, sonra uyandım.

Odun toplamak Tzotziller için gündelik işlerin bir parça-
sı olsa da, rüyada odun görmek düşü görenin (ya da yakın
bir akrabasının) öleceği anlamına gelir. Düşü görenin saçla-
rınının dökülmesi de ölüm anlamına gelen açık bir kehânet-
tir, ama kadın bu projeksiyonu reddetmiş. Düşün içinde ka-
lararak bilincini uyanık düş görme durumuna getirerek odu-
nutunu geri almış, bunu yaparak simgesel olarak kehâneti ter-
sine çecirmiş, ölümü uzak tutmayı ummuş.

Tonik'in kendini uçuyormuş gibi hissetmesi uyanıklığın
evrensel bir işaretidir. İnsanın ruhunun (benliğin uçabilen
parçası) bilinebileceğine işaret eder, bu da şamanik eğitimin

önkoşullarından biridir. Tam tersi bir deneyim, yani bedensel ya da kinestetik ağırlık getiren bir farkındalık gündüz-düşlerinde ya da görü araştırmalarında meydana gelir, bu da şamanik düş görmenin bir parçasıdır.

GÜNDÜZDÜŞLERİ VE GÖRÜLER

Pek çok kültürde genç insanlara gündüzdüşleri gördükleri bir durumda karşılına çıkan hayvana dikkat etmeleri önerilir. Hayvan hareketler ya da çığlıklarla o kişiyle konuşabilir, olacak şeyleri önceden söyleyebilir. Düşü gören dikka eder de o varlığı onurlandırırsa, varlık ömür boyu koruyucu ruha, düş yardımcısına, bir müttefike dönüşebilir.

Tanınmış bir Crow büyücüsü olan Pretty Shield ninesi Yedi Yıldız hakkında bir öykü anlattı. 1850'lerin ortalarında bir gün, kadın bir bufalo derisinden elbise dikiyormuş. Çalışırken önüne birden bir palus (küçük bir kuş türü) çıkmış.

Palus ilk önce konuşmamış. Önündeki giysinin üzerindeki yağları gagalamakla yetinmiş. Sonra ninem küçük kuşla konuşmuş.

Küçük kuş karnı doyduktan sonra şöyle demiş: "Bir süreliğine işini bırakıp beni izle. Şu derenin yanında seninle konuşmak istiyorum. Biri küçük kızına baksın, sen de derenin yanında benimle buluş."

Ninem kulübesine koşarak küçük kızına bakması için bir kadın arkadaşını çağırmış. Sonra bir buhar banyosu yapmış, en iyi giysilerini üzerine geçirerek dere kenarına gitmiş.

Ninem başta palusu görmemiş. Kuşun ona gülüp konuştuğunu duymuş. Ama başının üzerindeki bir söğüt dalına konana kadar kuşu görmemiş. "Bak," demiş kuş havalanarak, giderek daha fazla yükselerek. Dümdüz gitmiş, büyümüş, büyümüş, sonunda altın sarısı bir kartal kadar büyük bir kuş olmuş.

"Gördün mü," diye aşağıya, nineme bağırmış. "küçük şeylerde büyük bir güç gizlidir." Ve ninem kuşun pençelerinden herbirinde bir bufalo başı tuttuğunu görmüş.

"Ben de senin gibi bir kadınum. Senin gibi çalışmak zorundayım, yaşamda elimden gelenin en iyisini yapmak zorundayım. Senin arkadaşınıam ama sana yardım etmek için önce seni incitmem gerek. Üç oğlun olacak ama ikisini kaybedeceksin. Biri yaşayıp iyi bir adam olacak. Senin ailenin üyeleri asla yumurta yememeliler, asla," demiş kuş.

Ömürlerinin geri kalanında ne Yedi Yıldız ne de bir oğul yumurta yemişler. Ama kocası ve öbür iki oğlu onun bu görüşünü dikkate almayarak yasak yiyeceği yemeye devam etmişler. Kısa bir süre sonra düşman kabile üç adamı da öldürmüş. Palusun öğretilerini dinleyen Yedi Yıldız bilge bir kadın olmuş, bir koruyucu ruhu ve şifa bilgisine sahipmiş artık. Yemek konusundaki tabuya saygı gösteren oğlu da bir şaman olmuş.

Yedi Yıldız'ın erkek akrabalarının tersine düşündüğü görüşü bu mesaja önem göstermesinin bir yanı daha vardır: Sömürgecilik döneminde erkekler kendi öz kültürlerini daha aşağı olduğu gerekçesiyle terk etmeye zorlanmışlardı. Kadınlarsa bu yeni yaşam biçimini reddederek geleneksel uygulamalarına asılmışlardı. Yedi Yıldız'ın öyküsü kuşkuculuğun bu eril yolunun ölümün yolu olduğunu, inançların dişil yolunun da yaşam yolu olduğunu telkin eder.

GÖRÜ ARAŞTIRMA

1850'lerden beri bu uygulama azalmış olsa da, ergenliğe erişen Tüm Kuzey Amerikalı Kızılderili gençler görü araştırmasına girişmişlerdir. Yaşamlarının bu çok önemli eşliğinde,

yaşlılarca ruhlar ve ilahi varlıklarla doğrudan iletişim kurmaya teşvik edilirler.

Oğlanlar dağ tepelerine gönoerilirken kızlar yakınlardaki bahçelerde ya da kulübelerde tutulurlar. Ergen bir ruh kendini gösterip de sihirli biçimde onu başka bir dağ tepesine, kulübe ya da bahçeye götürene kadar oruç tutup dua eder. Eğer şanslıysalar transa girer ve onlara uzun yaşam, doğurganlık, bitkisel ilaçlara ilişkin bilgi, kâhinlik ve telepati yeteneği gibi pek çok armağan getiren hayvanlar ya da atalarkan kalma bir ruhla konuşurlar.

1920'lerin sonunda Stays Yellow adında genç bir Mandan kadını annesinin kendisi için ormanın içinde inşa ettiği kulübede bir görü için oruç tuttuğunu anlatmıştır. Bütün gece uyanık kalmış ve sabaha doğru uykuya yenilip düşünde akrabalarını görmüş. Bu yaşlı çift zor bir doğumda bir kadına yol gösteriyorlarmış. Tuhaf görünen siyah kökleri keserek kaynatmışlar. Sonra yaşlı kadın kökleri çiğnemiş ve suyunu bir grup ölü su yılanının üzerine püskürtmüş. Bunu her yapışında yılanlardan biri canlanarak uzaklaşmış. Sonuncusu hamile olduğu için hızla canlanamamış. Kadın ne zaman suyu püskürtse doğurmuş. Sonra yaşlı çift Stays Yellow'a o günden sonra doğururken güçlük çeken kadınlara yardım edeceğini söylemişler. Gerçekten de Stay bir ebe ve bitki uzmanı olarak eğitim almış ve bu sanatı başka genç kadınlara öğretmiş.

Başka bir Kuzey Californialı şifacı olan Tela Star Hawk Lake, 1970'lerin başında yer alan kendi ilk görü araştırmasını şöyle anlatır:

Bir gece tubaf bir şey oldu. Gözlerim kapalı şarkı söyleyip dua ederken şabinimin çılgınlığını duydum. Sonra kulaklarım çınladı. Şabinimi arayarak göğe baktığımda onu buldum ve birden en sevdiğim yıldızı gördüm. bu güç ve alçakgönüllülük beni ağılattı. Şabin gökte yükseldi, yükseldi, dosdoğru yıldıza gitti ve bir karanlık günü örtmeye başladı.

Gece olmuştu, şabinin kendisiyle birlikte dualarımı da götürdüğünü hissettim ama beni tubaf bir duygu kapladı. Sanki rubumu bedenimden çıkarıyordu, tüm bedenim şiddetle sarsılmaya başladı. Rubum şabinin içindeydi. Şabinin rubu ve gücüyle dolmuştu. Ben şabindim.

Gece göğünde uzaklaştım, yıldızlar daba parlak görünmeye başladılar. Sonra birden, kulaklarımın artıkça ve bedenim içinden geçen güçle titredikçe yıldızın gökten dosdoğru beni aydınlatıldığını gördüm, geniş bir ışık parlaması tüm bedenimi kapladı. Bu deneyimle bilincimi yitirdim ve bir süre komada kaldım.

Tela Star Hawk bir çok görü araştırmasının ardından uyanık düş görmeyi ve biçim-değiştirmeyi öğrenerek güçlü bir şifacı oldu (şekil 31). Robert Medicine Grizzlybear Lake ile birlikte ABD'nin batısında, epeyce büyük bir çok-kültürlü şifa uygulamaları işi yapmaktalar.

DÜŞ KULUÇKASI

Atalarıyla ve düş görme kültürleriyle bağlantılarını yitirmiş olanlar tinsel bağlarını düş kuluçkası yardımıyla geliştirebilirler: İnsanların geçmişte özel düşler gördükleri bir yere bir haç yolculuğu düzenlerler. Orada önemli bir düş görmeyi umut ederek bir ya da daha fazla gece geçirirler.

Çağdaş bir Cree sanatçısı olan Shirley Cheechoo, Ontario'da, Whitefish Reserve'da Düş Görenlerin Kayası adıyla

Şekil 31: Tela Star Hawk Lake, Yurok, Karuk, Hupa, Chilula ve Irlanda-Amerika mirasına sahip bir yirminci yüzyıl California şamanı. Geleneksel tahta evinin önünde başında yün başlığı, sol elinde bir çingirak ve sağ elinde şifa veren asasıyla görülüyor.

bilinen gizemli bir yere böyle pek çok haç yolculuğu düzenlemiş. Bu yolculuklardan birinde bir düşü kuluçkaya yatacıklarını düşünerek iki kadın arkadaşıyla birlikte kayaya gitmişler. Orada dua ederek, tütün ve tatlı otlar yakmışlar, uyumuşlar. Şafakta gökte giderek büyük bir daireye dönüşen bir delik belirmiş. Tam merkezinden üzerlerine bir güneş ışığı düşmüş. Shirley bu deneyimini anlatırken, "Çevremde ışık kıvılcıklarını görebiliyordum. Ruhların orada olduğunu biliyordum. Varoluşun farklı bir seviyesine dokunduğumu biliyordum," dedi.

Kimileri karşılaşmak istedikleri ruhların tahta oymalarını götürürler, Kanada, Quebec'ten Abenake yerlisi bir karı-kocadan oluşan sanatçı bir ekip atalarının ruhlarının tahtadan oymalarını yapar ve boyarlar. 'Spider Woman ve Caribou

Man.' San Diego Man Müzesi'nde, 1992 yılında düzenledikleri serginin kataloğunda, uyanık düş görme hakkındaki en sevdikleri deneyimlerini bizlerle paylaşmışlar:

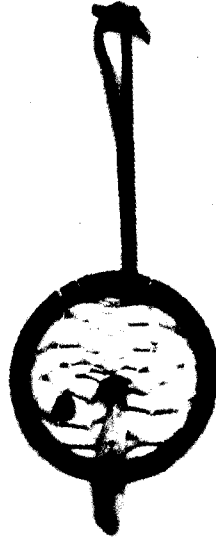
Bir gün babam bana, "Dün gece düşümde uyandım ve sonra yana döndüm ve sabah güneşinin çtyle kaplı bir örümcek ağının üzerinde parladığımı gördüm, o kadar güzeldi ki. Rengarenkti. Avuç içi kadar bir yerde milyonlarca ipincecik ışık vardı," diye anlattı.

"Sarı-siyah bir örümcek yakaladığı bir böceğin ağda meydana getirdiği bir yırtığı tamir etmekle meşguldu. Örümcek işini bırakıp ince bir sesle, 'Bu bir düş ağı, içinden sadece iyi düşler geçebilir. Bu deliği senin şimdi gördüğüm düş meydana getirdi!' dedi.

Amerikalı yerliler uzun süreden beri örümcek ağlarını koruyucu ve iyileştirici güçlerle ilişkilendirirler. Daire biçiminde ağlar kanın akışını durdurması için yaranın üzerine konur. Tıpkı gerçek örümcek ağı gibi, bir kalkanın üzerine çizilen örümcek ağı resminin koruyucu olduğu varsayılır, yapışkan spiral bantları ve uzun destek hatlarıyla oklar ya da mermilerce kolayca tahrip edilemez, yalnızca arasından geçip, minik delikler bırakabilirler.

Aynı biçimde bir bebeğin açık alnından içeri süzülecek kötü düşlere engel olmak için beşiklerin, kundakların üzerine koruyucu ağ desenleri çizilir. Günümüzde Kuzey Amerika'da hâlâ yaş söğü ya da kızılıcak dalı daire biçiminde büyütülerek, bitki lifleri daire biçiminde bir ağ oluşturacak şekilde dairenin içine örülür ve 'düş yakalayıcı' olarak bilinen küçük ağlar yapılır. Bu 'ağ'a bir sürü minik cam boncuklar ya da turkuvaz, kuvartz, lâl gibi yarı değerli taşlar asılır. Son

Şekil 32: Güney batıdan çağdaş bir düş yakalayıcı. Bu düş yakalayıcı tabaklanmamış erkek geyik derisinden ve balık ağından yapılmış, ortasında boyalı bir tüy ve seramik bir boncuk var.

olarak da ortasına daha büyük bir boncuk ve hindi, sülün ya da bluebird (Kuzey Amerika'da yaşayan ve hakim rengi mavi olan birkaç cins kuş) tüyü ilâştirilir. Bu ağının ortasında baş aşağı asılmış bir bahçe örümceğinin başını ve gövdesini temsil eder (şekil 32).

Düş yakalayıcı, düşleri süzmesi için çocuğun beşiğinin üzerine asılır. Bebeğin bilinçli beynine yalnızca ortadaki açıklıktan geçebilen iyi düşlerin sızmasına izin verir. Bugün, Amerikalı sanatçılar ülkenin her yanında çocuklar için olduğu kadar büyükler için de düş yakalayıcı uğurlar yaratmaktalar. Kabileler arasındaki toplantılarda satılan bu ağlar gece düşlerimize iyi imgeleri çekip kötöleri uzak tutmak için kullanılmaktalar.

2001 yılının kasım ayında, New Mexico valisi Gary Johnson Amerikanın yerli el sanatçısının imal ettiği on bin düş ağını satın alarak eyaletin Santa Fe'deki başkentine getirdi. Orada Yuvarlak Ev'de kabilelerin büyücüleri kadınlar ve erkekler tarafından kutsanan bu 'düş yakalayıcıları' New York'a gönderilerek, İkiz Kulelerde yakınlarını kaybeden ailelere dağıtıldı. Bu ailelerin üyelerinin pek çoğu kronik bir düş görememe durumundan mustarıptiler, gündüzleri uyukluyor, yıkım ve korkuyla ilgili karabasan gibi imgelerle boğuşuyorlardı. Amerikalı yerlilerin yaptığı bu düş yakalayıcılarının sağlıklı zihinler için gerekli iyi düşleri bu kurbanlara getireceği ve onlara biraz olsun şifa verebileceği umut edildi.

Düş görmek güçlü bir kuvvetli bir güctür. Gecmise ulaşmamızı geleceğe karşı özerklik kazanmamızı sağlar. Düşler hepimizin tanıdığı, şamanik yolculuklara en yakın deneyimlerdir, gerçekten de 'tinsel mesajlar' ya da kehânetlerdir, düşlerine dikkat eden herkese kendilerini gösterirler. Zihinsel olarak ne kadar düşlerimizin farkında olursak, şifa veren imgelere o kadar açık oluruz. Bunu yaptıkça düşlerimizi statik imgeler, efsanevi metinler ya da manzaralar olarak algılamamızın ötesine geçer, düş görmeyi insan ruhunun poetik dünyasında tinsel bir dönüşüm süreci olarak anlamaya doğru yol alırız.

DOKUZ

Elmaslar Takan Yunus

DÜŞLERİN YOLUNU İZLEMEK

Mayalar arasındaki şamanik eğitimimiz sırasında öğretmenlerimizden biri olan Don Andrés Dennis'e ve bana bir önceki gece düşümüzde ne gördüğümüzü sordu. Bu soruyu beklememe karşın hemen atıldım: "Çimenlik bir açıklıkta durmuş rengarenk yabani çiçeklerle kaplı bir vadiye bakıyordum. Orada hemen altımda tepe üstü duran üstü açık bir araba vardı. içinde dört çift vardı, çırılçıplaktılar, sevişiyorlardı ve..."

Andrés "Ah!" diyerek elleriyle yüzünü örttü.

Utanmıştım ama devam ettim: " Biraz daha yakınımda, aynı tepenin bir tarafında zıplayıp duran karton bir kutu

vardı. birden açıldı. İçinde her bir köşesinde, küçük pembe burunları ve minik, kara boncukları andıran gözleriyle beyaz bir tavşan vardı. O kadar güzeldiler ki!"

Don Andrés hemen yanıt verdi: "Bu bizimle burada çalışmanızın habercisi. Senin karton kutun bizim mebil adımı verdiğimiz küçük ahşap bir tapınak. Kutunun içinde bir sürü küçük hayvan –kuşlar, tavşanlar ve geyikler var. Ama onlar tam olarak hayvan değil. Yakında bu hazineyle karşılaşacaksınız."

"Peki ya arabanın içinde sevişen çift?" diye düşümün ilk yarısına da dikkat çekmeye çalışarak sordum.

Kahvesinden bir yudum alarak, "Dört çift biz dördümüzüz," yanıtını verdi, kehânet bohçalarımız, tohumlarımız ve kristallerimizle dördümüzüz."

Dennis, "Kehânet bohçaları dişi mi, erkek mi?" diye sordu.

"Seninkisi kadın, Barbara'nınki erkek," yanıtını verdi Andrés doğal bir tonda.

"Peki ya öbür iki çift?"

"Bizler ve kehânet bohçalarımız da öbür iki çiftiz. Düşünde hepimiz dört ediyoruz. Yaptığımız işte de dört kişiyiz," dedi, yakınlarda oturan Donya Talín.

"Uyandığı zaman küçük tavşanlara gülüp duruyordu," dedi Dennis.

"Türbeyle karşılaşma zamanı geldiği zaman, biri gülecek, şu küçük kutu sayesinde yavaş yavaş, her şey artacak. Yakında göreceksiniz!"

"Tavşanlar beyazdı, bembeyaz!" diye heyecanla yineledim.

"Evet lekeli değillerdi, bir biçimde yeniydiler," dedi Talín sakın sakın.

"İnsanlar da saf beyazdı, gerçekten insan değillerdi, onlar..."

Sözümü yanda kesip, "Bebekler gibi miydiler?" diye sordu.

"Evet beyaz, ama insan teni gibi değil, şu Çin porseleni gibi," dedim kahve fincanımı işaret ederek.

"Bunun anlamı kehânet bohçalarının yeni olması. Bu düşe yeniden girip onunla ilerleyeceksin, onu tamamlayacaksın," dedi kahve fincanlarını mutfağına taşıyarak.

Andrés ayağına kalktı, gerinde, boğazını temizledi ve rahat bir tavırla evin altındaki hindi kümeslerine doğru ilerledi.

Dennis'le birlikte kendimizi birden ön verandada yalnız bulduk, ne yapacağımızı bilemedik. Öğretmenlerimizin açık araba düşümdeki seksi çift olması beni bir biçimde utandırmıştı. Ama düşümde gördüğümü bu. Belki biz Kuzey Amerikalılar düşlerimizde bile çok seksle ilintiliydik. Sonuçta reklamlarla da filmlerle de sürekli cinsel imgelerle bombardıman edilmiyor muyduk? Belki kendi cinselliğimle ilgili o kadar pürüten yüklerim vardı ki, utanç hissetmeden bu konulardan söz edemiyordum.

Andrés bir süre sonra dudaklarında bir gülümseme ve elinde iki hindi yumurtasıyla ortaya çıktı. Karşımızdaki bankın üzerine oturarak yumurtaları avuçlarında tuttu ve şöyle sordu: "Şimdi düşler göreceksiniz, ikiniz dedüşünüzde bir başkasıyla evleneceksiniz. Bu düşlerden utanmayın çünkü doğrudan başka biriyle evlenmeyeceksiniz. Ruhlar dünyasındaki eşleriniz kehânet bohçalarınız olacak. Orada cinsel enerjinin sizi nasıl beslediğini, size nasıl güç verdiğini göreceksiniz. Tüm yüreğinizde nasıl hareket ediyor, kalbinizde ve zihninizde nasıl genişliyor."

Yumurtaları yavaşça avucumuza bırakırken, "Bazen başka biriyle evlendiğimi, ikinci bir eşim olduğunu görürüm. Hemen uyanır ve Talin'e düşümü anlatırım. Bu iyi bir düş,

bizler için uğurlu bir düş, yakında hayırlar göreceğiz. Bize bu cinsel düşleri anlatmaktan çekinmeyin, çok uğurlular.

"Dün gece Talín de düş gördü. Beni gece yarısı uyardırdı çünkü başka biriyle, koyu tenli bir adamla evlendiğini görmüştü. Gecenin geri kalanında oturup onun düşünden söz ettik. Koyu tenli adam Kutsal Toprak'tır. Toprak ondan çok memnun kalmış ve onunla evlenmek istemiş.

"Kadınlar beraber düş görmeye başladılar. Bu çalışmalarınız çok iyi sonuçlanacağını gösterir. Kadınların cinsel düşleri çok iyidir. Demek ki dördümüz birlikte devam edeceğiz."

Talín dönünce elimi ellerinin arasına alarak. "Düşündeki imgeler düşüncelerini hareket ettirir, zihnin de bu imgeleri hareket ettirir. Düşündeki dört çift ve dört tavşanın ne anlama geldiğini anlamalısınız. Bedenin ne düşünüyor, yüreğin ne istiyor."

Kendimi onun söylediğiyle mistifiye edilmiş buldum ama yine de düşlerimde biraz uyanmaya karar verdim. Bunu yapabilirsem, belki de düşlerimi değiştirmeyi, genişletmeyi, tamamlamayı öğrenebilirdim.

YUNUSLAR ORTAYA ÇIKIYOR

Birkaç gece sonra, düşüme Santa Catalina Adası'nda kabuklu deniz hayvanları bulmak için tüplü dalış yaptığımı gördüm. aslında Guatemala'nın batı kıyısındaki odamızda uyuyakalmıştım. Ama düşümdü olduğum noktayı çok iyi hatırlıyorum. Öğrenciyken orada pek çok kez deniz kabuğu için dalmıştım.

Derinlik saatim sol kolumda, kabukları koyacağım torba ağırlık kemerime asılı, yosun ormanlarının içinde rahatça palet vuruyordum. Karmakarışık koyu renkli bitkilerle dolu

dar bir yerden geçerken bir mağaranın girişine geldim. İlk önce korktum ama yaklaştıkça, süt gibi suyu aşır aşağıya giderek mağaranın tabanını aydınlatan bir ışık huzmesi gördüm. mağaranın içinde mat ve parlak pembe deniz kabuklarından yapılmış minyatür bir köy vardı. bir duvara yerleştirilmiş deniz kabuklarından yapıma bu tuhaf evlere bakarken, içlerinden birinde benim yaşlarımda bir kadın gördüm. yosunlardan sepet örüyordu.

Birden mağaranın ağzına iri bir balık geldi. Köpekbalığı olmasından korkarak düşümün içinde uyandım ve dikkatle ileriye uzattığım çıplak ellerimi inceledim. Kan yoktu, saldırmamıştı. Grimsi dev balığa baktım, şişe burunlu nazik bir yunustu ama elmas bir kolyesi vardı!

Başını sağa sola ve yukarı aşağı oynatan bu şık yunus beni maskemden tüpüme ve paletlerime kadar inceledi. Gülümseyerek bana selam verdi, bana dokunmak, belki de elimi sıkmak için yüzgecini uzattı. Ama onun bu dostcanlısı tavırları beni korkuttu. (Sonradan bazı kültürlerde yunusların deniz hayvanlarının en hızlıları olduğunu anımsadım, ölümlerin ruhlarını bir sonraki yaşama taşırlar.)

Birden tüpümdeki oksijen miktarının azaldığını fark ettim ve yüzeye doğru çıkmaya başladım. Yavaşça, çok yavaşça yükseliyordum ki, vurgundan kaçınayım. Arkama da bakmıyordum, ama yunusun hemen arkamda beni izlediğinden emindim. Suyun yüzeyine vardığımız zaman balinalar gibi birlikte havaya sıçradık, sarsılarak uyandım.

Bu düşümü öğretmenlerimize anlatırken Donya Talin parmaklarıyla Maya takvimini saymaya bayladı. Sonra sessizleşti ve bacaklarına baktı. Bir süre sonra, "Bunun aileyle ilgisi var, senin ailenle," dedi.

Kendi sol baldırını gösteren Andrés de "Evet ailenin kadın tarafı," dedi. "Işık hareket ediyor ve burada kan konuşuyor, baldırımın arkasında," diye fısıldayarak pantolonunun sol paçasını kaldırdı ve bize baldırının ortasını işaret etti. 'Kanın konuşması' olarak söz ettiği hızlı enerji hareketleriydi. Andrés ve Talín bu bedensel duyuların arterlerinde ve damarlarında buz gibi bir rüzgâr hissi uyandırdığını anlatmışlardı. Ayrıca bedenlerimizin sol taraflarının dişi, sağ taraflarının erkek olduğunu da sözlerine eklemişlerdi.

"Bu ailenin içinde, senin ailenin," dedi Talín yavaşça svertime dokunarak. "Bu senin atan, sana burada bizimle yaptığım işin ve senin için istediğimiz iznin gün ışığında geleceğini söyleyen o."

Ben düşümü Maya takviminde Sekiz Geyik'in Dokuz Sarı olduğu gece görmüştüm. Eğitimimizden sekiz ve dokuz sayılarının son derece şamanik olduğunu biliyordum. Düşüm bu nedenle bir şaman olarak geleceğimle ilgiliydi.

O sabah Talín ve Andrés yakınlardaki bir tepedeki aile türbelerine gittiler. Orada yere çam dalları ve bir sürü ren-garenk çiçek serdiler. Sarı donyağı ve beyaz balmumundan mumlar yaktılar. Bunu reçineden tütsüler izledi. Bu sunular ve duaları aracılığıyla atalarından bizleri şaman olarak eğit-mek için izin istediler.

Bu düş ataların rıza gösterip göstermediğinin bir belirtisi olabilir miydi? Anlamı neydi? Onlar için kabul edilebilir miydim?

Andrés'in deneyimlediği kanın konuşması sol, dişi baldırında olduğu için izni vermesi gerekenin benim ölmüş bir akrabam olduğuna işaret ediyordu. Benim eğitimimi ve önümüzdeki inisisasyonumu onaylamazsa, öğretmenlerim bunu düşlerinde ya da bedenlerinde öğreneceklerdi.

O zaman çıraklığımı hemen sona erdireceklerdi.

Düşün anlamı hakkında kaygılanıyordum çekinerek, "Peki yunusa dönüşen köpekbalığı, o ne anlama geliyor?" diye sordum.

"O çoktan ölmüş olan bir kadın, sana bu haberi, işareti vermeye gelmiş. Düşler işaretlerdir ama bunun ne söylemek istediğinden emin değilim," yanıtını verdi.

"Ama düşünde biraz uyanmışsın, demek ki yeni, önemli bir şey öğrenebilirsin. Bu iyi," diye ekledi Talín. "Seninle birlikte suyun yüzüne çıkan yunusun anlamı eğitiminin iyi sonuçlanacağı. Onu tamamlayacaksın. Yunus suyun derinliklerine dalsaydı, başarısız olacağın anlamına gelecekti. Boğulacaktın."

Andrés ciddi bir tonda, "Işık suyun içine mi vuruyordu demiştin?" diye sordu.

"Evet ama ben yurakı çıkınca yunus da yukarı geldi."

"Demek ki bir tehlike var ama sonunda iş seninle evlenecek, işiğe çıkacak," dedi kıkırdayarak. "Ama mağaradan sana bu işareti vermeye çıkan annen mi, anneannen mi bilmiyorum."

"Belki ikisi birden," diye önerdi Talín. "Birbiri ardına gelmişler. Önce köpekbalığı sonra yunus. Bunun üzerinde durmamız gerek. Bu iki kadınla bir tehlike var ama bir iyilik de var, sana yapılmış bir iyilik belki. Zaman içinde bu iki kadının hakiki doğasını öğreneceksin, bu iki dişi hayvan, onların nagual'ı, ruhları."

"Bunun üzerinde düşünmen gerek, resmi gözünün önüne getirmen, bu iki hayvanı onlardan bir şeyler öğrenmek için yine ziyaret etmen gerekli," diye ekledi Andrés.

"Gelecekte bu düşü yeniden göreceksin ve onu uygun

biçimde tamamlayacaksın. Geri gelince, düşün içine girmelisin. Ancak böylelikle düşlerini tamamlamaya başlayabilirsin," diye devam etti Talin.

"Peki ya düşümdeki mağara?" diye sordum. "O da önemli mi? Özel bir anlamı var mı? Onu da düşünmeli miyim?"

"Mağara çoktan ölmüş bir kadının mezarı gibi. Annen sağ mı?" diye sordu Talin.

"Evet ama ninelerimin ikisi de öldü."

"Demek ki mağaradan çıkıp sana doğru gelen ninelerinden biri. Kendini sana yunus biçiminde göstermiş. Ninelelerinden biri şifa verir miydi?"

"Evet, annemin annesi bir ebeydi, bitki uzmanı, kâhin. Ama nasıl bildiniz?"

"Kolyeden. Düşünde balığın boynunun çevresinde berak taşlar görmüşsün. Kristaller olmalılar. Kehânet kristallerini takmış şifa ve tıp bilgisini, böylece onu karanlıkta da tanıyabilesin. Belki senin onu izlemek isteyip onun şifa yollarını öğrenmeyi arzulayacağını düşünüyordur."

"Peki ya mağaranın tabanındaki deniz kabukları? Renkleri o kadar yoğundu ki, yaşamımda gördüğüm tüm deniz kabuklarından daha güzeldiler. Ya onlar?"

"Deniz, kabukları, deniz kabukları gerçekten deniz kabukları değiller elbette," yanıtını verdi Andrés tereddütle. "Çeşit çeşit deniz kabuğu var mıydı?"

"Evet."

"Belki de onlar kristallerdi, tohumlar..."

"Belki o mağaranın içinde bulduğun kehânet bohçandı," diye kocasının sözünü kesti Talin. "Ama, belki de değildiler, bambaşka bir şeydiler, daha hakkında konuşmadığımız bir şey. Burada hakkında bir şey bilmediğimiz şeyler var."

Daha sonra bu düşe dönmeli ve onu tamamlamalısın."

"Peki koyu renkli bitkiler neyi simgeliyor?" diye sordum düşümdeki her bir ögenin ayrı bir anlamı olacağını düşünerek, düş sözlüklerinde ya da mitoloji ansiklopedilerinde bulunan türden.

"Bitkilerin gölgeler gibi olduğunu söyleyebilirsin," diye kibarca yanıt verdi Andrés. "Biri gölgedeyken yer karanlık görünür. insan ışığa çıkınca her şeyi aydınlanır. Şimdi önemli olan, düşünde birazcık uyandın değil mi?"

Başım la onaylayınca devam etti, "Gelecekte bunu daha fazla yapmak üzerinde çalışmalısın ki, düşünü tamamlayabilesin."

BİR DÜŞÜ TAMAMLAMAK

Gecelerce yunus düşümü tamamlamaya çalıştım ama benden kaçtı, haftalar geçtikçe, yeniden ortaya çıkmayacağından korkmaya başladım, bu düş yeniden ortaya çıkmazsa, belki de inisiasyonumu vermezlerdi. Sonunda, 260 gün sonra, maya takviminde Sekiz Geyik yeniden Dokuz Sarı olduğunda, birden kendimi su altında, üçkatlı bir binada buldum. Üç yunus binanın dışında beni gözetleyerek daireler çiziyorlardı. Saat yönünün tersine hızla dönüp duruyorlardı.

Başlarının ortasında, ayrı gözlerinin arasında, şişler vardı. bu şişlerden ışıklar, parlak, delici ışıklar fişkırıyordu. Ne zaman bir pencerenin yakınından bir yunus geçse, bana bakıyor ve üzerimin aydınlanmasına neden oluyordu. O kadar göz alıcıydı ki, korktum ve parlaklıktan kouranbilmek için saklanacağım bir yer aradım.

Yunuslar döndüler, döndüler, her üç katın da pencerelerinin önünden art arda terelerce geçtiler. Sonra ısıklık gıblı

sesler çıkarmaya başladılar: ısıklar, çığlıklar, çenelerinin çıkardığı kesik kesik sesler. Bana bir şey, önemli bir şey anlatmaya çalışıyorlardı ama ne kadar çabalarsam çabalayayım anlayamıyordum.

YUNUSLARIN MESAJI

Bu dönüş ziyaretiyle mutlu uyandım, yunusların benimle konuşmalarını başarmak hoşuma gitmişti. Ama yine de kaygılıydım çünkü ne dediklerini anlayamamış, düşümü yalnızca kısmi olarak tamamlayabilmişim.

Talın sevecenlikle bana bakarak, "Su iyidir, yaşamdır, bu yunuslar senin koruyucu ruhların ve rehberlerin. Nereye gitmek istersen seni oraya götürecektir olanlar. Onlarla okyanusun derinliklerine dalabilirsin ve kapıların sola açılır, dışı olana..."

Andrés heyecanla sözünü kesti, "Bundan sonra sana haber getirecek olanlar yunuslar. Onlar senin nagual'ın, günün yüzü, kaderin. Yunuslar ışık verir, kristallerin bilgisini. Kehânet bohçasının içinde tohumlar ve kristaller insanın bilmek istediği şey, gitmek istediği yer hakkında aydınlanma sağlar. Bu nabız gibi atan ışık iyidir, aydınlanmadır, kristal bilgidir.

"Şimdi daha önce söylediğim gibi, zaten no'jonik'sin anlamı 'bilmek', 'tefekküre dalmak'tır. Senin gününün yüzü, karakterin bu. Bundan kaçamazsın. Sonsuza dek bununla yaşayacaksın.

Benim Maya doğumgünümü Belejip' No'j yani Dokuz Düşünce olarak belirlemişti zaten. Bu her türden yaratıcı düşünme ve bilgi anlamına geliyordu. Yunuslar denizin içlerinde sonar sistemi kullanarak yolculuk edebildiklerine,

yani sesler yayıp yankısını geri duyabildiklerine göre benim gelecekteki düşleri yorumlama ve kehânet işlerim uygun singelerdi.

Yunusların su altındaki yaratıkları ve nesnelere hissetmek için yankılarla yollarını bulmaları gibi kâhinler de müşteri ve hastalarının bedenlerindeki mesajları ortaya çıkartarak yollarını buluyorlardı. Pek çok kültürde şamanlar dışarıya yaşam enerjisi (ısı ya da elektrik) ve sesler (şarkılar, davul çalma) gönderir ve geri alırlar, bu onların hastalarının psişesinin yerini belirleyip onunla iletişim kurmalarını sağlar.

Ancak kafamın karıştıran ve öğretmenlerime sormak istediğim bir ayrıntı daha vardı: "Neden saklanacak bir yer arıyordum?"

Andrés hemen yanıt verdi: "Çünkü bu gelenekler, bu alışkanlıklar güçlü bir ışık ve bilgi verir. Dikkatli, çok dikkatli olmalısın."

Talín de ekledi: "Yunuslar senin rehberlerin, türben. Düşündeki üç katlı ev de üç katlı bir türbe. Büyük Bildirim Yeri ve Küçük Bildirim Yeri üstteki iki kat. Buradaki tepelerde ve çok güçlüler. Düşününün tabanında akarsuyun yakınındaki kanyonun içindeki Su Yeri var. Burası alçak bir yer, serin, sakın bir şifa yeri."

"Peki pencerelerin dışındaki her şeyin suyun altında gibi görünmesinin nedeni ne?" diye sordum.

"İnsanın suyun içindeyken görebildiği bir düş berrak bir düştür," yanıtını verdi Talín. "Bu iyidir. İnsanın istediğidir. İnsan önemli, güçlü bir şey ister. Ama onu uzanıp da tutamayabilir, doğrudan kavrayıp anlayamayabilir. Ama sen yapacaksın."

"Ama biraz zaman alacak," dedi Andrés de. "Daha tamam

değilsin. Kehânette bulunmaya, başkalarının düşlerini yorumlamaya, şifa vermeye hazır değilsin. Ama yakında, korkunu kaybedince, pek çok insan sana gelecek. Senden yardım isteyecekler ve söylediğim gibi, bir kez hazır olunca, onları geri çeviremezsin."

"Onların her birine düşlerini anlamaları için, onları tamamlamayı öğrenmeleri için, kaderlerini bilmeleri ve kendilerine şifa vermeleri için yardım etmelisin. Senin çağrın ve kaderin bu, kaçamazsın," dedi Talín kesin bir tavırla.

Sonra öğretmenlerimiz bize her birimizin geceleri –ve gündüzleri de- pek çok kez düş gördüğümüzü anımsattı. Düşlerimizi hatırlamadığımız ve onları tamamlamadığımız zaman, 'çamurlu suyun içine çekilmekteydik." İnsanın bunun olmasına izin vermemesi için mücadele etmesi gerekirdi.

Bu düş tamamlama alıştırmaları insana ana simgelerin üzerine odaklanmayı, sonra onları düşü esnasında genişletmeyi, hareket ettirmeyi, değiştirmeyi öğretir. Düş aydınlatma sistemi dünyadaki pek çok başka şamanik ve psikolojik sistemin merkezidir.

Düşlerin yolunu izlemek iç benliğimle dış dünyam arasında önemli bir kapı oldu. Düşlerimi tamamlamak bugün de uyguladığım yaşamsal bir beceridir.

ON

Kozalak Çiçeğinin Şarkısı

ŞIFALI BİTKİLER VE BİTKİNİN GÜCÜ

Dokuz yaşına bastığım yıldan bir önceki yaz, ninem beni Saskatchewan'daki ahşap kulübesine davet etmişti. Yaptığı ilk şey bana dokuz deniz kabuğundan yapılmış bir bilezik armağan etmektir. Şeftali biçimindeki incecik kabukların her birinin içi güçlü bir diş enerjisi yayan yanardöner bir mordu. "Yakında bir kadın olacaksın," demişti bana. "Zihnin ve bedeninin değişecek, her ay kanın akacak. Bu olunca ormana gidip bilgeliğin sesini dinlemelisin. Yaşamında harika bir yeni dönem başlayacak, bitkiler, hayvanlar ve kuşlar sana bilmeye ihtiyacın olan şeyleri öğretecek."

Dolabını açarak içinde kuru kökler, tohumlar, cevizler, yosunlar, yapraklar, çiçekler, çiçek soğanları ve meyveler bulunan hasır bir sepet çıkardı. Elini sepete sokarak mavi cohosh adını verdiği bir kök buldu ve bunun aylık kanama sancularına iyi geldiğini söyledi. Yine sepetini araştırarak bir avuç kuru yaban çileği ve sarı papatya çıkardı. Yavaşça kendi kendine mırıldanarak dört yaprağı, dört çileği ve dört çiçeği masanın üzerine örtülü kırmızı-beyaz damalı örtünün üzerine ayırdı.

Ben bitkileri incelerken bir arada çalışıp nasıl rahmin kaslarını güçlendirdiklerini anlattı. Her yaz bu bitkilerden toplar, aylık kanamamın sancularını dindirecek bir bitki karışımı hazırlamak için kurutacaktım. Bir okul defteri çıkartarak yaprakları ve çilekleri çizip onun talimatlarını not ettim. Çalışmama baktı, başıyla onayladı, sonra rafa uzanarak bir Maxwell House marka kahve kavanozu aldı. İçinden bir tutam kurutulmuş kara mısır tozu alarak bir deniz kabuğunun içinde biraz taze kaynak suyuyla karıştırdı ve "Bu da doğum için, kasılmaları artırır. Yaz bakalım," dedi.

Ben söylediklerini yazınca bana doğru uzanarak parmaklarının uçlarıyla mideme, tam göbeğimin altına bastırdı. "İçeride, rahmin bulunduğu yer burasıdır. Bebeğin içinde bulunduğu kanlı kesenin, plasentanın dışarı itilmesi için bastırılacak yer burası. Bir kadına doğumdan sonra içinin yıkanması için bir bardak kırmızı baneberry suyu verilir çünkü plasenta içinde çok uzun süre kalırsa, kadının kanı zehirlenir ve ölebilir. Dışarı gelmek istemezse, ona bir taş bağlarsın ve yukarı, göğse doğru zıplamaz. Sonra parmaklarını kullanarak dışarı doğru iter ve bebeği serbest bırakmak için göbek kordununun kesersin."

Bu derslerine devam etti. annede kan pıhtısı olmaması için ona acı bir frenküzümü ve kırmızı dağ çileği çayı içirmek gerekirdi. Sütünün akmasına yardım etmek için karahindibağ köklerini demleyerek ona içirmeliydim.ertesi gün şifa veren bir masaj için anneyi buhar odasına götürmeliydim. Sonra da karahindibağ yapraklarını akça ağaç sirkesiyle birlikte domuz ya da karaca etiyle pişirerek yaptığım yemeği yedirmeliydim.

Ninemin bu talimatlarını dinlerken biraz da ürpererek bitkiler hakkında basit bir ders gibi başlayan şeyin nasılsa ebeliğin öğretisine dönüştüğümü fark ettim. Yıllardır bitki uzmanı ve ebe olarak çalıştığımı biliyordum elbette, ama beni çırağı olarak düşünebileceğine inanamıyordum.

"Göbek kordonunu bir kurutup bir uğur olarak saklaması için kadının kocasına vermeyi unutma. Sonra onu öğütübilir ya da sıcak suya karıştırıp büyüyen çocuğuna doğurganlığı artırması için verebilir."

Bana eğer doğum gündüz meydana gelmişse, doğumdan arta kalanları dışarıya çıkartıp bir ağacın altına gömmemi söyledi. Bebe gece doğmuşsa, plasentayı ateşe atmalıyım. Bunu hemen yapmalıyım çünkü hemen doğaya geri dönmezse, anne bir çocuk daha doğuramayabilirdi. Bana "Kullandığımız her şeyi Doğa Ana'ya geri vermeliyiz," diye öğretti.

Yeni doğmuş bebek içinde artemisia ya da geyik yosunu kaynatılmış suyla yıkanmalıydı. Doğumdan sonraki bir ay içinde bebek 'yeni bir varlık mı,' 'eski bir varlık mı,'4 söyleyebilirdim. Eğer çift daha önce bir bebeklerini kaybetmiş ve hamilelik sırasında onu düşlemişlerse, çocuk 'yeniden yapılmak' için geri dönmek istemiş olabilirdi. Öyleyse, bebeğin eski bir varlık olduğuna işaret eden farklı doğum

lekeleri ortaya çıkacaktı, ölmüş aile üyelerinden birinin re-inkarnasyonu.

Ninem beni "Böyle bebekler güçlüdürler," diye uyardı. "Ölümden doğarlar ve dünyalar arasındaki kavşağı bilirler. Yaşamları sırasında ebe ve savaşçı olarak insanlarına hizmet ederler. Sen Barbara, böyle bir bebeksin."

Neredeyse bayılıyordum. Bu kadar güçlü bir öğretiyi hazmetmek için çok gençtim. Hemen defterimi kapatarak bana söylediği her şeyi unutmayı denedim. Sonraki bir çok yaz onu ziyaret etmeyi reddettim.

BİTKİLERİN ENERJİSİ

On dört yaşına gelene kadar tüm bir yazı kuzeyde geçirmedim. O yıl okulda bir kadın biyoloji öğretmeni bana benim için yazı ninemle geçirerek bitkileri tanımayı, kurutmayı ve saklamayı öğrenmenin iyi bir yaz projesi olacağını önerince, harika bir deneyim yaşadım. Okul ödevleri için bitki örneklerini hazırladığımız gibi kullanmak üzere iki sunta parçası, bir tabaka kurutma kâğıdı ve bir kangal sicim aldım yanıma.

Bitki presimle yanına vardığımda ninem korkuya kapıldı. "Neden bitkilere sahip olacaksın ki?" dedi nuzursuz bir sesle, "Utanman yok mu senin?" topladığımız her bitkiye öyle davranmalıydık ki zarar görmemeliydi ve gelecekte kullanılabilirdi. Sahip olunacak ya da küflü bir müzede saklanacak şeyler değildi onlar. Bitki presim hemen terk edildi.

Her gün erken saatte derse başlıyorduk. Ninem kulübesinin her yanında yetişen tatlı kokulu eğreltiotlarıyla (Comptonia peregrina) başlıyordu işe. Bir avuç toplayarak buhar banyosundaki kızgın kömürlerin üzerine serpilen

suyla kullanılacaklarını söylüyordu. Taze eğreltiotu yapraklarından yapılan çay ateş düşürür, ağız çalkalandığında ağız yaralarına iyi gelir ve yine bu yapraklarla zehirli sarmaşıkların yarattığı deri döküntülerine kompres yapılabilirdi. Böğürtlenler için de iyiydi, toplanmış böğürtlenlerin üzerine serilince onları sirke sineklerinden ve parlak güneş ışığından korurdu. Dikkatle bir eğreltiotu resmi çizdim ve tüm bu bilgiyi defterime kaydettim.

Bana gösterdiği ikinci bitki Kanada vahşi zencefiliydi (*Asarum canadense*). Aromatik köklerini ninem hemen her yemekle pişirdiğinden zaten tanıyordum. Bana kanı temizlediğini ve yemekleri hazmetmeye yardım ettiğini söyledi. Başka şifalı bitkilerle karıştırıldığında onların etkilerini güçlendiriyor ve hızlandırıyordu. Ayrıca ninem çocukfelcinden sonra hâlâ sert olan bacağıma doğranmış zencefillerden bir pomat uyguluyordu.

Ayrıca ninem bacağı için inci gibi medine çiçeklerinden (*Anaphalis margaritacea*) bir merhemi daha vardı. to-murcukları buhar odasındaki kızgın kayaların üzerine koyuyor, beni oturtup kokularını solutuyordu. Sonra buna güne-yin kırmızı sedirinden (*Juniperus virginiana*) ve Kanada porsukağacından (*Taxus canadensis*) küçük dallar, sürgünler ekliyordu. O benim bacağıma bitki köklerinden yavaşça masaj yaparken, yanan medine çiçeklerinin ve dalların kokuları beni rahatlatıyor, canlandırıyor. Ondandan sonra saatlerce bacağı yumuşak ve bükülebilir oluyordu.

Yaz boyunca bana bitki türlerinin toplandıkları günün saatine ve yılını mevsimine göre farklı özellikleri ve farklı kimyaları olduğunu anlattı. Bazı bitkiler yalnızca sabahları, daha çiy üzerlerinden kalkmadan toplanabiliyordu. Bazılarının

öğlenin güçlü ışığında toplamak gerekliydi. Bir bitkiyi toplamak istediğimizde, temiz giysiler giymeli, bitkile neden onu topraktan köstüğümüzü söylemeli ve bunu yapmak için izin istemeliydik.

Bir sonraki adım yere küçük bir çukur kazarak üzerine kinnikinnick, yani tütünden, farklı otlardan ve soyulmuş tost edilmiş sürgün dallarından yapılmış bir karışımı serpmektir. Bu sunuyu verirken adımları ve onları şifa amacıyla kullanacağımı söylemeliyim. Bu noktada bitkinin izin verdiğini hissetmeliyim, bu bir esinti olabilir ya da bitkilerden biri şarkı söyleyebilir. Şarkı söyleyeni değil de yakınındakini toplamalıyım. Eğer bitki topraktan çıkmaya direnç gösterirse, onu alamayabilirim.

Bu dersler sayesinde yavaş yavaş her türün ve aslında her bitkinin kendine ait bir enerjisi ya da yaşam özü olduğunu fark ettim. Bitkiler yalnızca yaşayan varlıklar değillerdi, benimle iletişim de kurabiliyorlardı. Pek çoğunun kendine özgü şarkıları vardı.

Birgün ormanda yalnızken, yumuşak, tatlı bir sesin şarkı söylediğini duydum. Çevreme bakınca bir sürü mor kozalak çiçeğinin rüzgârda tatlı tatlı salındığını gördüm. Şarkı onlardan geliyordu. Okurdum ve dikkatle dinledim. Bir tanesini topraktan çıkartarak kökünün bir parçasını ağzıma koydum. Aniden tuhaf bir şekilde hissizleştiğimi fark ettim. Ninem dilimi hissizleştiren bu köklerin güçlü bir ilaç olduğunu söylemişti. Bedenin soğukalgınlığını ve nezleyi atlatmasını sağlardı.

Bu deneyimimden nineme söz ettiğim zaman gülümsedi ve bitkilerin şarkı söylediğini duyarak onlarla konuşmanın midé'yi, bir şamanı, kutsal bitkilerle şifa veren tinsel güce

sahip bir insanı tanımladığını söyledi.

Daha sonra bitkileri şifa için nasıl hazırlamam ve kullanmam gerektiğini öğrendim. Ninemin şifalı bitki tarifleri yemek tariflerine benziyordu. Sezgiyle, tatlarına, kokularına ve görünümlerine göre karıştırıyordu otları.

Zamanla bana çaylar, mahluller, merhemler yapmayı öğretti. Bir çay bitkiyi -genellikle sürgün, sap ve yapraklarını- sıcak ya da soğuk suya batırarak orada saatlerce bırakmak anlamına gelirdi. Bitkiyi su va alkol karışımına batırarak serin bir yerde birkaç hafta tuttuktan sonra süzmeye mahlul denirdi. Merhem bitkiyi zeytinyağı ya da vazelinle kaplayıp iki hafta ya da daha uzuh süre güneşte bıraktıktan sonra bir bezden geçirerek yağı süzerek elde edilirdi.

Şifa reçeteleri kadar ninemin şifa konusundaki temel kuramının da önemi olduğunu anladım. Bazı hastalıkların sebeplerine ilgisiz görünüyordu. Bana hastalığın özel bir organda değil, kişinin tüm yaşamının kapsamında olduğunu unutmamamı söyledi. Hastalarında bedensel ve duygusal uyumsuzluk yaratan olaylar örüntüsünü gözlemlerdi. Bunu bir kez ortaya çıkardıktan sonra müdahale eder, uyum ve dengeyi sağlardı.

Sağlıklı bir denge norm olsa da, dengemizin kırılğan olduğuna ve düzenli olarak kesintiye uğrardı. Dünyadaki hastalıkların nedeni buydu. İyi işlemeden, yerinde olmayan organları, kırık kemikleri, zedelenmiş kasları arar, onları yerlerine yerleştirir, bitki lifleri ve tahta çubuklarla bağlar, o bölgeye bir merhem sürerdi. Banaşifa için uygun bitkileri öğrenmenin yavaş bir süreç olduğunu, tüm yaşam boyu sürebileceğini açıkladı.

HAYVAN REHBERLER

Pek çok bitki uzmanının da tıpkı öbür şamanlar gibi işlerine uygun bitkileri bulmalarında yardım eden hayvan rehberleri vardır. eğitim görmüş ve inisiyasyonunu almış bir midé olarak ninem ayının yolunu izlerdi; en iyi ilaçlarını dişi bir ayının ona öğretmenlik ettiği düşlerinde ya da gündüzlerinde edinmişti.

Aylar buldukları her yerde bitki uzmanlarına ve ebelere yardım eder. Bu hayvanın alışkanlıkları aradaki bağlantıyı açıklar: Kış uykusu sırasında yardım görmeden doğurur ve kendilerini iyileştirmek için bitkileri kullanırlar. İstedikleri bitkilerin yerini bulur, bazen onları elde etmek için uzun mesafeler kateder ve çıkarmak için pençeleriyle toprağı kazarlar. İnsanlar gibi kökler, kabuklular, çilekler ve böğürtlenler yerler. Ninemin ilaçlarının çoğunun kökler, çilekler ve böğürtlenlerin karışımıyla yapılmasına şaşırmmamalı.

Ayı şamanizmi Kuyez Amerike yerlileri arasında güçlü bir şifa geleneğidir. Gökten Düşen (mary Sdipp-shin-mah) Flathead Ulusu'nun bir üyesidir, altı yaşındayken dişi bir ayı tarafından bitki bilimini ve ebeliği öğrenmiştir. Bu öyküyü folklorist Ella Clark'a anlatırken, annesi onu dağlara yaban mersini toplamaya götürdüğünü söylemiştir. Bir tepeliğe geldiklerinde atlarından inmiş ve yemişi toplamaya başlamışlar. Bir süre sonra annesi kızına yapacak bir işi olduğunu söyleyerek orada kalmasını istemiş. Bu arada istediği kadar yemiş toplayıp yiyebilirmiş:

Biraz yemiş topladım sonra oturup onları yemeye koyuldum. Güneş battı ama annem geri dönmedi... ağladım, ağladım, ağladım. Ağlaya ağlaya tepeliğin üstlerine doğru yürüdüm.... bir süre

uyudum sonra ağlamaya devam ederek biraz daba tırmandım.

Güneş doğduğunda artık çok yorulmuştum kalın bir ormana doğru dönerek oturdum. Aşağıdan bir ses geliyordu, bir insan sesi. Sonra bana doğru gelen bir şey gördüm. ağaçların çok kalabalık olmadığı yere geliyordu.

Bir kadın ve iki çocuktular. Kendimi iyi hissettim demek ki yakınlarda insanlar vardı. sonra dalların arasında gözden yittiler ama seslerini duyabiliyordum... sonra üçü birden dosdoğru yanıma geldiler, anne bana "Küçük kız burada ne yapıyorsun, kaybolmuş olmalısın, ağladığımı duyduk, sana yardım etmeye geldik," dedi.

Orta yaşlı bir kadındı, antilop derisinden iyi bir elbisesi vardı. omuzlarının çevresi kırmızıya boyalıydı ve düğmeleri vardı. küçük kızla oğlan bizler gibi antilop derisi giysiler içindeydiler.

'Artık ağlama küçük kız," dedi anne nazıkçe, "Bizimle gel."

Atladım ve onlarla gittim. Vadinin tepelerin fazla dik olmadığı eteklerine geldiğimizde durduk ve su içtik... bitirince oturdum ama yapayalnızdım. Annenin sesinin "Ağlama küçük kız, buraya gel," dediğini duyana kadar yine ağladım.

Bir kayanın üzerindeydiler, yanlarına tırmandım, anne bana "Seni şimdi insanların yanına geri götüreceğiz. Büyüyünce iyi bir şifacı olacaksın, sana tüm hastalıklar için güç verdim. Hal-kını iyileştirecek güç verdim, kadınlara doğururken yardım etmen için özel bir güçle donattım seni..." dedi.

Uzaklara baktım, tekrar ona baktığımda gitmişlerdi, yanımda iki küçük yavrusuyla bir ayı oturuyordu!

Küçük kızın bu gündüzdüşü ona Ayı Kadınları'nın bitkileri ve doğuma ilişkin bilgilerini verdi. Daha sonra deneyimli bir şifacı ile çalıştı ve yıllar süren çıraklığın ardından tanınmış bir bitki uzmanı ve ebe oldu.

Himalayalar'da da ayılar öğretmen ve rehberdir. Pek çok dilde balu ya da 'hasat getiren' diye anılırlar. Şamanın en önemli koruyucusudurlar. Hayvanlar yükseklerde yetişen bambu (*Arundinaria maling*) gibi farklı şuur durumları

meydana getiren bitkilerin de yerini gösterirler. Bu DMT içeren son derece güçlü bir halüsinojendir. Nepal'deki şamanlar şifa törenlerinde, özellikle göğüs sorunlarıyla uğraşırken sık sık ayı çenesi, pençeleri ve dişleri kullanırlar.

BİTKİ UZMANLARI VE ŞAMANLAR

Geçtiğimiz otuz yılda, hem yerli şifacılarla konuşarak deneysel anlamda hem de bilimsel makale ve kitaplar okuyarak kutsal bitki tıbbına çalışma olanağı buldum. Bu geleneğin yaygınlığını insanın akli almaz. Örneği, Amerika'daki yerli şifacılar hipoglisemik ve antidiyabetik özellikleri nedeniyle bin beş yüzden fazla bitki kullanırlar. Bunların arasında Amerikan diken üzümü, Kanada pireotu, şap kökü, yaban mersini, sedefotu, çemenotu, hintinciri, acı kavun, sarmısak, dut ve zeytin yaprakları, vahşi zencefil ve ginseng vardır.

Ayrıca bunların tanınması, toplanması, hazırlanması ve kullanılmasında bu şifacılar gündelik deneyimleri ve öğretilere temellenen rasyonel aklın ötesine geçerler. Esine dayalı bilgi de onlar için önemlidir; dünya görüşlerine göre gerçeklik düşler, trans ve öbür alternatif bilinç formları sırasında kendini ortaya çıkarır.

Yerliler açısından amaç per se bilgiden ziyade bilgeliktir. Bilgi öğretmenden öğrencisine aktarılan ampirik enformasyonla elde edilir. Bilgelik buna doğal dünyadaki bilinç formlarını ve karmaşık bağlantıları kapsayan bir dokunuş ekler. Bitki uzmanları herhangi bir durumun gerektirdiği uygun ilacı seçmek için şifacının 'bitkileri yaşayan canlılar olarak bilmesi gerektiğini' söyler. İyileştiren tek başına bitki değildir, şifa bitkinin ruhundaki daha büyük bir güçten gelir; şifacı, hasta ve kültür. Tıbbi bir bitkinin yalnızca olduğu varsayılan

aktif maddelerine dikkat etmek –pek çok etnobotanikçinin yaptığı gibi- onun yaşayan dünyanın daha geniş bir kapsamındaki anlamını gözden kaçırmak demektir.

Pek çok toplumda şaman olarak eğitilmemiş bitki bilimciler de vardır, -transa girmez, esriklik deneyimlemezler- şamanlarsa bitkilerin krallığını iyi tanır. Pek çok kültürde bitkilerle şifa vermek tıpkı ebelik gibi kadınların güdümündedir. Java ve Bali’de örneğin kadın şamanlar hem bitki uzmanıdır hem de ebe. Şili’de Mapuche şamanlarının çoğu kadındır. İşi bilen bitki uzmanlarından eğitim alırlar, ama şamanik eğitimleri sırasında bitkisel ilaçların düşlerini de görürler. İnisiyasyon günlerinde bitkisel ilaçlardan yapılmış bir yatağa uzanarak tarçın ve defne dallarıyla masaj yapılır. Bu onları her türlü hastalıktan arındırarak şaman olarak eğitildiklerini ortaya koyar.

Mapuche şaman Machi Tomasa bir denizkızının ona atlar, balık ve bitkiler formunda şamanik güç verdiğini düşleyişini bakın nasıl anlatıyor:

Eğitimim sırasında bir gece bir denizkızı beni gördü, ama ben onu göremedim. Onu bedenimde bissettim. O kadar güçlüydü ki, kılmıdayamadım. Zumpall çok güzel bir denizkızı tiplemesidir, yüzü boyalıdır ve suna dans etmeyi sever. Benim şamanik gücüm gölden gelir.

Başka bir gece de iki denizkızı bana eyerli bir at getirip balık verdiler. Denizkızları bana bastalarımnda hangi bitkileri kullanacağını söylediler. Bitkileri adlandırdılar ve bana gösterdiler.

Bunlar inisiyasyon töreni için öğretmenlerinin onun için topladığı bitkilerdi.

Bitkisel şifanın gelişmiş olduğu yörelerde şamanlar psi-koaktif bitkilere danışır -bunlara Himalayalarda 'yolculuk eden bitkiler' adı verilir, -bitkisel ilaç olarak hangilerini kullanacaklarını, hangilerinin alternatif gerçekliklere yolculuk etmekte kullanılacağını öğrenirler. Bu psikoaktif bitkiler şamanizmle temelden ilintilidir, pek çok gelenekte şamanlar transa girme girişiminden önce onların adlarını çağırırlar.

Nepal'de Parvati Rai adında bir kadın şaman, şamanik uygulamaları sırasında bitkisel ilaç olarak fly agaric (Amanita muscaria) kullanıyordu. Berelenmeleri ve kesikleri tedavi etmek için mantarları ısıtıp hastasının tenine uyguluyordu. Mantarların şapkasını doğrudan yaranın üzerine koyuyor, yara çabucak iyileşiyordu. Bu mantarlar güzel curry turşusu yapmakta da kullanılıyordu. Yiyen herkes mantarlardaki yaşam enerjisi sayesinde epeyce güçleniyordu.

Her yöredeki şamanik inisiasyonlar işe yeni başlayanı iyileştirmeli ve güçlendirmeyi de amaçladıklarından, bu törenlerde güçlü halusinojenik bitkiler de dahil pek çok şifalı bitki kullanılır. Güney Afrika, Mozambik sınırında yaşayan Shangana-Tsonga halkından genç kadınlara olgunluk dönemi törenlerinde çalı daturası (*Datura fastuosa*) verilir. Yeni başlayanlar bir hasırın üzerinde dinlenerek 'hayal yolculuğu'na hazırlanırken daha yaşlı kadınlar onun dans edip olgunluğa doğru ırmağı geçmek hakkında şarkılar söylerler. Sonra içinde datura suyu olan genişçe bir kabul uzatarak onlar suyu içerken şarkıya devam ederler; 'Biri şifa veren bitki bulmak için toprağı kazıyor. O kadar sözünü duyduğün ilacı iç şimdi.' Onlar genç kadını datura dallarıyla ovalarken, dişil bilgeliği simgeleyen yılanları aramasını ve doğurganlık tarnıçasının sesini dinlemesini söylerler. Davul

Şekil 33: Kolombiya, And Dağları bölgesinden Guambianolu kadın kendini datura ağacının altında resmetmiş. Şamanik uçuşuna başlarken ruhunun bir kartalın gövdesiyle birleştiğini deneyimlemekte.

sesleri transa girmesine yardımcı olur ve inisiasyonunu alan atalarının ruhlar dünyasına ait mavimsi yeşil yollar görür.

Kolombiya, Ekvador ve Peru'da binlerce yıldır datura ağaçları ekilmekte, kadınlar halüsinojenik yapraklarını, köklerini ve çiçeklerini toplayarak aylık kanamaları ve inisiasyon törenleri sırasında kullanmak için çay yapmaktadır. Bu ilacın etkisindeki kadınlar zaman içinde ileriye ve geriye bakabilirler ve Toprak Ana hem gece rüyalarında hem gündüzdüşlerinde siyah bir elbise içinde kendini gösterir. Kadınlar uyandıkları zaman masallar, şarkılar ve çömlek tasarımlarıyla bu yeni bilgilerini aktarırlar.

Kolombiya'da Kuzey And Dağları bölgesinden bir Guambino kadını şaman şifa uygulamalarında datura yaprakları kullanırken kendini datura ağacının altında resmetmiş (şekil 33),

ağaca doğru süzülen bir kartal da resimde yer almakta.

Hepimiz bitkilerin bizi beslediği ve iyileştirdiği yaşayan bir dünyanın parçasıyız. Ama çoğumuz bioküre ile birlik duygumuzu yitirmiş durumdayız. Bu çok değerlidir çünkü yüzlerce yıllık gülünç bir bastırılmanın ardından bile bitkilerle şifa ayakta kalmayı başarmış, hatta gelişme kaydetmiştir. Aslında bu şifa yöntemi şu sıralarda tüm dünyada çarpıcı bir canlanma yaşamakta. Bugün AIDS ve kanseri tedavi etmek için yeni çığınca ilaç geliştirmeye çabalayan farmakoloji alanında araştırmalar gelişigüzel denemelerden yerel tıbbi ve botanik bilgiye temellenen bazı özel bitkiler yapılan deneylere kaydırılmıştır. Araştırmalara yaklaşımdaki bu radikal değişikliğinin nedeni, belli bir bitkinin nesillerce kullanılmasının onun yararlığı konusunda bir gösterge olduğu varsayımına dayanmaktadır. Yerel şifacıların yalnızca antik ve değerli bir mirası aktarmakla kalmadıkları, bağışıklık sistemini güçlendiren yeni bitkisel karışımlar ve tonikler hazırladıkları artık çok iyi bilinmektedir. Ama bir sonraki bölümde de göreceğimiz gibi farklı şuur durumları meydana getiren bitkilerin şifa vermek ve kendini tanımak için kullanımından bugün hâlâ korkulmakta, bu uygulama kötü kabul edilmekte ve sona erdirilmeye çalışılmaktadır.

ON BİR

Çiçekli Bir Düş

FARKLI ŞUUR DURUMLARI
MEYDANA GETİREN
BİTKİLERİN ŞAMANİK KULLANIMI

Güney Mexico City'nin bir saat uzağındaki Tepoltlán kasabesindeki evimizde ellerini baldırlarına vurarak şarkı söyleyen bir Aztek çiftini dinliyorduk. 1976 yılıydı. Guetamala'da büyük bir deprem olmuştu ve Dennis'le ülkeye girmemiz bir süreliğine yasaklanmıştı. Bir arkadaşımız bize kısa süreli bir kiralık daire buldu ve beklemeye başladık. Tanıdığımız Mayalara ne olduğu konusunda çok endişeliydik, ömüşler miydi acaba. Onlarla bağlantı kurmanın yolu olmadığı için yerel bir şifa töreni düzenledik.

O gece şamanlar bize ritüellerde yol gösterirken, on tani balla işlem görmüş psilocybin mantar yedik. Üzerlerinden ba damladığı halde acıldılar. Bu özel mantarın (Psilocybe mexicana) mavimsi olduğunu fart ettim. Tepesindeki boşluk sarımsı bir pembeydi. Aşağıda doğru kırmızı-kahverengiye dönüşüyordu. Ben kavanozun içindeki mantarları incelerken yediklerim etkisini göstermeye başladı. İlk önce tüm bedenimde bir sıcaklık ve karıncalanma duydum. Ayağa kalkıp dans etmek istiyordum.

Sonra çevreme baktığımda arkadaşlarımın küçülüp mor haleleri olan çizgifilm tiplerine dönüştüğünü gördüm. Odanın içindeki her şey, masa ve iskemleler de dahil çekmişki sanki. Sanki ben ayakları bir kamyonet büyüklüğünde bir devdim. Dans edemediğini fark ettim. Bir şekilde şarkı ve renk dolu minyatür bir dünyanın içine girmiştım ve onu ayaklarımın altında ezmek istemiyordum. Aniden odanın çevresinde rengarenk arabeskler dönmeye başladı, neşeyle birini yakalamak için uzandım ama benden kaçtı.

Guatemala'daki maya arkadaşlarımın kaderlerine dikkatimi verdiğimde çışım geldiğini fark ettim. Titreyerek ayağa kalkıp banyola doğru yürüdüm. Lavabonun üzerindeki aynadan yaşlı bir kadın bana baktı. Saçlarım bembeyazdı, gözlerimin çevresi çizgi çizgiydi, yüzüm ve boynum doksan yaşında bir kadının gibi kırış kırıştı. İmgeme bakarken başımın üzerindeki deri döküldü ve kafatasım ortaya çıktı. Göz boşluklarımın çevresinde incecik ışıklar oynaşyordu. Ellerimi yıkamak istediğimde kollarımın yerinde örümcek ağ gibi sarı-beyaz ışıklarla kaplı tendonlar gördüm yalnızca. Demek ki insan ölünce böyle oluyor, diye düşündüm. Dostlarım öldü mü?

Salona geri döndüğümde patlayan bir ses duydum, sanki bir madenin derinliklerinde meydana gelen bir patlamanın sesiydi, kalbim hızlı hızlı atarken çabucak oturdum. Şamanlar bize mantarların kendimizi şimdide ve gelecekte hakikatteki gibi görmemize yardım edeceklerini söylemişlerdi, her ne kadar benzer deneyimler yaşadıysam da, bu tinsel maceraya hazır değildim.

Sakinleşince tuhaf bir neşeye kapıldım. Şimdi kendimin yaşlandığı ve dostlarımda ölmüş olabileceği gerçeğini kabul edebiliyordum. Her geçen günü dolu dolu yaşamayı öğrenmeye hazırdım. Bu farkındalık anında kaleidoskopik halisünasyonlar geri geldi. Bir kez daha çarpıcı renklerin ve patlayan seslerin dünyasındaydım. Ama şimdi söylenen şarkı tüm bir orkestraya dönüşmüştü ve ben uzaklarda, Avrupa'da muhteşem bir ortaçağ balosundaydım. Erkekler pudralı peruklar takmışlar, tayt pantolonlar ve tokalı topuklu ayakkabılar giymişler, aniden kediye dönüşen kadınlarla dans ediyorlardı!

İçim bayılarak yiyecek bir şey bulmak için mutfağa girdim. Peynir vardı –İsvçre peyniri ve cheddar. İkisinden de birer lokma aldım ama yumuşak ve yağlıydılar, pelnir gibi değillerdi sanki. Ne kadar tuhaf! dedim, renklerindeki farklılık boyaydı. Ürünler aynıydı, sadece reklamlar bizleri bir biçimde farklı olduklarına ikna ediyordu.

Artık şafak sökmüştü, herkes gitti. Salonda bir yastık alıp koltuğa yattım, kendimden geçmişim. Uyandığım zaman yaşadığım deneyimin güzelliğini ve dehşetini suluboya resimler yaparak yakalamaya çalıştım, sonra mantarlar ve bana yaşamın sonu hakkında gösterdiklerini günceme yazdım, korkutucu olmasına karşın buna dayanılabileceğini gördüm.

HALÜSİNAJENLER VE ŞAMANİZM

Şamanların doğal ve tinsel dünyayla iletişim kurmak, sanatsal esin ve kendileri hakkında bilgi sağlamak, geleceği ve saklı geçmişi öğrenmek, arınma ve şifa sağlamak için kullandıkları iki yüzden fazla halüsinajenik bitki vardır. bu ilaçla gündelik gerçeklikle düşler dünyası arasındaki sınırları bulanıklaştırır. Kozmik bilinç, birliktelik ve zamansızlık duygusunun eşlik ettiği incelikli bir sevinç verir insana. Hızla yaşlanma ve hatta ölme gibi ürkütücü deneyimler de yaşanabilir, ego bunları karşılayabilecek kadar güçlü olmalıdır yoksa dehşete kapılıp hastalanabilir.

Kafein, alkol, sakinleştirici ilaçlar, eroin ve kokain gibi alışkanlık yapan, merkezi sinir sistemini etkileyerek onu sakinleştiren ya da uyarıcı, böylece farklı şuur durumları yaratan maddelerin aksine, halüsinajenler doğrudan beyni etkileyerek görsel ya da işitsel bir uyarıcı olmadan görüntüler ve sesler meydana getirirler. halüsinajenler bunu fiziksel bir bağımlılık, yoksunluk duygusu ya da kalıcı psikolojik rahatsızlıklar yaratmadan yaparlar. Bu maddeleri deneyen herkesin söyleyebileceği gibi insanın zaman ve uzamdaki kendi algısını değiştirerek düşsel bir durum meydana getirirler.

Orta Meksika'daki Aztekler bu deneyimi temixoch 'çiçekli bir düş' olarak adlandırır. Bu maddelerin kullananın tonali'sini 'tinsel özünü' ya da 'ruhunu' serbest bıraktığını söylerler. Ruh bir kez bedeni terk etti mi, mitik zaman ve uzamda sihirli bir yolculuğa çıkarak tanrılarla konuşur. Bu destansı yolculuk şamanik ruh uçuşlarının açıkça bir parçasıdır.

Farklı şuur durumları yaratan maddeler ikili duyum imajlarıyla dolu bir zihin durumu yaratır. Bu bir duyuyla oluşan girdinin -örneğin görme- duyma gibi başka bir

duyuyla deneyimlenmesidir. Örneğin peyote yiyen bir insan güneşin kükreyerek doğduğunu görebilir. Her halüsinojenin kendine özgü etkileri vardır. ayahuasca, Güney Amerika asma yaprakları ve başka orman bitkileriyle oluşan bir karışım sarı, kırmızı, mor ve maviden oluşan kaleidoskopik imgelerle dolu bir görsel alan yaratır. Psilocybin mantarları geometrik şekillerden oluşan imgeler yaratabilmelerine karşın, genişleme ve küçülme duygusu, havada uçma, ataların, hayvanların ya da kutsal bitkinin kendisinin sesini duyma hisleri de yaratabilir.

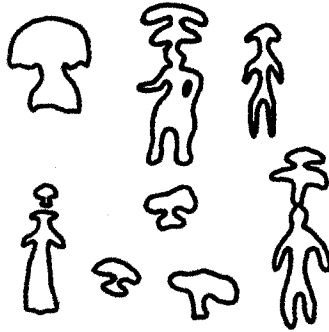
Halüsinajenler tuhaf sesler ve çizgifilm şekilleri yaratmanın ötesine geçer; şamanlıkla ya da ayinle ilgili niyetlerle uygun bir düzenleme içinde alındıklarında bu bitkiler kendini tanımanın daha derin seviyelerine ulaşmak için bir katalist görevi görürler. 1979 yılında, Gordon Wasson, halüsinojenik bitkiler konusunda çalışan en önemli öğrencilerden biri, 'içinde tanrının yaratıldığı' anlamına gelen entheogen sözcüğünü farklı şuur durumları yaratan bitkiler için kullandı. Bitkinin tözünün tanrı olduğu gibi bir iddiası yoktu, içindeki tanrının basik bir kimyasal etki olduğundan da söz etmiyordu. Onun savı bu maddelerin, uygun bir yerde doğru fiziksel ve psikolojik durumda alındıklarında bizi birkaç saatliğine de olsa içimizdeki tanrıya uyandıracığıydı.

Tüm farklı şuu durumları yaratan bitkileri bu bölümde ele almak olanaksızdır. Ama üç önemli tür üzerinde odaklanabiliriz, mantarlar, peyote ve San Pedro kaktüsü. Çünkü bu bitkilerin yaygın şamanik kullanımlarının yanı sıra, dinsel, tıbbi ve meşru imaları da vardır. bu halüsinajenler erkek ve kadın şamanların şifa vermeye yaklaşımlarındaki farkı görmemize de yardımcı olur.

ŞİHİRLİ MANTARLAR

Farklı şuu durumları yaratan mantarları yeme alışkanlığı bin yıl öncesine dayanır. Bunun ilk kanıtı Güney Ceza-yir'deki Orta Sahara bölgesinden gelir, Tassili Platosu'ndaki Yontma Taş Dönemi'ne ait kaya sanatı otlayan hayvan figürlerini parmakları, başı ve sırtının dış çizgileri mantarlarla şekillendirilmiş insanlarla bir arada gösterir. Sanki bu insanlar bitkiye dönüşmekte ya da onu bedenlerinde büyütmedirler. Afrika'daki bu kayıtlara karşın halüsinojenik mantarlar daha çok Avrasya ve Orta Amerika'da kullanılırlar.

Sibirya'nın Chukotka Yarımadası'ndaki kaya sanatı boyamaları, fly agaric (*Amanita muscaria*) diye bilinen kırmızı şapkalı beyaz benekli mantarların Bronz Çağı'nın başlangıcından beri şamanlarca yendiğini göstermektedir. PegytimeI Irmağı çevresine dağılmış olan geniş kayalarda bu mantarlar ve küçük kadın figürleri çizimlerine rastlanmıştır. Mantarı yiyen kişilerin söylediği gibi 'fly-agaric kızlar'a benzerler, her kızın başının üzerinde uçan ya da bedeninden çıkan bir mantar vardır (şekil 34).

Şekil 34: Bu petroglifler Chukotka Yarımadası'ndan, Sibirya. Sol üstteki mantar fly-agaric'tir (*Amanita muscaria*).

Bazı araştırmacılar bu mantarların suyunun Kuzey Hindistan'da yaşamış Aryanlarının kutsal içkisi soma'nın ve Yunan tanrılarına ölümsüzlük veren içkinin ana maddesi olduğunu savunur. Bronz Çağı'nda yaşamış İskandinavyalılar ve Lapland'daki göçebe Saamiler de bu mantarı şifa ve tinsel amaçlarla kullanırlardı, çünkü bu bikti algıyı farklılaştırır, berrak, titreşen ve zamansız bir dünya yaratır. Mantar yemenin başka bir etkisi de nesnelere biçim ve boyutlarını farklı algılamaktır. Lewis Carroll Alis Harikalar Diyarında adlı kitabını yazarken mantarın bu etkisini aklına getirmiş olmalı, çünkü Alis yediği mantarın köşesine bağlı olarak, şapkadan ya da saptan ısırmasına göre uzar ve kısalır.

Bu mantar Kuzey Asya'nın geniş huş, incir ve çam ormanlarında yetişir, 16. 17. ve 18. yüzyıldaki bazı rus gezginler ruhlarla iletişim kurmak için bu mantarı kullanan kabilelerle karşılaştıklarını yazarlar. Mansi, Saami ve Chucki şamanları Ölüler Ülkesi'ne gitmek için bu mantar yer, böylece hastalıklarının nedenlerini öğrenebilirler. Daha sonra etnograflar bazı şamanların mantarlarını mantarı toplayan Koryaklardan aldıklarını not tutmuşlardır. Mantarı kurutan Koryaklar onun kendi kabilelerinden ve başka kabilelerden şifacılar satarlar. Yirminci yüzyılın başlarında Sibiryalı Nenetler arasında da fly-agaric kullanımı kaydedilmiştir, ama bu kabileden yalnızca trans sırasında mantarın ruhunu görebilen şamanlar onun nerede yetiştiğini bilirlerdi. Bugün Koryak, Nenet ve Khanty şamanları mantarı kullanmaya devam eder.

1996 yılında bir mantarbilimci grubu Kamchatka Yarımadası'na bu mantarı aramak için yolculuk düzenledi. Karşılaştıkları kadın şaman mantarı kendi şifa ritüeli için toplamaktaydı. Tatiana Urkachan'ı banda aldılar ve The Song of

Mukhomor adıyla uygulamalarını kaydettiler. Bu videonun unutulmaz bir sahnesinde kırmızı-beyaz polka giysisi içinde son derece çarpıcı bir kadın sol elinde tuttuğu iki kırmızı-beyaz şapkalı mantarla tam bir uyum içindeydi. İskemlesinde yavaşça sallanarak otururken mantarlarla konuşuyor, onlara şarkı söylüyor ve dua ediyordu, onlardan seansına katılanları kutsamalarını ve iyileştirmelerini diliyordu.

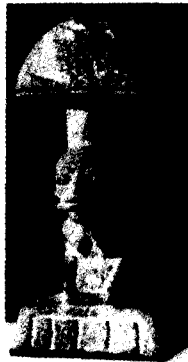
Fly-agaric Kuzey Amerika'nın huş, çam ve sedir ormanlarında da yetişir, Kuzeybatı Kanada ve ABD'nin Great Lakes bölgesinde şamanik amaçlarla kullanımı ayrıntılı olarak belgelendirilmiştir. Keewaydinoqua adında dokuz yaşında bir Ojibwe kızıdır. 1925 ve 1926 yıllarında iki yılını ünlü bir ebe ve bitki uzmanı ile geçirmiştir. Bu sürede şifa vermek amacıyla farklı şuur durumları yaratan ve yaratmayan mantarları hazırlamasını öğrenmiştir. Büyük Tıp Locası'nın ilk üç seviyesinde eğitim görmüştür, kendisinin de söylediği gibi: "Ben üç kez afsunlandım." İnisiyasyonunda bir deri bir sici-me bağlı geniş bir deniz kabuğu verilmiştir, bunu bluzunun altında boynuna takması istenmiştir. Ayrıca huş kabuğuna yapılmış resimli bir anlatımın üzerindeki fly-agaric mantarının kökeninin tarihçesi gösterilmiştir, bu mantara Ojibweler miskwedo adını verirler, Büyükanne Sedir ve Bübükbaba Huş'un manevi çocuğu olarak kabul edilir. Ojibwe şamanları o zamanlar bu mantarı halüsinojenik etkisini artıran bir tür yabancı böğürtlen suyuyla hazırlarlarmış.

Orta Amerika'da erken Klasik Dönem öncesine (İ.Ö. 1000-500) ait kadın ve erkek figürlerine Guetamala'nın tüm Pasifik kıyılarında rastlanır. Bugün bile, Oaxaca'nın Mixtec, Mazatec ve Zapotec halkı mantarları tüm gece süren şifa törenlerinde kullanmak için öğütürler, bunu antik mağara

resimlerinde görülen taş öğütme taşları ya da taş masalar üzerinde yaparlar (şekil 35).

Aztekler de bir çok farklı şuur durumları yaratan mantar türü bilir ve kullanırlar. Florentine Codex diye bilinen 16. yüzyıl çalışmalarında Aztek kâtipleri, 'samanların altında, tarlalarda ve düzlüklerde yetişen mantarlar yuvarlak, bir biçimde uzun ve ince, yuvarlak tabanlara sahiptirler. Ateş ve gut hastalığı için ilaç olarak kullanılırlar; bir iki tane yemek yeterlidir, bunları yiyen hayaller görür." Oaxacalara ait el-yazmalarında da başlarından mantarla çıkan bir çok Mixtec tanrıçası resmedilmiştir. Mixteclere ait Codex Vindobonensis, şifa veren bir tanrıça yutacakmış gibi görüldüğü iki mantarı elinde tutar (şekil 36). Bu mantarlar evli bir çift oluşturan dişi-erkek çiftler olarak alınırlar, bu cinsel birleşmenin ve psikolojik tamamlanmanın önemli bir evrensel simgesidir.

Bugün benim de şahsen keşfettiğim gibi psilocybin mantarlar şifa vermekte ve kehânet törenlerinde Meksika'daki

Şekil 35: Guatemala'da bulunmuş Klasik Dönem öncesine ait taş-tan oyma mantar beykel. Mantarın sapından çıkan ve elinde öğütme taşı tutan çıplak göğüslü bir kadını gösteriyor.

Şekil 36: Codex Vindobonensis'de yer alan Leydi One Eagle elinde erkek ve dişi bir çift mantar tutarken.

Aztek toplulukları arasında önemli bir rol oynarlar. Şamanik şifacılar ve müşterileri öğütülüp toz haline getirilmiş ya da bütün haldeki mantarları yerler, bu ilahi varlıklarıyla iletişim kurmanın, geçmişteki ve gelecekteki olayları anlamının, talihsizliklerin ve hastalıklarının nedenlerini keşfetmenin bir yoludur.

Kuzeydoğu Oaxaca'daki Mazatecler için farklı şuur durumları yaratan bu bitkiler doğrudan hastalığı iyileştirmekle bağlantılıdır. Kültürel olduğu kadar biyokimyasal bir etkileri de olduğundan isteyen mantarları yemekte serbesttir ve kendilerini iyileştirmek için bunu yaparlar. Ancak şamanlar için mantarları yemek ve vermek bir meslektir. Mazatecler mantarların 'konuştuğunu' söylerler. Onların mesajlarını şarkılar ve tekerlemeler aracılığıyla iletmekse şamanların görevidir. Bu şarkılar ve tekerlemeler şamanların ve mantar yiyen katılımcıların hayallerine bir çerçeve sağlar, bazı sesleri ve imgeleri çağırıştırır, şifa simgelerini harekete geçirir. Şamanlar görendir, kâhindir, ozandır, sanatsal dilleri hastaları için bir şifa yolu yaratır.

1960'ların ortalarında, Henry Munn adında bir Avusturalyalı Mazatec şamanlarından bir aileye damat gitmiş ve Huautla de Jimenez köyündeki mantar kullanımını kayıtlara

geçirmiştir. Anneler, babalar, teyzeler, amcalar, büyük ana-babalar ve torunlar, ne zaman fiziksel hastalıkları, zihinsel sorunları olsa, aile içi tartışmalar yaşasalar ya da çözmeleri gereken etik sorunlarla karşılaşsalar, toplanıp bir arada mantar yerlermiş. Munn'un karısı yetenekli bir karı-koca şamandan oluşan bir ekibin şarkılarını kaydederek çözümlemesine yardım etmiştir: Irene Pineda de Figueroa ve Román Estrada. Sonuçta ortaya çıkan birkaç yüz sayfalık şiirden bu danışmanların cinsiyet farklılığı açıkça anlaşılmaktadır. Irene ve Román haftada birkaç kez gece boyu süren seanslar düzenler, hem onlar hem de hastaları mantarların etkisine girerler. Bir seansta, Irene dört mantar yedikten kısa bir süre sonra, yumuşak bir şarkı söylemeye başlayarak mantardan müşterisinin hastalığının nedenini söylemesini ister:

*Arayıp sorgulayacağız şimdi
Çözüp açacağız.
Bırak yolu aramaya gidelim
Ayaklarının izleri
Tırnaklarının izleri
Sağdan sola
Bırak bakalım!*

Irene şarkı söylemeye devam ederken incelikle kendini birinci çoğul şahıs olan 'biz'e dahil etmekten, kendine üçüncü tekil şahıs 'o' ile hitap etmeye başlar.

*Afsunların ve şifanın kadını
Görüntüsü ve rubu ile yürüyen
Çarenin ve tıbbın kadını
Konuşan bir kadın
Ve her şeyi bir araya getiren
Doktor kadın
Sözlerin kadını
Sorunların bilge kadını.*

Irene oturduğu yerden kımıldamadan şamanik yolculuğuna çıkar. Bilinci hastalığının psikolojik nedenlerini arayıp onları serbest bırakarak uzamda kükrer Doğumu ve tarımsal büyümeyi vurgulayarak şifa, yumuşaklık ve iyi niyet hakkında şarkılar söyler. Sık sık tazelik, yumuşaklık ve mutluluk sözcüklerini yineler.

Román da mantar yer, ama onun şarkısı bir kişinin geleceğini belirleyen insani ve temel güçler arasındaki aracı rolünü vurgular. Kendi bağımsızlığının altına çizmek için 'ben' zamirini kullanır, sözcükleri bir şimşeğin gücüyle parlarken kendini elektriğin boşalmasıyla ifade eder. Tehlikeye meydan okur ve bir yandan onu doğanın güçleriyle müttefik olarak yenmeye söz verirken öte yandan hastalığın dıştan gelen politik ve sosyal nedenleriyle savaşır, tehlike ve korku gibi vurucu, sert sözler kullanır.

*Ben Dağ Baba'yla konuşmak için buradayım
Teblikeyle konuşan Dağ Baba.
Korku dağlarında geziniyorum
Sinir dağları.
Ben kuru ışığım.
Kuyrukluyıldız ışığı.
Ben tehlikeli ışığım.
Büyük ışığım.
Kayalık yerlerdeki şimşeğim.*

Karısı öte yandan aramaktan, soruşturmaktan, serbest bırakmaktan, bağları açmaktan, çözmekten söz eder. Irene eril bir tanrıyı ya da meteorolojik güçleri kehânetine yardıma çağırırsa dosdoğru halüsinojenik mantarlarla konuşur, hastalığın iyileştirilmesinde yardımcıları ister.

Yirminci yüzyılın ortalarında ünlü bir Mazatec şamanı

Şekil 37: Mazatec şamanı María Sabina mantarları tütümlerken.

olan María Sabina eril ve dişil uygulamaları bir araya getirebiliyordu (şekil 37). Meksika'nın kırsal kesimlerinde yoksulluk içinde büyürken kızkardeşi Ana'yla birlikte ormanda oynarlarmış. Bir gün güzel mantarlara rastlamışlar ve aç oldukları için onları çiğ çiğ yemişler. María'nın hatırladığına göre: "Kendimizi sersem hissettik, sanki sarhoş olmuştuk. Ağlamaya başladık. Sonra sersemlik hissi geçti ve büyük bir memnuniyet duyduk. Sonra da kendimizi iyi hissettik. Yaşamlarımızda yeni bir umut gibiydi."

Anneleri ne yaptıklarını keşfedince onlara bir daha asla mantarları yememelerini öğütlemiş. María Sabina annesinin bu sözüne karşı geleli yirmi yıl önceymiş. Bunu kızkardeşini iyileştirmek için yapmış. Ormandan on iki mantar toplayarak altısını kızkardeşine vermiş, altısını kendi yemiş. María okuma-yazma bilmemesine karşın hayallerinde kendisini hiç tanımadığı birinin verdiği bir kitabı okuyup şarkı söylerken görmüş. 'Bilge biri' olunca kendi şamanik kaderi

hakkında esrik bir duyguya kapılmış. Kızkardeşi iyileşince, bu haber dağ köylerine yayılmış. İnsanlar şifa bulmak için María'ya gelmeye başlamışlar.

1954 yılında, Gordon Wasson on yedi yaşında bir oğlan çocuğu için düzenlenen tüm gece süren bir seans boyunca María Sabina'yı kaydetti. Hastasına hoş, dişi bir sesle hitap ederek işe koyulur Sabina:

"İyi miyim?" diye sordu oğlan.

"Rubun iyi, senin yanındayım," diye yanıt verdi kibarca.

"Ama zor bir noktadasın."

"Sanırım öyle," oldu oğlanın yanıtı.

Bunu söylediğinde María oğlanın öleceğini zaten bilir; onun ruhunu rahatlatır. Sonra sert, erkeksi bir sesle mantarlardan kendisine yardım etmelerini ister. Üçüncü bir sesle de, kutsal mantarların kendi kişiliğinde konuşur.

Seans ilerleyip mantarların etkisi arttıkça şarkı söylemeye koyulur. Şiirsel olarak kendini mantarlara tanımlar ve hayalinde gördüklerinin tümünü listeler, en dişi sesiyle yapar açılışı:

Bekleyen kadın benim

Kebânette bulunan kadın benim

Adaletin kadını benim

Yasanın kadını benim

Güney Haçı'nın kadını benim

İlk yıldızın kadını benim

Bu yüzden göğe giderim.

Sonra daha güçlü, daha erkeksi çıkan bir sesle şöyle devam eder:

*Dava vekili kadın benim
Alışverişlerin kadını benim
Meksikalı kadın benim
Saat gibi kadın benim.
Kartala eş kadın benim.
Opossum gibi kadın
Avcı köpeği gibi kadım benim.
Kurt gibi kadın benim.
Gücümü göstereceğim!
O bir hastalık yüzünden hasta değil.
Ona çarpan kaderin bir darbesi.
Bedeni uykuya gitti.
Onunki sıradan bir hastalık değil.
Oğlumuz onu bir puma yediği için öldü.
Hayvan çiftini yedi.
Puma onu yedi!*

Mazatekler bir kişinin tinsel özünün hayvan bir eşin formunu aldığına inanırlar, bu hem olağan bir hayvandır hem de nagual adında dış bir ruh, candır. Kişi ve nagual paralel hayatlar sürerler: biri ölünce öteki de ölür.

Mantarlar María'ya bur pumanın oğlanın nagual'ını yediğini söyler, bu yüzden oğlanın kurtulamayacağını ve neticede öleceğini bilir. Mantarların uyarısını sonunda oğlan kendisi için bir umut kalmadığını anlayana kadar yineler. Öbür katılımcılar oğlanı ölüme meydan okumaya zorlasalar bile, onun rengi solar ve yere yığılır, altı hafta sonra da ölür.

PEYOTE

Peyote (Lophophora williamsii) dikenleri olmayan küçük ve yavaş büyüyen bir kaktüs olsa da, toprağa inen derin ana kökü sayesinde çok başlı, tekrar tekrar toplanabilen ürünler verir. Kuzey Orta Meksika'dan Teksas'ın güneyine kadar uzanan Chihuahua Çölü'nde yetişir, bu bölgede yaşayanların çoğu kutsal kökenine ait efsaneyi anlatır. Efsane genellikle şöyle bir şeydir:

Bir öğle sonrasında bamilе bir kadın yanındakileri kaybetmiş ve hiç yardım almadan bir kız bebek dünyaya getirmiş. Göbek kordonunu cebindeki taştan bıçakla keserek çaresiz bir şekilde bodur, dikensiz bir kaktüs çalılığının dibine yığılarak tepesinde dönüp durmaya başlayan akbaba sürüsünü seyre koyulmuş.

Korkuyla büyük, kuşların kara kanatlarının her vuruşuyla aşağı doğru süzölmelerini izliyormuş. Akbabalar onun ölmek üzere olduğunu hissetmiş olmalılar. Sonra birden kadın kendisiyle konuşan bir ses duymuş. "Yanıbaşında yetişen bitkiyi ye," di-yormuş ses, "Bu sen ve tüm halkın için yaşam ve kutsanma demek."

Bitkin kadın başını çevirmiş, görünürdeki tek bitki küçük bir kaktüsmüş. Dikenleri yokmuş ve başı iki küreye ayırmış. Bitkiye uzanmış, çekip kökünü çıkarmış ve başını yemiş.

Birden gücüne kavuşmuş. Doğrulup oturmuş ve çevresine bakmış. Neredeyse şafak sökmek üzereymiş, güneş yükselmeye başlamış. Kızını dolu memelerine doğru kaldırarak onu beslemiş. Sonra bulabildiği, taşıyabileceği kadar kaktüs toplamış, ayağa kalkmış ve yürümüş, akşam olmanan halkının yanına varmış.

Peyote öteden beri din ve tıp için kullanılır, acıyı dindir, yeni annenin memelerindeki sütün akışını artırır, enerji dayanıklılık verir, yaralar için melhemdir. Peyote aynı

zamanda farklı şuur durumları yaratan güçlü bir bitkidir de, elli beşi aşkın alkaloid barındırır (halüsinojenik kimyasallar), ama gücü mevsimden mevsime, topraktan toprağa, kümeden kümeye değişir. Acı, metalik tatlı bitki genellikle mide bulantısı ve kusma yaratır. Bu yan etkilerden kurtulmak için bitki toz halinde öğütülüp çayı yapılır ya da lavman olarak kullanılır.

Peyotenin halüsinojenik etkileri –meskalin dahil bir çok alkaloidin karışımından meydana gelen- sekiz-on saat sürer. İlk önce bildik nesnelere farklı görünür. renkler ve sesler yoğunlaşır, sanki maddi ya da tinsel her şeyin iç anlamı ortaya çıkar. Gözleri kapıp açmak yaşanan görsel deneyimi farklılaştırabilir, renkli imgeler, haleler ya da sürekli değişen bir kaleidoskop görüntüsü yaratabilir. Dört saat kadar sonra bu etkiler azalır, huzurlu bir iç gözleme dönüşür. On saat sonra, etkilerin çoğu dindiğinde çok yoğun yaşanan bedensel yorgunluk ancak uykuyla giderilebilir.

Bilim adamları peyotenin ve öbür farklı şuur durumları yaratan bitkilerin görsel etkileri üzerine araştırmalar yaptıktan sonra, ilk aşamada görünen imgelerin daha sonrakilerden bütünüyle farklı olduğunu keşfetmişler. İlk aşamadaki görüntüler gözün retinasını beyine bağlayan röral ağdan kaynaklanmaktadır. Phosphene (Yunanca phos 'ışık' ve phainein 'göstermek') olarak adlandırılan bu ışıklı, uçan imgeler göz yuvarlaklarına uygulanan basınç gibi dış uyaranlarca ya da cinsel ilişki sırasında da oluşabilir.

Laboratuvar deneylerinde insan beyninin ürettiği bir grup farklı phosphene ortaya çıkarılmıştır. Bunlar küçük, yürek gibi atan noktacıklardan, dalgalı çizgilerden, çok kenarlılardan, parlak dairelerden, sarmarlardan yıldızlara,

Şekil 38: Bu dörtgenler, çok kenarlılar, yıldızlar, çiçekler, arabesker, dalgali çizgiler ve noktacıklardan oluşan sıralar halüsinasyon gösteren maddeleri alan kimselerin en sık gözlemedikleri phospbene'lerdir.

-çiçek- ve elmas biçimli öğelere kadar değişebilirler (şekil 38). Yeşil, mavi, mor, turuncu ve sarı olabilirler, bazen meyve hevenkleri, çiçek demetleri ve tüylü yapraklar olarak yorumlanabilirler.

İkinci aşamada halüsinasyonların daha simgesel olduğu bir durum yaşanır, ölçülerle ilgili algılar farklılaşır ya da ortadan yok olur. Bu aşamada katılımcı beklenmedik ya da çoktan unutulmuş anıları hatırladığını hissedebilir, bunlar yalnızca çocukluğuna değil, dünyanın yaratılışına aittir. Şekiller ruhlarla, atalarla ve ilahi varlıklarla dolu efsanevi sahneler gibi görünür, zamanla bu imgeler de yok olur, katılımcı yumuşak bir müzik ve puf bulutlardan oluşan mutlu bir ruh hali içinde bulur kendini.

HUICOL HALKININ PEYOTE BİTKİSİNİ KULLANIŞI

Geçmişte Meksika'da yaşayan pek çok halk peyote bitkisini kehânet, coşku hali ve şifa amaçlı kullanmıştır. Bugün Jalisca ve Nayarit eyaletlerinde yaşayan -kendilerine Wixárika, yani 'şifacı', 'peygamber' derler- yirmi beş bin Huicol yerlisi peyote inançlarını, geleneklerini ve uygulamalarını devam ettiren biricik halktır. Gerçekten de Huicol dilinde hikuli adı verilen peyote bugünkü dinsel yaşamlarının büyük çoğunluğunu oluşturur.

Peyote törenleri sırasında katılımcılar istedikleri kadar taze ya da kurutulmuş 'düğme' tüketebilirler. İlk olarak ani bir üşüme hissederler; bedenleri güçlü bir titremeyle sarsılır, bunu hızlı rüzgârlar ve bir uyku hali takip eder. Bu phosphene imgelerine nearika adı verilir, bunlar öbür dünyanın aynaları, kapılarıdır, katılımcıların şifa bulup yeniden doğmak için yaratılışın rahmini, Wirikuta'yı ziyaret etmelerini sağlar.

Nearika'ların bazıları güneş, su, ateş tanrı ve tanrıçalarını temsil eder. Kadınlar bu örüntüleri ilahi varlıkların bir armağanı olarak kabul ederek onları dokumalarında ve işlerinde kaydetmeyi bir görev sayarlar. Bu kutsal mesajları aile ve toplumun diğer üyeleriyle paylaşmamak zorluklar ve hastalıklar getirir. Chico'daki State University of California'da ders veren etnograf dostum Stacey Schaefer bir sürü peyote haç yolculuğunun aktif bir katılımcı olmuştur. Peter Furst ile edit edilen 'Ruhların Keşişmesi: Peyote, Algı ve Huicol Yerlileri Arasındaki Anlamı' adlı yayınlanmış makalesinde bir Huicol kadınından şu alıntıyı yapmıştır:

Peyote Ana'ya sunularımızı bıraktığımız yerde iri bir bitki gördüm. bu bitkiden kurdelelere benzeyen ışık dilimleri çıkıyordu. Bir yanında yanık bir mum vardı. mumun da kökleri vardı. Peyote'nin durduğu yerde bir geyik vardı. Sanki sarhoş gibi davranıyordu. Sonra ağzından beyaz bir köpük gelmeye başladı, peyote öğütürken gelen köpük gibi bir şey. Ağzından geliyordu. Köpük sabun gibiydi, törensol olarak peyotenin öldürüldüğü zamanki gibi. İşte öyle çıkıyordu dışarıya. Ama geyik benimle konuştu, beni görene kadar onu iyi duymadım, sonra birbirimizin dosdoğru gözlerinin içine baktık.

Peyotenin içindeki meskalin kokular, tatlar, sesler ve başka fiziksel duyular da yaratabilir. Schaefer şöyle not etmiştir: 'Bir keresinde, sabahın erken saatlerinde bir kadının söylediği doğaçlama şarkıyla uyandım. Bir saat kadar duraklayarak şarkı söyledi. Sonra comadre'me (yakın dost, vaftiz ana anlamlarında -ç.n) bunu sorunca bana şarkıyı getirenin peyote olduğunu söyledi.' Kendi peyote deneyimini anımsayan başka bir kadın da şöyle anlatmıştır:

Rüzgâr İnsanı beni ziyarete geldi. Benimle konuştu ve bana şarkısını hatırlamam gerektiğini söyledi. Şarkıyı söylemeye başlayarak ben iyice ezberleyene kadar yineledi. Sabah tapınaktaki gruba şarkıyı söyledim. Artım sonsuza kadar benim bir parçam o.

Huicol bebeği peyote ile annesinin karnında ve sonrasında onun sütü aracılığıyla tanışır. Peyoteler arasında çocuklar çok sakindir, sık sık gülümserler ve nesne olduğunu düşündükleri şeyleri yakalamaya çalışırlar. Beş, altı yaşlarında

onlara çiğnemeleri için kutsal kaktüsün parçaları verilir. Peyote onlara kutsal mitolojiyi ve şifa törenlerini öğrenmelerinde merkez olan farklı şuur durumlarındaki içgörüyü sağlar. Genç yetişkinler olunca renkli çizimlerle, boyamalarla, boncuk işleriyle, işleme ve dokumayla peyotenin tetiklediği imgelerdeki çarpıcı renkleri, biçimleri anlatırlar.

Kadınlar ve erkekler kendi halüsinojenik düşlerini farklı biçimlerde tanımlar ve temsil ederler. Erkekler görülerini figüratif çok renkli çizimler ve boyamalarla aktarırlar. Kadınlar peyote düğmelerinin geometrik temsillerini aktarır, dokumalarında görülerindeki imgelere ilişkin incelikli ipuçları verirler. Peyote alınca erkekler şarkı söyler, keman çalar ve dans eder; kadınlar battaniyelere sarmalanmış otururlar. Gece boyunca bazı aile üyeleri için atalarından gelen mesajları şarkıyla aktarırlar. Zamanla bazı kadınların bir peyote şapkasını tutması hatta yakınında olması şifa veren bir şarkıya başlamaları için yeterlidir.

1994 yılından beri, Huicol yelileri San Luis Potosí Eyaletinde, topraklarından epeyce uzaktaki Wirikuta Ekolojik Rezervi'nde yasal olarak peyote toplayabiliyorlar ve bunu kendi topluluklarına götürebiliyorlar. Buna karşın, 1998 yılında Meksikalı yetkililer büyük miktarda peyote ele geçirerek yedi Huicol hacısını tutukladılar, aralarında iki kadın ve bir de çocuk vardı. suçları uyuşturucu trafiğiydi. Hacılar peyote bulundurmaktan hüküm giymedilerse de, rahatsız edildiler ve altmış iki saat hapiste tutuldular.

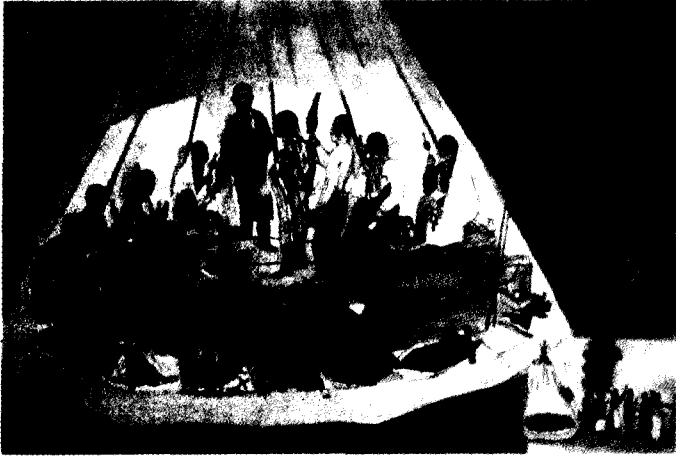
YEREL AMERİKA KİLİSESİ

Şimdi ABD olan bölgede peyote hakkında ilk kayıt 1760 Teksas tarihidir, 1890 yılında, peyote Great Plains'de Ghost Dance'in (Hayalet Dansı) bir parçası olana kadar kayıt

tutulmamıştır. Peyote tarikatının üyeleri 1918'de Oklaho-
ma'da kendilerini 'Yerel Amerika Kilisesi' olarak tanımla-
mışlardır, dini ayinleri ve nesneleri peyotedir. 'Peyote Yolu'
diye bilinen dini bir ideoloji ortaya çıkarmışlardır. Bu Gü-
ney Kanada'da hızla yayılmıştır. Şimdi bu organizasyon 'Ku-
zey Amerika Yerel Kilisesi' olarak bilinir. Peyotistler hâlâ
arada bir Uyuşturucuyu Önleme Yasası ve Kontrol Akdi -
kaktüs yasak narkotiklerden biridir- dahilinde rahatsız edil-
seler de, kilisenin yasayla korunan iki yüz elli binden fazla
etkin üyesi vardır. Bugün pek çok batı eyaletinde ırkına hiç
bakılmaksızın peyote dini herkese açıktır.

Kuzey Amerika'da peyote dininin müridleri tıpkı Meksi-
kalı Huicollar gibi kendi özel sanatlarını, müziklerini, efsa-
nelerini ve törenlerini yaratmışlardır. Törenlerinde kullan-
dıkları çingirakların ve yelpazelerin saplarında karmaşık,
çarpıcı boncuk işlemleri vardır. peyotistler ayrıca üzerinde
su kuşu desenleri olan gümüş ve boncuklu mücevherler ta-
karlar, bu da kiliseye bağlılıklarını gösterir. Kadın peyotist-
ler kemerler, küpeler, iğneler ve saç süsleri takar, bunları
peyote törenleri sırasındaki görülerini ve uçma hislerini
temsil eden boncuktan kuşlar ve gökkuşakları ile süslerler.

Peyote ritüelleri genellikle topraktan yapılma bir mihrabın
yanında, bir ateşin çevresinde gerçekleştirilir. Tüm gece sü-
ren bu törenlerde şamanlar ve hastaları kaktüs yer ve daire
biçiminde otururlar, hastalar dua eder, yaptıkları yanlışları iti-
raf eder ve sorunları hakkında konuşur. Çingiraklar ve hızla
çalınan su davulu eşliğinde peyote şarkıları söylerler. Shaw-
neeler arasında peyote dininin lideri olan Ernest Spybuck ta-
nınmış bir sanatçıdır, yapıtlarında hilal şeklinde toprak bir
mihrabın üzerinde, ateşin çevresinde oturmuş bir arada şarkı

Şekil 39: Bir çadırın içinde, bilal şeklindeki bir mibrabın çevresinde oturmuş, peyote ayinindeki kadın ve erkekleri gösteren resim. Sağ alt köşedeki küçük ekleme ertesi sabah erkenden gerçekleştirilecek son şifa ritüelini gösterir.

söyleyen ve dua eden kadın ve erkekleri gösterir (şekil 39). Kartal tüyleri sallayıp çingiraklarını çingırdatırlar.

Bazı kabileler peyote törenlerine hıristiyan simgeleri eklemiştir ve aylık kanama geçirip doğurdukları için kadınları kirli saymıştır. Bu nedenle bazı yerel Amerikan peyote grupları menapoza girene kadar kadınları aralarına almazlar ama bu genelde doğru değildir. Delaware ve Comanche de dahil başka kabilelerde her yaştaki kadınlar peyote şifa törenlerine katılabilir. Bunun nedeni pek çok kadın şamanın karşı çıkmaktansa peyote tarikatına katılmaları olabilir.

Oklahoma, Fort Sill'de 1895 baharında doğan Sanapia adında bir Comanche kadını kendi neslinin önder kadın şamanı ve iyi tanınan bir petotistti. Zor vakalarda kartal hekimliğini bir peyote töreniyle sonlandırmış. Bunu ne zaman

yapsa bir peyote önderini 'yol adamı'nı töreni açması için davet edermiş. Sonra mihraptan peyote düğmesini alır, onun elden ele geçirirken onunla konuşmuş. Peyotenin özünü avuçlarının içine çizer, güç içine girerken kontrolsüzce titremeye başlamış. Sonradan University of Central Florida'da benim çalışma arkadaşım olan evlatlık oğlu David Jones'a şöyle açıklamış: "Böyle dua ettiğim zaman... güç üzerime geliyor, aşağı iniyor ve buz gibi oluyorum, tir tir titremeye başlıyorum ve biraz sonra o gidince başlıyorum. Bazen elimin titremesinden onlara ancak dokunabiliyorum. Sanki o güç benim onları hemen oracıkta iyi etmemi istiyormuş gibi geliyor."

Sanapia kendine gelince bir parça beyaz kök alıp onu ağzında iyice çiğnedikten sonra suyunu hastasının başına ve kollarına püskürtürmüş. Sonra ağzındaki posayı çıkartır, ellerinin arasında yuvarlar ve hastanın bedenine sürermiş. Son olarak da yarım çiğnenmiş kökü hastanın ağzına koyarak onu yutmasını istermiş. Sonra onu kartal tüyleriyle yelpazeleyerek ruhlar bedenine girene kadar peyote şarkıları söylermiş. Törenin bu noktasında kalkar, tipiden çıkar ve karanlığın içinde tek başına şarkı söylermiş. Sonunda yakındaki tepenin üzerinde yanan iki incecik ışık görmüş. Çok yavaş yaklaşırlarmış tam önünde durdukları zaman, Sanapia onların ölmüş annesi ve amcası olduğunu görmüş, ikisi de ünlü kartal şamanlarıymış.

Sanapia ölü akrabalarına yapayalnız ve çaresiz olduğunu söylermiş. Onlardan başka yardım isteyebileceği kimse yokmuş. Sonra hiç kıpırdamadan durur, kartalının görünmesini beklermiş. Şöyle açıklarmış: "O kartalı gördüm... büyük... kocamandı, tüylerinin içinde çok güzel parlıyordu. Aptal olduğumu

düşünürdüm çünkü sersem bir ihtiyar kadın gibi ağlamaya başladım. Ama zihnimde bilirsin, 'Git, iyileştir onu, bunu yapabilirsin,' diyen bir ses duyardım. Sonra hastasına döner, kartal gücünü onu iyileştirmek için kullanırmış.

Arizona'nın geleneksel Diné ya da Navajo yerlileri arasında Yürüyen Gökürültüsü iyi bilinen çağdaş bir büyücü ve peyotisttir, ilk kez annesinin aracılığıyla kaktüsle tanışmış. O ilk gece, yalnızca altı yaşındayken küçük bir parça kaktüs yemiş ve tüm bedeni karıncalanmış. Dokuz yaşında ilk peyote toplantısına katılmış. Yol adamının boncuklu asası onun eline gelince, yanındaki bir yetiškine geçireceğine uzanıp eline alması herkesi şaşırtmış. O zamanlar hiçbir peyote şarkısı bilmemesine karşın hemen bir tane söylemeye başlamış. Peyote lideri gülümsemiş ve bir gün güçlü bir büyücü olacağı kehanetinde bulunmuş. Başka bir toplantıda da aynı büyücü artık alamaz hale gelene kadar ona her yarım saatte bir kaşık dolusu peyote vermiş.

Beyaz adamların söylediği gibi yükseklerde uçuyordum. Kaktüs gerçekten çalışıyordu ve bana hayaller gösteriyordu. Büyüçüye korkutucu olmaya başladığımı söyledim çünkü insanların gömülü olduğu mezarlar görmeye başlamıştım. Tabutların üzerindeki işaretleri ve içlerinde yatan insanları görüyordum. Büyüçü hastalığımın Hayalet Yolu'yla ilgili olduğunu söyledi ölmüş olanlarla ilintiliydi. Peyote afsunu beni iyileştirmeye başlayınca kendimi püfür püfür hissettim. Sanki gökte yükseklerde oturuyordum. Çevremdeki insanları hissediyordum ama yalnızca ayaklarını görüyordum. Afsun içimi tedavi ederken bu bedenimi acıttı. Yüreğimin attığını, ciğerimin hareket ettiğini hissediyordum. İç organlarım oynuyor, kendi yağımı görüyordum. Kendimi bakıkkut te olduğum gibi gördüm.

Toplantı bittikten ve büyücü uzaklaştıktan sonra afsun bir buçuk hafta daha içimde işlemeye devam etti. İnsanlar evime gelip benden yardım istediler çünkü kutsal ruhların etkisi altında olduğuma inanıyorlardı. Gidip onlara yardım ettim, o zamandan beri bana hastalar gelir.

SAN PEDRO KAKTÜSÜ

Farklı şuur durumları yaratan mantarlarda ve peyotede olan alkaloidlerin çoğu geceleri açan San Pedro Kaktüsü diye bilinen kaktüs türünde de bulunur (Trichocereus pachanoi). Kaktüsten alınan bir ısırık bir sıcaklık yayılmasına ve yiyenin kendi bedeninin elektrik alanını hissetmesine yol açar. Sesler yer değiştirir, görsel alanı yapın sönen ışık zincirleri doldurur, bir sürü geometrik şekle dönüşerek kendi çevrelerinde dönerler, modelleri cinsiyet ve kişinin duygusal yapısı kadar kültürel arka-plan da etkiler.

Bu kaktüs Ekvador, Bolivya ve Peru'da yaşayan And halkları arasında üç bin yıldan beri şamanik şifa vermekte kullanılır. Mochica kültüründen seramikler (İ.Ö. 100 - İ.S 700) hâlâ Peru'nun kuzey kıyısında düzenlenenlere benzer ritüeller gösterir. Çanaklar masaj, emme ve ameliyat yapan şamanları gösterir; ötekiler de de hayvan akrabalarına dönüşen insanlar vardır. Lambayeque geleneğinden bir vazodan İ.Ö 700 - 1475 arasında Peru'nun kuzey kıyısında ortaya çıkan elinde bir parça San Pedro kaktüsü tutan bir kadın şaman gösterir (şekil 40). Kadının dudakları bir öpücük verecek ya da bir hastalığı emip çıkartacak gibi öne doğru bükülmüştür, hürmet ve şifayı gösteren bu antik jestler bugün hâlâ Queucha ve Aymara insanların karakterize ederler.

Şekil 40: Peru'ya ait bin yıllık bir seramik vazo. Başını örtmüş kadın şaman sol elinde bir parça San Pedro Kaktüsü, sağ elinde de bir bıçak tutar. Dudakları hastalığı emip çıkartacak ya da öpücük verecekmiş gibi öne doğru büzülmüştür.

Bugün kadın şamanlar ve bitki uzmanları şifa amacıyla kaktüs toplar, kullanır ve pazarlarda satarlar.

Gece boyu süren seanslarda, Queucha'da, şamanlar ac-huma adı verilen San Pedro kaktüsü'nden yapılmış halüsinojenik çayı içerler. Tören nesnelarını bir mihrap gibi top-rağın üzerine yerleştirir, servisleri için bir ücret karşılığı aile üyeleri, yabancılar ve dostları için seans düzenlerler. Şamanik uygulamaların ana hatları erkekler ve kadınlar için aynı olsa da, şifa felsefeleri ve terapötik stratejilerindeki farklılıklar pek çok şey söyler.

Peru, Bolıvyaya ve Ekvador'daki kadın şamanlar, erkek şamanlarla birlikte erkek akrabalarında eğitilir ve inisiyasyonlarını alırlar, hastalıkları görünmeyen düşmanlarla savaşır

onları defederek aşarlar. Kadın ve erkek şamanlar iç duyguları ve fiziksel dengesizlikleri iyileştirmeye odaklanan daha dışı bir geleneğin içinde eğitim görürler. Hastanın kendi-farkındalığı, arınması, kabul etmesi ve teslim olması üzerinde dururlar.

Tanınmış bir Perulu şaman olan Eduardo Calderon güçlü bir eril ritüelin uygulayıcısıdır, mihrabının sol tarafının karanlılığı, sağ tarafının ışığı temsil ettiğini söyler. Bu ikiye bölünmüş alanda, kozmik gerilimler ve insan zıtlıklarının gerilimleri kendini gösterir. Soluna antik Peru seramikleri, taşlar, bir şişi şekerkamışı alkolü, geyik toynağı yerleştirir. Sağ tarafa camlar, deniz kabukları, azizlerin resimleri, çingıraklar, kutsal su, parfümler, bir parça San Pedro Kaktüsü, tatlı yeşil limon ve siyah tütün yerleştirilir. Orta alanın adı 'komut veren otorite', 'iyi ve kötü arasında dengedeki iğne'dir. Buraya sıra sırak şekerkamışı ve başka nesnelere çevrili, içi halüsinojenik kaktüs suyu dolu bir teneke kutu koyar. Bu nesnelere arasında ondokuzuncu yüzyıldan kalma bir atlı subayın kılıcı da vardır. Mihrabının üzerindeki nesnelere evrenin hastalıkları yapan ve onlara şifa veren güçlerini simgeler. Bu nesnelere içindeki güce baskın gelip onu manipüle edebildiğinde, metaforik olarak hastanın ıstırap çekmesinden sorumlu olan güçleri de etkiliyor demektir. Onun da söylediği gibi, "Mihrap bir kontrol panelinden başka bir şey değildir. Bu panel aracılığıyla her insanın içine sonsuz geçişin ayarı yapılabilir."

Eduardo seanslarını geyik toynağını alarak açar, bu toynak merak, sürat ve ele geçmezlik anlamlarına gelir, onu saldıran ruhları bulmak ve kovmak için kullanır. Birer birer bıçaklarını, kılıçlarını, asalarını ve hançerlerini eline alarak

tinsel düşmanları yenmek için dramatik bir tavırla hastanın başının üzerinde sallar. Sonra hastasına masaj. Yalnız değildir, aynı gelenekten başka erkek şamanlar da kılıçlar sallar, hatta bazen onları dışarıda savurur ve toprağa saplarlar. Hatta tabancalar, bronz bıçaklar ve hatta topuz başları gibi başka silahları olanlar da vardır aralarında, bunları görünmez düşmanlara karşı kullanırlar. Silahların ateşe karşı ateşle savaşmak için gerekli olduğunu söylerler. Hayatın zarar verenlere karşı sitmek bilmez savaşlar gerektirdiğini söylerler, bu rakip tutum fiziksel davranışlarında ve teröpatik felsefelerinde de ortadadır. Ritüelleri uyusma, uzlaşmadan çok çatışma ve karşı çıkma içerir. Hastalıkları iyi etmek için kendi dışlarındaki güçlerle bağlantı kurar ve onları kullanırlar.

Aynı gelenekten kadın şamanlar da erkekler gibi San Pedro Kaktüsü yiyerek alternatif gerçekliklere yolculuk yaparlar. Onlarda şifa törenlerini karmaşık mihraplarda düzenlerler. Ama mihraplarında yer alan nesnelere ve onları kullanış biçimleri bu nesnenin bir erkek ya da kadın tarafından bulunmuş olmasına göre değişir. Bir kadın iyiye karşı kötü, yaşam verene karşı yaşam alan doktrinleriyle babasının mihrabını da miras alabilir. Ama tinsel arınmasında otoriteyi tahtadan yapıma asalarlar silahlar, bıçaklar ve kılıçlar gibi başka güçlü nesnelere arasında bölüştürerek sorunun nedenini 'görmek', hastalığı 'çekip çıkarmak' ister. Hastasına ve aile üyelerine bu güçlü nesnelere dokunma, hatta hastalığı ortadan kaldırmak için onları kullanma izni verir.

Kadınların mihraplarında da silahlar olmasına karşın, şifa veren ve müşterisini ayıran askeri bir düzen içinde sıralanmamışlardır. Seans sırasında nesnelere bir arada iş görür. Hatta aynı nesnede eril ve dişil şifa gücü vardır. Bu eşleştirme

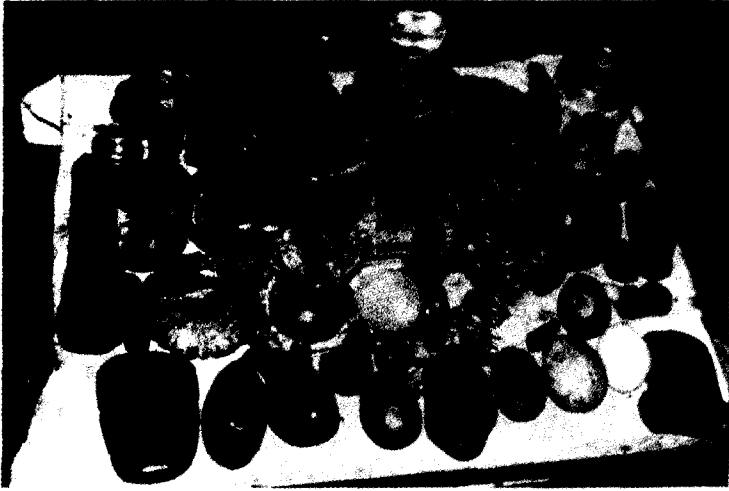

Şekil 41: Babasından miras kalan mesa yani şifa mihrabının önünde oturan Perulu kadın şaman Clorinda. Önünde duvara dayalı eski silahlar ve abşap asalar var.

seansa katılanlara kadar genişler. Kadın şifacılar grubun merkezinde, mihraplarının önünde otururlar, ve her iki yanlarına eşit sayıda kadın ve erkek dizerler. Katılımcıların sayısı tekse, bir kadın ya da erkeğin daha şifa törenini katılmasını isterler.

Bir kadın babasının mihrabını aldıktan sonra kendi şifa törenini göre değiştirip düzenleyebilir. Clorinde adında çağdaş bir şifacı beş yaşında babasının çırağı oldu, yirmi iki yaşında ölene kadar ona yardım etti (şekil 41). Sonra asaları ve silahlarıyla onun mihrabını devraldı. Ama kötü ruhlarla bu nesnelere savaşmak yerine asaları nazikçe hastasının bedenine sürterek, ona "Kendimi yükseltiyorum, tüm imrenmeleri, engelleri, önyargıları, talihsizlikleri, körlükleri bir yana bırakıyorum," diyerek kötülüğü silahlara teslim etmesini söylüyordu.

Bir kadın şaman dişil yolu izlediği zaman mihrabındaki

Şekil 42: Mama Juana Simbaña'nın şifa mihrabı. Mihrabın üzerindeki nesnelerin arasında mermerler, meme biçiminde taşlar, eski bir el baltası, bir cam sürabi kapağı ve Japon geyşa bebeği vardır.

nesneler ve mihrabın düzenlenişi farklıdır. Ekvador'daki Quito yakınlarındaki evinden şifa dağıtan tanınmış bir Quichua kadını olan şaman Mama Juana Simbaña'nın mihrabında eski el sanatı ürünleri, deniz kabukları, memeyi andıran geniş taşlar, camdan bir haç ve camdan korumasının içindi Japon geyşa bebeği vardır (şekil 42). Kadınların hastalıklarını iyileştirirken tüm bu nesneleri kullanır ama geyşa bebeğini fahişelerin duygusal sorunlarını ve cinsel ilişkiyle bulaşan hastalıklarını tedavi etmeye ayırır.

Mama Juana şifa törenine başlamadan önce San Pedro Kaktüsü'nden yapılmış çayını içer, meme biçimli taşlarına şarkı söyler, üzerlerine tütün dumanı üfler, çiçek suları, anason likörü ve şeker kamışı alkolü püskürtür. Tanı ve şifa için silahlardan çok mum kullanır. Elinde mumlarla dua eder, onları hastanın bedenine sürter ve fitili yakar. Mum

Şekil 43: Mama Juana Ekvador'daki evinde hastalığını emerek bir kadını iyileştiriyor.

206

ateşine bakarak hastasının eşini görür. Bir süre sonra o insanın fiziksel ve insanlarla ilgili sorunları hakkında öğrendiklerini söyler. Bu aşamada hastanın bedenindeki zehirleri emer (şekil 43), hastanın üzerine çiçek suları, anason likörü ve şeker kamışı alkolü karışımı püskürterek seansı sonlandırır.

Dişil yoldaki şamanları birbirine bağlayan kadınların şefkatli şifacılar ve analar olduğuna ilişkin güçlü inançtır. Farklı şuur durumları yaratan bitkileri yalnızca başkaları üzerinde ve başkaları için kullanmazlar. Bu yakın şifacı-hasta-bitki ilişkisinde yer alan interaktif bir süreçtir. Temelleri kahramanca ve bireysel değil, tinsel ve başkalarıyla ilişkilidir. Bu gelenekteki kadınlar hem hastaları hem de kendileri açısından yaşam veren ve yaşamı zenginleştiren bağlar kurarlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Dişil Döngü: Ay Hali, Doğum ve Yaratım

ON İKİ

Ay Işığında Kelebekler

KAN TILSIMI

209

Aylık kanama ve doğum kanının karanlık sıvıları arasında tinsel enerjinin pek çok formunun yaşam özü bulunur. Çok yoğun ve gizemli olan bu güç her kadına dokunarak onu muhteşem şamanik geleneğe bağlar. Bu enerjiyi -ve onu çevreleyen geniş efsane ve simge ağını anlamak- aşkın rollerinde kadınları daha iyi anlamamıza olanak verecektir.

Kadınlık hormonları kadınların şamanik becerilerinde önemli bir rol oynar. Adet döneminden hemen önce ve kanamalar sırasında, kadınlar şifa ve kehânet yeteneklerinin doruğunda olurlar. Ruh hallerindeki dalgalanmalar artan duyarlılıklar -ki buna Batı'da 'regli öncesi sendromu' (premenstruel syndrome PMS) adı verilerek bir hastalık gibi

muamele edilir- kadın biyolojisi tarafından mümkün kılınan daha üst bir bilinç düzeyinin göstergeleridir. Trans haline açıklık ve esriklik dışında bir başka avantaj daha vardır: Bir kadının bedeninde östrojen seviyesinin artmasıyla ana nöron taşıyıcıların seviyesi de artar, bu da zorlu tüm gece süren seanslar için gerekli adrenalini sağlar. Kadın şamanlar her ay enerjilerinin böyle yenildiğinin farkındadırlar. Moğol şaman Bayar Odun bana son yaptığı seansın adet dönemi başladığı için özellikle güçlü olduğunu söylemişti. Gülerek gözlerini kıpmış ve kulağıma, "Kanamamız başladığı zaman biz kadınlar törenlerde liderliği ele alırız. Sanırım davul çalarken fark etmişsinizdir, rüzgâr atım kanla doldu. Son derece güçlü davul çaldım, erkekler öylece oturup gücüme hayran kaldılar," demişti.

DIŞIL YAŞAM GÜCÜ OLARAK ÇİÇEKLER

Dişil kanın pozitif enerjileri çiçek imgeleriyle oluşturulan güçlü bir görsel ve edebi sembolizmle kutlanır ve ayın döndürleriyle ilintilendirilir. Dişi kan pek çok yerde 'rahmin çiçeği' olarak onurlandırılır. Botanik dünyasında çiçeklerin amacı meyva yapmak ve kendi türlerinde başka çiçekler meydana getirmektir. Benzerlikten yola çıkarsak, nasıl ki çiçeklerde geleceğin meyveleri vardır, rahmin kanında da gelecek nesillerin özü vardır. İncil'de adet dönemi 'rahmin meyvesinden önceki çiçek' olarak adlandırılır (Leviticus 15: 24). Bir kız ilk kez adet gördüğü zaman 'çiçeğin doğduğu' söylenir. Fransızca'da les fleurs (çiçekler) bir genç kızın ilk aylık kanamasının adıdır.

Batı Afrika'daki Fildişi Sahilleri'nde, ihtiyar bir Beng, University of Illinois'ten çalışma arkadaşım antropolog

Alma Gottlieb'e benzer bir açıklamada bulunmuş; kadının kanının çok önemli olduğunu çünkü içinde can olduğunu söylemiş. "Bir ağaç gibi çalışır. Meyveden önce çiçek açmalıdır. Adet dönemi çiçek gibidir. Meyveden -bebek- önce görülmesi gerekir." Belize ve Guatemala'daki Mayalar arasında kendi yaptığım çalışmalarda çiçek anlamına gelen sözcüğün plasenta için bir metafor olduğunu keşfettim.

Hindistan'da kırmızı lotus kadınların üreme organlarını temsil eder. Kabileler arasında ergenlik çağına erişen bir genç kızın doğurganlığını onu hindistan cevizi çiçeği olarak tanımlayan şarkılarla kutlamak geleneği hâlâ sürmektedir. Adet dönemi sırasında ne zaman enerjisinin hızlandığını hissetse, kanı şarapla karıştırılır ve özel bir ritüel içkisi olarak geniş ailesinin kadın üyelerince içilir. Bengal Körfezi'ndeki Andaman Adalarında genç kadınlar ilk kanamalarından sonra bir çiçek adı alırlar. Bu aşamaya vardıklarında 'tomurcuklandıkları' söylenir. Hamile kaldıkları zaman bedenleri artık 'olgun bir meyvedir,' artık 'tam bir kadındır.'

Şekil 44: Azteklerin ay ve aşk tanrıçası Xochiquetzal. Bu illüstrasyon Codex Vaticanus B'den alınmadır. Adet kanaması bacaklarının arasından çıkan tek bir çiçekle temsil edilir.

Çiçek simgeselliği Meksika'da efsanelere konu olmuştur. Renkli antik Aztek elyazmasında Xochiquetzal'in ya da Quetzal Feather'in üreme organları uzun saplı tek bir çiçek biçiminde resmedilir (şekil 44). Aztek mitolojisine göre, bu ay ve aşk tanrıçası Quetzacoatl'in (Quetzal-Feathered Serpent) menisinden doğan bir yarasa cinsel organını ısırınca ilk kez adet görmüştür. Hoş kokulu çiçekler kanamış ve bunu yaparak dünyaya cinsel haz getirmiştir.

Orta Meksika'da çiçekler dışı yaşam gücünün ve cinsel aşk, sanat, müzik, iğ eğirme, dokuma, iş işleme, gümüş işçiliği, yontuculuk, şarkı söyleme ve dans etme gibi duyuşal hazların simgeleri olarak kalmıştır. Bölgenin çağdaş masallarında ayın içinde yaşayan kırmızı bir sirenin aylık kanamaya neden olduğu anlatılır. Nahuatl dilinde (Azteklerin konuştuğu dil) rahim 'çiçek saksısı' anlamına gelir. Baş ebeve de bu ad verilir.

Huicoller bir tanrıçaya inanır. Bereket Nine, kanlı iç çamaşırlarından yaptığı çiçekleri kutsal peyote kaktüslerinin yaşadığı çöldeki bir su kaynağının yakınlarına atar. Bu kaktüslerden kızları olan çocuk doğurma tanrıçası yaratılır. Her yıl aileler kızın evine hacca gider, burası kaynağın sonunda bir türbedir. Şarkı söyler, dans eder, doğurganlık duaları eder; boncuklu kapları, haç biçiminde tahta parçalarını, bambu ve pamuktan ördükleri hasırları armağanlar olarak bırakırlar.

Doğum kanalını simgeleyen sulak yerlerle ilintilendirilen aynı çiçek simgeselliği Asya'da da görülür. Çin'in güney eyaletlerinden Guangdong ve Fujian'da her kadının dişiliğini temsil eden bir çiçeği vardır. Çocuklarından her birinin cennet gibi bir bahçede çiçek saksısı bulunur. Doğmak için

ceninin 'yüz çiçekli bir köprüyü' geçmesi gerekir. Bu gök ve yerle bağlantılı olan dönüşüm ve reinkarnasyon mekânıdır. Bu zorlu geçiş sırasında Su Kıyısının Leydisi olarak bilinen çiçeklere ait ilahi bir varlık hem anneyi hem de karındaki bebeği korur. Kore'de ilk şaman tomurcuklar içindeki lotus çiçeklerinin olduğu bir dağ köyüne bakan bir kadındır. Çiçekler ölümü aşip yeniden canlanabildikleri için duysal dünyadan bir ırmakla ayrılan hayali bir dünya yarattıkları düşünülür.

Pek çok kültürden sanatçılar çiçekleri şarkılarında, şiir ve resimlerinde sihirli ve cinsel simgeler olarak kullanırlar. Klitoris ve yarım açmış bir çiçek arasındaki görsel ilişki örneğin, biraz da çiçek yaprakları üreme merkezindeki dişi organı (pistil) ve erkeklik uzvunu gizlediği için sık sık kullanılan bir motiftir. Georgia O'Keeffe'nin çiçekleri, o 'kadın sanatçı' olarak damgalanmak istemediği için bu savı kullanmamış olsa da, kadın bedenini temsil eder. Sanatçı biyografi yazarına "Tüm becerimi kullanarak tümünden kadın, tümünden ben olan bir resim yapmaya çabalıyorum," diyerek bu bağlantıyı ortaya koymuştur zaten. Sanatçı Suzanne Santoro imgelerinin anlamları konusunda daha açık davranan bir sanatçıdır. Çiçek ve klitoris resimleri hakkında soru sorulduğunda, bunu mahsus yaptığını 'kadın cinsel organlarının yapısını anlamak için çiçeği klitorisine yanına koyduğunu' söylemiştir.

ZAMANIN AKIŞINA GİRMEK

Ayın farklı dördünleri her zaman zamanın akışını belirlemek için kullanılmıştır. Her ay hilal olur, dolunay, sonra ay küçülür ve 'yeni ay' olarak tekrar doğmadan önce üç gün gözden kaybolur. Böylelikle ayın gözden yitmesi hiçbir

zaman final değildir ve döngüsü onu yaşamın ritmine bağlar: hamilelik, doğum, ölüm, yeniden doğum. Kültürler boyunca ay yenilenmeyi, ölümsüzlüğü ve sonsuzluğu simgelemiştir. Ayrıca hem dolunay olması hem de ortadan yok olması okyanuslardaki gel-gitleri ve adet dönemini etkiler. Yunanca'da 'ay' anlamına gelen mene sözcüğünün anlamı 'zamanın ölçülmesi'dir. Bu aynı zamanda menstruate, yani adet dönemi sözcüğünün de köküdür.

Bir öküz boynuzu biçimindeki hilal Fransa'nın Dordogne bölgesindeki geç dönem Yontma Taş Devri kaya koruklarının duvarlarına oyulmuştur. Kireçtaşının üzerinde sallanan göğüsleri ve hamile karnıyla bir kadın vardır. Sol elinde boynuzu tutar, üzerinde on üç çentik vardır. Araştırmacılar bu işaretlerle kadının adet döngüleriyle on üç aylık yıl döngüsünün ilintilendirildiğine ve ilk takvimin böyle yaratıldığına inanmaktadır.

Yaklaşık üç bin yıl önce, Hint, Çin ve Maya kadınları ayı gözleyerek bugün bile kullanılan takvimleri oluşturdular. Hindistan'da yirmi sekiz günlük ay takvimi iki tane on dört günlük döneme ayrılır, ayın karanlık ve parlak yüzü. Bu işaretlerin hepsi birden ay ve adet döngüsünü oluşturur, dolunay hamileliğin evrensel simgesidir. Çin evrensel sisteminde dolunay yin ve yangın birleşmesidir, doğanın karanlığı, durağanlığı ve dişiliği yıldız sistemlerinin ve öbür göksel cisimlerin hareketleriyle bileşir. Kadınların hamile kalacağı dönem 'dördünler' diye bilinen, ayın geçip gittiği yirmi sekiz günlük bir sürece dikkatle işlenir.

Orta Amerika'da ebeler bir kadının adet görmedikten yaklaşık iki yüz altmış gün sonra bebeğini doğurduğunu keşfetmişlerdir. Zamanın geçişini izlemek için kadının adet

Şekil 45: Ay tanrıçası klasik Maya dönemi çömleğinin üzerinde hilal biçimindeki ayın kucağında resmedilmiş. Tanrıçanın kucağında doğurganlık simgesi olan tavşan var.

görmediğini ilk fark ettiği döneme yakın olan dolunayı işaretlerler. Ardından yaklaşık doğum gününü belirlemek için dokuz dolunay sayarlar. Bu tüm Maya takvimlerinin temeli olan bir ay takvimi yaratmalarını sağlamıştır ve bugün bile ebeler tarafından kullanılır.

Çin ve Maya mitolojilerinde ay aşık bir tanrıça olarak resmedilir. Bir antik Çin efsanesine göre ay tanrıçası aylık kanamalarını kıskanan kocasıyla tartışır. Koca karısını bu 'ölümsüzlük iksiri'ni kendisine saklamakla suçlar. Kadın bu suçlamaya öylesine sinirlenir ki, kocasını ebediyen terk ederek yaşamak için ayın evine gider. Bunu yapınca da yıllık dolunay hasadı festivaline erkeklerin katılmasını yasaklar. Hem Çin hem de Maya ay tanrıçalarının tavşanlar kadar sık cinsel birleştiği söylenir; onların doğurganlığı bitki

dünyasını yakından etkiler, tohumlar tomurcuklanır, bitkiler çiçeklenir. Kolomb öncesinde Maya ay tanrıçası çömleklere hilal üzerinde oturan genç bir kadın olarak resmedilir (şekil 45), kucağında iri bir tavşan tutar. Dolunayın yüzeyinde görülebilen şekilleri tavşanın yansıttığı söylenir.

EŞ ZAMANLI ADET DÖNEMİ VE İNZİVA

Bilimsel araştırmalar küçük topluluklarda bir arada yaşayan kadınların adet dönemlerinin eşzamanlı olmaya eğilim gösterdiğini ortaya çıkarmıştır. Bunun bir nedeni herkesin birbirinin kanama zamanını bilmesi, bir nedeni de aynı biçimde gece ışığı almalarıdır (başka bir ışık kaynağı olmadığı takdirde geceleri yumurtlamayı dolunay tetikler).

Avusturalya'da Yolgnu kabilesinde genç kızların ilk adeti o kadar yararlı ve güçlü görülür ki, daha yaşlı kadınlar karnın bir kısmını onun ergenliğe erişini kutlama törenlerinde kullanmak için saklar. Kız bir yetişkin olana kadar, gelişimini güçlendirmek için, sonraki adet dönemlerinde bu kanla omuzlarını ovarlar. Kadınlar bu uygulama için her dolunayda adet dönemi kamplarında bir araya gelirler. Adet görmeyen ama hamile ya da menapozda olmayan kadınlara ilk kanamaya ilişkin öyküler anlatılarak adet görmeleri sağlanmaya çalışır. Bu öyküler ellere geçirilen iplerle resimlendirilir.

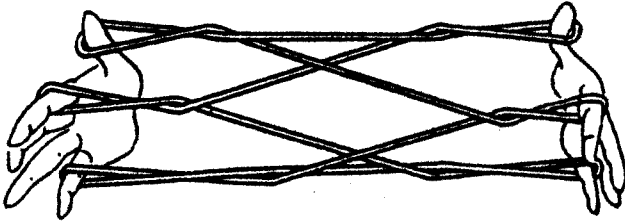
Uzun süre önce Djanggawul kardeşler diye bilinen iki kız varmış. Bir öğle sonrasında erkek kardeşleriyle birlikte uzun bir yola çıkmışlar. Geçtikleri yerlerde topraktan su kaynakları fişkurır, yapraklar ve kuşlarla dolu ağaçlar dört bir yanı kaplamış.

Yorulunca yere oturmuşlar. Kalktuklarında filelerini yerde bırakmışlar ve erkek kardeşleri onları çalmış. Filelerini yitirdikleri balde onların gücünün bâlâ kendilerinde olduğunu fark etmişler çünkü rahimleri varmış.

Bacaklarını açarak yeniden yere oturmuşlar. Birbirlerine baskarken adetleri başlamış. Sonra herbiri ötekinin adet kanından bir halka yaparak boynunun çevresine sarmış. Böylelikle ilk ip figürler yaratılmış olmuştur.

Bu toplantılarda yapılan sevilen figürlerden biri 'üç kadının kanı'dır (şekil 46). Bu tasarımda, iki elin başparmağı, işaret parmağı ve küçük parmağına geçirilmiş üç parça halinde, aralarında örülmüş bir ip ayın aynı döneminde adet gören genç kadınlar arasındaki yakın bağı temsil eder. Polinezya'da kadınlar ayda bir kere bir kadının evinde toplanarak konuşur ve deneyimlerini paylaşırlar. Hawaii kadınları da bu dönemde hale pe'a, yani adet evlerine çekilirler. Ağaç kabuklarından sedirler örerken, bilgilerini paylaşırlar. Kocaları ve oğulları yemeklerini hazırlayıp getirir. Pasifik Okyanusu'nda, Ulithi'de Mogmog Adası'nda da pek çok kadın adet dönemi sırasında geniş bir evde toplanır. Küçük çocuklarını da yanlarında getirir, zamanlarını dokuyarak ve konuşarak geçirirler.

Şekil 46: Yolngu ip figürleri. 'Üç kadının kanı', her ay yerli Avustralya kadınlarının adet dönemleri toplanmalarında yaratıktıkları ipten figür.

ERGENLİK RİTÜELLERİ

Genç kadınlar için düzenlenen ergenlik ritüelleri, yeni eriştikleri erişkinliğin güçlerini önce içe dönük meditasyon aracılığıyla, sonra da sevinçli bir toplu ritüelle deneyimlemelerini sağlar. Adet dönemi cinselliklerini keşfetmeleri için de önemli bir kapı açar. Bir Diné kadını için akıttığı kan chooyin ya da 'kutsal güç'tür, onun üretken enerjisini ortaya çıkarır. Bir kadın bitki uzmanı bana "İlk adet kanı yaşamın kanıdır. Bu nedenle kinaalda ya da 'ilk adet' adında özel bir tören yapılır," dedi. Kızın ailesi, kızlarına tören boyunca rehberlik yapması için kadınlığın ideal durumu yaşayan -sağlıklı, arzulu, gelenekleri bilen- bir kadın arar.

İlk günün sabahı genç kadın Örumcek Kadın ya da Değişen Kadın diye adlandırılan tannçanın kılığına girer, bu iş egirerek evreni yaratan ve tamir eden tanrıçadır. Kız koyu kırmızı kadife bir bluz, saten etek, kırmızı siyar yünlerden örülme bir kuşak, geyik derisinden konçları olan mokasenler giyer, uzun turkuvaz küpeler takar, kemeri gümüş, kolyeleri yine turkuvaz, bilezik ve yüzükleri gümüştür. Aile üyeleri ve yakın arkadaşları ona kendi mücevherlerini verirler ki onun ergenliğe erme ritüeliyle canlansınlar ve kutsansınlar.

Kız tam anlamıyla giyindikten sonra yüzünü doğuya dönerek diz çöker; saçları yuca kökünden yapılma sabunla yıkanıp, ottan yapılma bir fırçayla taranır. Ensesinde, dağ aslanı derisinden yapılma özel bir kurdeleyle toplanır. Sonra kız odanın ortasında durur, akrabaları çevresine battaniyeler ve başka dokumalar yayarlar. Kız üzerlerine uzanır ve masaj yapılır. Birinin açıkladığı gibi, "Kinaalda olunca çocukluğuna geri dönersin. Bedenin yumuşar, yeni doğmuş bir bebek gibi olduğun düşünülür. Sen de kendini öyle

hissedersin. Bedenin, organlarında ve gövdende güç ve dayanıklılık yaratmak için kalıba girer."

Genç kızıdan sorumlu olan kadın ona düz, yumuşak nesnelere masaj yapar. Eğer kızın harika bir dokumacı olmasını istiyorsa, iğ eğirme tirizini kullanır. İyi bir akademisyen olması isteniyorsa, bir ders kitabı kullanır. Genç kadının ayakları ve bacaklarından başlayarak, başına doğru yukarı çıkar, masaj yaptıkça olumlu özellikleri çağırır. Örneğin ayaklarına masaj yaparken, "Bir geyik kadar hızlı ve zarif olsun," der. Bacaklarına masaj yaparken "Kuvvet sahibi olsun," dokumacılıkta uzmanlaşmasını istiyorsa, ellerine ve kollarına masaj yaparken, "İyi bir dokumacı olsun," der. Bu noktada genç kadın ayağa kalkar ve odanın ortasına gelir, orada tüm çocuklar sıraya girmişlerdir. Örümcek Kadın kılığında onlara yaklaşır. Avuç içleriyle başlarının iki yanını tutarak uzun boylu olmaları için yukarı doğru çeker. Bir anenin belirttiği ibi, "Bu bir şifa töreni gibidir. Kinaalda ile çocuklara şifa verir, katılanlar kutsanır."

Daha kuzeyde, Lakota'da bir genç kızın ilk adeti farklı biçimde belirtilir. Kız annesiyle birlikte görüler aramak için bir kulübeye kapanır. Orada başka kadınlar da onlara katılır, kıza, altına su kamışları yerleştirilmiş yumuşak güderilerle akıntısını nasıl saracağını öğretirler. Sonra bu kutsal güderileri doğurganlık ve konukseverlik simgesi olan bir erik ağacına asarlar. Bu yapılırken genç kız Bizon Derisinden Barış Çubuğu'nu Lakota halkına getiren Beyaz Buffalo Kadın'a sessizce dua eder. Kız ailesinin yanına geri döndüğü zaman Beyaz Buffalo Kadın'ın öyküsünün yeniden anlatıldığı geniş bir törene katılır.

Uzun zaman önce, Beyaz Bufalo Kadın, güzel bir kadın suretinde iki genç avcıya görünmüş. Bufalo derisinden bir elbise gibi tüm bedenini örten uzun saçları dışında üzerinde bir şey yokmuş. Bu adamlardan biri onunla sevişmeyi düşünmüş, o da adamın düşüncelerini okuduğu için ona cesaret vermiş.

Sarıldıkları zaman çevrelerini beyaz bir duman sarmış. Duman ortadan kalktıktan sonra adamdan geriye kalan yalnızca iskeletiymiş.

Kadın ikinci adama konaklama alanına dönüp yaşlılara kısasüre sonra öğle güneşinin altında dört duman bulutu göreceklerini söylemesini istemiş. Bu işareti görünce onun gelip katılacağı bir şenlik düzenlemeliymişler.

Kadın söylediği gibi ortaya çıktığında, kabilenin reisine bir pipozatarak bunun törensel kullanımını öğretmiş. Sonra bir şamana kömürlerin üzerine tatlı otlar sermeyi öğretmiş. Bu otlar sarımal biçiminde bu duman çıkarmış, kadın dumanın içine girerken dört kez şekil değiştirmiş. İlkinde siyah, ikincisinde kahverengi, üçüncüsünde kırmızı, dördüncüsünde de beyaz dişi bir bufalo olarak tepelerin üzerinde uzaklaşmış.

Ergenlik ritüellerinde bir Lakota kızı büyük kadın şaman Beyaz Bufalo Kadın'ın rolünü yapar. Böylelikle halkına wakan adında gizemli ve kutsal güç dağıtır. Doğurgan yıllarının kalanında, her ay birkaç gün kadınlar kulübesine çekilerek kulübedeki öbür kadınlarla birlikte hayali yolculuklara çıkar.

Ojibweler ve komşuları Menomineeler arasında bir genç kız ilk kez adet gördüğünde, annesinin ormanda onun için yaptığı küçük bir kulübede günlerce oruç tutar. Bu zaman süresince wemukowa 'ayı olan' adını alır. Küçük bir bakışı ya da dokunuşu çilek hasadını (ayılardan en sevdiği yiyecek) mahvedebilir, yetişkinleri felç eder, çocuklara ölüm getirir. Ayrıca hiçbir eğitimi olmasa bile şifa gücü vardır. Bir yerli bunu şöyle açıkladı:

Gençken, ellerimde bir sürü siğil vardı. Neredeyse her yanıma siğille kaplıydı. Kabilemden bir kadın, köyden biraz uzakta bir bakan ishkodawe (adet kulübesi) inşa etmiş olan bir genç kıza gitmemi istedi.

Kulübeye yandan, çok dikkatlice yaklaşmamı söyledi. Kulübeye güvenle yaklaşırsam, ellerimi önümden kavuşturup "Ellerimi iyileştirmem için sana geldim," demeliymişim.

Kulübeye yaklaştım, ellerimi kavuşturdum ve bu sözleri söyledim. Kız tükürüğüyle parmaklarını ıslatarak siğillerime sürdü. O bunu yaptıktan sonra köye geri döndüm. Beş gün içinde siğillerimin hepsi ortadan kaybolmuştu.

Yirminci yüzyılın ilk yıllarında Britanya Kolombiyası'nda Haidalar ciddi anlamda acı çekenleri ilk adetini gören bir kız bulup ağrıyan yerine masaj yapmaya gönderirlerdi. Kız daha sonraki adetleri sırasında da adamı böyle tedavi edebilirse, yaşlı bir kadın tarafımdan şaman olarak eğitilip inisiyasyonunu alırdı.

Adet kanının şifa gücü olduğu inancı dünyada yaygındır. Alaska'da Koyutonlar arasında adet ve doğum sıvıları şifalı bitkilerle karıştırılarak çocuklar için koruyucu uğurlar yapılır. Tibet'te genç kadınların adet kanamaları tanrıça Tara'ya sunulur ve tüm topluluk için güçlü bir ilaç olarak kullanılır. Java'nın Endonezya adasında genç bir kızın ilk adet kanaması sırasında giydiği sarong hiç yıkanmaz ve yeniden giyilmez, uğur olarak saklanır. Daha sonra çocuklarının biri hastalanırsa, onu bu kumaşa sarar. Çocuk iyileşirse, kadının şifa yeteneği ortaya çıkar ve bir şaman olarak eğitilir.

Orijin efsanelerinden bazılarında göre, bir kadın kutsal dişil kanı dökerek evrene varlık kazandırır. Bu tür tanrıçalar

genellikle kırmızı renkle ilişkilendirilir, bu renk adet ve doğum kanlarını simgeler, bu onların gizemli, tehlikeli ve yaratıcı güçleridir. Avustralyalı Aborijinlerin Ankota türbesi, toprağın dışı üreme organıdır. Tapınmaya gelen kadınlar önlerinde dev bir mağara gibi açılan yeraltı yolunun kıyısında durarak kendilerini görürler. Kendilerini kan, ateşin kalbi gibi kırmızı görürler.

Tibet Budizminde Yeshey Tsogyel ya da Büyük Saadet Kraliçesi diye bilinen kadın şaman da parlak kırmızı resmedilir. Şifa gücü doğrudan 'saadet alevi' ile ilintilidir; cinsel organı ve rahmi. Güney Hindistan'da şamanik savaşçı tanrıça Bhagavati de parlak kırmızıdır; dişil ateşin ve cinsel enerjinin temsilidir, kırmızı hibiscus simgesidir.

Amazon Havzası'nın Barasana kabilesinde hepimizin ilk ninesinin kadın şaman Romi Kumu olduğuna inanılır, her ay yüzünü kırmızıya boyayarak gücünü tekrardan onaylar. Ama ilk önce ince bir deri tabakasıyla birlikte eski boyayı çıkartır, bunun anlamı adet görmesidir. Surinam'daki Trio yerlileri gibi Barasana şamanları da ergenlik sonrası ya da menapoz öncesi kadınlar ya da penislerinden kan akıtarak erkek ergenlik törenini gerçekleştirmiş erkeklerdir. Bu kadının adet kanının aynışı olduğu söylenir. Burada ve pek çok Güney Amerikalı yerli kabilesinde erkek şamanların ve adet gören kadınların otoriteleri ve doğurganlıkları açısından eşit derecede güçlü oldukları söylenir.

KAN VE ŞAMANİK İNİSİYASYON

Şamanizmin ayırt edici bir dişil geleneğe sahip olduğu her yerde hem davalar hem şifa vermek genellikle bir genç kadının inisiyasyonunu içeren ergenlik ritüelleriyle bağlantılıdır.

Şekil 47: Fanny Flounder ünlü ve varlıklı bir Yurok kadınıdır. Çenesindeki dövmele yaş geldiğinde ergenlik ritüelinden geçtiğini gösterir.

Yirminci yüzyılın başlarında, Yurok mirasına sahip zengin bir Kuzey Kaliforniyalı kadın olan Lucy Thompson kendi halkının öyküsünü anlatan bir kitap yayınlarak şamanizmin yalnızca anneden geçtiğini belirtmiştir. Güçlü şamanik potansiyeli olan genç kadınlar ilk adetlerinden kısa süre sonra çırak olarak seçilir, anneleri ve öbür kadın akrabalarıyla birlikte eğitim görürler. İki yıla on yıl arasında değişen bir süre zarfında kutsal yerleri ziyaret eder, Klamath Irmağı'nda kano yapar, hayaller görene kadar oruç tutarlar. Bir insan ya da hayvan hayaleti bedenlerinin içine incelikli enerjinin dışı vurumu olan bir belirti koyar; bu 'acı' diye adlandırılan ciğer renkli, kanlı bir kütle biçiminde görselleştirilir.

Daha sonra, inisiyasyon ritüelleri sırasında, genç kadın on gün süresince Klamath dağlarına giderek ırmakta yıkanır ve kutsal bir havuzcukta hayaller arar. İlk gün yürür, meditasyon yapar ve yıkanır. Ertesi gün ırmağa iki kez gider, iki

kez yıkanır ve iki kez meditasyon yapar. Böylece onuncu ve sonuncu günü tamamlar. Sonunda gece yarısı yıkanır, havuzcuğun ortasında, suyun ve dolunayın güçlerinin arasında durur. Gök Kadın'a yüksek sesle dua eder, ondan uzun yaşam, güç, zenginlik ve özel beceriler ister. Sonra suyun dibine dalarak deneyimini belgeleyen bir kabuklu çıkartır. Geri dönünce bu uğuru öğretmenine vererek, on günlük deneyimine ilişkin düşüncelerini, hislerini, duygularını, imgeleri ve düşlerini paylaşır.

19. yüzyılın sonlarına doğru, ninesinin, annesinin ve kız kardeşlerinin adımlarını izlemek isteyen Yurok kabilesinden ünlü sepet örücü Fanny Flounder bu tür bir şamanik inisiasyon almıştır (şekil 47). Aradan yıllar geçip de başarılı bir şifacı olduktan sonra, gençliğinde yaptığı şamanik araştırmalarını Yurok kabilesinden komşusu Robert Spott'a aktarmıştır.

Yazları evimin yakınındaki bir tepeye yürüyerek okyanusa bakardım. Orada bir hayal görmek umuduyla saatlerce dans ederdim. Yaz sonu bir öğle sonrasında dans ederken bilincimi yitirdim. Uyurken göğün yükseldiğini gördüm, kenarlarından kan damlıyordu, tıpkı eriyen buzlar gibi, damlalar okyanusa düştükçe tıss tıss diye ses çıkarıyorlardı.

Sonra eski zaman kadınları gibi akçaağaç kabuklarından yapılma giysisiyle bir kadın gördüm, saçlarını bir doktor gibi toplamıştı. Giderek yükselen göğün kıyasına uzanarak kan sarkıtlarından birini kopardı, bana uzatarak "Al" dedi ve ağızıma koydu. Buz gibi soğuktu, başka bir şey bilmiyorum.

Kendime geldiğimde kırılan dalgaların arasındaydım, çevremde beni tutmaya çalışan birçok adam vardı. beni dans etmeye bubar evine götürdüler ama yapamadım. Sanki kemikleri yokmuş gibi ayaklarım kıvrılıverdi. Bunun üzerine beni sırtlarında

taşıyarak benimle birlikte dans ettiler...

Sonunda, bubar evinde beş gün dans ettikten sonra dinleniyordum ki, deli gibi yengeç eti yemek istedim. Kabilenin kadınlarından biri (bir şaman) sabile gidip bir kabuklu buldu ve getirip küllerin arasında pişirdi, ama daba ilk ısırtımda midem bulandı.

Yaşlı kadın "Çıkar" diyerek çenemin altına bir sepet tuttu. Kanlı kusmuğu görünce "Şabin," diye bağırdım.

Fanny beş parça 'acı'ya ulaşarak güçlü bir bitki uzmanı, nesnelere yalnızca düşünceleriyle yerinden oynatabilen bir doktor oldu. Bu şamanik güçlerin bileşimi onu yirminci yüzyılın başlarında Kuzey California'nın en güçlü şamanlarından biri haline getirdi.

Öbür Yurok şamanları da aynı şekilde sulu, kanlı şamanik güçleri atalarından ve koruyucu ruhlardan aldıklarını görürler. Merip Okegei adında bir başka kadın bilinmeyen bir atasından geyik eti aldıktan sonra somon ciğeri kusmuş. Böyle imgeler, kanla dolu buz sarkıtları, kanlı somon ciğeri parçaları, ve üzerinden kan damlayan uğurlar simgesel olarak kadınların şamanik güçlerini adet akıntularına bağlar.

Kuzey California şamanlarından Tela Star Hawk Lake, Hupa toplumunda genç bir kız ergenliğe erişince, özel olarak inşa edilmiş 'ay evi'nde kutsal bir kadınla bir kutlama gerçekleştirildiğini anlatır. Bu kadın kızla birlikte oturur, kutsal ateşte otlar ve kökler yakarmış. Sonra kızın düşüncelerine odaklanabilmesi için başını geyik derisiyle örtermiş. Genç kadın bir hayal görmek için dua ederken, evin dışında dansçılar onun onuruna dans ederlermiş. Kız iki üç gün süren bu inzivadan sonra ırmağa koşarmış. Aya ve manevi yardımcılara, ırmağın varlıklarına ona uzun ömür, servet, güç ve koruma sağlamaları için dua edermiş. Kulübeyle

girince suyla dolu bir deniz kabuğuna bakarmış. Orada gördüğü değişken titreşim imgeleri şamanik bir şifacı olarak yeni kazandığı statüyü ortaya koymuş.

Farklı kültürel baskılar nedeniyle, Kaliforniya'da adet dönemi inzivasına çekilen ya da ergenlik ritüellerine katılan yerli genç kadınlar pek kalmadı artık. Bunun sonucu olarak da ancak bir elin parmakları sayısında kadın şamanik eğitim ve inisiyasyon alabiliyor. Bunun yerine kabileler arasında ay zamanı töreni adını verdikleri aylık bir ritüel yarattılar. Bu törene katılan kadınlar iş ve seks yapmıyor, et yemiyor. Çorbalar, bitki çayları, meyve suları içip ay ışığında şarkı söyleyerek dans ediyorlar. Sabahları güç kazanmak için soğuk sularla yıkıyorlar. Bu tören sırasında meditasyon yapıp öyküler anlatıyor, yaşam deneyimlerini başka kadınlarla paylaşıyorlar.

Yirminci yüzyılın başlarında Grönland'da geleneğe göre potansiyel şamanlar ilk adetleri sırasında tek başlarına vahşi doğaya gönderilirdi. Ruhlar dünyasıyla iletişim kurmaları istenirdi. Şaman Teemiartissaq ergenliğe yaklaşıırken, şaman babası bu yolu izlemesini önermiş. Teemiartissaq daha sonra, yirminci yüzyılın başlarında yıllar süren eğitimini şöyle anlatır:

Babam bana şöyle dedi: "Angalok için eğitim gör" (kendisinin de bağlı olduğu şamanik gelenek). Karanın içlerine dağlara doğru gittim. Varınca güzel bir kelebek gördüm, kanla kaplıydı, yerde oturuyordu. Çağrılmaya hazır gibiydi, ben de onu çağırdım, beni ele geçirdi ve giysilerimi değiştirip onun görünümüne büründüm.

Bir kez daba ışık çalınca kelebek beni bıraktı ve uçup uzaklaştı. Sonra birden birinin şöyle dediğini duydum, "Işık çalıp kelebek kılığına girdiğine göre denize inen olmak için eğitim görmeli."

Tam anlamıyla eğitilmiş bir şaman olunca okyanusun ilahi varlığını ziyaret edip etmeyeceğini merak ediyorum."

Sonra kelebeğin her yanını yalayarak kanı temizlediğini gördüm, bu noktada bilincimi geri kazandım.

Kozasından çıkan kanlı kelebek onun ergenlik yaşına geldiğini simgeliyordu. Cinsel organlarından fişkıran kan gibi, ruhu da özgür kalarak bir kelebeğe dönüşecek ve onun şamanik yolculuğunun başlaması için göklere uçacaktı. Bu dişil kanın sihrine ve şamanik gücün esrikliğine ilişkin benim rastladığım en güzel imgedir.

Karmaşık çalışması The Dinner Party'de (Akşam Yemeği Partisi) Judy Chicago'nun da belirttiği gibi simge kültürü aşar. Chicago iğne oyası, heykel, seramikten oluşan bu karmaşık yapıtında dişilin simgesel tarihini işlemiştir. Chicago'nun yemek masasındaki otuz dokuz tabakta cinsel imgeler gizlidir, bu eser 1979 yılında ilk kez sergilendiğinde erkek eleştirmenlerin aşırı derecede olumsuz tepkilerine maruz kalmıştır. Bir kadın eleştirmense şöyle bir yorumda bulunmuştur: "Belki de bu apaçık simgesellik doğurganlık hakları konusunda sürgiden bir savaşa, öteden beri kadın bedenini kontrol etmeye çalışan bir topluma ağır geldi." Sanatçı açısından çalışmasının en can alıcı tabaklarından biri 'kelebek vajina' diye anlandırdığıdır.

ON ÜÇ

Kutsal, Tehlikeli ve Yasak

DIŞIL GÜÇ OLARAK AY HALİNE

İLİŞKİN TABULAR

229

Dişil kanın gücünün yanı sıra sık sık yanlış biçimde yorumlanan karmaşık ve çeşitli inançlar da vardır. Etnograflar pek çok kültürde adet gören kadınların ve dişil kanın 'tabu' olarak görüldüğünü, erkeklere, etkinliklerine ve sahip olduklarına bulaşmaması için kaçınılması gerektiğini gözlemişlerdir. Ancak araştırmacılar bu yasakları tam olarak anlayamamışlardır; bunların pozitif değerleriniyse kesinlikle gözden kaçırmışlardır. Evet adet gören kadınlar kısıtlamalara tabi olabilirler ama aynı zamanda da kutsal ve güçlü olarak kabul edilirler.

Guatemala'daki şamanik eğitimim sırasında adet tabularını ilk elden öğrenme fırsatım oldu. Eğitimimin ilk aşamalarında Don Andrés ve Donya Talín açık hava türbelerinden birine yaptığımız ziyaretler sırasında adet görüp görmediğimi sordular. Neyse ki görmüyordum. İnisiyasyonunu almamış ve adet görmekte olan kadınlar yanan reçine tütsülerine yaklaşmamalıymışlar çünkü kanın kokusu tütsünün dumanıyla karışarak ataların evine kadar taşınmış. Böyle bir armağan ölüleri 'beslemenin' çok güçlü bir formu olarak kabul ediliyordu. Bunu yalnızca atalara formel olarak takdim edilen, onları yaşadığı sürece beslemeye devam edecek olan kadınlar yapabiliirdi. Bir kadın böyle yaşam boyu sürececek bir görevi üzerine alır ama eğitiminde başarısız olursa adet kanı atalar için bir zehire dönüşür ve hepsini bir kerede sonsuza dek öldürebilirdi.

Tabu sözcüğünün anlamı 'işaretlenmiş' ya da 'tehlikeli kutsal güçleri olduğu için yasak olan'dır. Diğer dillere Polinezya'daki Tonga Adası'ndan geçmiştir. Burada ve Pasifik'teki her yerde kutsal, tehlikeli ve yasak birbiriyle yakından ilintilidir.

Marquesa Adalarında kadın bir şefin ilk kanaması onun mana yani kutsal gücünü kutlayan tabuları işlemek açısından önemlidir. Bu ritüeller savaş sanatının erkek bir şef açısından önemli olması gibi, kadının otoritesi açısından önemlidir. Fiji'de adet gören bir kadına 'kutsal kan' ya da 'yasak kan' anlamına gelen dra tabu denir. Orada da aylık kanama mana'nın içine işlemiştir. Kuzey Amerika'nın düzlüklerinde kadınlar adet kanalamaları sırasında erkeklerini bırakır, tinsel varlıklarla iletişim kurdukları özel kulübelere çekilirlerdi. Adet kanının av hayvanlarını ve koruyucu ruhlarını

kaçıracağına inanan erkekler de kendi kulübelerine çekilirdi. Ama ne kadınlar ne de erkekler adet görmeyi utanç verici ve kirli bulurdu. Tam tersine güçlü, sihirli ve tehlikeliydi. Adet gören bir kadın tabu olabilirdi ama asla kirli değildi.

COYOTE'NİN HAYLAZLIĞI

Kuzey Amerika'nın yaradılış öyküleri kadınlara ve adet görmeye ilişkin tutumlarını da ortaya koyar. Bu efsanelerin çoğunda Coyote diye bilinen haylaz bir kahramandan söz edilir. Yirminci yüzyılın erken dönemlerinde anlatılan bir ölküye göre, Coyote adet kanamasını onunla yatmayı reddeden güzel bir bakireyi cezalandırmak için icat etmiş. Alfred Kroeber'in Californialı bir Yurok kadın şamandan derlediği öykü şöyledir, genç kız Coyote'nin cinsel tacizlerini reddeder.

Onu reddedince Coyote son derece sinirlenerek Pulekukwe-rek'e (kültürel kabraman) gitti ve şöyle dedi: "Bence bir kadının çiçekleri olması iyidir. Çiçekleri olunca kan görür."

İlahi varlık da Coyote ile hemfikirdi, bileğini kesti sonra kendi kanını genç kızın kasıklarına serpti.

Kıza "Şimdi çiçeklerin var," dedi Coyote.

"Hayır!" diye ağladı genç kız.

"Evet bacaklarında kan gördüm," dedi Coyote.

Sonra Coyote bazı tabulardan söz etmeye koyuldu, bunun üzerine göğün merkezinden seslenen Gök Kadın,

"Burada, gökte tüm kadınların çiçekleri vardır. biç korkmayız çünkü afsunlarımız var. Şimdi ırmağa bak. Hep orada yıkanırım. Göğün ortasındaki göle bak, oraya giden ne çok ayak izi göreceksin. Benim durduğum yere bak. Her yanımın kan olduğunu göreceksin çünkü ben de adet görüyorum. Çiçeğim. Göle gidip yıkanacağım ve şansım açılacak. Ona benim gökte yıkandığımı söyle."

Coyote'nin yaptıklarına karşın Gök kadın kıza kanamasından korkmamasını, onu güzel bir çiçekmiş gibi düşünmesini öğretti.

California yerli kültüründen başka bir kadın da Şaman Tela Star Hawk Lake'e adet görmenin kökenine ilişkin biraz daha farklı bir öykü anlatmış:

Uzun süre önce İhtiyar Coyote oku ve yaylarıyla avlanıyormuş. Genç kadınların bir gölün çevresinde bitki topladıklarını görmüş. "Belki kaçışmaları için onlara ok atmalıyım," demiş kendi kendine.

Onların koşuştururken baldırlarının, kalçalarının ve memelerinin nasıl da geliştığını görmek istiyormuş aslında.

Aşk şarkısını söyleyerek onları vuracaktı gibi yapmış. Çok eğleniyormuş ama birden ayağı kaymış, oku elinden kaymış ve kızlardan birini kasığından vurmuş gerçekten de. Genç kızın kasığı kanamaya, o da ağlamaya başlamış.

Çiğlik çiğliğe bağırarak gelen daba yaşlı kadınlar Coyote'yi kovalamışlar.

Coyote çok kızmış, "Benimle böyle konuşamazsınız, size ne kadar güçlü olduğumu göstereceğim. Tüm genç kadınları lanetleyeceğim. Bundan böyle bu yaşa gelen genç kızlar kanayacak, korkacak ve hasta olacak," demiş.

Ama yaşlı kadınlar da güçlüymüşler ve kızı iyileştirmişler. Söğüt dalları toplayarak bir kulübe inşa etmişler, erkeklerin buhar eulerine benziyormuş. İçeri girip dans etmişler, kız için dua edip Ay Nine'den onu iyileştirmesini istemişler. Ona otlar ve bitkilerle şifa vermişler, nasıl coşku haline dalacağını, meditasyon yapacağını ve düşlerinden dersler çıkaracağını öğretmişler.

İşte bu şifacı kadınlar adet görmeyi Coyote'nin Laneti'nden, Şifacı Kadınların Saadeti'ne dönüştürmüşler.

Analitik psikolog Carl Jung Coyote'yi aseksüel, 'kolektif gölge figür, bireylerdeki düşük karakter özelliklerinin bir örneği' olarak niteler. Onun bu analizi ilk önce bilerek daha sonra da rastlantı sonucu adet görmeyi sağlayan kültürel kahraman ultra-eril Coyote figürünün cinsiyetinin önemini azaltır. Her iki durumda da kadınlar Coyote'ye baskın çıkmış, onun adet tabularını ergenlik ritüellerine, av lanetini adet saadetine dönüştürmüştür.

Kadınların ve erkeklerin adet görmeye karşı tavırlarında ki bu farka başka yerel Amerikan geleneklerinde de rastlanır. Creek mitolojisinde mısırlar ilksel ananın ayda bir kez bacaklarını birbirine sürterek kanının akması sonucunda büyürler. O zamandan beri eril güneş ışıkları bu sulu dişil adet kanı bolluğunun içine işlemek için mücadele eder. Bu metafor ekinlerin büyümesi için erkeklerin her ay kadınlardan ayrılmasını gerektirir. Creek erkekleri adet kanının kokusunu hor görür, av becerilerini ve sağlıklarını bozabilecek tehlikeli ve kontrol edilemez kadınlara işaret ettiğini söyler. Creek kadınları da, adet akıntılarının onlara güç verdiğine, cinsiyetler arasında bir ayrıma zorladığına inanırlar. Tarihsel olarak kadınlar adetleri sırasında erkeklerden yaşar, farklı yiyecekler yer ve farklı sedirlerin üzerinde otururlar. Çağdaş kadınlar ve erkekler da ayrı odalarda uyur, hava sıcaksa erkekler dışarına bir bodur ağacın altında yatarlar. Aile bu kurallara uymayı reddederse, erkeklerin diyabet, kalp krizi, kanser ve romatizma da dahil hastalıklara karşı savunmasız oldukları söylenir.

Adet gören kadınlar pek çok kültürde hem yaşam veren tanrıçalar hem de kirleten iblisler olarak görülmüşlerdir. Bazen her ikisi bir aradadır. Erkeklerden erkeklere geçen

hiyerarşik bir rahipliğin dini ideolojiyi yakından kontrol ettiği yerlerde negatif görüş daha yaygındır. Hinduların tantra uygulamaları kadınların aylık akıntılarını kutsayan ritüellere sahiptir. Oysa Sanskrit Hinduizmin'de bu ritüeller kirli olarak kabul edilir. Dini liderlerin genellikle kadın olduğu Japon Shintolar arasında adet gören kadınların dişil kutsallığa sahip oldukları söylenir. Japon, Çin, Tibet ve Hindistan'da, rahiplerin genellikle erkek olduğu din adamları arasındaysa adet gören kadınların temiz olmadıkları kabul edilir.

ADET UTANCI, KORKUSU VE İMRENMESİ

Nesillerdir sosyal bilimciler erkeklerin sözlerine ve eylemlerine kadınlarınkinden daha fazla önem göstermişlerdir. Bunun sonucu olarak da etnografik kayıtlar erkeklerin adet gören kadınlardan korkularının, tiksintilerinin ve onlara kızgınlıklarının betimlemeleriyle doludur. Kadın etnografılar bu tumumu kabullenmekte zorlanırlar, genellikle de içinde çalıştıkları toplumun 'onursal erkekleri'ne dönüştükleri için görüşleri bulanıktır.

Ruth Landes Ojibwa Women (Ojibwa Kadınları - 1938) adlı klasik yapıtında adet görmekten duyduğu tiksintinin gördüklerini etkilemesine izin vermiştir. Ojibweler arasında ilk adeti genç kadının kendisi için bir tehdit oluşturmaya başladığı zaman olarak nitelemiştir. Kızın hayal araştırmalarınınsa kültürel olarak önemli olmadığını söylemiştir. "Bir oğlanın ergenlik hayalleri ufku genişletmek açısından önemliyken, ergenliğe ulaşan kızın kendi kötücül benliğine çekilme anlamına gelir."

Başka bir etnograf Ruth Underhill ise adet görme tabularını anlamakta ve kabullenmekte zorlandığını itiraf etmiştir.

Tohono O'odham'a (Papago) adet dönemi geldiğinde "Evden gönderilmeye içeriyor musun?" diye sormuştur. "İçerlemek mi! Bu biz kadınlar için tatil! Erkekler ne isterse istesin iş yapmak diye bir şey yok!" Underhill yine de ısrarcı olmuş, "İı-h, peki insanların bilmesi seni rahatsız etmiyor mu?" diye sormuştur. Kadının son derece şaşırarak, "Neden? Bu bizim güçlü olduğumuz zaman. Erkeklerse bizden korkar. Onları öyle sırtlarını dönüp sıvışırken görmek hoşumuza gidiyor."

Hem kendi utancını hem de kadının saçma sapan sorularına verdiği apaçık yanıtları eşzamanlı deneyimleyen Underhill kültürler arası duyarlılıklar konusunda kolayca anımsanacak bir öykünün de altını çizmiştir. Batılı kadınların pek çoğunun adet dönemleri sırasında hissettikleri rahatsızlıklar erkeklerin duygularının ve dini kısıtlamaların bir bileşimidir.

Hıristiyan geleneğinde hem adet görme döngüsü hem de doğum sancuları Havva'nın Cennet'te söz dinlememesinin cezasıdır. Yılanın sunduğu bilgi meyvesini yiyerek bu laneti tüm kadınlara taşımıştır. Roma Katolik Kilisesi'nde kadın kanı bugüne kadar hep kirli sayılmıştır. Kilise babaları rahimlerinden akan kanın kutsal mihrabı kirleteceğini düşünerek kadınların rahip olmasına izin vermemişlerdir.

Musevi geleneğinde de adet görmek Havva'nın Cennet'teki davranışının sonucudur. Bu nedenle adet gören kadınlara İbranice niddah denir, bunun ardından da bu dönemde cinsel ilişkiyi yasaklayan kodlar gelir. Her ay kadın adet için beş gün sayar, buna temizlik için yedi gün ekler, bu sürede hiçbir adet akıntısının gelmediğini doğrulamak zorundadır. Sonunda bedenini mikvah yani ritüel banyoya daldırır. Talmud yasalarına göre kadın banyodan sonra

kocasıyla cinsel ilişkide bulunabilir ama sekizinci günü bile olsa, banyosunu Şabat sırasında alamaz.

Batılı toplumlarda kadınlar adet dönemlerini farklı sözcüklerin ardına saklar, eylemlerinde belli etmezler. Araştırmalar pek çok genç kızın adetlerini annelerinden sakladıklarını, bir sürü periyodun ardından deneyimlerini başka genç kadınlarla paylaştıklarını ortaya çıkarmıştır. Psikolog Melanie Klein genç kızların bilinçsiz olarak adet kanını dışkı ve sidikle, yani bulaşma ve hastalıkla eş gördükleri için bunu yaptıklarını iddia eder.

Kadınların adet dönemlerini böyle önemsizleştirmelerinin toplumsal nedenleri de vardır: Endüstri Devrimi'nin ilk zamanlarında erkekler kadın işgücünün bazen çalışıp bazen çalışmayacağından kuşkulmuşlardır. Sosyal devrimciler kadınların adet görürken de görmedikleri günlerdeki gibi çalışabileceklerini kanıtlamak için araştırmacılar tutmuşlardır. Kadınların adet dönemlerinde motor becerilerinde ve sözel yetilerinde bir farklılık olmadığı böylece kanıtlanmıştır. Ancak daha yeni bilimsel araştırmalar daha farklı bir gerçeği ortaya çıkartır: Rutin fiziksel beceriler bir şekilde azalır ama yaratıcılık, düşünme sorun çözme becerileri adet dönemi sırasında artar.

Psikoanalistler de dünyada yaygın olan adet görmekten utanma duygusuna katkıda bulunmuşlardır. Kadınları genellikle dışlayan Sigmund Freud tüm ezoterik eğilimleri rahmin 'okyanusu andıran' duygusuna karşı çocuksu bir özleme indirgemıştır. Oysa Bruno Bettelheim sık sık adet görmekten tikslenme şeklinde tezahür bulan kadınlarla erkekler arasındaki düşmanlığın vajina ya da rahim imrenmesiyle yakından bağlantılı olduğunu savunur.

Tüm bunların sonucunda Batılı kadınlar çok uzun süreden beri adet kanları nedeniyle özür dilemekte. Artık kadınların farklılıklarına kucak açmalarının zamanı geldi; ancak böylelikle erkekler adet görmenin gücüne saygı göstermeyi öğrenebilirler.

KADINLARIN ADET DÖNGÜSÜ GURURU

Batılı toplumların bir parçası olarak görünen adet görmekten utanma duygusu doğayla bir savaş halinde olan bir kültür meselesidir. Başka geleneklerden dişil kanın ve adet dönemi inzivasının değerini duyup duruyoruz oysa. Oklahoma'da Muskogee kabilesinden kutsal bir adam olan Philip Deere bunu şöyle ifade eder: "Kadınlarla erkekler aynıdır ama kadınlar belli bir yaşta yaşamın bir başka dönemine girer. Bu dönemde her ay kendisini doğal olarak arındırır. Aylık dönemleri geldiğinde kadınlar kendilerini erkeklerden ayırırlar. Erkekler ayda bir kere buhar banyosuna girerken kadınlar afsunlarının etkili olması için kendilerini doğal olarak arındırırlar."

Bolivya ve Peru'da Titicaca Gölü yakınlarında yaşayan kadınlar da aynı biçimde adet görmenin onları temizlediğine ve manevi olarak arındırdığına inanırlar. Etnograflar şamanik becerilerini uygulamak için tüm And yöresini dolaşan bu kadınları erkeklerden daha güçlü şifacılar olarak betimlemişlerdir. Bu kadınlara göre, kanın her ay akması onları güçlendirir ve arındırır, kısırlık gibi doğurganlık sorunları konusunda özellikle etkili hale getirir, aşıklarla yaşanan sorunlar da dahil öbür talihsizlikleri ortadan kaldırır.

Kadınların erkeklere tehdit olarak görüldüğü toplumlarla belki de dişil güçten pay almak için erkek adet döngüsü

ritüelleri gelişmiştir. Melanezyalı erkekler örneğin herhangi bir kadını nesneyle ve özellikle de adet kanıyla temasın tehlikeli olduğuna yürekten inanırlar. Bunun yerini doldurmak için kadınların aylık kanamalarına benzer kan akıtılan ritüeller icat etmişlerdir. Ergenlikten başlayarak yaşamları boyunca burunlarından ve üreme organlarından kan akıtırlar.

Avusturalyalı Aborijinler arasında erkekler ergenliklerinde her iki cinsin de katıldığı törenlerle sünnet edilirler. Tören başlarken oğlanlar adet kanıyla lekelenir, yere rahim biçiminde bir çukur kazılır. Oğlanlar birer birer bu çukura indirilir ve Karwadi yani 'herkesin anası'nın onları yutacağı ve kusacağı söylenir; yani ölecek ve yeniden doğacaklardır. Bu sırada boğa kükremesi (bir ipe bağlanmış düz bir tahpa parçasının havada hızla dönerken çıkardığı ses) başlarının üzerinde Karwadi'nin sesini taklit eder.

Yıllar sonra aynı oğlanlar bir sünnet daha geçirirler. Bu acılı bir operasyondur, bir bıçak kullanarak penisleri neredeyse boylu boyunca yarılr, böylece simgesel vajinalar kazanmış olurlar. İnisiyasyonlarının son aşamasında da Julungul yani gökkuşağı yılanınca yutulup kusulmaları gerekir. İnisiyasyonlarını verenlerin bacaklarına doğru sünürü ve onların kolektif erkek rahminden çift cinsiyetli olarak yeniden doğarlar. Bundan sonra penislerindeki yaralar bir dikenle her ay açılır, birlikte akan kan ve meni yaşamın özü olarak serbest bırakılır.

Britanyalı etnograf Ashly Montagu'ya göre bu ikinci sünnet çok değerlidir çünkü erkeklerin adet görerek seks ve öbür tehlikeli etkinliklerden kaynaklanan 'kötü kan'dan kurtulmalarını sağlar. Kadınlar adet görerek bu kötü kandan doğal yollarla kurtulurlarken erkeklerin aynı etkiyi

yaratmak için bazı önlemler almaları gerekir.

Yeni Gine'deki Wogeolar arasında bir erkek ergenliğe eriştiğinde inisiasyonunu alırken emzirilme sırasında geçen annesinin kanından kurtulması için dilinin kesilmesi gerekir. Bu törensel kan akıtma ya da teşvikle adet görmenin genç adamların diline esneklik kazandırarak daha kolay flüt çalmalarını sağladığına inanılır. Törenler ergen kızların ilk adetleriyle aynı zamana denk getirilir. Yeni ay sırasında kadınlar adet inzivaları için köyü terk ederlerken oğlanlar da törene katılırlar.

Erkeklerin yapıp ettiklerinin yüceltilip kadınların hor görüldüğü toplumlarda doğup yetişenlere adet kanamasının bu biçimde taklit edilmesi tuhaf, akla uzak gelebilir. Batılı toplumlarda Adem'in kaburga kemiğinden yaratıldıkları varsayılan kadınlar erkekleri taklit etmeye can atmıyorlar mı? Yeni Gine kültüründeyse, erkekler kadınların yaşam verebilme gücünden korkarlar, bu üstün gücü taklit etmeye uğraşırlar.

COUVADE (KULUÇKA)

Kadınların doğurgan yaşam gücünü çocuk doğurmanın kendisinden çok ortaya koyan hiçbir eylem yoktur, bazı yörelerde erkekler couvade adı verilen, doğumla ilgili bazı önlemler alarak bu güçten pay almanın yollarını ararlar. Bu gelenek ilk önce Basklar arasında göze çarpmıştır, isim de Fransızca couver yani kuluçka sözcüğünden gelir. Bir kadın doğum yaptıktan sonra gündelik işlerine başlar, kocası yataкта yatarak 'iyileşir.'

Couvade 16. yüzyıl sömürge dönemi İspanyol resimlerinde de ortaya çıkar. Kelt geleneğine göre, ne zaman bir peri kraliçesi doğum yapsa, kocası da onunla birlikte yatarak

acısını paylaşır. Ataları Keltlere dayanan, Almanya, Britanya adaları ve Fransa'da yaşayan bazı köylüler bu geleneğe hâlâ sadıktırlar. Keltlerin Amerikalı yerlilerle evlendiği Kanada'daysa bu gelenek efsanelerde, ritüellerde onurlandırılır, seyrek olarak da uygulanır. Brezilyalı Tupinambalar ve Ekvadorlu Quichualarda da benzer gelenekler vardır: Yeni doğum yapmış bir kadının kocası karısının elbiselerini giyerek hamağına uzanır, tebrikleri kabul ederken karısı kalkar, temizler, yıkar ve yemek pişirir.

Ortaçağda Avrupalılar fiziksel acı ve ıstırabın giysileri değiştirerek paylaşılabilirliğine inanırlardı. Doğum yapan bir kadın kocasının bir giysisini giyerken, koca da onun elbiselerinden birini giyerek inleyip çığlık atarak yerde yuvarlanırdı. Güney Hindistan'da bazı toplumlarda erkekler acıyı kendilerine aktarmak için doğum sırasında karılarının sarilerine sarınırlar. Bu ritüeller pek çok biçimde yorumlanabilir: erkeğin dolaylı biçimde doğumu deneyimlemesi, bir hadım etme ve boyum eğme formu, kıskanç bir tepki, çünkü erkekler doğuramaz.

Bazı yerli toplumlarında da karı-koca doğum sonrası ritüellerini bir arada gerçekleştirirler. Güney Amerikalı Wayapiler arasında, yeni anne babalar nereye gidebilecekleri ve ne yiyebilecekleri konusunda karmaşık önlemler alırlar. California'nın yerli halkı, etnografların 'semi-couvade' adını verdikleri benzer kısıtlamaları uygularlar. Burada da çift fiziksel olarak bir sayılır. Erkek, kadının gücü tarafından yaralanacağına ondan pay alır. Balık tutma ve kumar gibi erkek etkinliklerinden vazgeçer, kendini öbür insanlara karşı kapatır, kendi güvenliğini gözetir. Couvade sırasında dinlenmek yerine kadınların işlerini yapar, örneğin odun toplar. her gün yıkanır,

Şekil 48: Doğum ritüeline ilişkin Huicol dokuma resmi. Guadalupe de la Cruz Ríos'un bu dokumasında doğum yapan bir kadın görülür. Acısını paylaşması için kocasının yumurtalıklarına bağlı ipleri çeker.

karısına bakan ebe gibi bir erkek ona göz kulak olur. Karısının deneyimiyle kendini bu kadar özdeşleştiren bir adam hamilelik belirtileri de gösterir, midesi bulanır, kusar. Sonra doğum sırasında yatağa girer. Karısı çağlık atıp bebeği ittikçe, o da onun doğum sancılarının benzerini çeker.

Bazen couvade gerçekten fiziksel acıya neden olur. Kuzey California'da, yerli Amerikalı erkekler karıları bebek sahibi olurken ayrı binalara çekilirler, sosyallikten kaçınır, yalnızca mısır çorbası yer, çocuk doğumu sırasında yardımcı olması için ruhlar dünyasını çağırırlar. Böylelikle kadın ıstırap çekerken, kocası da çekmiş olur. O kan akıtırken koca da kuvart bir bıçakta bir yerini kanatarak onun rahatsızlığını paylaşır.

Huicol geleneğine göre, bir kadın ilk çocuğunu doğurduğu zaman, kocası yumurtalıklarına bağlı iplerle tam onun üzerindeki bir ranzada yatar (şekil 48). Doğum başlayınca

kadın iplere asılır ve koca acılı ama sevinçli doğum deneyimini onunla paylaşır.

Benzer bir tören Estonya'da da gerçekleştirilir. Koca karısına yakın bir yatağa yatar, yumurtalıklarını ipler bağlıdır, karısı ne zaman inlese ebe ipleri sertçe çeker ve kocayı da inlettir. Bu törenlerin arkasındaki fikir acının bir bölümünü kocaya aktararak karısının cesaretini takdir etmesini sağlamaktır.

DIŞIL ŞAMANİK YOLLAR

Pek çok şamanizm öğrencisi Mircea Eliade'yi izleyerek dikkatlerini eril şamanik yol üzerinde yoğunlaştırırlar; parçalama, bağırsaklarını çıkarma, yeniden doğuma yönelen simgesel ölüm. Dişil yoldaki kadınlarsa dikkatlerini doğum çevresinde yoğunlaştırırlar: Şamanik çağrıyı adetleri ya da hamilelikleri sırasında alırlar ya da bu mesleğe doğarlar. Sibiryaya, Güneydoğu Asya ve Çin'deki pek çok gelenekte kadın şamanlar yalnızca ebe olarak çalışmazlar, seansları sırasında tavandaki kirişlere uzun sicimler bağlayarak şamanlığa başlamadan önce yardımcı ruhları kendi bedenlerine çağırırlar (bkz 14. bölüm).

Hıristiyan-Musevi geleneği adet görmeyi ruhsal bir aydınlanma ve doğal arınmadan çok bir ceza ve kirlenme biçimi olarak görür. Bu adet-karşıtı tutumlar adet gören kadının gücünü ve adet gören kadınların bunu kutlamalarını doğal bulan anlayışımızı çarpıtmıştır. Kadınların adetleri sırasında inzivaya çekilmeleri bu inzivanın pozitif yönlerini vurgulamak yerine kadının hor görülmesi olarak değerlendirilmiştir. Kadın kanının şifa gücünü gerçekten kavramak için kadınların şamanlık ettikleri geleneklere yakından bakmamız gerekir.

Bugün kadınlar etnik ve dini kökenlerine bakılmaksızın

dişil ilahiyi kutlamak için ay döngüsü törenleri düzenleyebilirler. Bu özel dönemde kendi bioritimleri ve aylık kanamalarıyla uyum sağlamak için kutsal yerlere hhaçlar düzenleyebilirler. Kendilerini adetin 'zarar verdiği' ya da bir 'lanet olduğu' zararlı fikrinden uzaklaştırarak, ay döngüsü törenlerinin sezgisel ve ruhsal güçlerine güç kattığını fark ederek kendilerini yaşamlarının farklı alanlarında güçlendirebilirler.

Son zamanlarda Devrimci ve Muhafazakâr hahamlık görevlerinde lider konumlarına gelmeleriyle birlikte, Musevi kadınlar, Rosh Hodesh gruplarına katılarak yeni ayı kutlamaya ve tinsel şifa uygulamaya başladılar. Bu hareketle ilgilenen pek çok kadın bu törenlerin ayı adet döngülerine bağladığını hissetmektedir.

Tinsel tanrıça hareketindeki kadınlar kendi adet kanlarını biriktirerek bunu bitkileri beslemekte ya da kâğıt üzerine damlatarak açıkça sergileyecekleri eserler yapmakta kullanmaktalar. Bu etkinliklerle adetin 'Havva'nın laneti' olduğu inancını yıkmaya çalışıyorlar. Adet görmenin kadınlar açısından utanç verici, çirkin ve kötü bir şey değil de, farklı bir enerji olduğunu; temiz, güzel, yaratıcı ve güçlü olduğunu anlatmaya çalışıyorlar.

Belki tüm bunlardan öğrenilecek en temel ders kadınların mistik farkındalık durumlarına ulaşmaları ve şamanik şifacılar olarak hizmet verebilmeleri için kendi bedenlerini ve beden sıvılarını maneviyatlarına bir engel değil, onun bir parçası olarak görmeleri gerektiğidir. Dişil kan yaşam enerjisinin hayata geçişi olarak kabul edildiği zaman adet görmek kadınlara manevi kavramaya ve şifa vermeye yönelik özel bir yol açacaktır.

ON DÖRT

Ruhları Çağırarak

DOĞUM, RİTÜEL ve EBENİN SANATI

245

Adet dönemi kadınlar için güçlü bir dönemse, hamilelik de şamanik becerilerini son derece artırır. Pek çok durumda yalnızca bedenlerindeki yaratıcı güçle bağlantı kurmakla kalmaz, alternatif gerçekliklerin de daha fazla farkına varırlar. Beşinci bölümde sözünü ettiğim Moğol şaman Bayar Odun bana hamile kalmanın ve bir bebek sahibi olmanın bir kadının doğal dünyanın yaratıcı ve dönüştürücü güçlerine erişmesinin en kolay yolu olduğunu söyledi. Her hamileliği sırasında ünlü bir şaman olan ölü annesinin ruhuyla daha kolay iletişim kurduğunu sözlerine ekledi. Ayrıca rahmindeki bebeğin doğasına bağlı olarak şamanlığı da daha güçlü ya da güçsüz olabiliyormuş. Örneğin Bayar ikinci

kızı Baljir'in şamanik yetenekleri olduğunu daha doğmadan biliyormuş çünkü ona hamileliği sırasında şamanik gücü gözle görülür biçimde artmış. Kendini zayıf hissettiği ve yorgun şamanlık yapamadığı ilk hamileliği sırasındaysa böyle bir duygu yaşamamış. İlk kızı doğduğunda solgun ve zayıfmış ve ne yazık ki birkaç hafta yaşamış.

Bayar hiç hamile kalmadığım için şamanik güçlerin bu en dişil olanını ebelikle deneyimleyebileceğimi söyledi. Bu konuşmanın sonucunda ebelerle şamanlar arasındaki örtüşmeyle daha yakından ilgilenmeye başladım. Pek çok kültürde kendi Ojibwe ninem gibi kadın şamanların hemen hepsinin aynı zamanda ebe olduklarını gördüm. Öteki dünyadan bu dünyaya geçecek biçimde kendilerini dönüştürebilmeleri için ruhlara yardım etme edimi dünya genelinde şamanik geleneğin merkeziydi. Eril gelenek şamanların simgesel anlamda şamanlığa ölmelerine odaklanırken dişil gelenek şamanın şamanlığa doğmasına odaklanıyordu. Bu nedenle hamile kadınlar ve çiçeği burnunda anneler tüm dünyada rehber, kâhin şifacı ve şaman olarak esin kaynağı oluyorlardı.

Kuzeydoğu Brezilya'da Quichua dilinde konuşan bir kadın 1963 yılında rahmindeki bebekten vahiy aldığını söyledi. Bir kaç hafta içinde yaşadığı toplumda tüm geleneksel erkek politik liderlerinkini aşan bir güce sahip dini bir tarikatanın merkezi haline gelmişti bile. Sedir ağacından yapılmış iskemlesinde elliden fazla kişi onu köyden köye taşıyorlardı. Durduğu her yerde karnını öpüyorlardı, bebeği doğduktan sonra her ikisinin de büyük şamanlar oldukları iddia edildi.

Kuzey Asya'nın Sibirya bölgesinde kadınlar gerçek de olsa simgesel de, doğumdan hemen sonra şaman olarak

seçilirler. Yirminci yüzyılın ortalarında Gara Geiker adında bir Nanai kadını çocuğu dünyaya geldikten hemen sonra bir şey daha doğurduğunu anlatır. Önce onu saklamış, sonra plasenta olduğunu anlayınca atmış. Düşlerinde çok aptalca bir kız bebekten, ona şamanik uygulamalarında yardım edecek olan ruh kızıdan ayrıldığını görmeye başlamış. Kısa bir süre sonra bir düş daha görmüş, bu kez ağzından balık kuyruklu bir çocuk doğurmuş. Balık-çocuk hemen küçük bir kayığın içinde kürek çekerek uzaklaşmış. Daha sonra Gara bir şaman olduğunda balık-çocuk onun yardımcı ruhu olmuş, Onun tinsel olarak Amu Irmağı'nda yolculuk etmesini sağlamış.

Komşu Ul'ichi kabilesinden yedi nesil şaman bir ailenin üyesi olan Sophia Anga bir yeniyetmeyken sık sık kaplan doğurduğunu görmüş. Yirmi yaşına geldiği zaman ikiz kaplanlar onu aşağı dünyaya götürmüşler, orada yedi yanan dağ görmüş. Hayvanlar orada kalmasını istemişler ama zamanında ünlü bir şaman olan ölmüş ninesi onun hayvanları tımarlamasına yardım etmiş. Kısa süre son kız hayvanları aşağı dünyadan azat etmiş, onlar da kızın manevi yardımcıları olmuşlar. O zamandan beri Sophia tinsel yolculuklara çıkar, uçan kaplanlar da küheylânlarıdır.

Sophia'nın uzmanlığı üreme bozukluklarına yardımcı olmaktadır. Hastalarından biri olan Chana yeniden hamile kalıp da yardım aramaya karar verene kadar birçok düşük yapmış. Sophia geldiğinde doğum yapıyordu. Doğmamış çocuğun ruhunun çalındığını söyleyen şaman ruhu kadının bingıl-dağından içeri geri üfördü. "Sanki kafatasım açılıyor gibiydi. Soluğu çok soğuktu. Ne histi ama! Hiç unutmayacağım," dedi Chana.

Evenki kabilesinden bir şaman olan Matryona Petrovna Kurbeltinova seanslarında çocuk doğumu imgelerini kullanır. Özel bir giysi giyer, önlük takar, kürklü ayakkabılar giyer ve kadınların doğum sırasında asıldıklarına benzer simgesel bir sicimi çadırının yatay kutbunun üzerine yerleştirir. Yumuşak bir sesle "Ko-ko-ko, tut-tut," diye şarkı söyleyerek yardımcı ruhları olan guguk kuşu ve çavuşkuşunu bedenine çağırır.

Güneydoğu Asya ve Çin'de de kadın şamanlar ruh yolculuklarına yardım etmesi için böyle doğum sicimleri kullanırlar. Vietnam ve Kuzey Tayland'da hem doğum hem de şamanik seanslar sırasında çatı kirişlerine uzum beyaz elbiseler asılıdır. Hamile kadınlar çocuklarını doğururken onlara tutunur, kadın şamanlar da atalarının ruhlarına danışırken aynıını yaparlar. Bebekler yeniden doğmuş atalar sayıldıkları için doğum ipi simge olarak her iki etkinliğe de uygundur.

Antik ebelik mesleği bugün bile öylesine rağbet görür ki, dünya bebeklerinin %80'den fazlasını ebeler doğurtur. Bakıp büyütüp destek vermelerinin yanı sıra, hamile kadınlarla ilgilenir, kısırlık tedavisi yapar, masaj, buhar banyosu uygular, hem beslenme hem de çocuk bakımı konularında bitkilerle ilgili önerilerde bulunurlar. Bitkisel afrodisyak ve kürtaj merhemlerini hazırlamayı bilir, kadınların sorunları ve çocuk hastalıkları ile ilgilenirler. (Antik Aztekler arasında ebeler çöpçatanlık da yapar, sonra çiftin çocuklarına isim verir ve vaftiz ederler. Dünyaya getirdikleri çocukların ergenlik ritüellerini, nişan ve evlilik törenlerini yürütürler.)

En önemlisi de pek çok kültürde ebeler hamilelik öncesinde, sırasında ve sonrasında manevi yardım alırlar. Bu da onları şamanik şifacılar yapar. Moğol şamanlar arasında

doğurganlık ve bitki uzmanları, kırık-çıkıkçılar arasında yer alırlar; Manchular ve yakınlardaki diğer kabileler için şamanik özellikler ebeliği de gerektirir. Bu Orta Amerika'da da böyledir, ebeler, kırık-çıkıkçılar, yılan ve örümcek ısırması uzmanları aynı zamanda şifa veren şamanlardır da.

Yine de ebelik seyrek olarak şamanın sanatı olarak kabul görür. Ebeler berber-cerrahlar ve homeopatlarla birlikte 'Ampirik uygulamacılar' sınıfına girerler ya da 'geleneksek doğum yardımcıları' adını alırlar, bu Batılı biyomedikal geleneğin dışında kalan kadınlar için kullanılan daha düşük bir şifacı sınıflandırmasıdır. Peki neden böyle hatalar yapılmıştır ve süregelmiştir? Etnografik araştırmaların ilk yıllarında erkekler genellikle hamile kadınlara ulaşamaz, çocuk doğumu sahnesine giremezlerdi. Ancak kadın etnografların sayısının artmasıyla bu kayıtlar düzeltilebilmiştir.

Etnograf Lois Paul örneğin, Guatemala'da Atitlán Gölü yakınlarında yaşayan Tzutujil Mayaların arasında ebelerin koruyucu ruhları, ilahi bir varlık ya da ay tarafından ele geçirilmiş şamanlar olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bir kadının bir ebenin şamanik yoluna girmesinin ilk işareti gece gördüğü bir rüya ya da gündüzdüşüdür, güçlü bir figürün çağrısını bildirmesi gerekir. Eğer kadın bu ilk mesaja aldırılmazsa, benzeri düşlerin ardı gelir. Gündüz kadın şaşırtıcı bir kayaya, deniz kabuğu, mermer ya da antik bir figürden bir parça bulabilir. Bu nesnelere ruhlara adına konuştuğu söylenir. Bunu evine getirip aile mihrabının üzerine yerleştirirse uykusunda bitkisel şifalar ve başka afsunlar öğrenir. Uykusunda ya da gündüzdüşleri sırasında daha fazla eğitim, sonra da bir şaman olarak inisiyasyonunu alması için uzaklara, uzak bir dağ tepesine ya da mağaraya götürülebilir.

EBELİĞE DOĞRU ŞAMANİK İNİSİYASYON

Meksika'nın Oaxaca eyaletinde Maria Malinche adında genç bir Cuicatec kadını etnograf Eva Hunt'a kendi şamanik inisiyasyonunu ayrıntılarıyla anlatmıştır. Arkadaşım olan Eva ölümünden kısa bir süre önce bu öyküyü bana aktardı. Maria'nın babasının tanınmış bir kırık-çıkıkçı olduğunu söyledi, Maria erkek olsaymış, bu mesleği miras alacaktı. Ama Maria sekiz yaşındayken onu dişi bir ruh çağırması. Kızın hikâyesi oyun arkadaşlarından ayrılıp dev bir meşe ağacının altında tek başına oturmasıyla başlar:

Bir akşam üzeri birkaç çocuklar birlikte böğürtlen toplamaya çıktım. Öbür çocuklar böğürtlen toplamaya devam ederlerken ben yorulup bir ağacın gölgesine oturdum.

Açtım, sepetimdeki böğürtlenlerden birazını yedim. Bitirince artık öbür çocukların seslerini duymadığımı fark ettim. Korktum ve yüksek sesle bağırarak onları çağırmaya başladım.

Uzun, beyaz, üzeri işlemeli huipil (geleneksel elbise) giymiş bir kadın yanıma yaklaşarak bana "Beni mi çağırдың? Beni uyandırdın!" dedi.

Kadını tanıyordum annemin bir arkadaşıydı, kısa süre önce ölmüştü. Köyden onu gece geç vakit evinin çevresinde doşalırken görenler vardı.

Kadın bana gülümseyerek elbisesini tutmamı söyledi. Tutunca uzaklara uçtuk. Bir düşte gibiydi, bir an bir yerde, sonraki an başka bir yerdedik. Birden bir mağaranın girişine geldik. Dev gibi kapıları vardı. çaldı, içeri girdik. Kapıda iri bir turuncu köpeği olan yaşlı bir adam vardı.

İçeride uzun ve yüksek tünelleri olan meşalelerle aydınlatılmış devasa bir kent vardı. Sağda sıra sıra iki katlı evler diziliydi, solda tortilla pişererek insanları ve hasta rubları doyuran kadınlar vardı.

İçeri girer girmez Lord Şimşek ve Yıldırım bizi huzuruna

çağırıldı. Korkmuştum, çok korkmuştum ama bana karşı nazik ve yumuşaktı. Beni şifacı olmam için seçtiğini söyledi. Sonra bana şifa verirken hangi yolları kullanmayı istediğimi sordu. Yanıt vermeyi reddettim ve eve gönderilmek istediğimi söyledim. Israr ederek bunun benim seçimim olmadığını, buna becerim ve gücüm olduğunu söyledi. Ayrıca öğrenmeye de hazırmışım.

Reddettim, o ısrar etti. beş kez reddettim. Beş kez ısrar etti, sonunda vazgeçtim, birlikte toprağın derinine, mağara kente doğru gittik.

Bir dizi basta insanın yanından geçtik. Lord Şimşek ve Yıldırım birbirinin önünde durarak bana o kişinin nesi olduğunu sordu. Fikrimi söyledim, o da kendisinininkini söyleyerek şifa talimatları verdi. Bazen mumlar yakmalarını söyledi, nabızlarını tutup ne hissettiğimi sordu. Bazen bastaya tütünle masaj yapılmasını söyledi.

Sonra bana bazı bitkiler vererek, "Bu çay yapmak, bu da olmak için, bu yellemeye yarar," dedi.

İlk iyileştirdiğim kişi uzun zamandır doğum yapmakta olan bir kadındı. Soğuk yiyecekler yemişti (Avocado, domuz yağı ve diğer yağlar) ve ölüyordu. Zayıflığını, terlemesini, şiş bacaklarını gördüm. Lord Şimşek ve Yıldırım elimi yumuşakça karnına koymamı söyledi. Ben bunu yapınca çocuk hemen doğdu.

Sonra bana, "Sakin ellerini kadının içine sokma. Yolu bu değildir, dışarıdan masaj yap ve itmesine yardım et, onu bir şalla sar ve tut. Dua eder ve ona kendi gücünü verersen, bebek doğacaktır," dedi.

Bana duaların diliyle mağaraların gizli dilini öğretti. Her adımda bana bir şeyler verdi: bitkiler, koleksiyonum için taşlar, şifa vermek için talimatlar. Her şifadan sonra bana bakır paralar verdiler. Bana şifa vermek için para almamı söyledi, almazsam gücümü yitirmişim. Ama çok da almayacakmışım, pek çok şifa dağıtıktan sonra bana "Yorgun ve zayıfsın," dedi.

Yemek yememiş, uyumamıştım, gücüm kalmamıştı. Ama bana bir yölene katılacağımı söyledi. Üzerinde dokuma güzel giysiler olan uzun bir masa vardı. Şifa verdiğim herkes oradaydı. Köyün liderlerine asaların verildiği zamanki gibiydi. Orada bana bir meslek verildi. Şifacı oldum.

Şölen'de bindi ve tortilla vardı, likör ve sigaralar. Yedim, içtim, bir sigar içtim. Bir süre sonra beni mağaraya getiren kadın yeneden ortaya çıktı, eve dönme zamanının geldiğini söyledi.

Bana kumaş bir bobça verdiler. İçinde şifa gereçlerim, tortilla, hindi eti ve paralar vardı. Çift düğümlü bobçayı yanımdaki böğürtlen sepetinin içine koydum. Kapılar açıldı, kadınla birlikte dışarı çıktık, sonra kendimden geçmişim.

Bir ağacın altında uyandığımı hatırlıyorum. Gün batıyordu, sessiz ve karanlığa gömülen bir yerdi, öbür çocuklar ortalarda yoktular, çok korktum.

Ayağa kalkınca her şeyin gerçekten olduğunu anladım. Sepetimde böğürtlenlerin üzerinde bobça duruyordu. İçindekileri görmek için açtım. Paralar en üstteydi. Taşlar, bitkiler oradaydı ama kuruydular. En ilginç de hindi eti ve tortillaların başına gelenlerdi. Tortilla yerine bir tomar yaprak vardı. Hindi eti yerine de beyaz ve yumuşak, çürümüş kök parçaları.

Maria o gece eve döndüğünde annesi nerede olduğunu sormuş. Maria olanları anlatınca annesi çok öfkelenerek onu yalan söylemekle suçlamış. Ama babası kızı savunmuş, "Böyle başlanır bu işe," demiş, "Biliyorum çünkü ben de ay-nısını yaptım. Beni oraya götüren babamın bir arkadaşıydı çünkü ben erkeğim. Daha çok küçük beklememiz gerekecek. Sonra isterse benimle gelip tedaviye yardım edebilir. Ona saygı göstermelisin artık, çünkü öbür çocuklarından farklı." Maria babasının yardımcı olmuş, onun ölümünden birkaç yıl sonra da ünlü bir şamanmış artık.

Maria'nın efsanevi yolculuğu şamanik ruh uçuşunun tipik bir örneğidir. Lord Şimşek ve Yıldırım'ın çocuk doğurtmada yardım etme konusundaki tavsiyeleri, ona şaman olarak onayını vermesiyle bir arada değerlendirildiğinde ebeliğin Tzutujiller arasında olduğu gibi Cuiatacler arasında da kadının

şamanik uzmanlıklarından biri olduğunu ortaya koyar.

Son yıllarda ilk kaynakları okuyup dünya genelindeki etnograflarla iletişim kurdukça, ebeliğin eskiden şamanlığın bir dalı olduğuna ilişkin pek çok etnografik ve arkeolojik bulgu elime geçti.

JAGUARLAR

Eski yeşimtaşı heykellerinde, terra-cotta figürlerde, vazoy boyamalarında yöneticiler, rahipler ve ebeler Amerikan tropiklerinde bol bulunan jaguarla karakterize edilir. Jaguarlar ılıman bölgelerde tıpkı ayılar gibi büyük güç, sihir ve kuvvete sahip hayvanlardır. Dünyanın en büyük benekli kedileri ve ormanın muzafferleri olarak, şamanik dönüşüm gücünün anahtar simgeleridir. Şamanlar Amerika'nın pek çok yerli dilinde jaguarlarla o kadar çok şey paylaşırlar ki, aynı adla çağırılırlar. Hem Orta hem de Güney Amerika geleneklerinde ölü bir şamanın ruhu jaguar kılığına girerek köyün çevresinde kükrer.

Klasik Maya vazoları üzerindeki hiyeroglif yazılarda yol olarak yorumlanan bir işaret 'jaguar efendi' ya da 'gizli efendi' anlamlarına gelir ve şamanın koruyucu ruhu için kullanılır. İşarete bir ahau yüz şekli, bir ağız ve iki göz vardır,

Şekil 49: Erken Klasik Maya 'jaguar efendi' işareti, son derece stilize bir yüzün yarısı jaguar benekleriyle kaplı. Bu işaretin anlamı bir şamanın nagual'mın ya da 'rub ikizi'nin bir jaguar olmasıdır.

Şekil 50: Efsanevi Maya ebesinin heykeli.

bunlar 'efendi' anlamına gelir, işaretin yarısı da jaguar benekleriyle kaplıdır (şekil 49). Bu, iri avcı kedilerle savaş sanatı ve yüksek sosyal statü arasında Orta Amerika'da uzun bir tarihi olan simgesel bağın yalnızca göstergesidir: Klasik Dönem öncesi Olmeclerden (İ.Ö. 1250-400) Klasik Dönem sonrası Azteklere (İ. Ö. 1350-1521) kadar insan imgeleriyle felin davranışları arasında bağlantıya rastlanır.

Arkeologlar çocuk doğumunun ve yaradılışın ebesi tanrıcısı Mayalı Chak Chel'e ilişkin pek çok kil figür bulmuşlardır, bu aynı zamanda son dördünündeki ayın, suyun, dokumacılığın, cinsel ilişkilerin ve şifanın da ilahi varlığıdır. Bu figürlerde sık sık jaguar özelliklerine rastlanır. Pek çoğu Jaina Adası'ndaki kadın mezarlarından, burası Geç Klasik Dönem'de (İ. S. 600-1000) sık kullanılan, Yucatán açıklarında bir mezar alanıdır. Küçük heykelciklerinin pek çoğunda doğum yapan bir kadın ya da ona yardım eden bir ebe yer alır.

Şu anda Princeton Üniversitesi'nin Sanat Müzesi'nde yer alan terra-cotta figürçüklerden biri özellikle ilgimi çekti.

Şekil 51: Maya doğum vazosunun ilk yüzü. Ebeğin vasfını belirten örülmüş yün sicim doğum tanrıçasının sol omzunun üzerinden görülebilir.

Dördüncü Dünya'nın yaratılışı sırasında insanoğlunun orijinal doğumuna yardım eden ebe (şekil 50). Başında ölümsüzlüğü simgeleyen yılan derisinde şapka ve jaguar kulakları vardır. Sol elinde bir savaşçının dörtgen kalkanını, sağ elinde de bir iğ tutar. Böylelikle iğiyle yeni bir yaşamın yaratılışını, savaşçının kalkanıyla da çocuk doğurmayı aşmak için gereken becerileri simgeleyerek ikisini bileştiriyor.

Ayrıca üzerindeki metin ve resimlerin mitolojik doğum öyküsünü anlattığı altıncı yüzyıldan kalma çok renkli kap da vardır. Dikdörtgen kabın bir yanında uzun bir sarong giymiş genç tanrıça görünür, sarong jaguar derisi desenlerine sahiptir, tanrıçanın memelerinin altından bağlanmış (şekil 51). Tanrıça elinde bugün kullanılanlara da benzeyen bir doğum ipi tutar.

Şekil 52: Maya doğum vazosunun ikinci yüzü. Üç ebe ilahi bir varlığın doğumuna yardım ederler. Sağda ayakta duran ebenin jaguar pençesi biçiminde eldiveni ve sol gözünün üzerinde benekli jaguar simgesi vardır.

Resimde doğum yapan ana tanrıça saç tuvaletine eklenmiş nişandan ebe olduğu tanımlanan biri tarafından arkasından sıkıcı kucaklanmış; bu nişan helezoni şekilde örülmüş bir parça pamukludur. Tanrıçanın sağ eli bir jaguar pençesine dönüşmektedir, bu hem şamanik gücünü simgeler hem de hayvanların en güçlüsünün kılığına girebildiğini gösterir. Önünde bir çanak tutan ikinci ebenin geniş, benekli jaguar kulakları vardır, memeleri sallanır, çapraz desenli bir etekliğe sarınmıştır.

Aynı yaşlı tanrıça eski bir hiyeroglif kitabı olan Dresden Codex'te de Chak Chel olarak yer alır. Vazo resimlerinde onu kırışık yüzünden ve yılan derisi giysisine takılı örülmüş

Şekil 53: Maşa doğum vazosu. Dört taraflı. Bir kadın üstte bir erkeğe danışmanlık yapıyor. Alttaki ise üç erkek tütsü ile ayin yapıyor.

yünlüden tanırız (yılan bu ve başka pek çok kültürün anahtar doğum simgelerinden biridir çünkü avını bütün olarak yutar ve hamile bir kadına benzer, ayrıca deri de değiştirir).

Vazonun ikinci yüzünde üç efsanevi ebe Mayaların bugün de gerçekleştirdikleri doğum törenlerini gerçekleştirirler (şekil 52). İki tanesi yeni doğmuş bebeği yıkamak için banyo kaplarını tutarken bir tanesi bebeğe uzanır. Sakallı ejderhanın ağzından çıkan figür hem yeni doğan bebeğin nagual'ı yani tinsel özüdür, hem de Mam, varlığı bugün doğumlarla özdeşleştirilen cüce ilahi varlıktır.

Bu resim ebelerin hem insanlar hem de tanrılar arasında varolduğu gösterir, onların jaguar-şaman özelliklerini vurgular, ebelik en temelinde şamanik olarak kabul edilir.

Doğum vazosundaki üçüncü sahne (burada görünmeyen) ikincinin ayna imgesidir. Dördüncü ve son yüz ise sık sık hiyeroglif kitabında da rastlandığı gibi ikiye bölünmüştür (şekil 53). Üst resimde genç bir kadın içinde çakmaktasından bıçakların bulunduğu bir kabın üzerine eğilmiştir. Karşısında başına türban takmış yaşlıca bir adam vardır. Alttaki sahnede başlarında örme türbanları olan üç çıplak adam bir tütsü çömleğinin başında otururlar. Şamanik özelliği olmayan bu eril figürler Pawahtun diye bilinen ilahi varlığın yönelici yansımalarıdır.

Bir düzine kadar uzantısı olan buhurdanlık Mayalıların kozmik dünya ağacı olan ceiba'nın kökünü temsil eder. Buhurdanlık yerin göbeğini göstermesi amacıyla evin tam ortasına yerleştirilmiştir. Burası vazunun ilk yüzündeki göbek kordonu ipiyle ulaşılan yerdir. Pajahtun figürünün sağında kalan kabın içinde plasenta ve doğum kanı olabilir. Öyleyse ebe kanı ateşin üzerine serper ve plasentayı ocağın altına gömer. Geleneksel Mayalar bugün bile kız bebeklerin göbek kordonu ile kız ve erkek bebeklerin plasentasını evlerindeki ocağın altına gömerler. Erkek bebeklerin göbek kordonunuysa bir ağacın dalına bırakır ya da mısır tarlalarına gömerler. Böylelikle doğum vazosunun dört ayrı yüzünde de efsanevi olayların yer aldığını görmüş olduk. Bu, ebelerin aynı şamanik çağrıyı izlediği Mayalar arasında bugün de rastlanabilen doğum ritüelidir.

KUZEYDOĞU ASYADA EBELİK

Malezya'da ebelerin şaman oldukları gerçeği Belfast'taki Queen's University'de öğretim görevlisi olan dostum Marina Roseman tarafından rastlantı eseri yakın bir geçmişte

keşfedildi. Marina bir Senoi Temiar ebesi olan Ude Tengah ile söyleşi yaparken, ailesinin üyeleri olan ruhlar bedeninin içinde kıpırdanmaya başlayınca, Ude kontrol edilemez biçimde titremeye başlamış. Marina da kadının ebeliğin yanı sıra medyum ya da şaman olarak da görev yaptığını keşfetmiş. Araştırmalar Malezya'da yalnızca erkeklerin şamanlık yaptıklarını ileri sürdüğü için bu tam bir sürpriz olmuş. Erkeklerin ticaret yapmak için kadınların yapmadıkları uzun yolculukları yaptıkları ve yolculuklar sırasında ruhlarla karşılaştıkları söylenirmiş. Marina bunu söylediği zaman Uda gülümseyerek bıçağına doğru bir işaret yapmış: "Kadınlar da uzun yolculuklara çıkar, törenlerde kullanılan çiçekleri, tıbbi bitkileri toplar, ormanın derinlerine gider, orada tanıdıklarımızın ruhlarıyla karşılaşırız."

Endonezya'nın Java Adası'nda Hildred ve Clifford Geertz adlı etnograflar ebelerin, medyumların, kâhinlerin, masörlerin, akupunktörcülerin, bitki ve evlilik uzmanlarının dukun yani 'şaman' ya da 'törenselleşmiş uzman' anlamına gelen tek bir başlık altında toplandıklarını belirttiklerinde, aynı bağlantı bundan otuz yıl önce yapılmıştı aslında. Ayrıca genellikle tek bir kişinin bu işlerin bir çoğunu bir arada yaptığını da ortaya çıkarmışlardı. Bir kadın çöpçatanlık yaparken daha sonra bir araya getirdiği çiftin doğacak çocuğuna ebelik de yapabilir.

Bu etnograflar işlerinin bir parçası olarak kadının hamileliğini izlediler. Kadın hamile olduğu keşfettikten kısa bir süre sonra ebe evine gittiğinde evdeymişler. Ebe kocasıyla birlikte kadına masaj yapıp içine renkli çiçek yapraklarının serpiştirildiği tası kaynak suyuyla dolu bir banyoda yıkamış. Javalılar tanrı ve tanrıçaların hep bu şekilde banyo yaptıklarını, evli çiftin de bir anlığına ilahi varlıklar olarak görüldüğünü söyler.

Banyodan sonra ebe bir sicim çıkartarak gevşekçe kadının beline bağlamış. Adam kayınvalidesinin atalarına ait bir bıçağı, onurlandırmak için başının üzerine kaldırdıktan sonra, indirip ipi kesmiş. Bu sırada ebe şöyle şarkı söylemekteymiş:

*Niyetim genç bir yaprağı kesip açmak
Ama asıl kesip açtığım bir yaprak değil
Bebegin ortaya çıkacağı yolu açıyorum.
seni dokuz aylık tefekkürle sınırlıyorum
Ananın rahminde. Kolay çık dışarı. Kolay git.*

Bu anda ebe bir iğ mekiğini kadının sarongunun içinde bırakmış. Kocanın annesi onu sarongun alt ucundan yakalayarak bir bebekmiş gibi taşımış. Kundaklanmış mekikle konuşarak, "Benim erkek torunum," demiş, aynı anda kadının annesi de "Benim kız torunum," demekteymiş.

Ebe kocanın önüne mitsel dünyada yaşamış en güzel çift olan Djanaka ve Sumbadra'nın imgelerinin resmedildiği iki yeşil hindistancevizi koymuş. Meyvelerin içinde dişi ve erkek figürleri varmış. Hamile kadından bir bıçakla meyveleri kesmesini sistemiş.. İki de kolayca ikiye yarılsa, kolay bir doğum olacak demekmiş. Biri kolay yarılsa, çocuğun cinsiyeti meyvenin içindeki figürün cinsiyetine uygun olacak anlamına gelirmiş. İki meyve de ikiye yarılmazsa, anneyi zor bir doğum beklemekte anlamına gelirmiş.

Aylar sonra, doğum sancıları başladığı zaman, ebe yeneden eve çağrılmış. Yere bir hasır sermiş, anne adayını üzerine oturtmuş ve doğum öncesi masaja başlamış. Doğum anı yaklaştık annenin vajinasını zerdeçal (Curcuma longa) bitkisiyle ovmuş. Bu iltihap önleyici özelliğiyle tanınan bir bitkidir.

Bebek doğduktan ve plasenta çıktıktan sonra ebe bambu bir bıçakla göbek kordonunu kesmiş ve onu da zerdeçalla ovmuş. Sonra bebeği ve anneyi yıkamış. Göbek kordonunu ve doğum artıklarını tuzlamış, beyaz müslinle sarmış, bir testinin içine yerleştirerek dışarıya gömmüş. Hayvanları uzak tutmak için gömdüğü noktanın çevresine dallardan bir çit yapmış, kötü ruhların testiden uzak durmasını sağlamak için de bir mum yakmış ve aileden kırk beş gün bu mumu yanık tutmalarını istemiş.

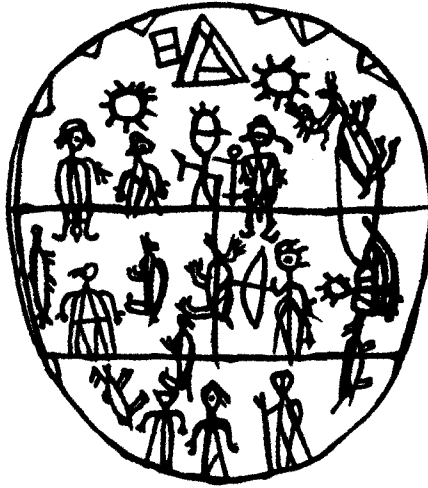
Javalılar doğumdan hemen önce gelen amniyotik sıvının çocuğun manevi eski akrabaları olduğuna inanırlar, göbek kordonu ve plasenta ise manevi yeni akrabalarıdır. Bu iki ruh bebeği hastalıklara karşı korur ve yaşamının geri kalanında ona koruyuculuk eder. Bambu bıçak ve zerdeçal de benzer roller oynar. Demek ki her canlı yaşamına dört koruyucu ruh ile başlar, bunlar düşlerinde ya da gündüzdüşlerinde ona öğütler ya da başka enformasyonlar getirerek karşısına çıkabilirler. Yardım gerektiği zaman zihinsel yoğunlaşma, oruç ya da uyanıklık sayesinde bu ruhlar çağrılabilir.

DOĞUM KOZMOLOJİSİ

Yukarıdaki örneklerde de açıkça görüldüğü gibi, doğumu çevreleyen simgeler ve ritüeller hem zengindir hem de karmaşık. Mitlerde korunan ve kozmolojiye dahil olan bu imgeler ve öyküler davul kasnaklarında, kil kaplarda, elyazmalarında, özellikle de kadınların dokuma, iğ eğirme, işleme ve örgü sanatlarında kendisi gösteren dünyanın kadınsı bir bakış açısıyla görünümünü sergiler. Bir dünya görüşüne göre örneğin, yeni bir yaşamın başlaması -ataların ruhlarına

bir çağrı- geçmişi, şimdiiyi ve geleceği gizemli, kutsal bir eylemle birbirine bağlar. Bu ruhları öne çıkartan ebelerse öteki dünyaya ulaşmasını bilen şamanlardır. Tıpkı dünyanın zamanla tanımlanabildiği gibi, kozmos da üç uzamsal hükümlürlüğe ayrılır: yukarı gök dünyası, orta dünya ve alçak su dünyası. Bu açıdan bakınca, ebeler yukarı ve aşağı hükümlürlüklerde yaşayan atalardan yeni bir varlık getirirler.

Avcılık ölümler ülkesinden hayvanların ruhlarını çağıran şamanik bir uygulama olarak görüldüğüne göre, ölümler ülkesinden insanları çağıran ebeler de Kuzey Asya ve İskandinav ülkelerindeki şamanların eşyalarının üzerine bazen avcılarla birlikte resmedilirler. Örneğin, orta ve aşağı hükümlürlüklerin klasik İskandinav kozmolojisi 17. yüzyıldan kalma bir davul kasnağının üzerine resmedilmiştir (şekil 54). Yukarı hükümlürlük Yıldırım Tanrısı'nın evidir, iki

Şekil 54: 17. yüzyıldan kalma, bir Saami şamanın davul kasnağında yer alan kozmolojik çizim.

kenarı olan bir üçgenle temsil edilir, yanında güneş ve ay vardır, bunlar daireler ve çizgilerle anlatılır, ayrıca başka ilahi varlıklar da görülür. Davul kasnağının sağ yanı boyunca kızağında şamanın davulunu, giysisini ve diğer öteberisini taşıyan bir geyik bu üç krallığı birbirine bağlar.

Orta hükümlerde solda bir kadın, sağda bir adam durur. Adam bir avcıdır. Kadın Madder Akka, insanların evinin tabanında oturduğu söylenen büyük-büyük ninedir. Bir bebek doğarken ebelerin lideri, tüm insan ve hayvan ruhlarının koruyucusu, adet dönemleri ve hamilelikleri sırasında kadınların koruyucusudur.

Davul kasnağının en alt bölümünde Madder Akka'nın üç kızını görürüz. En büyükleri sağda, elinde asalar tutan Sar Akka, iğ eğirmenin hanımıdır. Ocağın altında yaşar, çocuk doğumuna ve Saami ekonomisinin merkezi olan geyik tüt-süleme işine yardım eder. İşi çocuğu annesinin uterusundan çekip almaktır. Solundaki iki figür daha küçük olan kız-kardeşleridir. Urs Akka ve Juks Akka kapının ve iğnin hanımlarıdır. Evin girişinin yakınlarında yaşar, çocuklarla karacaları yeryüzünde ve yeni mekânlarında korurlar.

Avrasya'da dişi ilahi varlıklar 'ana', 'karı', 'kızkardeş' olarak görülür, genç insanları ve hayvanları yaratır ve doğurturlar. Kuzey Asya'da, geyik sürüleri olan Selkuplar arasında ana tanrıçanın onun işlevlerini yerine getiren iki kızı vardır. Biri cenini yaratır; öteki yeni doğan bebeğin koruyuculuğunu yapar. Doğum süreci ve bebeğin doğuşu şamanizm formları olarak görülür çünkü bu sırada doğal ve atalara ait dünya insanların alanına girer.

Kuzey Asya'da hâlâ kadımların doğurganlık ruhlarına adanmış, doğmamış çocukların ruhlarının koruyucusu olan

antik kültler vardır. Bu ruhlar yaşam ağacında oturan kuşlar olarak çizilir, yeniden doğmayı bekler, kendilerine ait ikonografileri, ritüelleri ve şamanları vardır. Amur Havzası'nda, şamanların çoğu kadındır, bu kült liderleri evlerinin bahçesindeki, üzerine kuş resimleri çizilmiş direkler sayesinde ayırt edilir. Kadınlar gelinliklerine yaşam ağacını işler; ağacın her dalında içinde ceninlerin ruhu olan kuş yumurtaları vardır. Bu hoş ağaçlar ve balıklar; ördekler, kuğular, kazlar, kartallar ve ayılar gibi diğer figürler, yardımcı ruhların gücünü içeren ve giyenleri kem gözlerden koruyan uğurlardır.

Kadınların doğum ve yaratım güçlerinin iki büyük metaforu daha var. Dokumacılar ve sema tanrıları şamanik kadınlar açısından bir sonraki bölümde göreceğimiz gibi büyük önem taşırlar.

ON BEŞ

Gögün Malzemesinden

DOKUMACILAR ve
SEMAVİ TANRIÇALAR

265

Binlerce yıldır dünyanın her yerindeki kadınlar birlikte iğ eğirir, yün örer, kumaş dokur ve dikiş dikerler. Değişim, yıkım ve ölümün gerçekliğinde onları birbirine bağlayan bu uğraşlar bir birlik ve umut ifadesi olarak görülebilir. Kültürlerin çoğunda bu uğraşlarla ilintili olan nesnelere dışıl kabul edildiklerinden, dokuma araçları, dikiş takımları kadınlık onurunun ve otoritesinin simgesi haline gelmiştir.

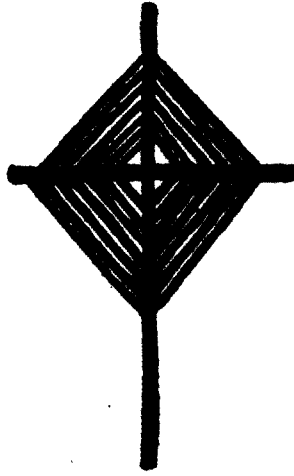
Kadınların kumaş dokumasını çevreleyen ritüeller sık sık doğum ritüellerini çağrıştırır, dışıl şamanik yol her iki etkinliği de içerir, iğ eğirmeyi, örgü örmeyi ve kumaş dokumayı bir ceninin gelişimi ve doğumu ile eşit tutar. Doğum gibi iğ

eğirme ve kumaş dokumanın da yeni bir şey yaratmak için manevi dünyaya erişme becerisini gerektirdiklerinin farkına varmak gerekir.

Pek çok toplumda karmaşık bir lif yığınınından iplik eğirmek, bu ipliği bir bohçaya ya da giysiye dönüştürmek için dokumak ve örmek simgesel olarak cinsel ilişki ve hamilelikle bağlantılıdır. Yüzlerce yıl önce Meksika'daki Aztek iç-ciler iğ eğirmeyi 'bir çanakta dans etmek' olarak tanımlamışlardır (şekil 55) ve eski bir bilmece sürer gider: "Dans pistinde hamile kalan ve çocukla birlikte büyüyen nedir?" Yanıt "iğ"dir. Dans pisti olan kabın (vajina), içine iğ (cenin) yerleştirilir. Bugüne kadar pek çok Orta Amerika toplumunda cenin büyürken (ip eğirilirken ya da kumaş dokunurken) kadın iğ eğirmemeli, kumaş dokumamalıdır. Bunun nedeni eğirme ve dokuma sırasında iplerin üst üste atlayıp iç içe geçmesinin cinsel birleşmeyi simgelemesidir. Demek ki kumaş sadece dokunmaz ona 'hamile kalınır' ve sonuçta da 'doğurulur'.

Şekil 55: Kolomb öncesi imgede bir Aztek kadını örme basırın üzerine yerleştirdiği çanağın içinde iğ eğiriyor.

Şekil 56: Avustralya'nın doğurganlık uğuru. Bu uğur ergenlik törenleri ve ataları kutlayan törenler sırasında kullanılır. Meksika'daki Huicoller de benzer uğurlar yaparlar bunlara 'tanrının gözü' adı verilir.

Avustralya'nın Warlpiri kabilesinde kadınlar kalın pamuklu ipler eğirir ya da örer, bunları doğurganlık uğurları olarak çubuklara sararlar (şekil 56). Bu uğurlara 'rahim', 'loğusalık' ve 'göbek kordonu' anlamlarına gelen makarra adı verilir. Doğum ve yeniden doğmayı kutlayan atalara ait tüm dişil törenler sırasında kullanılırlar. Okyanusya'da dokuma, hamilelik, ve doğumla ilgili her şey ahlakî otorite ve kutsal güçle ilgilidir, buna Polinezya'da mana denir. Yeni Zelanda'da kadınların doğum sırasında destek almak için kullandıkları sopalar dokuma için kullandıklarının eşidir. Kadınların ördüğü ya da dokuduğu kutsal pelerinlere 'plasenta' anlamına gelen kahu adı verilir.

Moğolistan'da Bayar Odun'un müşterileri şamanın giysisine örme iplikler ya da ipek kurdeleler takarlardı. Sağ

yanındaki kurdeleler kabile üyelerine önemli hizmetler sunduğunun göstergesidir, sol yanındakilerse ailesini simgeler, giysinin merkezinden aşağı doğru sarkanlar kabileden ya da aileden olmayan yabancılar içindir. Moğol simge mantığına göre, şamanlar ruhlar dünyasına yolculuk ederken müşterilerinin ruhları düğümlerle giysilerine bağlı olmalıdır ki, bu uzun semavi yolculuk sırasında düşmesinler.

ORTA AMERİKA'DA DOKUMACILIK

Meksika ve Guatemala'nın yerli halkları arasında dokumacılık uzun zamandan beri kadınların ana etkinliklerinden biri olmuştur ve bugün bile bir zenginlik ve prestij kaynağıdır. Kolomb öncesi zamanlarda dokuma ganimet olarak toplanır ve armağan olarak yöneticilere verilirdi. Giysi yapmak dokumacıya büyük onur kazandırır, bu zanaat ise dünyanın yaratımı ve toplumsal düzen için ana metaforları oluştururdu.

Dokuma tezgâhı Orta Amerika mitolojisi ve imge sisteminde bu kadar büyük bir rol oynadığı için tezgâhın nasıl yapıldığını ve kullanıldığını anlamak önemlidir. Tipik bir dokuma tezgâhı bir ucu düğümlü kalın bir sicimden, dokumacının arkasından geçen bir kuşaktan ve pamuk veya yün ipliği çözümlerini germeye yarayan iki yatay çubuktan oluşur; üstteki çubuk bir iple bir eve, direğe, çatı kirişine ya da ağaca bağlanır. Kuşak (kuskun) genellikle maguey liflerinden örülmedir, alttaki çubuğa bağlanır, kalça hizasından dolanarak dokumacı kadının arkasından geçer. Dokumacı geriye kaykılarak çözümlerin gerilimini artırır, öne eğilerek araya argaçları/atacak kadar azaltır, böylece istediği ayarı yapar.

Şekil 57: Santa Catarina Ixtahuacán'da evinin avlusunda kuşaklı dokuma tezgâhında çalışan bir kadın şaman. Bu fotoğraf çekilmeden bir süre önce dokuma tezgâhını ters çevirerek kumaşı diğer ucundan dokumaya başladı.

Şamanik çıraklığımın ilk günlerinde öğretmenlerim dokumacılığı öğrenmem için beni Maya kasabası Santa Catarina Ixtahuacán'a gönderdiler. Orada zamanın yaşayan ve önde gelen kadın şamanlarından Maria Tzep Catinac bana kayışlı dokumaya dikkat etmemi öğütledi: "Bizler yalnızca kumaşlarımızı dokumakla kalmayız, onları doğururuz da," dedi. "Bu bir kadının şamanlık eğitiminin önemli bir parçasıdır." Bana pamuk ya da yün ipliklerini nasıl bir araya getirerek eğirdiğini, dokumasına alt ucundan başladığını gösterdi. Birkaç santim dokuduktan sonra dokuduğu kısmı ters çevirerek, tıpkı bir bebeğin önce başının çıkması için rahimde ters dönmesi gibi ,dokumasının alt ucunu üste getirdiğini açıkladı (şekil 57).

Şekil 58: Monte Albán'daki yedi numaralı mezarda bulunmuş fildişi dokuma bizi; Oaxaca, Meksika. İçinde bir kadın şamanın bedeni olan bu mezar klasik dönemde inşa edilmiştir. Daba sonra, post-klasik dönemde yeniden açılarak içine daba fazla armağan ilave edilmiştir.

Yakınlarda yaşayan Mayalı Tzutujil topluluğundaki kadınlardan on üç tanrıçanın bir araya gelerek dokuma aracılığıyla dünyanın çerçevesini yarattıklarını öğrendim. "Çocuklarını, kuşları, jaguarları ve yılanları dokumuşlar." Ev sahibeme göre, Atitlán Gölü'nün tanrıçası sulardan yükselen üç volkanın doğumuna yardım eden ebeydi. Kumaşı dokuma tezgâhında gece göğünden ve yerin örtüsünden dokumuştur. Bugün dokumacının ileri-geri hareketleri kadınların sevişirken yaptıkları hareketlerle ya da doğum sırasındaki kasılmalarla özdeşleştirilir. Eğer ebe bebeğin önce bacaklarının geldiğini fark ederse, dokuma tirizini ya da bir tezgâhı rahminin üzerinden annenin karnına bastırarak ceninin doğru konumuna yerleşmesini sağlamaya çalışır.

Şekil 59: Daba önce sözü edilen dokuma bizinin Leydi Ten Reed'i gösteren ayrıntıları. Sol, yani dişil elinde bir çingırak, sağ yani eril elinde de bir kalkan tutmakta. Tanrıça mibrabın üzerinde yatan çocuğa doğru uçuyor.

Peki ne kadar süredir dokumacılık Orta Amerikalı kadınların ana uğraşlarından biridir? Monte Albán'da, bir tepenin eteklerindeki bir kadın şamanın mezarındaki bulgular bu uğraşın Mixtec kültürünün klasik dönemine kadar izini sürebilmişlerdir (İ. S. 100-700). Şamanın kemiklerinin yanında küçük dokuma araçları biçiminde yontulmuş çok sayıda jaguar ve kartal kemiği bulunmuştur: iğneler, tirizler, bizler (şekil 58). Bizlerin üzerine yaradılışa ait efsaneler, takvim işaretleri, kehânetler, evlilik, fetih ve kraliyet soyuna ait tablolar resmedilmiştir.

Bizlerin bazılarının üzerinde Leydi Nine Reed ya da Leydi Ten Reed diye bilinen önemli bir tanrıçanın figürü vardır, aynı tanrıça pek çok resimle Mixtec kitabında ya da el yazmasında da yer alır. Bulunan ilk bizin üzerinde, bir yükseltinin üzerinde yatan, göbek kordonu bedeninin üzerinde bir yay çizen yeni doğmuş bebek figürü vardır (şekil 59, sol). Bizin sağ ucundaki tanrıça-ebe karakteristik kadın giysileri içindedir: işlemeli bir dokuma eteğin üzerine üçgen biçimli bir bluz (şekil 59, sağ). Sola doğru uçar, uzun saçlarına dolanmış bir çift yılan vardır. Burnunda kelebek biçimli bir süs yer alır (kelebekler de yılanlar gibi yeni yaşamın simgesi olarak kabul edilir. Eski deriler gibi kozalardan da yeni yaşamlar fıskırır). Kadının şamanik çingırağı sol, yani dişil elindedir. Sağ yani eril elinde üzerinde takvim ismi olan bir savaşçı kalkanı tutar. (Burada Ten Reed bir ok demeti gibi kalkana saplanmış resmedilir). Gün sayısı on adet nokta ile gösterilir, üç tanesi kalkanın üst kısmında, yedi tanesi de sol tarafın tepesinden başlayarak aşağı doğru sıralanmış biçimde yer alır.

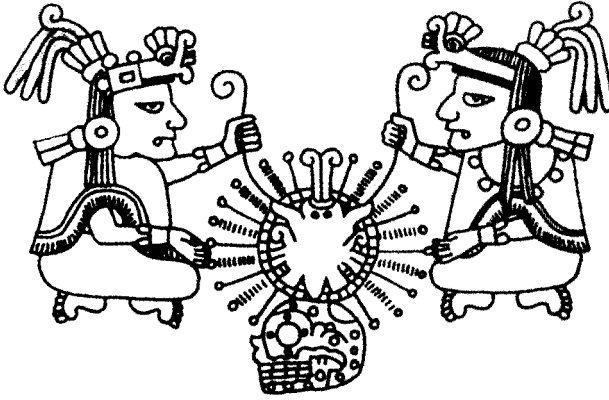
Bu tanrıça koruyucu kalkanıyla birlikte bir savaşçı olarak

Şekil 60: Monte Albán'daki yedi numaralı mezarda bulunan bir dokuma bizinin üzerine oyulmuş yaratılış efsanesi. Burada yaratan, Leydi Nine Reed, resmin üst bölümünde yer alır, dokuma bizini görevinin simgesi olarak başının üzerinde tutar. Bu aracı kullanarak ağacın gövdesinde açtığı elmas biçimindeki delikten tanrılar ve soylular doğar.

resmedilmiştir çünkü doğum hem anne hem de bebek açısından tehlikeli bir savaş olarak görülür. Tanrıçanın bizin orta kısmında bebeğe doğru uçarken resmedilmesi hem şamanik yeteneklerinin hem de bir ebe olarak rolünün göstergesidir.

Mezarda bulunan bir başka bizde (şekil 60), en tepedeki figür yine aynı tanrıçadır, ancak bu kez adı Leydi Nine Reed'dir. Oaxaca'daki Apoala'da bulunduğu varsayılan efsanevi ağacın efendisi olan ilahi varlıktır. (Hem insanoğlu hem de ilahi varlıklar bu ağaçtan doğmuştur.) Tanrıça burada yine üçgen bir bluz giyer, dokuz nokta ile ifade edilen

Şekil 61: Codex Fejérváry Mayer'de yer alan Mixtec yaratıcı tanrıçaları. Bir kafatasının üzerinde ortasına bir kelebeğin rubunun yakalandığı örümcek ağı yer alır.

doğum tarihinin üzerinde oturur. Sağ elinde tehditkâr bir tavırla bir dokuma bizi tutar. Tam altında ağaçtan çıkan küçük ve çıplak bir kadın figürü vardır, hamile gibi şiş karındır. Şişliğin ortasında elmas biçimli çizgilerle kenarı çentikli bir delik ya da vajinası belirtilmiştir. Leydi Nine Reed tanrıların ve soylu insanların içinden çıktığı bu deliği kesip açan yaratıcıdır.

Mixteclerin bugün de devam eden, bazı yerlerin -mağaraların, ırmakların, ağaçların gerçek anneleri olan 'toprak'ın ana rahmine düşen ve orada taşınan çocukların ruhlarını barındırdığına olan inanışlarıyla bu antik imgeler iç içe geçmiştir. Daha sonra bu çocuklar simgesel kelebek formunda kadınların rahimlerine yerleşirler. Anne bu varlığı bir insan bebeğine dönüşüp de doğana kadar besler.

Başka bir Mixtec elyazmasında aralarında bir örümcek ağı tutan iki yaratıcı tanrıçanın resmi vardır. Ağın tam

ortasına bir kelebek ruhu yakalanmıştır. Tanrıçalar burada noktalı bir kafatası biçiminde temsil edilen toprakla yakından ilgilidirler (şekil 61). Bu tanrıçalar da ruhları biçimlendirip insan bedeninin içine yerleştirmekle görevli örümcekleri temsil ederler aslında.

ÖRÜMCEK KADININ ÖYKÜSÜ

Kuzeyde, New Mexico'daki Acoma köyünde yaşayan ilk iki insanın kadın olduğu söylenir. Örümcek Nine'nin onlara bakarken dillerini de öğrettiği karanlık yeraltında yaşamışlardır. Sonra Nine her ikisini de tohumlar ve dünyaya getirecekleri hayvan ve bitkilerin imgeleriyle dolu iki sepet vermiştir. Kadınlar yerkürenin yüzeyinde bir delik açana kadar karanlığın içinde çok yavaş büyürler, bu delikten aşağıdaki karanlık dünyaya güneş ışınları girer. Ancak delik kadınların dışarı çıkmasına elvermeyecek kadar küçüktür. Bunun üzerine ilk ebe olan Badger Old Woman'ı yaratırlar. Ebe pençelerini kullanarak ikizlerin içinden geçebilecekleri kadar bir açıklık yapar. İkizler dışarı çıktıkları zaman Örümcek Nine onlara canlıları yaratacakları şarkıları ve duaları öğretir. Kadınlardan birini bir ses perdesi sarar ve kadın ikiz oğullar doğurur. Kızkaradaşi oğlanlardan birini evlatlık edinir, oğlan büyüyünce onun kocası olur. Birkaç yıl sonraysa köyün tüm insanlarını doğururlar.

Yakınlardaki Diné'de Örümcek Kadın hakkında başka hikâye anlatılır. Nine, Örümcek Adam'nin nasıl yapılacağını öğrettiği kuşaklı bir dokuma tezgâhını kullanarak kadınlara nasıl kumaş dokunacağını öğretir. Tezgâhın kirişleri yer ve göğün iplerinden yapılmıştır, çözgü çubukları güneş ışınlarındanır, gücü takımları kaya kristallerinden ve ışık

huzmelerinden yapılmıştır, tezgâhın biziye bir güneş halesi ve tarakları beyaz deniz kabuklarıdır. Dört iği vardır. ilki kömürden bir ağırşakla zigzag ışınlardandır. İkincisinin ağırşığı turkuvazdır ışık parlamalarından oluşur. Üçüncüsü üçüncüsü kabuklu deniz hayvanı ağırşaklı ışık huzmeleridir, beyaz deniz kabuğu ağırşaklı dördüncüsünüyle yağmur oluşturur.

Tezgâh bittiği zaman Örümcek Adam ilk kadın dokumacıya şöyle demiştir: "Şimdi senin için yarattığım ve adını verdiği her şeyi biliyorsun. Onunla çalışmak ve arzularını gerçekleştirmek artık senin görevin. Ancak bundan böyle kabulende bir kız bebek doğduğunda bir deliğin ağzına örülmüş bir örümcek ağı bulmalısın; ağı oradan alıp bebeğin ellerini ve kollarını ovalamalısın, böylece bebek büyüdüğü zaman bir dokumacı olacaktır, elleri ve kolları çalışmaktan yorulmayacaktır." Bugün bile, doğumlarından kısa süre sonra bu ritüel kız bebeklere uygulanır.

SEMAVİ TANRIÇALAR

Kadınları besleyen ve koruyan ilahi varlıkların hepsi toprakla bağlantılı değildir. Gök tanrıları genellikle erkek olarak betimlenseler de, önemli istisnalar yok değildir. Antik Mısır'da dişi gök tanrıçası Nut ve erkek kardeşi yer tanrısı Geb birlikte yaratılmışlardır, yoğun bir cinsel kucaklaşmaya mahkum edilmişlerdir. Hava tanrıçası Shu onlardan ayrılarak evrene biçimini verir. Nut genellikle dev gibi bir semavi kadın olarak çizilir, tüm toprağı üzerini kaplar, ay, yıldızlar, ve takım yıldızlar bedeninin içinden geçer.

Ülker adındaki takımyıldızın, antik Çin'de, Yedi Semavi Ebe olarak bilinen yeri kadın ilahi varlıktan oluştuğu kabul

Şekil 62: Ome Niang-Niang adındaki Moğol rabim tanrıçasının kâğıda yapılmış resmi. Önündeki alçak masanın üzerinde bir lotus çiçeği durur, çevresinde kızları, Ülker takımyıldızı vardır.

edilirdi. Bu inanış gök varlıklarının Üç Semavi Ebe ya da Üç Semavi Bakire olarak bilindikleri daha erken bin Manchu geleneğinden evrilmişti. Bu üç çift göz her yöne bakarak dünya üzerinde olan biten her şeyi görebilir ve barışı koruyan kutsal savaşçılar gibi davranırlarmış. 1993 yılında Çinli arkeolog Fu Yuguang bu üç tanrıçayı gösteren iki yüz yıllık bir ahşap ikon keşfetti. Jilin eyaletinde özenei korunmuş olan bu ikona hâlâ tapınan Huichun'da ebe kadınlardan oluşmuş bir kabile vardı.

'Cennette Savaş' adlı eski bir Kuzey Asya efsanesinde Abuka Hehe adında bir tanrıçanın varlığında söz edilir. (Abuka gök, hehe ise kadın cinsel organları anlamına gelir.)

Batıdaki Altaylardan doğudaki aşağı Amur'a kadar Ome Niang-Niang adında savaşçı bir semavi tanrıça ya da rahim tanrıçası hüküm sürer. Moğol şamanların mihraplarının üzerinde duran bir resimde rahim tanrıçası alçak bir masanın üzerindeki açmış lotus çiçeğinin arkasında ayakta durmaktadır. Çevresinde yedi semavi çocuğu Ülker Takımyıldızı görülür.

Daur Moğolları arasında otoshi diye bilinen kadın şamanlar da doğurganlık; çocuk doğumu, yetişme ve çocukluk dönemi hastalıklarıyla ilgili diğer ilahi varlıkların yanı sıra rahim tanrıçasına da taparlar. Bunlardan bir tanesi dokuz beyaz çadırın ortasında, dokuz katlı bir evde yaşayan kar beyazı saçlı bir kadındır. Avlusunda altın ve gümüşten çam ağaçları vardır; iki anka kuşu kapısında bekçilik eder. Kapının dışında dokuz mineral sıcak su kaynağından içi yumurtalarla dolu bir su kaynar.tanrıça bu yumurtaları alır ve avlusuna getirir. Bebekler olgunlaştığı zaman onları doğmaları için aşağıdaki dünyaya gönderir.

Gökyüzüne odaklanan şamanizm üzerine çalışmalar bu semavi tanrıçaların varlığını ve onlarla bağlantılı uygulamaları yok saymıştır. Mircea Eliade göğe yükselişin şamanik simgeselliğinden söz ederken "Arkaik insanların yüce tanrılarından 'Yükseklerdeki O', 'Gökyüzünün Efendisi' ya da yalnızca 'Gök' diye söz edilir demıştır. Hakikat şu ki Kuzey Asya'daki semavi kültürler bebekleri dünyaya getirme ve onlara bakma üzerine temellenmiştir. Semavi tanrıçaların doğurganlık çevresinde yönlendirilmiş olmaları on ikinci yüzyılda dışıl kültürleri ortadan yok eden Budist misyonerleri rahatsız etmiştir. Çabaları ve uyguladıkları baskılar kısmı olarak başarılı olabilmıştır ancak semavi tanrıçalar pek çok yazılı tarihi kayıttan çıkarılmışlardır.

Aynı semavi doğurganlık kültlerine Asya'nın başka ülkelerinde de rastlanır. Bugün Koreli kadın şamanlar Büyük Doğum Ninesi'ni cezbetmek için içi tohum dolu sukabağından bir maşrapa kullanırlar (Büyük Ayı Takım Yıldızı'nı temsil eder). Sonra bu maşrapayı hamile kalmak isteyen bir genç kadına verirler. Kadın maşrapayı Doğum Ninesi'nin varlığı anlamına gelecek şekilde titremeye başlayana kadar elinde tutar. Ritüelden sonra maşrapayı kocasıyla yattığı odada saklar. Hamileliğin son döneminde bu tanrıçaya deniz yosunundan yapılmış çorba ve pilav sunar. Sonra çocuğa zarar verebilecek aile hayaletlerini uzaklaştırması için bir şamanla anlaşır.

Kuzey Doğu Asya'da hamile kadınlara yalnızca ebeler değil semavi tanrıçalar da yardım eder. Noh adında genç bir Malezyalı kadın City University of New York'tan çalışma arkadaşım Carol Laderman'a Bidandari ya da Yedi Semavi Ebe'nin kendi doğumuna katıldığını söylemiş. Doğumu yedi gün süren annesi yapayalnızmış çünkü kocası işe, beklemekten vazgeçen ebe de evine gitmiş. Sonunda gökten yedi güzel, güleryüzlü hanım inmiş. Annesinin acısını dindirerek bebeği doğurtmuşlar, anneyi ve bebeği yıkamışlar. İşleri bitince yeniden göğe yükselmişler. Komşular bebek ağlaması duyunca gelip kadını temiz ve rahat bir halde bulmuşlar, bebek de yıkanmış ve kundaklanmış. Bu doğum Noh'a ruhları görebilme yetisi bahşetmiş. Önemli bir şaman olan kayınpederi de gelinini bir şaman olarak eğitip inisiasyonunu vermeyi önermiş, ancak şamanların uzun çalışma saatlerinin aile yaşamını etkileyeceğini düşünen Noh bu teklifi kabul etmemiş ve sonradan bu kararından pişmanlık duymuş.

Meksika'daki Huicoller arasında da semavi bir tanrıça hamilelik ve doğum sırasında yardım eder. Chico'daki California State University'den çalışma arkadaşım Stacey Schaffer bir huicol kadınının hamile kalmakta zorluk çekerse kocasıyla birlikte ebeyi ziyaret edebileceğini öğrendi. Kadın çifte kutsal bir su kaynağına giderek daha önceki ziyaretçilerin bıraktığı mumları, adak maşrapalarını, dua oklarını toplamalarını önermiş. Bu ebelerden birinin kızı kendi sözcükleriyle şu açıklamayı yapmış: "Şarkı söyleyerek Tanrıça Nivetuka'nın nerede olduğunu bulmamız gerekir; o çocukların tanrıçasıdır. Göktedir. Mara'akame (şaman) kupuri'yi (çocuğun ruhu) çağırmak için şarkı söylemelidir. Mara'akame ruh ortaya çıkınca onu bir maşrapaya almalıdır. Kadın kısırlığının nedenine ilişkin bir düş görürse iyileşir.

Bir Huicol ebe kadının hamile olduğundan emin olunca sırtını zorlayarak düşük ya da erken doğum yapmaması için kuşaklı dokuma tezgâhında çalışmamasını önerir. Kumaş dokumak göbek kordonunun bebeğin boynuna dolanarak onu boğmasına da neden olabilir. Doğurganlık konusunda uzman şamanlar hamileliğin ilk döneminde uygulanacak ritüellerle bir bebeğin cinsiyetini değiştirmenin mümkün olduğunu söylerler. Ebe beş gün süresince kutsal su ve bir adak maşrapasının içine konmuş pamuklar yardımıyla semavi tanrıça Nivetuka ile bağlantı kurar. Dua ederken istenen cinsiyetin cinsel organlarının biçimini annenin karnına çizer, üzerine kutsal bir kuyudan çekilmiş suyu püskürtür.

Dokumacı yaratıcılar ve insanları bakıp besleyen semavi tanrıçalarla ilgili bu metaforlar ne kadar güçlü ve güzel değil mi? Hem anlamları hem de dişil şamanik yolla olan bağlantıları bir kadının döngüsünü oluşturan fiziksel öğelerden

-kan, adet, hamilelik ve doğum- doğal olarak ortaya çıkar. On üçüncü bölümde sözü edilen, on yedinci bölümde ölüm ve yeniden doğuma temellendiğini göreceğimiz eril şamanik yolu tamamlar ve onun karşı dengesini oluştururlar.

ON ALTI

Gölgelerde Aydınlanma

BİR GECE YARISI ŞİFA SEANSI

281

Guatemala'nın yüksek düzlüklerindeki çıraklık dönemimin sonlarına doğru Momostenango'dan arabayla bir saatlik uzaklıktaki küçük bir köyde bir şamanik seans düzenleneceğini öğrendim. En güçlü Maya geleneklerinden biri olan 'şifa masası-mihrabının tınse özü' anlamına gelen ajnawal mesa'ya uygun inisiasyon almış bir kadın şaman yönetecekti. Don Andrés ve Donya Talín'in bu tür şamanik uygulamalara hiçbir güven duymadıklarını bildiğim halde -büyüclük içerdiğini olduğunu iddia ediyorlardı- Donya Josefina'nın törenine katılmaya karar verdim.

Buz gibi bir gecede Dennis'le birlikte bir volkanın eteğindeki mezarlığın bitişiğinde yer alan evde küçük bir medyum

grubuyla bir araya geldik. Evin üç metre yüksekliğindeki tavanında yuvarlak çatı kirişleri ve dar pencereler vardı. doğu duvarı boyunca, tozlu bir krepor kâğıdı yığınının altında üzeri uzun bir dokumayla kaplı dingildek bir masa duruyordu. Tam ortasında içine yeşil ve mavi taşların gömülü olduğu beton bir haç vardı. masanın her köşesinde, haçım çevresine dizili tuhaf biçimli kuvarz kristalleri, fulgiritler (yıldırımın gevşek kuma düştüğü yerde meydana gelen, cam, eğri boru), kırık çömlek parçaları, yanardağdan çıkma kara renkli çok sert taşlardan yapılma bıçaklar diziliydi.

Masanın sol, yani dişil tarafında içinde ebelerin efendisi olan Azize Ana'nın oyması bulunan ahşap ve camdan yapıma bir kutu vardı. kutunun üzerinde çok yüzlü kristaller ve işlemeli bir çanka duruyordu. Heykelin çevresinde paslı tenekelere dikilmiş beyaz eylaklar, kaplan desenli leylaklar ve karanfiller vardı.

Masanın altındaki zeminin doğu tarafında, üzerlerine dökülen likör sunularıyla parlayan yılan-başlı delici-bakışlı taşlar çam kütülerinin arasına dizilmişlerdi. Bu Donya Josefina'nın şifa mihrabı olsa gerek diye düşündüm. Daha dikkatli incelememe fırsat kalmadan insanlar gelip odanın çevresine dizildiler. Bakır bir çan çalınca aceleyle batı duvarındaki ahşap sıranın üzerindeki yerimize geçtik.

Sessizce birbirimize sokulmuş oturduk, ortak giderek söğüyup rutubetleniyordu. Çam reçinesi ve kahve tanelerinin kokusuna karışan küf kokusu uyanık ve ihtiyatlı kalmamı sağlıyordu. Saat gece yarısını vurunca odanın bir köşesinde gölgeler içinde oturan üç kadın tekdüze bir şarkıya başladılar. O sırada bu maya lehçesini konuşmayı öğrenmiştim ama ne söylediklerini anlayamıyordum. Belki de bunlar

sözcük değildi de soğuk gece havasında uçuşan anlamsız hecelerdi.

Odanın ortasındaki üç taştan yapılmış pişirme ocağında ateş kıpraşıp da ardında mırıltılı kömürler bıraktığında bir panik duygusu yaşadım. Bu karanlık odanın içerisinde her şey çok sessizdi. Tek ses bu esrarengiz şarkıyla uzun, kumral saçlarımdaki elektriklenmenin çığırtsıydı.

Yarım saat kadar karartılmış odada bir şey, herhangi bir şey olması için bekledik. Yanan tüsülerin kokusunu alıyor, büyük damlalar halinde çatıya düşen yağmurun sesini duyuyordum. Yukarıya, gürültüye doğru baktığımda şeffaf, mavimsi bir ışık topunun tavadaki kiriş boyunca kaydığını gördüm, sonra yere doğru inerek için için yapmakta olan ocağın üzerine çakıldı. Acımtırak, ozon gazı ya da yanan saç gibi bir koku odayı doldurdu.

Soluğum tıkanı. Son derece uygunsuz ve saygısız bir davranış olmasa o anda evden çıkıp kaçabilirdim.

Yürek gibi atan top yerden bir metre kadar yükselerek ateşin çevresinde, saat yönünün aksine hızlı hareketlerle dönmeye başladı. Oturduğum yerden kimildamadım, gözlerimi kapattım ve soluğumu tuttum. Birkaç saniye sonra gözlerimi açtığımda yumruğumdan daha büyük olmayan topun hâlâ ateşin çevresinde dönerek düzenli aralıklarla mihrabı aydınlattığını gördüm. belki de ninemin 'Kızılderili ışığı' ya da 'Will-o'-the-wisps' diye hayalet ışıklardan biriydi. Ninem ataların ruhlarının bazen bu gizemli aydınlıkların içinde dünyayı ziyaret ettiklerini söylemişti.

Ben nefesimi tutmaya devam ediyordum ki ışık topu aniden yok oldu. Rahatladım, derin bir soluk aldım ama hemen ardından iç çekmesi gibi bir ses ve toprak zemine

sürten uzun metal bir zincirin sesini duydum.

Bedenimden bir elektrik akımı geçerek beni oturduğum tahta sıranın üzerinde geriye doğru itti ve sırtımın ortası kaşınmaya başladı. Sanki güçlü bir elektrik akımı karın duvarımdan midemin içine girmiş gibiydi. Bu tuhaf ama tatsız olduğunu söyleyemeyeceğim his bir süre sonra düşük yoğunluklu depremlerin dalgaları andıran titreşimlerine dönüşerek bedenime yayıldı. Çatıdan başka tuhaf sesler de geldi; bu kez kanat çırpması duydum. Bir kumru, başkuş ya da bir kartal mıydı? Çevremdekilere baktım, herkes, hatta Dennis bile sakin, kendi içlerine odaklanmış görünüyordu.

Sonra birden yeniden korku duydum, mor-siyah bir kederde bürünmüş genizden gelen bir erkek sesi "İyi akşamlar çocuklarım, sizlere ne gibi iyilikler yapmamı istiyorsunuz?" diye sordu.

Çok şaşırdım, kimin konuştuğunu merak ettim, Don Andrés ve Donya Talín ile sürdürdüğümüz çıraklık çalışmalarına karşın bir ruhun bizimle konuşacağına, daha doğrusu Donya Josefina aracılığıyla benimle konuşacağına inanamıyordum. Uzun zaman önce ruhlar dünyasını hayallerin krallığında bırakmayı öğrendiğimden gerildim ve kuşku duydum. Bize bir numara yaparak bir ruhun sesini mi taklit ediyordu? O zamanlar manevi inançların ve öbür dini batıl inançların mantıklı düşünce ve rasyonel bilimle zıtlık içinde olduğunu düşündüm.

Şaman bu kuşkularımı sezmiş olmalı ama bana meydan okumaktansa beni yok sayarak sırayla sorular sormaya başladı. Solumdan başlayarak herkese aynı genizden gelen sesle hitap etti: "Beni tanıyor musun?"

Herkes "Evet" yanıtını vererek yardım istedi, bunlar ya

çocuklar, para ya da sağlıkla ilgili pratik konular ya da sevgi ve yaratıcılıkla ilgili tinsel meselelerdi. Donya Josefina sonra her birimizden mum ya da tütsü biçiminde bir armağan istedi. Bunlar Kutsal Dünya'ya, dağlara, vadilere, ağaçlara, volkanlara, göllere, kaynaklara ve mağaralara armağanlar vermek için kullanılacaktı.

Yanımda oturan kaygılı bir genç kadın titrek bir sesle, "Evet kızım, ben senin pek çok çocuk doğurmana yardım edecek iyom'um (ebe). Otlarla, tütsülerle ve reçineden mumlarla Azize Ana ile birlikte tüm bunları senin için düzenleyeceğim. Sözlerimi unutma çocuğum çünkü kutsal dağlar adına konuşuyorum ve sansar doğumda benim yardımcımdır," dedi.

Loş ışıkta ancak seçebildiğim on yaşlarında bir çocuk aceleci bir K'iche Maya lehçesi ve İspanyolca karışımıyla gelecekteki yaşam yolu için rehberlik istedi. Şaman onunla daha yumuşak, daha kadınsı çıkan bir sesle konuştu. "bu yaşamda pek çok fersahlar katedesin canım, görünüşe göre asla zengin olamayacaksın," dedi, "ama ailen, evin ve işin için saygı göreceksin. Bunların senin için ayarlanması için on demet tütsü, on reçine, on donyağından mum ve beş şişe kuxa'ya (yerel kaçak alkol) ihtiyaç var oğlum."

Onun yanında oturan ergenlik çağındaki kız kısa bir süre önce erkek kardeşini kaybetmişti. Şaman ona son bir konuşla olanağı sundu: "Kardeşim," diye söze girdi ergen bir oğlanın tiz sesiyle, "Seni terk etmedim, ağlama, senin dokuma tezgâhına tüneyip şakıyan küçük kuşum ben. Bani çiçek nektarları ve yapraklarıyla, mumlar ve tütsülerle, çam özleriyle besle." Keder, hüznün karışımı bir duyguyla kız yumuşak yumuşak içini çekmeye başladı.

Şaman daha sonra yaşlı bir adama döndü. "Karından haberler mi istiyorsun?" diye sordu yine değişik, orta yaşlı bir kadının sesini andıran nazik bir sesle. "Gökyüzündeki üç ocak taşının çevresinde dönen binlerce minicik yıldızın arasında o."

Bu Oriyon Takımyıldızı'nı çevreleyen dumanlı nebuladaki yıldız üçgeni olmalı, diye düşündüm.

"Yakında bir kız bebek olarak ailede yeniden doğacak. Bunun için yirmi beş donyağı mum, bir kilo kahverengi şeker, iki şişe kuxa ve yirmi demet tütsü gerek."

Şaman sorulara yanıt vermeyi bitirince ocağın çevresinde ikinci bir mavi ışık topu dönmeye başladı. Bunun bir ışık topu olabileceğini düşündüm. Bazı metalürjistler ışık toplarını bir optik yanılsama olarak kabul etseler de, bazıları bunun son derece yoğun küçük bir gaz kütesinin bir ışık parlamasından gelen elektrik boşalmasıyla oluşabileceğini idda etmekte. Belki de jeologların 'toprak aydınlanması' adını verdikleri şeyi görüyordum. Bu tür tuhaf huzmeler dağların zirvelerinde depremler sırasında fay hatları yakınında doğal olarak oluşabiliyor. Guatemala da kesinlikle bir deprem ülkesidir.

Josefina tiz, anlaşılmaz bir şeyler mırıldanmaya başladığı zaman düşüncelerin yarım kaldı. Yavaş yavaş sesi belirgin bir İngiliz vurgusuyla İspanyolca konuşan bir adamın sesine dönüştü. "Benim kızım burada, bu odada bir yerde, ama konuşmuyor," dedi ses.

Başımдан aşağı buz kestim, ses ölü babamınkini andırıyordu. Orada hareketsiz kalakaldım, ne kımıldayabiliyordum ne de konuşabiliyor.

Bir-iki saniye geçti, oda tıslayan mavi ışık ve turuncu

renkli kömürlerin çitirtuları dışında sessizdi. Yanıt veremem de sesin bir şeyler daha söylemesini diledim. Söylemeyince büyük bir pişmanlık eşliğinde korkunç bir yoksunluk hissettim, beni ölü ebeveynlerimden ayıran keder perdesini aralayacak bir fırsatı yitirmiştim. Son kez veda edebilme şansımı bir kenara itmiştim.

Demir zincir bir kez daha yerde şakırdadı, gölgeler arasında birinin yürüyüp ateşe bir kütük attığını gördüm. sonra aynı kişi birer birer odadaki gazyağı lambalarını yakmaya başladı.

Işıktaki bu kişinin genç olduğunu gördüm, yirmi beşlerindedeydi, sağlam bir çenesi, omuzlarının altına inen dümdüz siyah saçları vardı. kadında erkeksi bir şey vardı, çiftçilerin beyaz poplin gömleklerinden giymişti, bol beyaz pantolonunun belinde siyah kırmızı örgü bir kemer vardı, siyahların parmak uçları açık ayakkabılarından giyiyordu. Demek ki gizemli şamanımız oydu. Bir stereotip olduğu söylene- mezdi doğrusu. Rahatlamış mıydım, yoksa hayal kırıklığına mı uğramıştım?

Bu soruya yanıt veremeden önce mavi ışık topu onun çevresinde dönmeye başlayarak genişledi ve onu turuncu alevlere sardı. Bedenine girerken uzaklardaki bir gök gürlemesini andırır bir ses duyuldu, sonra her şey sessizliğe gömüldü. Donya Josefina hiçbir şey olmamış gibi orada duruyordu.

O ön kapıya yönelip de ağır kol demirini yavaşça kaldı- rırken hepimiz sessizce oturuyorduk. Gök gelirken gördüğümüz aynı kara kristaldi ama yıldızlar biraz daha yükseklerdeydiler. Işık toplarını oluşturan bir fırtınaysa izi bile yoktu artık.

Titredim ve kazağıma sarındın, bir nedeni buz gibi olmasydı, bir nedeni de önemli, hatta kutsal bir şeye tanık olmamdı. Bu şamanın ışık topları ve pek çok farklı sesle gerçekleştirdiği performansının anlamını kavrayamamıştım. Anlamaya çalışmamıştım da, en azından o sırada. Kafam karışmış ve biraz da korkmuştum. Babamın sesi o kadar gerçekti ki, konuşanın o olduğundan emindim.

Bu tuhaf olaydan bir an önce uzaklaşma arzusu içinde, eve gidip sesansın doğru bir bilimsel betimlemesini yazabilmek için acele ediyordum. Dennis'e doğru davranıp gitmek için ayağa kalktığımda korodaki kadınların Azize Ana'ya ve mihraptaki taşlara armağanlarını vermeyi yeni bitirdiklerini gördüm, söğüt dallarından yapıлма sepetlerden tamale çıkarmaktaydılar.

Geleneksel rengarenk işli bluzlarını giymişler, bellerinin çevresine eteklerini dolamışlardı. Bu bir lokmalık tamaleleri cızırdayan, daire biçimli comal'ın üzerine yerleştirmektedirler, bu kilden yapıлма bir tepsidir, ateşi çevreleyen üç ocak taşının üzerinde dengede durur. Kömürlerin içindeki bir çömlekte kırmızı chili sosu vardı, bir atole'nin içinde de mısır unu çorbası görünüyordu.

Bu kutlamayı es geçmek terbiyesizlik olacaktı. Açık ateşin yanına oturarak baharatlı yemeği yemeğe ve sulu çorbayı içmeye başladığımda yavaş yavaş kendimden utanmaya da başlamıştım. Elbette ki benimle geleceğim hakkında sorularım, ölmüş akrabalarım vardı. yıllarca bilimsel dersler aldıktan sonra artık ruhlara ya da kehânetlere inanıyor muydum, emin değilim doğrusu. İnansan bile, tümü bana yabancı insanların önünde kendi atalarımınla kesinlikle konuşmazdım.

Daha sonraki haftalarda o tuhaf mihrabıyla, tekin görünmeyen ışıklarıyla, farklı sesleriyle bu tuhaf şamanik performansını anlamak için epeyce kafa yordum. Mayalı şamanların bedensel enerjilerini nasıl denetlediklerine ilişkin daha çok şey öğrendim. Aslında şamanlar bedenlerini çevreleyen elektrik enerjisiyle, ufukta göz kırpan ve kutsal göllerin üzerinde yansıyan kırmızı, pembe, mor, yeşil şimşekler için aynı sözcüğü kullanıyorlardı.

Nerede ve ne zaman hareket ettiğine bağlı olarak bir şamanın kanı, eti ve kaslarındaki elektrik –genizden gelen ani ses, seğirme, ve yanma duygusu- fark etmediğimiz meseleleri dikkatimizi çeker. Aynı biçimde kutsal göllerin üzerinde yansıyan şimşekler de öte dünyaya ait olaylardır: doğudaki Lemoa Gölü üzerindeki pembe ışıltılar güneşin doğuşu anlamına gelir; bu yeni işler ve fırsatlar demektir. Najachel (ya da Atitlán) Gölü üzerinde beyaz çakan şimşekler insanların çıktığı sular altındaki yer altı dünyasına attir, bebekler biçiminde saadetler ve hastalıklar biçiminde lanetler getirir. Batıdaki Pasokob' Gölü üzerindeki yeşil şimşekler yağmur, dolayısıyla üründe bolluk demektir. Kuzeydeki Pachi'ul üzerinde pembe çakan şimşeklerse, yağmurun duracağını, hem literer hem de metaforik olarak hasat zamanının geldiğini haber verir.

Zaman içinde Donya Josefina'nın şamanik uygulamalarında öylesine ileri gittiğini anladım ki, yalnızca bu kozmolojiyi bilmekle ve şimşeği bedeninde hissetmekle kalmıyor, onu müşterilerinin yararlanması için gösterebiliyordu da. Ateşin çevresinde dönen şeffaf mavi ışık topuysa onun bir biçimde kontrolü altında tuttuğu kozmik enerjinin bir parçasıydı.

Ancak ışık topu onun performansının bir parçasıydı sadece. Giydiği erkek giysileri, kullandığı erkek ve kadın sesleri, güçlü öngörülleri; bunların tümü şamanizmdeki cinsiyet kaymalarının ve sonraki bölümlerin konusunu oluşturacak aşkın kadın savaşçı ve kâhin rollerinin önemi hakkında ipuçlarıydı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Cinsiyetin Gücü ve Şamanik Yeniden Canlandırma

ON YEDİ

Farklı Hükümlerlilikleri Birleştirme

ŞAMANİZMDE CİNSİYET KAYMALARI

293

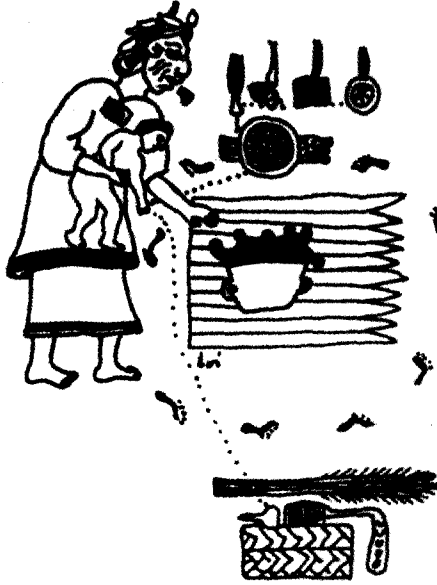
Dennis ile birlikte Don Andrés ve Donya Talín ile çalışırken kendi kişiliklerimizi ve gerçekten de kendi bedenimizi 'iki-li-cinsiyetimizi' algılamayı öğrendik, bedenlerimizin sol yanını dışı, sağ tarafı ise erildi. Ayrıca hem kadın hem de erkek gibi davranmaya ve zaman zaman toplum içinde karşı cinsin rolünü üstlenmeye cesaretlendirildik. Dennis kadınlarla zaman geçirip tortilla pişirmeyi, ırmağın kıyısına gidip çamaşırlarımızı kuruması için kayalara sermeyi öğrenirken -köy çocuklarını pek neşelendirmişti bu- öğrenirken; benim de erkeklere özgü riskler almam gerekti, örneğin

şelalenin üzerindeki kaygan kayalarda yürümeli ya da ruhsatım ve kimlik belgem olmadan jipimizle Meksika'ya kadar gitmeliydim.

Şamanik eğitimin bu parçası pek çok insan gibi cinsiyetimizi çok erken yaşta kavradığımız için bizim için zordu. Cinsiyet sosyal kimliğimizin en temel psikolojik ifade biçimlerinden biridir ve çağdaş Kuzey Amerika'da cinsiyet organlarının özelliklerine bakılarak belirlenir. Bir hastanede ne zaman çift cinsiyetli ya da iki cinsiyet arasında kalmış bir bebek doğsa, doktorlar çocuğun cinsel belirsizliğini düzeltmek için gerekli ameliyatları yaparlar. Demek ki pek çok insan için seks cinsiyetle eştir ve cinsel kimlik 'doğal' kabul edilir.

Tek tanrılı dinleri olmayan ya da bu dinlerin kıyısında yaşayan, biyomedikal sistemleri bulunmayan toplumlardaysa görüşler farklıdır. Batı kültürünün önemsiz cinsiyet göstergeleri –giysiler, ses, otorite- cinsel kimliklerin süreksiz ve değişken olduğu toplumlar için pek bir anlam ifade etmez. Şamanik kişiliği oluşturmada temel öge de cinsiyettir. Şamanlar anatomik sekslerine ve seks uygulamalarına bakılmaksızın birçok sosyal ve tinsel cinsiyetin bedenine bürünür ve sosyal görevlerini yerine getirirler.

Pek çok gelenekte ideal cinsiyet androjen bir ilahi varlıkta beden bulur, bu cinsiyetler arasında kayabilen bir yaratıcı, hatta iki cinsiyetli bir kültürel kahramandır. Örneğin Aztek kozmolojisine göre, başta gelen ilahi varlık Ometeotl, kendi kendini yaratan, ikiliğin tanrı-tanrıçasıdır. Bu ilahi varlıkta eril ve dişil prensipler bir aradadır, yüzyıllardan beri Aztek şamanizminin merkezinde olan tamamlayıcı yönlerin bir araya gelişi açısından bir model oluşturur.

Şekil 63: Bir bebeği vaftiz eden Aztek ebesi. Ebenin taze kesilmiş sazlar üzerinde duran vaftiz çanağı çevresindeki adımları saat yönünün tersine bir yörünge çizer. İlk önce altta durarak bebeğe kadınlara ait araç-gereçleri gösterir. Saplı bir süpürge, pamuk lifleriyle bir iğ ve sepet. Sonra yukarı çıkarak bebeğe bir savaşçının kalkanını ve oklarını, bir keski ve boya fırçası da dahil erkeklere ait araç-gereçleri gösterir.

Antik Aztek toplumunda bir çocuk ergenliğinin başlan-
gıcına, yani heteroseksüel üretken rolü ortaya çıkana kadar
tam anlamıyla kız ya da erkek sayılmaz. On altıncı yüzyıl-
dan kalma Florentine Codex'te bir ebe yeni doğmuş bir be-
beği vaftiz eder ve her iki cins hakkında da bilgi verirken
görünür. ana hat çevresinde saat yönünün tersine onun
adımlarını izlersek ilk önce bebeğe dişi araçları gösterdiği-
ni, sonra erkeğin savaşçı kalkanına geçtiğini, oklarını, tüy

sanatçısı, heykeltıraş ve nalbant olarak çalıştığı aletlerini gösterdiğine tanık oluruz (şekil 63). Bebek belirsiz doğduğu ve günden güne, hatta saat be saat cinsiyetinin değişeceği söylendiği için ona her iki araç gereç grubunu da göstermelidir. Böylelikle ebe bebeğe cinsiyetler arasında şamanik biçim değiştirme potansiyelini göstermiş olur.

Biçim değiştirmenin yanı sıra, şamanlar aslında ayrı olan hükümler arasında da yolculuk edebilirler: gök ve toprak -dişi ve eril- amaçları bozulan koşulları düzeltmektedir. Bu görünüşte zıtlar ayrılarak değil de, bir arada hareket ederek birbirlerini tanımlarlar. Pek çok gelenekte şamanlar insanların dişi ve erkek özelliklerin bir bileşimi olduğunu, bir erkek bir de dişi ruhları olduğunu, hem annelerinin hem de babalarının soyuna ait olduklarını düşünürler. Her iki cinsiyetten de en güçlü şamanlar hem eril hem de dişil enerji formlarıyla birlikte çalışırlar. Kadın şamanlar genellikle bakan, besleyen tiplerdir, ama örneğin zor doğumlara yardım ederken ya da şifa vermek için bir savaşçının rolünü yaparken cesur ve güçlü de olabilirler.

Yaşantımız boyunca, genellikle sürekli yaratılan, yok olan ve yeniden yaratılan pek çok sosyal kimliğe sahib oluruz. Cinsiyeti cinsel özelliklerden ayrıştırarak uğraşlar ve toplumsal rollerle bağlantılandırmak ikiden fazla cinsiyeti olanaklı kılar. Bunun sonucu olarak da pek çok toplumda dört adet cinsiyet vardır: kadın, erkek, kadın-erkek, erkek-kadın.

Bazı araştırmacılar bir şamanın ne erkek ne de kadın, cinsiyetler arasında bir aracı ya erkek-kadın ya da kadın-erkek olduğunu iddia etmişlerdir. Bu iddia başta kafa karıştırıcı gibi görünse de, son derece değişken bir durumu anlatmak

için çok statik bir betimlemedir aslında. Şamanik uygulamayla doğrudan ilgili olan bu cinsiyet kategorilerinden birine per se dahil olmak değil, daha ziyade cinsiyetlerin dönüşümü, ya da sıklıkla yer değiştirmesi, bükülmesi, karışması, tersine dönmesidir; bu önemlidir ve şamanların Don-ya Josefina'nın gece yarısı seansındaki gibi kozmik güçleri yönlendirmelerine olanak verir.

Cinsiyetlerin tersine çevrilmesi mitoloji ve ritüellerde de sıklıkla yer alır, ancak anlamı değişir ve şamanlar, hayvan ruhları ve öbür enerji türlerinin yönlendirilmesi hakkındaki inançları etkiler. Bazı şamanik ritüellerde cinsiyetler arasındaki ayrımlar vurgulanırken, bazıları belirsizliği destekler, bazıları da bir şamanın kısmı ya da tam gerçekten değişime uğradığını öne sürer. Şamanik travestiliğin geniş uygulaması da bu inançlar hakkında püf noktası sunar. Şamanlar karşı cinsten birinin kılığına girerken kendi cinsiyetlerini de ya simgesel olarak (bir kadın minik küpeler takabilir) ya da davranışlarıyla (kadın şaman erkek gibi giyinir ama tiz bir kadın sesiyle konuşur) belli ederler.

Sibirya'da on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda, şamanlar seanslarında kadın giysilerinden esinlenen desenleri olan pelerinler giyerlerdi. Alaska'daki Kodiak Adalarında, Konyaglı şaman olacak oğlanlar kadın adları alır ve kız gibi yetiştirilip giydirilirlerdi. Kuzey Sibirya'da bazı erkek Chuckili şamanlar da kadın ruhlarıyla o kadar özdeşleşirlerdi ki, her zaman kadın gibi giyinir, kadınların işlerini yapar, yalnızca kadınların konuştuğu özel bir dil konuşurlardı. Bazıları kadın giysileriyle erkek giysilerini bir arada kullanır ve yalnızca şamanik performansları sırasında kadın rolü yaparlar.

Erkek şamanların kadınlarla özdeşleştiği durumlara uç noktada bir örnekse, yirminci yüzyılın başlarında Asatchq adında bir İnuıt şamanın Alaska'da geniş bir izleyici kitlesinin önünde doğum ritüeli performansı gerçekleştirmesidir. Birisi şişene kadar karnını yumruklamış ve ovalamıştır. Pantolonunu indiren şaman geleneksel çocuk doğurma pozisyonunda diz çökmüş, epeyce bir çaba harcadıktan sonra bacaklarının arasından kanlı bir bez bebek düşürmüştür. Onun bu doğum ritüeli yalnızca cinsiyetler arasında kayma becerisini ortaya koymakla kalmamış, izleyicileri cinsel kimlik konusunda daha esnek olmaya da yöhlendirmiştir. Sibiry'a'da her iki cinsten Sakha şamanları en azından hayvan ruhlarını doğurabildiklerini söylerlerdi. Ergenlikten başlayarak bir şamanın eğitimine hemen uçup giden bir kargayı ya da bir dalgıç kuşunu doğurmak da dahildi. İkinci yılında şaman hemen yüzüp giden bir turna balığı doğurur, gerçekten büyük bir şaman olduğunda da bir ayı ya da kurt doğururdu.

Şamanizmin hem eril hem de dişil enerjilerin ve geleneklerin önemini kabul ettiğini fark etmek önemlidir. Doğum ve ölüm ana metaforlar ve eylemlerdir. Pek çok toplumda şamanların mesleğe 'doğdukları' ya da meslekte 'öldükleri' söylenir. Sonraki uygulamalarında da gerçek ölüm ve doğumlara eşlik ederler.

Kolombiyalı antropolog Gerardo Reichel-Dolmatoff da dahil şamanizm konusunda araştırma yapan pek çok kimse Mircea Eliade'nin izinden giderek, bir şaman olarak 'yeni-den doğmanın' tek yolunun güçlü bir ejakülasyonu izleyen simgesel bir ölüm; organlarını kaybetme ve iskeletleşme -yani eril gelenek olduğunu savunmuşlardır. Bu yol dağlara,

irmaklara ve vadilere cesaret gerektiren bir yolculukla başlayıp cinsel boşalmayla sona erer. Kozmik rahime ya da Claude Lévi-Strauss'un Panamalı Kunalarda gözlediği gibi kadın bir müşterinin bedenine bir yolculuk da yapılabilir. Bu gelenek dahilinde şifa vermek için fırtınalar gibi dışsal dev enerji alanlarının hareketlerine odaklanmak gerekir. Yedinci bölümde sözü edilen, Mazatec kabilesinin erkeklerinin izlediği farklı şuur durumlarına bağlı şamanik yol bu erkek geleneğin tipik bir örneğini sunar. İletişim kurulan meteorolojik güçler şamanın zihni ve psiyesi aracılığıyla yönlendirilir ve hastanın bedenini aktarılır, hastayı bir iyileştirme yolu olarak simgesel anlamda öldürür.

Şimdiye kadar pek çok araştırmacının ihmal ettiği paralel dişil yolda odak noktası çoğul cinsel orgazmlar kapasitesi, titreme, yeni yaşamlar verme yetisi ve bir çocuğu yetiştirme saadeti üzerindedir. Yeniden doğumdan çok doğum vurgulanır, bu böür törenlerin ötesine geçen güçlü bir ritüeldir. Huicol aileleri peyote toplamaya gittikleri zaman, herkes kendi yanlışlarını itiraf eder ve uzun bir sicime düğüm atar. Bu ebenin göbek kordonuna attığı düğümü temsil eder, ilk kez hacı olanların sicimi hacı yönetem şamanlarca düğümlenir. Arkadaşım ve öğretmenim antropolojist Peter Frust'un söylediği gibi, "Şaman Öte Dünya'ya geçişte gerçek anlamda bir ebe görevi yapar."

Dişil şamanik eğitim bedenle başlar, düşlerin ve iç düşüncelerin, sıvıların yaşam enerjilerinin farkında olmaya odaklanır. Yeni başlayanlar cinsel imgeler kurmaya cesaretlendirilirler ve bu gündüzdüşlerinden güçlü şifa teknikleri öğrenirler. Transa girerek ve düş ritüelleri sayesinde ruhlarla bağlantı kurarak onlara bedenlerini verebilirler. Dikkatlerini

ellere ve nefese vererek dünyanın elektrek alanlarıyla bağlantı kurar başka insanlar, bitkiler, hayvanlar ve temel yaşam güçleriyle erotik birleşmeler gerçekleştirirler. Bu dişil yolu izleyen şamanların ruhları sonunda bedenlerini terk ederek hayal güçleri aracılığıyla daha alçak ve yüksek kozmolojik dünyalara uçar. Bu şamanlar şifa vermeye koyulduklarına müşterilerinin yüreklerinin, kalplerinin, ruhlarının bedenlerinin içini görebilirler.

Emziren anneler de bazen benzeri barışçıl bilinç hallerine girerler, fikirleri ve güdeleri öylece uçuşur, aşkın bir saadet yaşarlar. Huicoller ile çalışan bir etnograf olan Vicki Noble yeni doğmuş oğlunu salları ve emzirirken duyduğu saadetten söz eder. Daha sonra huicol erkeklerinin şamanik esikliğinin bu en dişil biçimine aykırı bir isim verdikleri duyunca şaşarmış: "Süt zihni."

Şamanizm eril ve dişil arasında ileri geri aktıkça, erkekler ve kadınlar arasında bir tür diyalog geliştirir. Batı Breziya'daki Kulinalar arasında erişkin bir erkek olmak için şaman olmak gerekli değildir. Ancak yalnızca şamanlar –en başarılı avcılar, köyün lideri ve koruyucu olarak– tam anlamıyla erkekliğe ulaşabilirler. Aynı şekilde Kuzey California'daki Yurokler arasında da erişkin bir kadın olmak için şaman olmak gerekli değildir, ama ancak şamanlar ebelikleri, doktorlukları ile ve köyün koruyucusu olarak kadınlığın tam potansiyelini gerçekleştirebilirler.

Kuzey Şili'de Mapuche şamanlarının neredeyse tümü kadındır ve anatomik cinsiyetleri uygulamaları açısından önemlidir. State University New York at Buffalo'dan çalışma arkadaşım Mariella Bacigalupo'ya göre, mapuche anaları ve ebeleri 'yaşam verici'dir, güçlerini toprağa, hayvanlara ve

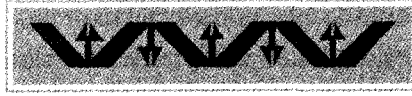
insanlara doğurganlık getirmek için aydan alırlar. Yerel kadınların aksine bu şamanlar ailelerinin de reisleridir. Aileleri onlar için işleri yapıp ritüellerin gereklerinin çevresinde yaşamlarını düzenler, onlarsa erkeklerinden izin almadan istedikleri gibi yolculuk eder. şifa sırasında hem eril hem de dişil simge ve eylemleri kullanırlar. Dişil simge besler, bedeni iyileştirir, kendiyle bütünleştirir; erkek simgeler 'öteki-ni' çıkartır, yener öldürür. Mapuche şamanları görünüşte birbiriyle uyuşmaz görünen bu temaları bir araya getirir ve şifa verirken pek çok cinsiyete ev sahipliği yapar.

1979 yılında kırk yaşlarının ortalarında olan Doğu Afrikalı şifacı Julia şamanik yolda cinsiyetlerin birlikte varolmasını hoş bir biçimde renklendirir. Etnograf Martha Binford'a göre, Julia şifa seanslarına uzun saçlarını boncuk işlemeli bir bağla bağlayarak başlar. Sonra ince bir fildişi trompeti ve uzun şifa keşesini boynuna asar. Bu güçlü nesnelere çıplak memelerinin arasında sallanıırken davul çalmaya başlar. Kısa süre sonra durup atası Zulu savaşçısının kostümüne burunur: geyik derisinden miğfer, devekuşu tüyünden süslemeler, uçan disk, küçük bir kalkan ve keskin bir bıçak. Davul çalar, şarkı söyler, giderek daha çılginca dans eder; ataları bedenini ele geçirdikçe transa girer. Titrek bir sesle aşktan, aileden ve sağlıktan söz eder, bu ölülerden yükselen sabırsız, kızgın homurdanlamarla kesilene kadar bu devam eder. Bu dişil ve eril enerjiler yer değiştirir, birbirine karışır ve bedeninde kaynar. Julia tüm Mozambik'te güçlü dansı ve şifa verme yetisiyle ünlüdür.

İnsan bu ritüeller sırasında Julia gibi şamanları izlerken kadınlığın ve erkekliğin kadınların bir tarafta, erkeklerin öteki tarafta, şamanların da ortada durduğu tek bir cinsel

spektrumun iki zıt ucu olmadığını kavrar. Şamanlar erkek ya da kadın yanlarını öne çıkartmak ya da yok etmek üzere eğitilmemişlerdir. Cinsiyetler arasında kaymalar yaşayarak ve her iki cinsten karakterleri bedenlerine alarak eril-dişil kutbu manipüle ederler. Şamanlar uyuşmayan şeyleri bir arada tutabilirler çünkü görünüşteki her zıtlık gerekli ve bir anlamda 'hakiki'dir.

ON SEKİZ

Cesur Eylemler ve Görüler

KADIN SAVAŞÇILAR
VE PEYGAMBERLER

303

Guatemala'daki iç savaş sırasında, 1980'lerin başında, askerler Maya din görevlilerini ve seküler liderlerini taciz etti. pek çok şaman gibi Donya Josefina da bu tehlike karşısında korkusuzdu ve askeri hükümetin sıkıyönetimine meydan okuyarak gece yarısı seanslarını sürdürmeye devam etti. 1988 yılında Guatemala'ya döndüğümde, onun da pek çok cesir şaman gibi şamanik etkinliklerine devam ettiği için öldürüldüğünü öğrendim.

Yıllar önce dünyanın öbür ucunda Sibiryalı şamanlar da askeri devletin gücüy tarafından taciz edilmişler, kimi zaman kazanmışlar kimi zaman da kaybetmişlerdi. Bir hikâyede

Alykhardaakh adında olağanüstü bir kadının, 1920'lerin sonunda Sovyetlerin şamanizmi ortadan kaldırma çabalarına karşı kadın kumazlığını ve erkek korkusuzluğunu nasıl bir araya getirdiği hâlâ anlatılır. Bir şarlatan olduğunu itiraf etmesi için baskı gören Alykhardaakh yakındaki Sovyet kasabasını yöneten erkeklere meydan okumuş. Onları evine davet ederek uzun sıralara oturtmuş, sonra gürül gürül yanan ateşin yanında durarak şarkı söylemeye başlamış, ruh yarıdımclarını çağırarak için davul çalmış.

Önce suyu çağırış ve su adamların ayak bileklerine kadar yükselmiş. Sonra bir turnabalığı çağırarak onu çıplak elleriyle tutmuş. Son olarak da erkeklerden pantolonlarını indirerek erkeklik organlarını tutmalarını istemiş. Sonra parmaklarını şaklatmış. Adamlar transtan çıkarken onlara ne yapmakta olduklarını göstermiş: orada bir kadının önünde pantolonları olmadan penisleri ereksiyon halinde oturmuş. Çok utanan adamlar onun güçlerinden kuşkulandıkları için özür dileyerek kadını bir daha rahatsız etmemişler.

Alykhardaakh adamlara kendisinin yaratıp kontrol ettiği farklı bir bilinç durumuna girebileceklerini göstermiş. Ayrıca komünizm tarafından korunsalar da şamanik güçlere karşı hâlâ savunmasız olduklarını göstermiş onlara. Bu cesur kadın şaman komünizmin karanlık yılları sırasında malı mülkü elinden alınmayan, bir gulaga sürülmeyen ve işini reddetmek zorunda kalmayan az sayıdaki şamandan biridir.

ÇOCUK DOĞURAN SAVAŞÇILAR

Kadınlar çocuk doğururken cesur olmayı öğrenir. Dünyaya bir çocuk getirmek tehlikeli ve acıdır. Pek çok kadın bundan çekinir, pek çoğu da açıkça korkar. Batılı toplumlarda

kadınlar ilaç kullanarak bu deneyimin bir kısmından kaçınmayı seçebilirler. Tersine yerli kültürlerdeki kadınlar acı çekmek ve tam anlamıyla doğurmak isterler.

Güney Afrika'da on baş yaşındaki San kızı etnograf dostum Marjorie Shostak'a çocuk doğurmayı nasıl anladığını açıklamıştır. Daha adet görmeye başlamamış olmasına karşın, kendini doğum deneyimin zorluklarına karşı zihinsel olarak hazırlamıştır: "İnsanlar bana kadın olduğumu, birgün evlenip çocuk doğuracağımı söylediler." Ayrıca çocuk doğurmanın insanı öldürebileceğini de eklediler. Korkanlar ölür ve gömülür, korkmayanlar yaşar."

Bu kızın yaşadığım toplumda ideali yardımsız doğurmaktır. En azından bir kadın ilk çocuğunu doğurduktan sonra yardım almaz. Sanlar çocuk doğurma deneyimiyle cesurca başa çıkmayı o kadar önemserler ki, korkaklık eden bir kadınla açıkta alay edilir: "Korkmayan bir kadın sakın sakın oturur, ortalıkta dolaşmaz, hatta yüzüne konan sinekleri bile kovalamaz," diye açıklamış kız, "Bunu yaparsa öbürleri korktuğunu söyler ve ona gülerler. Kocası da bağırır. Korkmayan bir eş arar ve evlilikleri ölür."

'Gerektiği gibi,' tek başına, yardım almadan doğuranlar genç kadınlar için model oluşturur. Aslında pek çok kadın yardımı hoş karşılar elbette, en azından doğum sonrası, göbek kordonunun kesilmesi, bebeğin temizlenmesi aşamasında.

Aztekler arasında çocuk doğurmanın metaforu antik zamanlara uzanan simgesel bir savaştır. Çocuk doğuran hamile bir kadın savaşa giden bir savaşçı olarak kabul edilir. On altıncı yüzyıldan kalma renkli bir elyazması olan Florentine Codex'te, bir genç kadının 'ilk savaşına' nasıl hazırlandığı

anlatılır. Hamileliği büyük bir toplantıda açıklanır. Bu neşeli bir olaydır çünkü genç kadının rahminde aileyi devam ettirecek olan 'değerli bir taş, bir quetzal tüyü' vardır. ama aynı zamanda da hüznüldür de çünkü doğum gizemlidir ve tehlikeyle savaşmak gerekir.

Hamileliğin yedinci ya da sekizinci aylarında aileler bu olayı kutlamak ve ebe konusunu tartışmak için bir araya gelirler. Bu temazcallı ya da banyoevinin dışı ilahi varlığından güçlerini alan bir 'sanatçı, zanaatkârdır.' Doğum sırasında banyoevine xochicalli 'çiçekler evi' denir.

Genç kadının kasılmaları başladığı zaman ebe ona oyuncak bir kalkan ve silahlar verir, aralarında iğ tirizleri de vardır ve onu savaş çılgınları atmaya cesaretlendirir.

Kadın acı bissettiği zaman, doğum yaklaşınca yani, ebe ona bemen bir bubar banyosu hazırlar. Sonra cibuapabili (montanoa tomentosa) adlı bir bitkiden hazırlanmış bir şurup içirir. Bu hem itici hem de dışarı atıcı bir güce sahiptir. Eğer kadının acısı fazlaysa, ona iki küçük opossum kuyruğu parçasından yaptığı bir şurubu içirir ve kadın tüm gücüyle bebeği dışarı iter. Bununla kolayca doğurur.

Hem bu bikti hem de opossum kuyruğu mükemmel oksitosikler olup yumuşak rahim kaslarında kasılmalara neden olarak doğumu kolaylaştırırlar.

Kadın başarıyla savaşı kazanıp bebeğini doğurduğu zaman ünü annelik ödülü de bebeği olur. Bir sorun varsa ebe yüksek sesle oua eder, kadını ayağa kaldırır, sarsar, ayaklarıyla sırtını döver.

*Kızım bu senin savaşın
Sana yardım etmek ne yapabiliriz ki? İşte annelerin burada.
Bu görevde yalnızsın.
Kalkanını al kızım, küçüğüm benim.
Sen savaşçı bir kadınsın, öyle davran!
Bu tüm gücünü kullan demektir.
Savaşçı kadınları taklit et, cesur kadınları.*

Tüm bir gün ve gecenin ardından kadın doğuramazsa ebe bebeği rahimde yeniden yerleştirerek kadını buhar banyosuna sokar. Kadın ölürse ebe onu kutsar ve ona Mochuatquetzque yani 'savaşçı kadın' adını verir. Onunkisi onurlu bir ölümdür ve tıpkı savaşta ölen cesur bir jaguar ya da kartar gibi ebediyen yaşamaya Güneşin Evi'ne gider.

EFSA NELERDEKİ VE OLGULARDAKİ AMAZON

Kadın savaşçılar hakkındaki en eski efsanelerin izine Yunan tarihçi Heredot'ta rastlayabiliriz, İ. Ö. 450 yılında hem yüzyüze hem de silahlarla çarpışmada beceri sahibi kadınlar hakkında öyküler duyduğunu yazmıştır. "Rusya'nın steplerinde at sürerler adları Amazon'dur anlamı popüler kültürde bilindiği gibi tek göğüslü değı, meme emzirmeyendir," diye yazmıştır. Yıllarca bunun babaerkil Yunan toplumunu mantığı davet etmek için Heredot'un yazdığı hoş bir öykü olduğu sanıldı. Onların ideallerine göre erkekler uzak ülkelere savaşa gider, kadınlarsa evde kalıp çocukları yetiştirirdi. 'Göçebe bir anaerkil kültür' olan Amazonlar bu rolü tersine çevirmiş, Yunan kadınların antitezi olarak güçlü bir efsanevi arketipe dönüşmüştür.

1980'lerin başlarında, Orta Avrupa'da ve Güney Ukrayna'da bir Demir Çağı höyüğünü kazan arkeologlar (800-250 İ.Ö.)

içinde kılıçlar, mızraklar, gülleler, ok başları ve zırhlar bulunan pek çok kadın mezarı bulmuşlardır. Herodot'un söylediğinin doğru olduğunu ve dünyanın bu bölgesinde Amazonlar yaşadığını öğrenmek onları şaşırtmıştır.

Geçtiğimiz yıllarda Jeannie Davis- Kimball yönetimindeki arkeolojik kazı heyetleri Kazakistan'ın Rusya sınırından bir nehir limanı olan Pokrovka Kasabası'nın dışında elliden fazla böyle höyük kazmışlardır. Her höyüğün içinde bir tek erkek ya da kadın mezarı bulunmaktadır. Ölüler on-on beş metre derine gömülerek yanlarına bronz ok başları, bronz aynalar ve mücevherat, taş mihraplar, çanak-çömlek, renkli taş parçaları, at nalları gibi armağanlar bırakılmıştır. Ölünün baş ya da ayak ucunda ölümler ülkesine yapacağı uzun yolculukta ona yiyecek sağlayacak bir kese de vardır.

Davis-Kimball ayrıca kadınların daha çok ve çeşitli sanat nesnesiyle bir arada gömüldüklerini de gözlemiştir. Üç sınıf kadın mezarı vardır: İlkinde iğler, kırık ayna parçaları, taş ya da cam boncuklar bulunur. İkinci grupta bu nesnelerin yanı sıra taş mihraplar, kemik kaşıklar, ve deniz kabukları da vardır. bu kadınlar ailenin manevi ya kütle ilgili işleriyle ilgilenen kadın şamanlar olabilir. Üçüncü grup mezarda yukarıda sayılan nesnelerin bazılarının yanı sıra kılıç ve bıçaklar, bronz ok başları, biley taşları ve keskin silahlar vardır. Davis-Kimball bunların kadın savaşçılara ait mezarlar olduğu sonucuna varmıştır.

Araştırmacılar Orta Asya'da Bronz Çağı kadınlarının toplumun refahının büyük bölümünü kontrol ettiğini, aileleri ya da klanları için performanslar düzenlediğini, ata bindiğini, antilop ve başka küçük av hayvanları avladığını gösterir. Kriz zamanlarında eyerlerinde kılıçlar, yaylar ve oklar taşırlar.

Hayvanlarını, sürülerini ve klanlarını savunmaya hazır ve isteklidirler.

Savaşı yöneten ve mücadele eden savaşçı kraliçelerin İran'da, Çin'de, İrlanda'da, Mısır'da ve Afrika'da yaşadıkları bilinmektedir. Ama çoğu erkeklerin yanında savaşır. Roma askerleri kadın ve erkeklerin omuz omuza savaştıkları Kelt kabileleriyle karşılaşmışlardır. Avrasya'nın göçebe kabileleri, Hunlar, Moğollar, Tatarlar, Özbekler de asüvarilerinin arasında kadın savaşçılara sahiptirler. Çin'de Madame Kung Sun diye bilinen bir kadının kılıçta ustalığı bir Tang hanedanı şiiiriyle ölümsüzleştirilmiştir:

*Havada sallanan kılıcı dokuz batan güneş gibi parladı
Efsanevi okçu Yi'nin vuruşuyla.*

*Bir çok ejderbanın gücüyle harekete geçti
Tanrılar tarafından göğe doğru çekildi.*

Vuruşları ve hamleleri korkunç bir gök gürlemesi gibiydi.

Durduğu zaman

Her şey berrak ay ışığını yansıtan durgun suydü.

Yüzyıllar sonra, bir Batı Afrika krallığı olan Dahomey'de bir grup seçkin kadın kralın özel muhafızları, kahinleri, şifacıları olarak hizmet verdiler. Richard Burton 1863'teki anlatımında tam bir bölümü Kral Gelele'nin Amazon bölüklerini ayırmıştır. Böyle iki ben yüz kadar kadın olduğunu tahmin ederek şöyle kaydetmiştir: "Erkeksi fizikleri, zorlu mücadelelerde, ağır işlerde ve özel işlerini görürken erkeklerle rekabet etmelerine elverişliydi." Daha sonra 1892'deki Fransız-Dahomean Savaşı'nda bu kadınlar cesurca bıçaklarla, asker tüfekleri ve alaybozan tüfekleriyle savaşmışlardır. Fransa krallığı bu savaşta yendiyse de, Amazonların savaşçı gelenekleri bugün kadınların yaptığı kılıç dansında sürmektedir.

1929 yılında Nijerya'da Igbo kadınlarının savaşı bir kez daha şamanik etkinliklerinin b ne kadar savaşa bağlantılı olduğunu gözler önüne serer. Ayaklanma hakkında günümüze kalan az sayıdaki kayda göre, kadınlar sömürgecilerin getirdiği vergi yükümlülüklerini protesto etmek için ayaklanmış, tek bir olayda on binden fazlası makineli tüfeklerle vurulmuştur. Palmiye ağacından kutsal eteklerini giymekteymişler, bu güçlü ruhların sahnede olduğu tehlike anlamına gelirdi. Demek ki bu kadınlar yalnızca savaşçı olarak değil, aynı zamanda şaman olarak da hareket ediyorlardı. Avrupalılar onların bu eylemlerini kötü niyetli bir direnç gösterisi olarak yanlış yorumladılar, oysa kadınlar yalnızca ekonomik ve politik baskılar nedeniyle savaşan kutsal savaşçılar değillerdi, Igboların maneviyatı ve kozmolojisine olan sömürgeci saldırıya da karşı çıkıyorlardı.

KUZEY AMERİKA'DA KADIN SAVAŞÇILAR

Great Plains'den Alaska'ya kadar yerli Kuzey Amerikalılar arasında da pek çok kadın savaşçıya rastlanır. En pestijli olanlarının doğaüstü güçleri vardır ve başarıyı garanti ederler. Kiowa, Cheyenne ve Nootka kabileleri arasında nesiller boyu varlığını sürdüren kadın savaşçı toplulukları vardır. Cherokeeeler arasında kadın savaşçılara o kadar saygı gösterilirdi ki, onları onurlandırmak için Beloved Woman, Pretty Woman, War Woman gibi adlarla özel rütbeler yaratılmıştı. Bu kadınlar kabile konseylerine katılır, askeri konularda öğütler verir, dini törenleri yönetir ve hastaları iyileştirirlerdi. En ünlü Cheyenne kadın savaşçı olan Yellow Haired Woman hâlâ Shoshoni süvarilerine karşı yönettiği savaşa anılır. En sevdiği kırsağına binmiş, saatlerce savaşmış

ve cesareti nedeniyle sadece kadın savaşçılardan oluşan şamanik bir topluluk kurmuş. Bu toplantılar halka kapalı olduğu için hakkında fazla bir şey bilinmiyor.

On dokuzuncu yüzyılın başlarında Crowlar tarafından kaçırılan bir Gros Vente kızı savaşçı olarak yetiştirilmiş. On yaşından beri silah taşıyan bu kız erkeklerle birlikte geyik ve başka av hayvanları avlarmış. Babası savaşta öldürüldüğü zaman ailesinin reisliğini yüklenerek yetim kardeşleri için hem ana hem de baba olmuş. zaman içinde Blackfeet ayaklanmalarına katılmış ve başarıları onu çete içinde üçüncü önemli rütbeye yükseltmiş. Zaman içinde geniş ailesine bakan, yemek pişiren, derileri tabaklayan dört kadınla evlenmiş. Pek çok görü araştırmalarının ardından bir şaman olarak inisiyasyonunu almış ve kabilenin yaşlıları tarafından o güne kadar bir kadının getirildiğini en yüksek pozisyona sahip olmuş: O zamandan sonra adı Woman Chief (Kadın Şef) olmuş.

Birkaç yıl sonra önemli bir Crow şamanı olan Pretty Shield, Strikes-Two adında başka bir güçlü kadın şaman ve savaşçıdan söz etmiştir. Köyüne saldıran Lakota kabilesinin erkeklerine karşı cesurca savaşmıştır.

Strikes-Two'yu gördüm, altmış yaşında bir kadındır, kampın çevresinde atına biniyordu, elinde topraktan kök çıkardığı kazması vardı yalnızca. Şifa verirken söylediği şarkılarını söylüyor, Lakota mermileri ve okları onun çevresine yaklaşmıyorlardı.

Sonra herkese şöyle dedi: "Şimdi hep birlikte şarkı söyleyin. 'Onları alt ettik, uzaklara kaçıyorlar.' Ben gelene kadar bu sözleri söyleyin."

Kadınlar ve erkekler istediği gibi şarkı söylemeye başlayınca, kazmasını havada sallayıp şarkısını söyleyerek dosdoğru Lakotalara

sürdü atını. Onu gördüm, onu duydum, yüreğim kabardı çünkü o bir kadımdı.

Onun gücünden korkan Lakotalılar geri çekilerek kaçmaya başladılar. Savaş kazanılmıştı, hem de bir kadın tarafından.

Sitting-in-the-Water Grizzly Bear Washington Eyaleti'nde yaşayan Kutenailer arasında tanınmış bir kadın şamandır. Yerel Amerikalıların lesbiyen ya da cinsiyetler arasında geçiş yapabilen insanlar için kullandığı terimme uygun olarak 'iki ruhlu' biriydi. Beyaz bir adamla evlenmişti ama kısa süre sonra kaçarak evine, halkının arasına döndü. Orada erkek giysileri giyip silahları kuşanarak bir erkek adı aldı, bir kadınla evlenerek ünlü bir şaman ve savaşçı oldu. 1837'de Flatheads ve kendi halkı arasındaki barış görüşmelerini yürütürken Blackfeet savaşçılarının saldırısına uğradı. Pek çok kez vuruldu ve bıçaklandı ama üstün şamanlık gücü sayesinde yaraları kapanıyordu ancak kalbinin bir bölümü kesilince öldü.

Apacheler arasında da manevi güçleri, isyanlara ve savaşlara liderlik etme becerileriyle son derece saygı gören pek çok kadın vardı. Bunlardan hem arkadaş hem de sevgili olan Dahteste ve Lozen 1880'de Geronimo'nun çetesinde ulak ve savaşçı olarak görev yapıyorlardı. Dahteste o sırada bir Chiricahua Apache savaşçısı ile evliydi ama Geronimo'nun çetesi Amerikalılara teslim olunca kocası onu terk etti. daha sonra bir Apache izcisi ile evlenerek çocuklarını New Mexico'daki milli parkta yetiştirdi.

Dahteste biseksüelken arkadaşı Lozen ya da Little Sister (Küçük Kardeş) iki ruhlu bir insandı. Ergenlik döneminde şamanları ziyaret etmiş ve dağlarda görü inzivalarına çekilmişti.

Dördüncü gecesinde nasıl bebek doğurtacağını ve yaraları iyileştireceğini öğrenerek ödüllendirilmişti, ayrıca düşmanın yerini bulabilecek falcılık yeteneğine de sahip olacaktı. Yüzünü göğe döner, kollarını açar, şarkı söyleyerek yavaşça bir dairenin içinde hareket eder, bu sırada avuç ileri mor olur ve kaşınmaya başlayarak düşmanın nerede saklandığını gösterirdi.

Lozen'in erkek kardeşi victorio, Warm Springlerin ünlü şefi, kardeşinin sağ kolu olduğunu söylerdi: "Bir erkek kadar güçlüdür, çoğundan daha cesurdur. Strateji konusunda çok kurnazdır. Lozen halkının kalkanıdır, onun hem Nana'sıyım (erkek kardeş) hem de ona ihtiyacım var. Yara sarma konusunda beceriklidir. Omzumdan vurduğumda bir nopal'in (kaktüs) dikenlerini yakarak ikiye böldü ve iç kısmını yaramın üzerine koydu. Ertesi gün at üzerindeydim."

Şimdi Montana olan bölgede Blackfeetler Brown Weasel adında büyük bir kadın savaşçıyı izlerler. O da Dah-teste ve Lozen gibi manevi güç sahibidir ve savaşçıdır. Küçükken babası ona ok ve yay vererek ava götürürmüş. Daha sonra babasıyla savaşa katılmış ve babasının atı vurulduğunda düşman ateşini yarararak onu kurtarmaya koşmuş. Bu onun ilk cesur eylemidir. Brown Weasel ilk inzivasında bir koruyucu ruh ve manevi güçle ödüllendirilmiş. Braves Society of Young Warriors topluluğuna katılmış. Medicine Lodge töreninde konuşma izin verilmiş ve pek çok askeri başarıdan sonra Running Eagle (Koşan Kartal) adıyla onurlandırılmış.

Nez Perchelerin de kendi kadın savaşçıları vardır: Şef Joseph'in 1877'deki son savaşı sırasında kabilenin erkekleri neredeyse kurşunsuz kalmak üzereyken Ah-tims

adında on sekiz yaşında bir kız güçlü koruyucu ruhları olduğunu söyleyerek düşman saflarına girip mermi getirmeyi önermiş, akrabası Yellow Wolf bu olayı daha sonra şöyle anlatır:

Ab-tims'in Güç'ü vardı, onu tehlikeli görevlerde koruyacak bir güç. Halkına gücünden söz ederek "Mermileri getireceğim!" dedi. Aradaki mesafe dört yüz adım kadardı.

Koştı ama dümdüz değil. Üzerine mermi yağıyordu ama vurulmadı. Mermileri alarak sığınağa koştu, vurulacak gibi oluyor, mermiler ayaklarının dibinden toprak ve kar kaldırıyordu ama vurulmadı, güvenle sığınağa ulaştı. Güç'ü korumuştur onu.

Giyislerinde ve kırmızı şalında mermi delikleri vardı ama yaralı değildi. Savaşçılar tüfekleri için cephaneye kavuşmuşlardı, artık işe yaramaz değildiler, herkes Ab-timm'i cesur bir kadın olarak tanıdı ve ona saygı duydu.

KADIN PEYGAMBERLER

Bazen kadın savaşçıların değerli görevleri şamanik etkinlikleri ötesine geçer. Bu kadınlar kâhin ve peygamber rolünü üslenerek geniş manevi hareketlerde halklarına liderlik yaparlar. 19. yüzyılda Great Lake bölgesinde Avrupalı yerleşmeciler yerli halkı yerlerinden edince, son zamanlarda Ojibweler arasına yaşamaya gelen Wananikwe adında Dakotalı bir kadın savaşçı güçlü şamanik deneyimlere sahip olmaya başlamış: kendisini 1876 Mayıs'ında Custer'in ordusunun Little Big Horn'da kıyımdan geçirdiği topluluğun bir üyesi gibi görüyormuş. Askerler yaklaşıncı kurtulmak için bir ırmağa atlamış ve suyun altında dört gün geçirmiş. Orada biri iyi biri kötü iki varlıkla karşılaşmış. İyi olanı seçince

büyük bir davula ve başka tören malzemelerine kavuşmuş. Birden geniş bir şarkı ve dans dağarcığına sahip olarak bunları izindekilere sunmaya başlamış. Dream Danca and the Drum Religion olarak bilinen şamanik dini alkollizmi yerer, yerli dünyasının yeniden yaşam bulacağına söz verirdi. Çok da uzak gelecekte olmayan bir zamanda göklerde yüksek bir davul sesinin duyulacağını söylerdi. Tüm Katolik Kızılderililer ve beyazlar felç olacak ve yerli gelenekçiler topraklarını yeniden ele geçireceklerdi.

Aynı sıralarda Afrika'da –orada da kabileler ve sömürgeciler arasında zor zamanlar yaşanıyordu- Yukarı Nil Vadisi'nde bir anda geleceği gören ve halklarını yönlendiren bir çok kadın ortaya çıktı. Genç bir Nuer kadını olan Nyacan Ruea ilahi bir varlığın onu ele geçirdiği esrik bir deneyim sırasında bağırarak aile evinden kaçmıştı. Utangaç bir genç kadından kabilesinin geleneksel düşmanı olan Dinkalara karşı pek çok başarılı isyanı yöneten korkusuz bir manevi savaşıya dönüşmüştü. Yıllar içinde düşmanlarını 'bağladığı' ya da hipnotize ettiği pek çok şamanik tören gerçekleştirmişti. Bu yeteneğini başka genç kadınlara öğrettikçe ve şamanik bir savaşçı kültürünü geliştirdikçe ünü artmış ve Mandog ya da Nine olarak anılmaya başlamıştı.

Doğu Peru'nun dağlarında yirminci yüzyılın ortalarına doğru Shipibolardan Wasdemea (ya da Vasámea) adında güçlü bir kadın şaman herkesin içinde beyaz adamların yakında silip süprüleceği kehânetinde bulunmaya başladı. Peki bunun nedeni neydi? Nasıl yemek pişireceklerini bilmiyorlar, dedi. Beyazların yarattığı dünyadan tam anlamıyla farklı olan 'yeni çağ'ın şafağını simgeleyen mavi ateş yerine kırmızı ateş kullanıyorlardı. Kehânetinin bir parçası olarak

Şekil 64: 1950'lerin ortalarında kadın şaman ve peygamber Wasedmea'nın tasarladığı çömlek. Bir çarpının çevresinde birbirinin içine geçmiş daireler yer alır. Adını gözbebeğiyle insanlara ölüm getiren bir ruhtan alan modele 'göz rubu tasarımı' adı verilir.

yenilikçi, asimetrik, eğrilerden meydana gelen, vero-yushin-quene ya da göz ruhu adında bir çömlek tasarımına da öncülük etmişti (şekil 64). Tasarımda kalın, simetrik çizgiler merkezdeki bir haçın çarpının çevresinde narin simetrik olmayan fırça çalışmalarıyla doldurulmuştu. Onun beklediği binyıl gerçekleşmeyince Wasedmea hareketi de öldü ama dinamik boyamaları günümüze kadar dayandı; bugün çok popülerdir ve genellikle kadınların eteklerine çizilir.

Wasedmea gibi pek çok kadın savaşçı peygamber kötü bir sondan kurtulmanın tek yolunun etnik ve ırkçı ayrım olduğunu söylerken bazı kadınlarda ırksal uzlaşma ve karışmanın tek kurtuluş yolu olduğunu söylemeye başlamışlardır. 1831-1835 yılları arasında, Avusturalya hükümeti son Tasmanian yerlilerini de Bass Boğazı'ndaki bir adaya sürdüklerinde, kadın şamanlarından biri "Bu adada öleceğiz ama birgün beyaz insanlar olarak yeniden ortaya çıkacağız," kehânetinde

İşler şimdiki gidisatlarında bırakılırsa hiçbir zaman düzen sağlanamaz. İlahi Güç'ün görünmesiyle yerküre yeniden inşa olacak ve yepyeni bir dünyaya dönüşecek. Arındıktan sonra Cennet'in Krallığı olacak bir dünya bu, tüm çağlara barış hakim olacak.

Kuruluşundan beri kadınların yönettiği bu din şu anda beşinci tinsel liderinin güdümündedir, bu kadın Nao Deguchi'nin akrabasıdır. Oomoto müritlerinin Ayabe ve Kameoka kentlerinde tapınakları ve yönetim merkezleri vardır. Çay töreni, kaligrafi, seramikler ve Noh dramaları gibi geleneksel Japon sanatlarının üzerinde dururlar, dünyadaki hareketlere aktif katılımı savunurlar.

Feminist tonlamalarının da aralarına katılmasıyla, son zamanlarda kadınların peygamberlik yaptığı dinlerde yeni ilke ve düşünceler ortaya çıkmaya başladı. Bir Cheyenneli kadın şamandan eğitim alan ve kabileler arası bir şifacı olan Brooke Medicine Eagle denge, gelişme ve şifa için kadınların geleneğine dönmenin gerekli olduğunda ısrar eder. Woodland Cree peygamberi Rose Auger de onunla hemfikirdir. 1995 yılında, liderler uluslararası toplantılarında kadın maneviyatının gücünü göstermişlerdir. Kongrede her zaman yanında olup onu dinleyen ve yardım eden koruyucu örümcek titremeye başlayan genç bir adamın kucağına atlar. Adam örümceği ezmek için bilinçsizce uzanınca -akıllara sağmaz kabalıkta bir davranış- yanında oturan yaşlı biri örümceği narin bir biçimde tutar ve Rose'a uzatır. Rosa gülümser ve dünyanın yaklaşmakta olan arınışının son günlerinde örümceğin geri gelerek gençlerde yanlış gidene düzelteceğini söyler.

bulunmuştur. Sözlerinin arkasındaki duyguda 1976 yılında kabile liderlerinin, Avusturalya'da Aborijinal kanı olan herkesin kendini Aborijinal kabul etmesi gerektiği açıklaması yansır. Aborijinal kadının beyaz kan okyanusunda son derece seyrelirken, tinsel özünün gücünün arttığına inanırlar, ırklarının antik bilgeliği zaman içinde yeniden ortaya çıkarak dünyayı daha beter felaketlerden koruyacaktır.

Japonya'da, 19. yüzyılın sonlarında, Nao Deguchi adında bir kadın peygamber Oomoto adında herkesi kucaklayan samanik bir din yaratmıştır. 1892'de ilk kamigakari ya da yaratıcı transa önceden hiç bir uyarı almadan girmiştir. Hem korktuğu hem de aydınlandığı bir deneyimden sonra evine koşmuş ve kızlarına yerel bir türbeye giderek dua etmelerini emretmiştir. Döndükleri zaman onu kuyunun yanında, üzerine kova kova buz gibi su boca ederken bulurlar. On beş gün süresince bunu yapanak derinden gelen bir erkek sesiyle kendi kendine konuşur. Kızlarına bedenine bir canlının girerek alt batınına yerleştiğini söyler. Kendine yıllardır hissettiğinden daha ağır ve güçlü hissetmektedir, göğsünü öne çıkartarak yürümeye başlar. Bedenindeki gerilim onu titretir, yere oturduğunda ayakları titrer ve davul çalar gibi bir ses çıkarır. 1893 yılının yılbaşı gecesi kadının titremeleri kesilir, daha önce okuma yazma bilmemesine karşın Kutsal Dünya ruhlarından metinler dikte etmeye başlar, ortaya bu kehânet çıkar:

Erikler çiçeklenince Büyük Dünya da çiçeklerini açacak. Canavarlardan kurulu, güçlünün zayıfı avladığı bu dünya şeytandır. Kötülük o kadar gözlerinizi boyamış ki, bakikatin farkında değilsiniz. Karanlık bir çağ!

Şamanizmin dünya genelinde doğum, yaşam ve ölüm döngüsünün duygusal gücüne temellenendiğini kavradıkça, kadın savaşçı ve peygamberlerin de tıpkı ebe ve şifacılar gibi önemli şamanik yollarda yürüdüklerini görmezden gelemeyiz. Güçlü kadınlar bu aşkın rollerinde şamanizmin dişil ve eril boyutlarının her ikisini de zihinlerine ve bedenlerine çekebilmişler, böylelikle şaman bedenindeki kadının hakiki bir örneğini sunmuşlardır.

ON DOKUZ

Ateşi Yeniden Tutuşturmak

ŞAMANİZMİN YENİDEN
HAYAT BULMASI
VE YAPILANDIRILMASI

321

Bu kitap için gerekli araştırmaları yapar ve yazarken, pek çok ulusal ve uluslararası kongreye davet edildim. Söydiklerime ilgi de tepki de olumluydu, bunu çalışmalarımı izleyen bir kitle edinmemeye bağlamış olsam da, şimdi büyük bir şamanik şifa ve din hareketinin içinde bulunduğumuzu fark edebiliyorum. Çalışma arkadaşım, Budapeřte'deki Avrupa Folklorü Enstitüsü Başkanı Mihály Hoppál, şamanizmin yıllarca İşlam, Hıristiyanlık, Budizm ve komünizm tarafından bastırıldıktan sonra bile son derece canlı olduğunu ve yaşamaya devam

edeceğini gözlemledi. Şamanizm yalnızca canlanmakla kalmıyor, ateizmi ve tek tanrılı kurumsal dinleri terk ederek bireysel ya da küçük gruplarca yapılan manevi uygulamalar yönelen pek çok kişi tarafından yeniden yaratılıyordu.

Sibirya ve Orta Asya'nın merkezinde şamanik gelenek canlanmaktadır. Avrupa ve Kuzey Amerika'da geçmişteki kabile şamanlığının ipini çeken endüstri sonrası toplumun bireyleri tarafından araştırmalar yürütülüyor, yerli şamanlara kucak açılıyor ve şamanik gelenek yeniden inşa ediliyor. 1980 yılında antropolojist Michael Harner'in kurduğu, kâr amaçlı olmayan Foundation for Shamanic Studies (Şamanik Araştırmalar Vakfı) şamanik bilgi üzerine araştırmalar yapıyor, korunması ve aktarılması için çalışmalarda bulunuyor. Vakıf temel araştırmaların sponsorluğunu yaparak şamanik geleneği yeniden canlandırmaya yönelik yerlilere yardım ediyor. Ayrıca Batı toplumunun üyelerine şamanik geleneği öğreten deneysel eğitimler de vermekte.

1980 yılında antropolog David Maybury-Lewis'in kurduğu yine kâr amacı gütmeyen bir organizasyon olan Cultural Survival şamanizmi destekleyen ama katılımca olmayan bir yönelim sunmakta. Bu kurum Batılıların şamanik gelenekle deneysel uygulamalarda bulunmalarındansa kültürel mahremiyeti ve yerli halkların kendi şamanik maneviyat formlarını uygulama konusunda tümüyle kendilerine ait hakları olduğunu savunuyor. 2003 yılında Cultural Survival Quarterly dergileri için özel bir sayı hazırladılar, konusu 'Şamanizm ve Yaşamda Kalma'ydı. Bu makalelerde farklı şamanik uygulama biçimleri hâlâ yerli politik liderler tarafından kulanılan güçlü araçlar olarak tanımlanıyordu. Örnekler arasında Kuzey British Columbia'daki kayıp topraklarını geri

kazanmak için şamanlarının derin kalıtsal bilgilerini kullanan yerli Amerikalılar ve etnik gururlarını pekiştirip kararlılıklarını göstermek için haftalık şamanik trans danslarını sürdüren Kuzey Afrikalı Sun kabilesi vardı.

şAMANİZMİN YENİDEN HAYAT BULMASI

Sibirya ve Orta Asya'da yerel şamanizm formlarının yeniden hayat bulması Sovyetler Birliği'nde perestroika ile başladı. Yetmiş yıldan fazla süren baskı döneminde halk içinde davul çalmaya ya da kehânette bulunmaya cesaret eden şamanlar tutuklanmış, davulları tahrip edilmiş, dilleri kesilmişti; ya gulaglara gönderilmişler ya da öldürülmüşlerdi. Bu korkunç uygulamalar şamanizmin kalıtsal aktarımını neredeyse olanaksız kılmıştı. Ancak Türki ve Kafkas halklarının nesillerdir uyguladığı alternatif bir manevi şamanik form şamanizmin yaşamasına olanak verdi. Bu yolu izleyen şamanlar şifa bilgisini doğrudan yerin, suyun ve göğün ruhlarından alırlardı.

Tuva Cumhuriyeti'nde yaşayan Türki halk Komünist çağda da gözümüzün gördüğü Mavi Gök'ün arkasında yer alan Beyaz ve Karak Göklere ibadet etmeye devam ettiler. Göğe bu saygı Targyn-Kara adında bir kadın şamanın ettiği duada son derece güzel tanımlanır:

*Targyn-Karayım ben
Göğe taparım
Senin için çam tütüümü yakarım.
Beyaz Göğümü takdis eder
Halkımı mutlu ve zengin kılarım.
Kara Göğümü takdis eder
Halkımı güvende ve gururlu kılarım.*

Sovyet baskısı ortadan kalkar kalkmaz şifacı ve tören liderleri olarak inisiyasyonunu almış düzinelerce şaman halkın arasına karıştı. 1987 yılında, Nadia Stepanova yıllardır gizlice şamanik uygulamalarını sürdürdüğünü itiraf eden ilk Buryatlı şaman oldu. Öbür samanlarla bir araya gelerek devletin işlettiği tiyatrolarda kitlesel şifa verme ve kutsama törenleri düzenledi. 1992 yılında uygulamalarını yürüten pek çok şamanla bir araya gelerek Khese Khengereg Şamanlar Derneği'nin kurucu başkanı oldu.

1992 yılında Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra, Sibiry ve Orta Asya'daki pek çok şaman uygulamalarını halka açtılar. Georgetown University'den çalışma arkadaşım Marjorie Balzer o sıralarda Sakhá Cumhuriyeti'nde sürdürdüğü antropolojik araştırmaları sırasında şamanizmin yıllardır süren baskıcı Sovyet yönetimine karşı zembereğinden boşalmış gibi nasıl ortaya fırladığını gözlemledi. 'Shamanism as Religion: Genesis, Reconstruction and Tradition' adlı, Yakutsk Bilim Akademisi'nde verilen bir konferansta yıldızın babası ünlü bir şaman olan Sovyetler Birliği'nde eğitim görmüş bir kadın cerrah olduğunu gördü.

Aleksandra bir çocukken sekiz kardeşiyle birlikte 'şaman-şarlatanın çocukları' diye çağrılırlarmış. Bu yüzden şifa potansiyeli gördüğü tek çocuğu olan kızı Aleksandra'yı yasağın elinden kurtarmak isteyen babası onu modern tıp eğitimi görmeye ikna etmiş. Böyle yaparak kızının Sakhá geleneksel şamanik şifa yöntemleriyle Avrupa tekniklerinin en iyi yanlarını bir araya getireceğini düşünmüş. Sorumluluk sahibi kızı tıbbiyeye giderek Komünist Parti'ye üye olmuş. Babası ölüp de onun şamanik davulu ve kostümünü miras alınca birden onun manevi iyileştirme becerisi konusunda

derin bir anlayış geliştirmiş. Bunun sonucunda Yakust'ta bir folk tıbbi merkezi açmış. Kliniğinde başka doktor ve hemşirelerle birlikte şamanik yöntemlerle hastalarını iyileştirmeye başlamış. Kliniklerini açar açmaz kent ya da kırsal kökenli, %80'i Sakhá halkından oluşan ve şamanik uygulamaların bazı yanlarının etkili bir şifa yöntemi olduğuna inanan geniş bir müşteri kitleleri olmuş.

Daha başka pek çok Sovyet sonrası topluluklarda yerel halk sağlığı yönetimlerinin lisans verdiği bu tür folk tıbbi uygulayan merkezler vardır. Kazakistan'ın başkenti Alma Ata'da 1992 yılında böyle bir klinik açılmıştır. 2002 yılında bu merkezde çalışan, manevi ve elle iyileştirme teknikleri uygulayan otuz Kazak şaman çalışmaktaydı. Bunlardan yirmisi kadındı. 1992 yılında Düngür Federasyonu ya da Tuva Şamanları Derneği'nce Rusya Cumhuriyeti'nde böyle bir tıp merkezi açıldı. Ünlü bir kadın şamanın torunu olan etnograf Kenin-Lopsan Mongush Borahovich merkezin kurucu başkanıdır. Yirmi sekizi kadın olan kırk şaman kayıt yaptırmıştır. Tüm yeni şamanları sınavdan geçirerek bir zamanlar Komünist Parti'nin üyelik kartlarının konulduğuna benzer kırmızı kösele kutularda sertifikalarını vermiştir. Sertifikalı şaman sayısı yüze yaklaştığında Geleneksel-Olmayan Tıp Merkezi kurularak Lenin Caddesi 41 numaradaki devlet hastanesinin tam karşısında kapılarını açmıştır. Merkezin başında Ala Sergeevna Chunan vardır, Sovyetler Birliği'nde eğitim görmüş bir jinekolog ve alternatif şifacıdır. Kliniğindeki her odanın kapısının üzerinde şifacının adını ve şamanın soy ağacındaki neslinin numarasını bildiren bir tabela vardır. Bugün klinikte çalışanların çoğu kadındır.

Kafkasya'da bugün müşterilerini iyileştiren küçük bir

eğitilmiş şaman grubu vardır. Tatiana Kobezhikova böyle bir şamandır. Arkeoloji doktorası sahibidir ve şamanik ruh geri çağırımı üzerine araştırma yapmıştır. Çalışmaları kişiliğin kayıp kısımlarının bulunmasını içerir, müşterisinin bedenine masaj yapar ve bu kayıp kısmı içeri geri üfler. Ergenlik çağında bile insanların çevresindeki auraları görüp neler olacağını kestirebilirmiş. Ailesi bu yeteneklerini bir kenara bırakması konusunda ikna etmeye çalışmışlarsa da Tatiana ısrarcı olmuş. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, şamanizm eğitimi almak için önce Tuva sonra da Moğolistan'a gitmiş. Moğolistan'da şamanlığı ailelerinden devreden bir grup tarafından eğitilmiş. Bugün ziyaretçilere Kafkasya'daki arkeolojik bölgeleri gezdirerek zamanını geçiriyor. Müşterileri toprağın kutsal enerjisini hissetmeye başladıkları zaman onları ekolojik farkındalıklarıyla kişisel büyümelerini bir araya getirebileceği ritüeller geliştirmeye cesaretlendiriyor.

Komünizmin Maoizm diye bilinen Çin versiyonu da şamanların ve törenlerinin sonunu getirmek için elinden geleni yaptıysa da, bu geniş toprakların bazı bölgelerinde kalıtsal şamanlık fazla zarar görmeden yaşadı. Bu ülkenin 'çıplak ayaklı doktor'sisteminde şamanlar folk doktorları olarak resmi görevler yürüttükleri için mümkün oldu. Bu bireyler gerçek kişiliklerini hiçbir zaman açıklamadılarsa da, şamanik yöntemlerle şifa dağıtmaya devam ettiler ve müşterileri güçlerine inandı. Son zamanlarda Mançurya ve Xingjiagn'da, şamanlığı ailelerinden devralanlar atalarının binlerce yıldır yaptığı gibi toplum üyelerinin bir araya geldiği geniş toplantıları ve aile arasında düzenlenen küçük şifa törenlerini yönettiler.

Komünizm sonrası toplumlarda şamanlar yalnızca şifa

dağıtıcılar olarak yaşamakla kalmadı, kültürel ve dini bir olgu olarak da yeniden hayat buldu. Bunu sağlayan Rusya ve Moğolistan'da kültürel canlanma hareketlerini yaratan sanatçı ve entelektüellerin çalışmalarıdır. Sakhá Cumhuriyeti'nde Kut-Sür diye bilinen bir organizasyon ('bilinçli ruh', 'yüreğin gözü', 'sezgi' anlamlarına gelen bir sözcüktür) bir grup yazar, film yönetmeni, tarihçi, antropolog, biyolog ve doktor tarafından kuruldu. Şamanizmi halklarına ait eski bir bilgelik türü olarak araştırmaya başladılar ve sömürge sonrası dünyada etnik kilmiklerini anlamalarına ve yeniden inşa etmelerine yardımcı olabilecek bir araç olarak gördüler. Negdsen Hudelguun ya da Birleşik Hareket diye bilinen benzer bir kültürel hareket de aynı dönemde (1995-96) Moğolistan'daki entelektüellerce kuruldu. Liderleri Gorgorjav Boshigt kendi görüşlerini bölgeye dayatan sömürgeci güçlerin (Rusya ve Çin) felsefesini ve ekonomik düzenini izlemektense, halkının geleceğine model olarak kendi tarihi geleneklerinin derinliklerini araştırmasını savundu. Birleşik Hareket'in başlıca çalışması Moğol toplumunda sürmekte olan sosyal, politik ve dini reformlara şamanik ilke ve uygulamaların uyarlanmasıdır.

Beşinci Uluslararası Şamanik Araştırmalar Konferansı'nda Buryatlı şaman Nadia Stepanova ile Ulaanbaatar'da konuştuğumda Sovyetlerin şamanizme karşı yürüttükleri kampanyanın şifa veren şamanların sesini kesmekte pek etkili olamadığını ama geleneksel kabile ritüellerini ciddi biçimde kesintiye uğrattığını söyledi. Bunun sonucu olarak da hafızalarındaki dua, şarkı ve ritüel dağarcıklarını birbiriyle karşılaştırmak, Sovyetler öncesinin şamanik törenlerini mümkün olabildiğince yeniden inşa etmek tüm şamanların

göreviydi. Konferans süresince Buryatlı ve Moğol şamanları dağ tepelerinin, ırmakların, ormanların, göllerin ve adaların ruhları olan On Üç Kuzey Tanrısı hakkında bildikleri ritüelleri birbirleriyle paylaşmaya yüreklendirdi. Ayrıca bana günün birinde şamanızmin resmi bir din olarak tanınmasının bir yolunu bulabilmeyi umduğunu da söyledi.

Tüm Sibiry'a'da şamanlar ağaçlara ibadet eder ve gökle yerin birbirine değdiği noktanın arzın merkezi olduğuna inanır. Bazen ağaçlar -özellikle de iri, tuhaf biçimli ya da umulmadık yerlerde yetişmiş olanlar- iclerinde yaşayan ruhu onurlandırmak için dallarına bağlanan kurdeleler, içi tütün ve başka armağanlarla dolu keselerle ödüllendirir. Tapsy Irmağı üzerindeki dik bir yarda, bugün şamanlar üç yüz yaşında bir çam ağacına çok hürmet ederler. Köklerinin arasında armağan olarak bırakılmış yiyecek, kumaş parçaları, at tüyü, boncuklar, süt ve breni şişeleri vardır. Kısa süre önce genç bir kız hasta olduğunda, Dygdaa adında bir kadının şaman kızı bu kutsal ağacın dibine yatırmış. Böyle yaparak kızı kayıp ruhsal rehberiyle iletişime geçirmiş ve gelecekteki yaşamını orada yüzyıllardır ibadet eden atalarına hizmet etmeye adanmış.

Kuzey Moğolistan'da, bugün bile şamanlar klan liderleri tarafından geleneksel yöntemlerle seçilirler. Ulaanbaatar'da Byambadorj Dondog'la söyleşi yaparken bana şamanik kalıtımının on ikinci yüzyıla Cengiz Han'ın annesinin Olkhon klanına kadar uzandığını söyler. Kendini klanının liderlerine takdim ettiğinde su ruhlarının şefi uzun, sarı bir yılan şeklinde ona görünmüş. Bu onun büyük bir şaman ya da zaarin olacağını gösteren bir kehânetmiş. 1996 yılında Bayar Odun'da dahil birkaç şaman, şamanların eğitimini ve

şifa uygulamalarını Moğolistan şamanları Golomi Merkezi diye bir organizasyon kurmuş. Moğolca'da golomi sözcüğü çadırın ortasındaki ateş demektir, organizasyon şamanizmi Moğol ulusunun merkezindeki ateş olarak görür. Evin ortasında ısıtan, besleyen ve aileyi bir arada tutan dişil ateş gibi şamanizmin ruhu da yanmaya devam etmelidir.

şAMANİZMİN YENİDEN YAşAM BULMASI

Batı Avrupa'da, Avusturalya ve Kuzey Amerika'da şamanizm arkeolojik, antropolojik ve tarihi kayıtlardan kurulmuştur. Kayıp şamanik gelenekleri yeniden inşa etmeye yönelik ilgi Batı toplumunun din, tıp ve psikoterapide son derece maddileşmesiyle bir arada ele alınmış ve bunları ya tümden terk etmek ya da daha manevi bir yöne doğru açılmak üzerinde durulmuştur.

Kuzey Amerika'da kelt mirasına sahip pek çok kişi kiliselerini terk ederek Hıristiyanlık öncesi şamanik geleneklere göre dönmüştür. Bastırılmış mareviyatlarını geri kazanmak için İrlanda'ya giderek ağaçlara, toprağa ve hayvanlara tapınılan şamanik organizasyonlara katılırlar. Oruç tutarak, dans ederek, ağaç kovuklarında ve kaya türbelerde dua ederek kendilerine ve başkalarına şifa verebilmek için bir zamanlar sahip olunan bilginin en azından bir kısmını geri kazanmayı umarlar. Bazıları İskoçya ve Galler'e yolculuk yapar, atalarının kaya mezarlarında düş kuluçkası haçları düzenler.

Ataları Keltler olanlar için şamanizmi gerik kazanmak zor bir süreçtir çünkü uzun süre önce Hıristiyan misyonerler şamanizmi neredeyse yok etmiştir. Pek çok yerel şamanizm formları ortaçağın başlarında şiddetle bastırılmış olsa da,

bugün Britanya'da Keltlerin Öte Dünya'sı antik Periler Dünyası da dahil insanın tilkilerle ve öbür manevi rehberlerle konuşabildiği bir yerdir. Bu tür karşılaşmalara ve Hıristiyanlık öncesi dini kimliklerine tanımaya niyetli insanlar folklor ve tarihlerindeki şamanik geleneklerle birlikte Bronz çağ şamanizminden kalanları incelemeye başlamışlardır. Çağdaş doğaya temelli şamanik dinler ve şifa gelenekleri arasında Wicca, Tanrıça Maneviyatı, Druidry ve Heathenry sayılabilir.

Wicca ya da modern büyücülük Paleolitik çağdan ortaçağa kadar Avrupa şamanizminin yeniden yapılandırılmasını içerir. Tanrılık vasfının kendisini tanrı ve tanrıça arasındaki kutupsallıkla gösterdiğine hürmek edilen bir başlangıç dini- dir. İnananları dinlerine 'Şamanik Wicca', 'Şamanik Zanaat' ya da 'Wicca Şamanizmi' adını verirler. 1980'lerde Yeni Zelanda'da Kelt mirasına sahip feministler 'Wiccan'dan çok 'Cadı' nitelemesini sembolik bir tavır olarak benimsemişler- dir. Bu kadınlar için cadı 'bilge kadın' sözcüğünün eşiydi. Bir cadı olmak odaklı, kadın-merkezli, maddi gerçekliğin enerji döngüleriyle algılandığı bir maneviyatı kabul etmek demektir. Kendi enerjilerini yoğunlaştırıp yönlendirerek çevrelerinde evrenin enerjisini etkileyebileceklerine inanır- lar. Ritüellerinde mevsim yıllık dönüşlerini ve bir kadının yaşamındaki adet, menapoz, doğum günleri, çocuk doğum- ları, emeklilik ve ölüm gibi döngüleri kutlarlar.

Tanrıça maneviyatı Wicca'nın bu feminist dalına yakın- dan bağlıdır. Bir milyondan fazla üyesi olan bu sosyal ha- reket Toprak Ana'nın maneviyatının yeniden ortaya çıkışı- ya, kadınların ona ve gezegene yakınlığına adanmıştır. For- matik aşamalarında hareket Marija Gimbutas ve onun

Türkiye'deki ünlü kazı alanı Çatalhöyük'deki tanrıça-yönelimle yorumlarına temellenir. Bu hareketi izleyen Starhawk ve diğerleri Gimbutas'ın araştırmalarından ortaya çıkan eleştiri ve yorumları değerlendirerek baba-erkil düzen öncesi ana merkezli toplumlarla, çağdaş feminist ajendalar arasındaki bağı nasıl algıladıklarını açıklarlar. Doğanın ve insan bedeninin Musevi-Hıristiyan ideolojinin talihsiz meşruiyetiyle domine edildiği tuhaf nosyona işaret ederek, tanrıça ibadetinin aslında dinlerin en eskisi olduğunu, Paleolitik Çağ'a kadar kökenlerinin uzandığını, şamanizm ve öbür ilkel dinlerle yakından bağlantılı olduğunu iddia ederler. Tanrıça hareketinin liderlerinden biri olan Carol Christ, Hıristiyanlıkta olduğu gibi neredeyse hepsi eril ilahi vasıflar çevresinde düzenlenmiş dini simge sistemlerinin, dişil maneviyatın hiçbir zaman meşruiyet kazanamayacağı duygusu yarattığını idda eder.

Doğa-yönelimli şamanik maneviyat formlarına göre düzenlenen Druidry merkezleri yerel (temelinde Kelt) doğa parçalarına bağlıdır. Ritüeller ve inançlar Demir Çağı Keltlerinden kalma el sanatlarına ve Galler, İskoçya, İrlanda, İngiltere'deki ortaçağ dönemi edebiyatına temellenir. İngiliz Druidizminin ana grupları Ancient Druid Order'dan (ADO) gelişmiştir. Bu 1917'de kurulmuş bir kardeşlik cemiyetidir. Hayır çalışmalarına, kayıp efsane, masal ve müziğin yeniden ortaya çıkarılmasına odaklanır. ADO'dan ayrılan The Order of Bards Ovates and Druids (OBOD) druidizm bir felsefeye dönüştürerek yetmiş bir üyeyle dünyanın en büyük druidik organizasyonu olmuştur. Amerikan druidismi ise farklı bir yol izler; The Reformed Druids of North America (RDNA) Carlton Koleji'nde, okulun dini gereklerine karşı

bir isyan olarak ortaya çıkmıştır. Bu geleneği izleyen The Henge of Keltria ve A Druid Fellowship'de kişinin toprakla, ilahî vasıflarla, ruhlarla ve atalarla ilişkisine odaklanılır. Bu organizasyonların her ikisinde de liderlik yapan kadınlar vardır.

Heathenry (anlamı 'ısının insanları'dır) Ásatrú (tanrılara sadakat) ya da 'Nordik Şamanizm' olarak da adlandırılır. Bu kökeni Kuzeybatı Avrupa'da Germen, İskandinavya, Anglo-Sakson, ve İskandalı yerleşimcilere dayanan bir dizi şamanik gelenektir. Medyumluk, havayla ilgili çalışmalar, biçim değiştirme ve kehânet gibi şamanik uygulamalar içerir. Heathenry aslında İskandinav ve İskanda mitolojisinde bulunan bilgilerle, Viking ve Anglo-Sakson göç öyküleriyle ve arkeolojik kaynaklarla çıkar, dolunayda ya da yaz ortasında şifalı kaynaklara yolculuk eder ve tüm geceyi 'dışarıda oturarak' geçirirler. Şamanik ritüellerinin bir parçası olarak bir bitki yardımcı arar, uzun çubuklar ya da taşlarla kehânet ve ruhları geri kazanma alıştırmaları yaparlar. Nefes alıştırmalarıyla ve meditasyon teknikleriyle alternatif dünyaya gider, ay ve volve yani 'bilge kadın'la tinsel bağlantılar kurarlar.

Bu gelenekteki şamanların bazıları uygulamalarında Wyrd Kozmolojisini (kader, alın yazısı anlamına gelen eski İngilizce sözcük), şamanik ilahî varlıklar olarak Odin ve Freyja'ya tapınmayı ve eski Germen alfabesiyle yazılmış antik İskandinav şiirlerinin (İngilizcesi 'rune'. Yine eski İngilizce'de rún 'gizem' ya da 'gizli bilgi' anlamına gelir) kehânet amaçlı kullanımını bir araya getirir. İskandinav mitolojisinde Odin Yggdrassill ağacını kapsayan şamanit öte dünyalarda ona manevi rehberlik eden sekiz bacaklı atını sürer. Orada ağaca asılır ve dokuz gece sonra Germen alfabesiyle

yazılmış antik şiirlerin bilgelliğini kazanır.

Seidr diye bilinen, antik İskandinav halkı arasındaki pek çok şamanik geleneğin uygulanışından arta kalanları birleştiren bir pratiği seçenler de vardır. asıl olarak İslanda efsaneleri hakkında bilgiye dayanan bu gelenekler günümüzde hem Kuzey Amerika'da hem de Avrupa'da yeniden can bulmaktadır. Birleşik Krallık'taki Sheffield Hallam University'den antropolog çalışma arkadaşım Jenny Blain kendisinin de katılımcısı olduğu Seidr geleneğini bilinç değiştirme uygulaması olarak tanımlar: 'Seidworker' adı verilen uygulamacılar için derin, izleyiciler için hafif trans durumu. Yalnızca İngiltere'de değil, California'da Berkeley'de de yandaş bulur, 'kargalar4 diye bilinen Hrafnar adında bir organizasyon 1988 yılında ortaçağ uzmanı ve edebiyatçı Diana paxon tarafından kurulmuştur.

İskandinav şamanizminin bu yeniden yaşam bulmuş formunda bir grup uygulamacı bir arada şamanik seans düzenler, kadın şaman ve izleyicileri davu çalıp şarkı söyleyerek büyük Yggdrassill ağacına vardıkları bir ağaç tüneli katederler. Orada ağacı onurlandırmak için durur, köklerinden birinin altına girer, pek çok odadan ve yankılı bir köprüden geçtikten sonra Ölüler Ülkesi'nin (Helheim) kapısına varırlar. Orada şaman diğerlerini ardında bırakarak yalnızca yardımcı ruhları ya da 'güç hayvanları' eşliğinde kendi başına ilerler, müşterilerine yardım etmek ve onlara şifa veren ilişkiler kurmak için şamanik ilahi varlıklara ulaşmaya çalışır. Bugün de tıpkı bin yıldır İskandinav geleneğinde süregeldiği gibi şamanların çoğu kadındır.

Bu neopagan geleneklerin yeniden ortaya çıkmaşa başladığı yıllarda, İngiltere'de, manevi ve elle şifa verenler hayır

kurumları, Web siteleri, düzenli yazışmalar ve toplantılar biçiminde organizasyonlar kurdular. Bu organizasyonlardan biri olan National Federation of Spritual Healers'in (Tinsel Şifacılar Ulusal Fererasyonu – NFSH) başkanı şöyle açıklamıştır: "Bir organizasyon olarak bir hayır kurumu olduğumuzun hatırlanmasının önemli olduğunu düşünüyorum. Bunun anlamı NFSH bayrağı altında şifa verirken bir hizmet sunduğumuzdur. Üyelerimiz gönüllü olarak ve isteyerek bu önemli çalışmaya zaman ve çaba harcamaktalar.' Organizasyon İnternet'te Uluslararası Şifa Destek Grubu'nu oluşturmuştur, konferans bilgileri burada duyurulmakta, şifa vermede etik tartışmaları yine burada yürütülmektedir.

ABD'de de The Society for Shamanic Practitioners (Şamanik Uygulamacılar Denreği) adlı benzer bir organizasyon 2004 yılında kurulmuştur. Kurucuları Explore: The Journal of Science and Healing adlı uluslararası tıp dergisinin yazarı ve baş editörü Bonnie Horrisgan; fiziksel rehabilitasyon uzmanı Doktor Alan Davis ve yazar ve şamanik öğretmen Sandra Ingerman'dır. Dernek hastalıkları itedavi etmede farklı şamanik beceriler kullanan üyelerden oluşur. Yönetim kurulu üyesi olan Ed Tick şöyle bir açıklamada bulunmuştur: "Derneğin amacı farklı şamanik ve tinsel uygulama alanlarında çalışan kişileri bir araya toplayarak, şamanik uygulamaların sorumluluk dahilinde keşfi ve geliştirilmesi için ciddi kilinik araştırmalar, bilimsel analizler, network çalışması yapmaktır." National Federation of Spritual Healers gibi Society for Shamanic Practitioners da Konferanslar düzenler, şifa vermek etiklerinin ve sağlığa ekolojik yaklaşımların tartışıldığı bir İnternek sitesine sahiptir.

DİŞİL VE ERİL ŞAMANİK GELENEKLER

Dünya çapında bir tinsel hareketin başlangıcındayız, farklı geleneklerde şamanik eğitim almış kadın ve erkekler antik dini ritüelleri açıkça gerçekleştirmek, çevrelerindeki dünyayla sağlıklı bir denge kurmak için tamamlayıcı ve alternatif şifa yöntemleri kullanmak konusunda artık ısrarcılar. Bunu yapabilmek için eril-yönelimli eğitim, tıp ve din çevrelerini aşmalarına olanak tanıyacak şamanik organizasyonlar oluşturmaktalar. Bu yolu izleyen kadınların hangi çağrıya uydukları açıktır: artık karanlıkta kalmayacaklar ve bastırılmayacaklar, manevi ya da şifa verme alanında eşitlik için erkeklerle mücadele etmeleri gerekmeyecek. Ancak daha önceki bölümlerde de eril ve dişil şamanik geleneklerdeki farklılıkları gördük, eşitlik aynılık anlamına gelmemeli.

Genel bir kural olarak dişil bir gelenekte eğitim gören kadın ve erkeklerin insan ilişkilerine dayalı bir yönelimi vardır; müşterilerini kendi tedavilerinin aktif bir katılımcısı olmaya yönlendirirler. Eril geleneğe göre eğitim görmüş kadınlar ve erkeklerse bir kahraman rolünü benimserler; dramatik performansları esnasında müşterilerinin edilgen izleyiciler olmalarından yanadırlar. Her iki yolu da anlamamız ve tüm bir yaşam-ölüm-yeniden doğum sürekliliğine odaklanmamız, çok önemlidir.

Bu uğraşa katılmaya ya da ebe ve doktor olarak uygulamalar yapmaya niyetli kadınlar bugün hâla mücadele verdikleri için, kadınların bu bilgi alanlarından nasıl ve neden dışlandıklarının tarihi bilmek onlar için önemlidir. Çok uzun bir süredir kadınların dini inançlarının evrimi ve şifa uygulamaları erkek gözünün süzgecinden geçirilen fikirlerle temellendirilmekte, eril-yönelimle dini ve akademik

geleneklerden alınma kavramlarla açıklanmaktadır. Babaerkil dünya dinlerinin yayılmasına, Batı anlayışında biyoloji ve tıbbın kurulmasına kadar son derece dışıl olan bu alanlardaki bilgeliği artık geri istemenin zamanı gelmiştir.

Bizler gibi şaman olarak eğitim gören, onlarla çalışan ve şamanik uygulamalarla bulunanlar için heyecan verici zamanlar yaşanmakta. Artık arkelolojik ve tarihi kayıtlara, fizyolojik ve psikolojik araştırmalara, yaşayan şamanların uygulamalarına farklı bir içgörünün ışığında bakabiliriz. Farklı şamanizmler –kadınlar için aşkın rollerde dahil- yeniden yaşam bulan ve inşa edilen formlarla mucizevi bir biçimde bin yıldır ayakta kalabildi. Bu uygulamaların zamanımızın en büyük dini şifa sistemi olarak hak ettiği yeri almasını yirmibirinci yüzyılın yürekleri ve zihinleriyle izleyebiliriz.

